T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sosyoloji Anabilim Dalı
Kurumlar Sosyolojisi Bilim Dalı

SÜRGÜN EDİLMİŞ TOPLULUKLARDA ETNİK SINIRLAR VE KİMLİK: TÜRKİYE'DE VE ABD'DE YAŞAYAN AHISKA TÜRKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
Betül DURMAZ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Dilek YEŞİLTUNA
İZMİR–2015

T.C.

EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sosyoloji Anabilim Dalı
Kurumlar Sosyolojisi Bilim Dalı

SÜRGÜN EDİLMİŞ TOPLULUKLARDA ETNİK SINIRLAR VE KİMLİK: TÜRKİYE'DE VE ABD'DE YAŞAYAN AHISKA TÜRKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

Betül DURMAZ

JÜRİ ÜYELERİ

Doç. Dr. Dilek YEŞİLTUNA(Danışman)
Prof. Dr. Hale OKÇAY
Prof. Dr. Nimet ÖNÜR
Prof. Dr. Ayhan KAYA
Prof. Dr. Neslihan Demirtaş-MİLZ

İZMİR-2015

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum "Sürgün Edilmiş Topluluklarda Etnik Sınırlar ve Kimlik: Türkiye'de ve ABD'de Yaşayan Ahıska Türklerinin Karşılaştırmalı Analizi" adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Betül DURMAZ

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : **Betül DURMAZ**

Numarası : **92100005120**

Anabilim Dalı : **Sosyoloji/Kurumlar Sosyolojisi**

Tez Başlığı (Türkçe) : **Sürgün Edilmiş Topluluklarda Etnik Sınırlar ve Kimlik: Türkiye'de ve ABD'de Yaşayan Ahıska Türklerinin Karşılaştırmalı Analizi**

Tez Başlığı (İngilizce) : **Ethnic Boundaries and Identity in Exiled Communities: Comparative Analysis of Ahıska(Meskhetian) Turks in Turkey and in the US**

Tez Savunma Tarihi : **21/12/2015**

Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı
Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Dilek YEŞİLTUNA
Karar : X Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : ....

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)
Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Hale OKÇAY
Karar : X Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : ....

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)
Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Nimet ÖNÜR
Karar : X Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : ....

Jüri Üyesi
Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Ayhan KAYA
Karar : X Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : ....

Jüri Üyesi
Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Neslihan Demirtaş MİLZ
Karar : X Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : ....

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle X
Oy çokluğuyla O

Başarılıdır	Düzeltilmelidir	Başarısızdır
X		

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Doktora programlarında düzeltme alan öğrencinin 6 (altı) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Dünya tarihinde Yahudilerin Babil sürgünüyle başlayan sürgünler, yüzyıllardan beri dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan etnik ve dini azınlıkların kaderi olmuştur. Sürgün, bireyleri ve grupları anavatanlarından veya ata topraklarından uzaklaştırarak, onların tarihleriyle, kökleriyle ve özleriyle olan bağlarını kopartmaya yönelik bir eylemdir. Göç literatürü sürgün edilmiş topluluklara ayrı bir alan ayırmadan, zorunlu göç içerisinde sürgün edilmiş toplulukları ele almaktadır. Ancak sürgün kendi içerisinde farklı dinamikler ve deneyimler barındırdığı için ayrı bir çalışma alanı olarak ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmada sürgün edilmiş toplulukların etnik sınır ve kimlikleri Ahıska Türkleri örneği üzerinden keşfedilmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmasına başladığım andan itibaren, çalışmamı bitirene kadar Ahıska Türkleriyle ilgili çalıştığımı söylediğimde her zaman neden sorusuyla karşılaştım. Ahıska Türkü olmadığım halde bu grubu çalışmam genellikle yadırgansa da, Ahıska Türklerinin yaşadıkları sürgün ve deneyimlerin özgünlüğü nedeniyle bu grupla ilgili çalışma yapmayı tercih ettim. Aynı zamanda dünya üzerinde yaklaşık 550 bin Ahıska Türkü yaşamasına rağmen, Ahıska Türkleri en az çalışılmış gruplardan biri olduğundan doktora çalışması için özgün verilere ulaşabileceğimi düşündüm. Türkiye ve ABD'de iki yıl süren saha araştırması sürecinde bana kapılarını açan, her türlü bilgiyi paylaşan Ahıska Türklerine çok teşekkür ediyorum.

Tez çalışmam boyunca bana her türlü desteği sağlayan ve yapıcı eleştirileriyle bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Dilek Yeşiltuna'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmanın ortaya çıkmasına yaptığı katkılar, benim için hep minnettarlıkla anılacaktır.

Tez izleme komitemde yer alan ve tez izleme toplantılarında yönlendirici ve zihin açıcı yorumlarını benden esirgemeyen Prof. Dr. Hale Okçay ve Prof. Dr. Nimet Önür'e değerli tavsiyeleri için çok teşekkür ederim. Tez savunma jürimde yer almayı kabul eden ve tezin son halinin verilmesine katkı sağlayan Prof. Dr. Ayhan Kaya ve Yrd. Doç. Dr. Neslihan Demirtaş-Milz'e teşekkürlerimi sunarım.

ABD'deki saha araştırmasının finansal desteği TÜBİTAK 2214-A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Bursuyla sağlanmıştır. TÜBİTAK'a araştırmam için sağlamış olduğu finansal destek için çok teşekkür ederim. TÜBİTAK'ın sağlamış olduğu bursla çalışma yaptığım University of Washington, Seattle'daki akademik danışmanım Doç. Dr. Kathie Friedman'a, bana her zaman destek olan Prof. Dr. Reşat Kasaba'ya ve University of Washington'da Türkiye'yle ilgili çalışma yapan araştırmacıları bir araya getiren Turkish Circle üyelerine teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışması sırasında Gediz Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezinden ve Sosyoloji Bölümünden çalışma arkadaşlarımın, Prof. Dr. İştar Gözaydın'ın, Adnan Yeşildal'ın ve ofis arkadaşım Ayça'nın desteklerini unutmam mümkün değil. Gediz Üniversitesinde faaliyet gösteren Gri Düşünce Topluluğundan öğrencilerimin bana verdiği cesaret ve destek için çok teşekkür ediyorum. Ayrıca tezi yazarken maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim İmran, Muhsin ve ailelerine yeni katılan minik Ahmet'e çok teşekkür ederim. Seattle'da saha araştırmasında tanıştığım, beni tezin her aşamasında motive eden, zor anlarımda yanımda olan, yazdıklarımı okuyan ve yorum yapan dostum Safiye'ye bana gösterdiği sabır ve destek için minnettarım.

Son olarak, eğitim hayatımın her döneminde beni her zaman cesaretlendiren, maddi ve manevi destekleri ile her zaman yanımda olan aileme çok teşekkür ederim.

Betül Durmaz
Aralık 2015
İzmir

İÇİNDEKİLER

TABLO, HARİTA VE FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

DATÜB: Dünya Ahıska Türkleri Birliği

AHİMED: Ahıskalı Öğrenciler Mezunları ve Mensupları Derneği

TASİYAD: Tüm Ahıskalılar Sosyal İktisadi İşbirliği ve Yardımlaşma Derneği

AKYAD: Ahıska Kültürünü Tanıtma ve Yaşatma Derneği

GİRİŞ

Etnisitenin durumsal ve değişken yapıda olduğu varsayımından hareket eden bu çalışma, sürgün edilen toplulukların yaşadıkları coğrafyalarda kültürel farklılıklarını, etnik kategorileştirmelerini ve kimliklendirmelerini nasıl ve hangi koşullar altında ürettiklerini keşfetmeyi amaçlamaktadır. Sürgün topluluklar göç literatüründe zorunlu göçler kategorisinde yer almakla beraber devlet eliyle ve irade dışı gerçekleştiğinden, devletin resmi politika ve söylemlerine ters düşen topluluklara uygulandığından sürgünü diğer göç türlerinden ayırmak gerekmektedir (Rose, 1985: 770; Sagir, 2012: 22). Sürgün göçün bir çeşidi olmakla beraber, uygulanış şekli ve sürgüne uğrayan göçmenlerin deneyimleri, sürgün toplulukları işçi göçmenlerden, mültecilerden ve sığınmacılardan farklılaştırmaktadır. Bu çalışmada sürgün edilen toplulukların göç deneyimleri, toplumsal hafızalarının oluşumu, yaşadıkları toplumlardaki tecrübeleri doğrultusunda etnik kimliklerini nasıl tanımladıkları ve etnik sınırlarını nasıl tasarladıkları ve nasıl korudukları keşfedilmeye çalışılmaktadır.

Sınır kavramı Türkçe'de birşeyi diğerinden ayıran çizgi olarak tanımlansa da genellikle coğrafi sınırları belirtmek için kullanılmaktadır. İngilizce literatürde coğrafi sınırları belirtmek için "border" kelimesi kullanılırken, diğer her türlü ayrımı belirtmek için "boundary" kelimesi kullanılmaktadır. Türkçe'ye Arapçadan giren "hudut" kelimesini coğrafi sınırları belirtmek için kullanmak bu çalışmanın içeriği açısından daha uygun olacaktır. Bu çalışmada "sınır" kavramıyla Lamont & Molnár'ın (2002) sembolik ve toplumsal sınırlar olarak iki gruba ayırdığı sınır kastedilmektedir. Sembolik sınırlar bireyleri, şeyler, uygulamalar, zaman ve uzamı kategorize etmemizi sağlayan araçlar olarak tanımlanırken, sosyal sınırlar toplumsal farkların somutlaşmış hali olarak tanımlanmaktadır (Lamont & Molnár, 2002: 167). Sembolik sınırlar bireyleri gruplara ayırarak benzerlikler üzerinden grup aidiyeti duyguları oluşturur. Toplumsal sınırlar ise benzerlikler üzerinden oluşan bu grup aidiyetinin gündelik yaşamda, kaynakların paylaşılmasında, toplumsal fırsatlara ulaşma noktası somutlaşmasıdır.

Ahıska Türkleri SSCB yönetimi tarafından 1944 yılında Gürcistan sınırları içerisinde yer alan Ahıska bölgesinden Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a sürgün edilmiş; günümüzde on farklı ülkeye dağılmış olarak yaşayan, 70 yıldır göç hareketliliği devam

eden, farklı toplumlarda yaşamış ve tecrübeler edinmiş sürgün bir topluluk olması nedeniyle araştırmanın amaçlarıyla uyum sağlamaktadır. Ahıska Türklerinin 1944 yılından günümüze kadar göç yolculukları ve göç hikayeleri bağlamında toplumsal hafıza, dil, din, yerel toplumla ilişkiler, ulusaşırı ilişkileri, sivil toplum örgütlenmesi ve geleneklerinin etnik sınır oluşturma ve kimliğin inşa edilmesindeki rolünü inceleyen bu çalışma aynı zamanda Ahıska Türklerinin etnik sınır ve kimliklerini öz tanımlamalarının nasıl olduğunu keşfetmeyi amaçlamaktadır.

Barth'ın "farklı coğrafyalarda yaşayan ve aynı etnik gruba mensup olan sosyal aktörlerin oluşturdukları davranış kalıpları önemli farklılıklar gösterebilir" (1969:16) yaklaşımını ve Wimmer'in "etnik sınırların değişken özelliklerini toplumsal alanın nitelikleriyle şekillenmiş aktörler arasındaki müzakereler belirler" (2013:46) yaklaşımını temel alan bu çalışma ABD'de ve Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin etnik sınırlarını nasıl oluşturduklarını ve kimliklerinin kurucu öğelerini keşfetmeyi amaçlamaktadır. Bireylerin kimliklenme süreçlerinde "öteki" ile girilen ilişki, başkalarının "bizi" nasıl tanımladığı önemli rol oynarken; etnik sınırlar "biz" ve "ötekinin" kim olduğunun belirlenmesini sağlar. Dolayısıyla etnik sınırlar "biz kimiz" sorusunu cevaplarken, kültür "biz neyiz" sorusunu cevaplamaktadır(Wimmer, 2013: 12). Sürgün edilmiş topluluklar yaşadıkları toplumlarda "öteki" ile girdikleri ilişkide kimliklerini ve etnik sınırlarını yeniden tasarlayarak, kültürel imgelerle kimliklerini "ötekinden" ayırt etme sürecine girmektedirler. Kaya, "öteki ile diyalog olmaksızın kimlik inşa etmenin mümkün olmadığını" ileri sürmektedir(Kaya, 2011: 8). Dolayısıyla etnik gruplar etnik sınır oluşturma sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta; "ötekiyle" etkileşim sürdükçe etnik sınırların ve kimliklerin oluşma süreci de devam etmektedir (Kaya, 2011: 192; Wimmer, 2008a: 1025; Wimmer, 2013: 18). Etnik sınırların oluşturulmasında "biz" ve "öteki" kavramlarının içine kimlerin girdiği bireylerin yaşadığı coğrafyaya, etkileşimde bulundukları aktörlere ve siyasi süreçlere bağlı olarak değişebilmektedir. Dolayısıyla aynı etnik gruba mensup olduğunu söyleyen, dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayarak düşsel bir düzlemde "hayali cemaatler" kuran grupların tasarladıkları etnik sınır ve kimliklerin farklılıkları ve benzerlikleri olabilmektedir.

Ahıska Türklerinin yaşadığı Ahıska bölgesi yaklaşık iki yüz elli yıl (1578-1828) Osmanlı yönetiminde kaldıktan sonra Rus İmparatorluğuna ve ardından SSCB yönetimine geçmiştir. Ahıska Türklerinin bugün Gürcistan sınırları içerisindeki bölgede varlığının ne zamana dayandığı ve etnik kökenleriyle ilgili literatürde Türklerin, Rusların ve Gürcülerin benimsediği üç farklı görüş bulunmaktadır. Türklerin benimsediği görüş, Ahıska bölgesinde Kıpçak ve Buntürklerin yaşamış olmasından dolayı bölgede Türklerin varlığının Osmanlı'dan öncesine dayandığını ileri sürmektedir. Bu nedenle bugün kendilerini "Ahıska Türkü" olarak tanımlayan grubun Orta Asya'da yaşayan Türk boylarından geldiği ve Türk kökenli olduklarını iddia edilmektedir. (Buntürk, 2007: 75; Yüzbey,2008: 12; Zeyrek, 2006: 18). İkinci görüş, Ahıska Türklerinin Müslümanlaştırılan Gürcüler olduğunu iddia ederken; üçüncü görüş ise Ahıska Türklerinin Ahıska bölgesinde yaşayan Müslümanlaşmış Gürcüler, Anadolu'dan gelen Türkler ve diğer etnik grupların karışımı olduğunu, birlikte sürgün edildikten sonra ortak geçmiş ve kültüre dayanarak oluşmuş bir topluluk olduğunu iddia etmektedir (Aydingün & Aydingün, 2014: 36). Bu çalışma etnik köken araştırması olmamakla beraber, Ahıska Türklerinin kimlik tanımlamalarını ve etnik sınırlarını keşfetmeyi amaçladığından tarihsel süreçte Ahıska Türklerinin toplumsal ve siyasi aktörler tarafından nasıl kategorileştirildiği önem arz etmektedir. Bugün kendilerini "Ahıska Türkü" olarak kabul eden grubun sürgün öncesinde "Kafkas Müslümanları" olarak toplumda dini kimlikleriyle var oldukları bilinmektedir. Ahıska Türkleri Ahıska bölgesinde dini azınlık olarak yaşarken, etnik kökenlerinden dolayı sürgün edilmeleriyle etnik kimliklerinin belirginleşmeye başladığı görülmektedir. Aydıngün'e göre Ahıska Türklerinin etnik kimliği sürgün sonrasında yaşadıkları tarihsel süreç ve diğer topluluklarla girdikleri süreç içerisinde oluşmuştur; bu yüzden de dış faktörlerin Ahıska Türklerin etnik kimlik oluşumunda büyük rolü vardır (Aydingün, 2002: 187)

Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göçü 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanunu" 1992 yılında çıkartmasıyla başlamış ve halen devam etmektedir. Bu kanun Ahıska Türklerinin devlet eliyle iskanlı göçünü kapsadığı gibi serbest göçe de olanak sağlamaktadır. İskanlı göç bir defaya mahsus olmak üzere, 150 ailenin Iğdır ve çevresine yerleştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bugün Türkiye'de yaşayan 70 bine yakın Ahıska

Türkü serbest göç kapsamında ülkeye gelmiş ve yerleşmiştir. Serbest göçle ülkeye göç edenlerin haklarıyla ilgili kanunda herhangi bir düzenleme olmadığı için günümüzde Türkiye'ye yerleşen Ahıska Türkleri Türkiye'ye yerleşen diğer yabancılarla aynı muameleye tabidirler. Bu nedenle oturma izni alarak Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet ettikten sonra Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olabilmektedirler.

Ahıska Türklerinin ABD'ye göçü, Rusya'nın Krasnodar bölgesinde yaşadıkları ayrımcılıklar ve insan hakları ihlalleri nedeniyle ABD hükümetinin "özel insani endişelerle" Ahıska Türklerini 2005 yılında mülteci statüsünde ABD'ye kabul etmesiyle başlamıştır (Koriouchkina & Swerdlow, 2007: 378). ABD'nin 30 farklı eyaletine 12 bin Ahıska Türkü mülteci statüsünde yerleştirilerek ABD hükümeti tarafından kiralık evler verilmiş; iş bulmalarına ve dil öğrenmelerine yardımcı olunmuştur. Bugün ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin hemen hemen hepsi ABD vatandaşı olmaya hak kazanmıştır.

Ahıska Türklerinin göç yolculukları sırasında birden fazla toplumla, yapıyla ve aktörle etkileşim içerisinde bulunmuşlardır. Etkileşim alanının genişlemesi ve farklılaşmasının Ahıska Türkleri arasında farklı göç deneyimleri yaşayan bireylerin etnik sınırlarında ve kimliklerini tanımlama biçimlerinde değişimlere, dönüşümlere ve kendi içinde başkalaşımlara yol açmış olabileceği düşünülmektedir. Ahıska Türklerinin sürgün ve göç hikâyelerini anlamayı, dil, din, geleneklerin grup içindeki rolünü betimlemeyi, anavatan tahayyüllerini, etnik sınır ve kimliklerini keşfetmeyi amaçlayan bu çalışma için Ahıska Türklerinin doğal ortamlarına girilerek etnografik bir çalışma yapılmıştır. Etnografik saha araştırması üç farklı aşamada, toplam 20 ayda, Türkiye'de Bursa ve İzmir'de, ABD'de Washington eyaleti Seattle şehrinde gerçekleştirilmiştir. Saha araştırmasında 48 derinlemesine görüşme yapılmış; Ahıska Türklerinin evleri ve sosyalleşme ortamları ziyaret edilerek enformel görüşmeler gerçekleştirilmiş; Ahıska Türklerinin evlerinde ve dışarda düzenledikleri sosyal ve kültürel aktivitelere, derneklerin ve kültür merkezinin düzenlediği programlara, düğün ve sünnetlere, dini programlara ve bayram kutlamalarına ve ziyaretlere katılarak gözlem yapılmıştır.

Etnografik saha araştırmasında Ahıska Türklerinin geçmiş tecrübeleri ve yaşadıkları toplumlar göz önünde bulundurularak etnik kimliklerini nasıl tanımladıkları, bu tanımlamada grup içi ve dışındaki aktör ve yapıların etkisi, etnik kimliğin hangi durum

ve şartlar altında yeniden tasarlandığı, dönüştüğü veya başkalaştığı keşfedilmeye çalışılmıştır. Bireylerin kimlik tanımlamalarının geçmişe dönük izini sürmek zor olduğundan Ahıska Türklerinin şimdiki kimlik tanımlamalarına başvurulmuş, farklı aktör ve yapılarla etkileşimlerde etnik kimliğin nasıl bir dönüşüm yaşadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin göç yolculukları benzer bir yönelim içerisinde olduğundan etnik sınır ve kimliklerini kategorileştirmek kolaylaşmakla beraber, Türkiye'de yaşayan bireylerin her birinin göç yolculukları farklılaştığı için benzer eğilimler bulmak zorlaşmaktadır. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri 1944 yılında Ahıska'dan Özbekistan'a sürgün edilen, kırk beş yıl Özbekistan'da yaşadıktan sonra 1989 yılında Fergana Vadisi olayları sonrasında Rusya'nın Krasnador bölgesine göç edip burada yaşadıkları sorunlar nedeniyle 2005 yılından sonra ABD'ye mülteci statüsünde göç eden ve yaklaşık on yıldır ABD'de yaşayan ve çoğunluğu ABD vatandaşı olan bireylerden oluşmaktadır. ABD'de yaşayanların etnik grup oluşumunda tarihsel geçmişlerinin benzerliği etkileşimde bulundukları aktörler ve yapıların benzer olması sonucunu doğurduğundan, etnik sınırların tasarımı ve kimlikleriyle ilgili benzer eğilimler gözlemlenebilmektedir. Diğer yandan Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri, 1992 yılında Ahıska Türklerinin serbest göçüne imkan tanıyan kanunla Orta Asya ve Rusya'nın farklı ülkelerinden göç edenlerden oluştuğundan, bu durum etkileşimde bulundukları aktörler ve yapıların çeşitliliğini arttırırken, etnik sınırlar ve kimlikleriyle ilgili farklı eğilimlerin gözlemlenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde farklı kuramsal yaklaşımların etnisiteyi nasıl tanımladığı, primordialist, araçsalcı ve inşacı kuramın temel bileşenleri incelenerek; ardından çalışmanın kuramsal yaklaşımını oluşturan Barth ve Wimmer'in etnik sınırlar yaklaşımı ele alınacaktır. İkinci bölümde sosyal bilimler literatüründe az çalışılmış bir grup olan Ahıska Türklerinin kim oldukları sorusuna tarihi bir perspektiften cevap bulmaya çalışılarak, Ahıska Türklerinin 1944 sürgünü öncesinde ve sonrasında yaşadıkları, Türkiye ve ABD'ye göç yolculukları ele alınacaktır. Üçüncü bölümde etnografik saha araştırmasına dayanan çalışmanın metodolojisi ve tekniği, araştırmanın alanı ve örneklemi, araştırma verilerinin nasıl analiz edildiği ve saha araştırma süreci ve

bu süreçte karşılaşılan problemler tartışılacaktır. Etnografik saha araştırmasının verilerinin analiz edildiği dördüncü bölümde, ABD'de ve Türkiye'de yapılan derinlemesine görüşmeler, gözlemler ve informel görüşmelerle bağlantılı olarak çalışmanın amacı çerçevesinde oluşturulmuş temalar etrafında Ahıska Türklerinin sürgün ve göç hikayeleri, dil, din, gelenekler, yerel toplumla ilişkiler, etnik grup arası ilişkiler ve ulusaşırı ilişkilerin etnik sınır ve kimlik tasarımındaki rolü ve etkisi incelenecektir. Ayrıca Ahıska Türklerinin sivil toplum örgütlenmesi, anavatanla kurdukları ilişkiler bağlamında diaspora kavramı tartışılacak ve Ahıska Türklerinin kimlik tanımlamaları incelenecektir.

1 KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Farklı Kuramsal Yaklaşımlar Temelinde Etnisite

Etnisite siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji, antropoloji ve tarih alanların ortak çalışma konularından biri olarak geniş bir literatür ve teori alt yapısına sahip olmakla beraber Brubaker (2009: 22) çalışmaların artmasının disiplinler arası ve çalışmaların yapıldığı bölgeler arasında etnisite, ırk, uluslar ve millitçilik çalışmaları konusunda parçalı bir görüntünün olduğunu ileri sürmektedir. Etnisite çalışmaları çoğunlukla ırk ve milliyetçilik çalışmalarıyla birlikte ele alınsa da özellikle 1990'lardan sonra etnisite çalışmalarının ayrı bir alan olarak ortaya çıktığı ve popülerlik kazandığı görülmektedir. Günümüzde etnik gruplar ve etnik kimlikler genellikle çatışma ve siyasi çekişmelerle birlikte anılarak; ulus devletlerde etnik grupların ortaya çıkardığı sorunlar tartışılmaktadır. Siyaset bilimi ve tarih alanındaki etnisite çalışmaları genellikle etnik grupların ulus devlet sonrası yapısı, etnik çatışmalar, milliyetçilik gibi konular üzerine yoğunlaşmaktadır. Sosyoloji ve antropoloji alanında yapılan çalışmalar ise etnistenin ne olduğu, etnisite ve ırk arasındaki farklılıkları, etnik kimliğin nasıl tanımlandığı, etnik grupların nasıl ortaya çıktığı, etnik grupların kültürleri, etnik gruplar arasındaki farklılıklar ve benzerlikler ve bunları etkileyen faktörler ve etnik grup aidiyeti gibi konulara yoğunlaşmaktadır.

Etnisite teriminin kullanışı ve yapısı toplumların bu kavramlara yüklediği anlamlar ve tecrübelerden etkilenirken, aynı zamanda farklı kuramsal yaklaşımlara da zemin hazırlamıştır. Mesela ABD'de ırk Afrikalı Amerikalılarla özdeşleşmişken, etnisite dominant beyaz ırktan belli belirsiz farklılıkları bulunan azınlık grupları için kullanılmaktadır. Weber başta olmak üzere bazı yazarlar(Gordon, 1964; Wallman,1986; Sollors,1991; Nagel,2003) ırkı etnisitenin alt türü ya da özel bir durumu olarak tanımlamaktadırlar (aktaran, (Wimmer, 2008b: 970). Irkı ve etnisteyi birbirinden ayırmak ve konumlandırmak çok zor olsa da Brubaker temel farklılıkları şu şekilde özetlemektedir: "ırk doğuştan gelen farklılıklara dayanan, istençdışı, esnek olmayan, dışlanma süreciyle ortaya çıkan, dışsal bir sınıflandırmadır ve Avrupalı sömürgecilerin Avrupalı olmayanlarla karşılaşmaları sürecinde ortaya çıkmış bir kavramdır" (2009: 26). Etnisite ise "kültürel farklılıklara dayanan, istemli, esnek, gruba dahil olma sürecinde

ortaya çıkan, içsel kendini tanımlaya dayanan ve ulus devlet oluşum sürecinde ortaya çıkmış bir kavramdır (Brubaker, 2009: 26). Wimmer ise ırkın etnisiteden çok farklı bir şey olduğunu düşünmenin bir takım sorunları beraberinde getireceğini düşünmektedir. Wimmer'e (2013: 8) göre ırkın etnisiteden tamamen farklı olarak kabul edildiğinde tarihsel süreçte bir grup insan tarihin bir zamanında ırk olarak kabul edilirken başka bir zamanda etnik grup olarak kabul edilmek zorunda kalınabilir. Mesela sömürgeci toplumlardaki yaygın Hristiyanlık inancının karşısında 16. Yüzyıllarda Afrikalı kölelerin inançları ayırt edici ve belirleyici rol oynarken, 17. Yüzyılda fiziksel farklılıkların devreye girdiği ve beyaz-zenci kavramlarının kullanıma girdiği görülmektedir (Wimmer, 2008b: 970). Ayrıca ırka ait temel özellik kabul edilen fenotip(kalıtımsal) farklılıklar aynı zamanda etnik farklılığın göstergelerinden yalnızca bir tanesidir. Bu yüzden ırk ve etnisiteyi kesin hatlarla birbirinden ayırmak çok zordur. John Hutchinson ve Anthony D. Smith tarafından hazırlanan etnisite konusunda seçkilerin yer aldığı kitapta etnistenin temel altı özelliği sayılmaktadır: (1)topluluğa uygun bir isim , (2) ortak soydan gelindiğine dair mitler, (3) tarihsel hatıraların paylaşılması, (4)ortak kültür, (5) anavatanla ilişki, (6)dayanışma duygusu (Hutchinson & Smith, 1996: 56). Sayılan bu özellikler etnik grupların yapısını ortaya koymakla birlikte etnik çalışmaların temel yaklaşımlarını özetlemektedir.

Marksist ve modernist yaklaşımlar toplumların endüstrileşmesi ve modernleşmesiyle etnik ayrımların ortadan kalkacağını iddia etmişlerdir. Asimilasyoncu yaklaşım ve "eritme potası" savunucuları da etnik tanımların ve etnik kimliklerin kaybolacağını öngörmüşlerdir ancak bu tahminlerin hiç biri gerçekleşmemiştir(P. Q. Yang, 2000: 126). Etnik gruplar ve etnik kimlikler günümüz dünyasında halen etkisini ve varlığını devam ettirmektedir. Etnik gruba mensubiyet bireylerin ve toplulukların günlük yaşamlarında belirleyici bir etkiye sahiptir. Etnik ayrımcılık, Yugoslavya'nın bölünmesine, Rusya'da milyonlarca insanın sürgün edilmesine, Rwanda'da Tutsi ve Hutsiler arasında kanlı savaşlara, Türkiye'de Kürtlerin temel insani haklardan mahrum olarak yaşamasına neden olmuştur. Yüzyıllardan beri etnik kimliklerin toplumsal tabakalaşmada büyük rol oynadığı bilinmektedir. Özellikle ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla beraber hakim etnik grubun üyesi olmayan azınlık etnik gruplar ve günümüz dünyasında hızla artan ulusaşırı göçmenlerle toplumun farklı katmanlarında kendilerine

yer bulma konusunda zorluk çeken azınlıklar ve göçmenler asimile olmaya zorlanmışlardır ancak etnik azınlıklar farklılıklarıyla yaşamaya ve var olmaya devam etmektedirler. Birleşmiş Milletlerin 2013 verilerine göre dünya nüfusunun %3.2'si (yaklaşık 232 milyon kişi) doğdukları ülkeden başka bir ülkede yaşamaktadır. Ortadoğu'da devam eden savaşlar ve Afrika'daki çatışmalar her gün binlerce insanın yerinden olmasına neden olmaktadır. Hızla artan göçmen nüfusu, gittikleri ülkelere sahip oldukları kimliklerini de beraberinde götürdüklerinden yerel toplumla olan karşılaşmalarında taşıdığı kimliklerin niteliği, yerel toplumla olan ilişkileri, etnik sınırlarını nasıl çizdikleri, kendilerini nasıl tanımladıkları, anavatanlarıyla olan ilişkileri, dini ve kültürel değerleri ve bunlardaki değişimler, sosyoloji alanında yapılan etnisite araştırmalarında önemi koruyan konular arasında yer almaktadır.

Etnisite kuramları temel olarak iki soruyu yanıtlandırmaya çalışmaktadır: (1)Etnisitenin yapısı/doğası nedir? Doğuştan mı gelir yoksa sonradan mı inşa edilir? (2) Etnik gruba üyeliği ve etnik kimliği ne belirler? Bu sorular çerçevesinde etnisite olgusunu açıklamaya yönelik birçok kuram ortaya çıkmıştır. Etnisite kuramları literatürde farklı isimler ve gruplandırmalarla ele alınsa da temel olarak üç temel grupta toplanabilir: primordialist, araçsalcı ve inşacı (P. Q. Yang, 2000).

Weber'in ortak soy ve kültür yaklaşımı etnisite çalışmalarının hemen hepsinde referans gösterilen bir yaklaşımdır. Weber'in Türkçe'ye "Ekonomi ve Toplum" olarak çevrilen iki ciltlik eserinde etnik kimlikle ilgili temel olarak üç tane özellik saymaktadır: Ortak kökene dair öznel bir inanç taşınması, kültürel ve fiziksel farklılıklar ve siyasi alandır(Hutchinson & Smith, 1996: 22). Weber çalışmasında nesiller boyu paylaşılan ortak kültüre ve ortak kökene vurgu yaparak; etnik grubu "fiziksel tip veya geleneklerin veya her ikisinin benzerlikleri veya kolonileşme ve göç hatıraları sebebiyle ortak bir kökene dair öznel bir inanç taşıyan insan grupları" olarak tanımlamaktadır(Hutchinson & Smith, 1996: 22). Bu yaklaşımda etnik grubun üyesi olmak için kan bağının olması temel gereklilik değildir. Özellikle siyasi alanın varlığına vurgu yapması ve kan bağının olmadığı durumlarda da etnik toplulukların oluşacağını söylemesi, Weber'i diğerlerinden ayıran bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Weber'e göre sahip olunan etnik kimlik bireylere onur ve prestij kazandırır(Wimmer, 2013: 5). Bireyler siyasal topluluğun varlığı

sayesinde aynı etnik grup içerisinde yer aldıkları bireylerle ortaklıklar kurmaktadırlar. Siyasal topluluğun dağılmasından sonra gelenek, fiziksel tip ve dilde büyük farklılıklar bulunmuyorsa ortak kökene olan inanç devam edebilmektedir(Taştan, 2010: 199). Etnik grup üyeliği siyasal alanda grup olmayı kolaylaştırırken, var olan siyasal topluluk etnisiteye olan inancı kuvvetlendirmektedir. Weber'in "sosyal kapanma(social closure)" kavramı etnik grupların oluşumu ve devamlılığının sağlanmasını açıklayan önemli bir kavramdır. Bu kavrama göre grup üyeleri toplumsal ve ekonomik çıkarları ve fırsatları grubun dışında kalan üyelere kapatırlar(Stone, 1995: 391). Özellikle ulus devletlerde vatandaşlık uygulaması sosyal kapanmanın bir yansıması olarak, devlet eliyle gerçekleşir ve vatandaş olmayanlar hukuki, siyasi ve toplumsal haklardan mahrum kalırlar. Devlet eliyle sunulan fırsat ve hakları elde edemeyen yabancılar ve vatandaşlar arasında bir sınır çizilmiş olur (Brubaker, 2002: 163). Weber'in bu yaklaşımı genellikle toplumsal tabakalaşma ve sınıf çalışmalarında kullanılsa da etnisite çalışmalarınında da kullanıldığı görülmektedir.

1.2 Primordialist Kuram

Primordialist kuram etnisitenin doğuştan elde edilediği varsayımı üzerinden aynı kan bağına sahip, aynı dil, din ve kültürü paylaşan toplulukların etnisite olgusu etrafında bir araya geldiğini ve insanların hayatında etnisitenin ayırt edici bir özellik olduğunu ileri sürmektedir. Primordial bağlar veya ilksel bağlar olarak tanımlanan doğuştan getirilen fiziksel özelliklerin doğal ve değişmez bir bağ kurulmasında önemli rol oynadığı; aynı zamanda bu özelliklerin kalıtımsal yolla aktarıldığını ve nesiller boyu değişmeyen etnik kimliğin yapı taşını oluşturduğu düşünülmektedir(Geertz, 1963; Shils, 1957: 130; Van den Berghe, 1987). Bu kurama göre etnik gruba aidiyet sabit ve değişmez bir durumdur. Bireyler belirli bir etnik gruba ve kimliğe bağlı olarak dünyaya gelirler ve bu grubun dışında bir aidiyetlerinin olması mümkün değildir. Primordialist kuramcılar etnik kimliğin bir seçime dayanmadığını, doğuştan geldiğini ve değişmez bir statü olduğunu iddia ederler. Ortak atadan geldikleri algısı, etnik grup içerisinde gelenek ve duyguların paylaşılmasına ve etnik gruba aidiyetin sağlamlaşmasına neden olmaktadır (Gil-White, 1999: 789).

Primordialist kuram içerisinde sosyo-biyolojik ve kültürcü olmak üzere iki farklı yaklaşım mevcuttur. Sosyo-biyolojik yaklaşımın öncüsü Van den Berghe (1987) etnistenin biyolojik farklılıklar üzerine kurulu olduğunu ve fiziksel benzerlikler taşıdığı ve kan bağının bulunduğu akrabalarla kurulan ilişkilerin genişleyerek etnik grupları oluşturduğunu iddia eder. Etnik gruba mensubiyetin çekirdek ailede başladığı, geniş aile ve etnik grup oluşumuyla tamamlandığını düşünür (Van den Berghe, 1987). Shils de (1957) bireyler arasındaki iletişimin ve birlikteliğin temelinde yatan unsurun kan bağına olan inancın var olması olduğunu iddia etmektedir. Radikal primordialistler olarak tanımlanan bir grup araştırmacı ise genetik üretkenlik kapasitesinin yalnızca aile genetik yapısıyla ilgili olmadığını, etnik grupların genetik üretkenlik kapasitesinde belirli farklılıkların olduğunu ve etnik gruba mensubiyetin üretkenliğin belirleyici unsuru olduğunu iddia etmektedirler.

Kültürcü yaklaşım ise ortak ataların olmadığı durumlarda dahi paylaşılan ortak kültür, dil ve dini değerlerin etnik grup oluşturmaya yeterli olabileceğini iddia etmektedir (P. Q. Yang, 2000). Mesela Hispanik kimliği farklı ülkelerde yaşayan bireylerin

İspanyolca dilini kullanmalarıyla ortaya çıkmaktadır. Meksika'da ya da İspanya'da yaşayan insanlar ortak atadan gelmeseler de bu yaklaşıma göre Hispanik kimliği altında birleşmektedirler.

Primordialist kuram etnistenin nasıl oluştuğu üzerine açıklamalar getirirken etnistenin ve etnik kimliğin değişimini açıklamakta yetersiz kalmıştır. Bireylerin tek ve değişmez bir kimlik taşıdıkları ve bunun kan bağı ve akrabalık bağları üzerine kuruluyor olduğunu iddia eden primordialist kuramın, günümüz dünyasının ulusaşırı göçmenlerinin etnik kimliklerini açıklamakta yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Etnik grupların genetik yakınlıklarını araştıran Cavalli-Sfarzo, Menozzi ve Piazza (aktaran: (Bayar, 2009: 1639) iki bin farklı gruba mensup 100 bin birey üzerine yaptıkları çalışmada etnik grup içerisindeki bireylerin genetik yapılarının birbirinden farklılık gösterdiği sonucunu elde etmişlerdir. Günümüzde göç ve göçmen ağlarının yapısının karmaşıklığı, etnik gruplar arası evlilikler ve küresel aidiyetlerin ortaya çıkması etnik grupların yapısını anlamak için ilksel yaklaşımların yetersiz kalacağını göstermektedir.

1980'lerden sonra ortaya çıkan etnisite kuramlarının çoğunluğu primordislist kurama eleştiri niteliğinde ortaya çıkmış ve etnisiteyi çok farklı boyutlarıyla ele almışlardır. Özellikle Eller ve Coughlan (1993) tarafından yayınlanan primordialist kuram eleştirisi primordialist kuramın yetersizliğini ortaya koymuş ve kuramlar arasındaki tartışmaları alevlendirmiştir. Ellen ve Coughlan (1993) Shills(1957) ve Geertz'in (1963) çalışmalarını temel alarak primordialist kuramın sosyolojik bir temeli olmadığını, analiz edilemez ve manasız olduğu eleştirilerini getirmiş ve bunları üç noktada temellendirmiştir. İlksel kimlik ve bağların deneyimler ve etkileşimlerden önce var olduğu ve verilmiş statüler olduğu varsayımını tamamen reddetmektedirler(Eller & Coughlan, 1993: 183). Etnisitenin toplumsal olarak inşa edilen, anlamı ve varlığı devamlı olarak revize edilen ve yenilenen bir yapıya sahip olduğunu savunmaktadırlar. İkinci olarak, Geertz'in (1963) primordial bağları tanımlamaz(ineffable) olarak açıklamasının sosyolojinin doğasına aykırı olduğunu, toplumsal aktörlerin kendi duygu ve davranışlarını açıklayamasalar ve aralarındaki etnik bağı sorgulamadan kabul etseler de sosyologların bununla yetinmemeleri gerektiğini iddia etmektedirler(Eller & Coughlan, 1993: 183). Son olarak Eller ve Coughlan (1993) primordialist yaklaşımın duyuşsal

terminolojiye sahip olmasının, bireylerin duygusal bağları ve beraberlikleri üzerinden etnisitenin açıklanmasının yeterli olmadığı görüşündedirler. Aile bağları üzerinden kurulan etnik aidiyetin duygusal beraberliği ve birlikteliği beraberinde getirdiği görüşü, toplumsal ilişkilerin etkileşimler yoluyla yeniden inşa edildiği görüşüyle çatıştığıdan, Eller ve Coughlan bu yaklaşımı eleştirmektedirler. Primordialist kuramın yeni nesil temsilcilerinden Steven Grosby (1994), Eller ve Couglan'a cevap niteliğinde yazdığı makalesinde Eller ve Coughlan'ın primordialist kurama yüzeysel bir bakış açısıyla yaklaştığını, priomordial bağların yok sayılmasının insan doğasına aykırı olduğunu iddia etmektedir (Grosby, 1994: 164). Eller ve Couglan'ın primordialist kuramı eleştirirken etnisite ve etnik kimliği nasıl tanımladıklarına dair makalelerinde hiçbir bilgi olmadığını, toplumsal etkileşim ve etnisite arasındaki ilişkiyi açıklamakta yetersiz kaldıklarını savunmaktadır (Grosby, 1994: 164). Primordialist kuram günümüzde etkisini yitirmiş olmakla beraber Scoot(1990), Grosby(1994) ve Roosens(1994) gibi temsilcileri primordialist kuramın savunuculuğuna devam etmektedirler.

1.3 Araçsalcı Kuram

Araçsalcı kuram kaynakların paylaşımında etnisitenin stratejik bir rol üstlendiği var sayımına dayanmaktadır. Primordialist kuramın aksine araçsalcı kuram, etnik kimliğin tercih edilebilir olduğunu, farklı durum ve şartlar altında bireylerin farklı kimliklerle kendilerini tanımlamalarının mümkün olabileceğini savunmaktadır. Araçsalcı kuram, bireylerin etnik kimliklerini kendilerine sosyal, ekonomik ve politik yararlar kazandırdığı sürece korduklarını ve etnik gruba aidiyetlerini sürdürdüklerini ileri sürmektedir (Glazer, Moynihan, & Schelling, 1975). Hempel(2004) modernleşmenin etkisiyle etnik ayrımların güçlendiğini, modern toplumda bireylerin çıkarlarını elde etmede, etnisitenin önemli bir rol üstlendiğini düşünmektedir. Modern toplumda bireylerin sosyal, ekonomik ve politik arzularının gerçekleştirilmesinde etnik grupların elde ettiği avantaj veya dezavatajlar aidiyetin sürdürülmesinde etkili olmaktadır (Hempel, 2004: 253). Bireysel aklın ön planda olduğu modern bireyin kar zarar hesapları üzerine yaşamını idame ettirdiği yaklaşımı, araçsalcı etniste kuramının temelini oluşturmaktadır. Etnik kimliğin gücü, etkisi ve görünürlüğü bireylerin çıkar ve ihtiyaçlarına hizmet etmek için vardır. Toplumdaki siyasi ve ekonomik değişimlerin etkisiyle bazı etnik gruplar

çıkarlarını arttırabilir ve siyasi güç paylaşımında pay alabilirler. Böyle bir durumda etnik grup üyeleri çıkar ve menfaatlerini arttırabilirler ve bununla beraber etnik gruba aidiyetleri sağlamlaşmaktadır. Ayrıca bu kuram kültürel, siyasal ve ekonomik seçkinler tarafından toplumda iktidar ve avantajlarını koruyabilmek için etnisite olgusunu kullanarak siyasal mitler yarattıklarını, etnisiteyi kullanarak toplumu yönlendirdiklerini ve gerektiğinde ellerindeki gücü kullanarak etnik gruplardan bazı kültürel değişimler talep ettiklerini düşünür. Araçsalcı etnisite kuramı 1980'lerde ortaya çıkan rasyonel tercih kuramıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Rasyonel tercih kuramına göre bireyler sosyo-ekonomik konumlarını yükseltmek için maliyetlerini minimize ederken, çıkarlarını maksimize etmeye yönelik olarak hareket ederler. Bu yaklaşım etnik kimliğe uyguladığında, etnik aidiyetin bireylerin rasyonel kar-zarar hesaplamalarına dayandığı düşünülmektedir. Bireyler etnik gruba mensubiyetin yararlarından faydalanmak için gruba aidiyet ve bağlarını arttırırken, bu mensubiyetin bir takım zararlar doğurduğu durumlarda o grupla olan ilişkilerinde ve aidiyetlerinde değişiklikler ortaya çıkabilir(Song, 2003; P. Q. Yang, 2000). Cohen etnisiteyi rekabet halindeki çıkar gruplarının bir çeşit siyasi kaynağı olarak görür. Hetcher (aktaran: (Hutchinson & Smith, 1996) ise bireylerin varlık, prestij ve güçlerini korumak için bazı özgürlüklerini kurumlara devrettiklerini, etnik kurumların kontrol ve denetimi sağlayarak, etnik gruba mensup bireylerin çıkarlarını koruduklarını iddia etmektedir.

Araçsalcı kuramın temel argümanları üzerinden yeni bir yaklaşım geliştiren durumsalcı yaklaşım ise doğrudan çıkarlara odaklanmak yerine etnik kimliğin çıkarlarla şekillendiğini, durum ve şartlara bağlı olarak etnik grup içerisindeki bireylerin bu çıkarlarını ön plana çıkardıklarını iddia etmektedir (Hempel, 2004: 253). Durumsalcı yaklaşım ne zaman bazı çıkarların ortaya çıktığını ve bu çıkarların etnik kimliklendirmeyi nasıl etkilediğini açıklamaya çalışır. Durumsalcı yaklaşım ve primordialist kuramı birleştirme çabasında olan Scott(1990) etnik grupların karşıtlık, tehdit ya da saldırı hissettiklerinde etnik duygular ve bağlarının harekete geçtiğini savunmaktadır. Kan bağı ve kültürel özelliklerin tehdit ve saldırı durumunda hatırlanmasıyla etnik gruba aidiyet ve etnik kimliğin değer kazanacağı düşüncesi temel alınmaktadır (Scott, 1990: 147). Araçsalcı ve durumsalcı kuramlar etnik kimliği maddi çıkarlara indirgediği için eleştirilmektedir. Bu eleştiriler etnik kimliğin kurucu aktörünün duyguları ve

deneyimlerinin etnik kimlik üzerindeki etkisinin göz ardı edildiğini ve tamamen dış etkenler üzerinden etnik kimliğin açıklanmaya çalışılmasının yeterli olmadığını öne sürmektedir. Hempel(2004) Mairitus Cumhuriyetinde yaşayan Hintli ve Kreyolü etnik gruplar üzerindeki çalışmasında maddi çıkarların etnik kimlik üzerindeki etkisini araştırmış ve ekonomik faydaların etnik kimlik aidiyetini açıklamada yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca etnik gruplara göre ekonomik çıkarların etnik kimlik üzerindeki etkisi farklılık gösterebilmektedir. Bu yüzden Hempel(2004) maddi çıkarlar ve etnik kimlik arasında nedensellik bağı aramak yerine bu ikisi arasında aracı değişkenlerin etkili olduğunu düşünmektedir. Araçsalcı ve durumsalcı yaklaşımın gözden kaçırdığı grup bağlılığı ve etnik gruba ait kültürün maddi çıkarlar ve etnik kimlik arasındaki ilişkide aracı değişkenler olabileceğini iddia etmektedir (Hempel, 2004: 253). Araçsalcı ve durumsalcı yaklaşım yararlar ve çıkarlar üzerinden etnisiteyi açıklarken, bireylerin etnik gruplarıyla olan duygusal bağlarını yok saymalarından dolayı eleştirilmiştir (Hutchinson & Smith, 1996).

1.4 İnşacı Kuram

İnşacı kuram, etnisitenin toplumsal olarak inşa edildiği tezine dayanmaktadır. Etnik kimlik bireyler tarafından, çevresi ile olan etkileşiminin yönüne göre yeniden inşa edilmektedir. Yeniden inşa sürecinde bireyler, yeni yaratılmış semboller etrafında bulundukları koşullara göre bir kimlik oluşturmaktadır. Bu inşa sürecinde etnik kimliğin objektif boyutunu oluşturan kültürel davranış kalıpları, gelenekler, ritüeller ve adetler değişip dönüşebilmektedir(Song, 2003). Etnik sınırlar, kimlikler ve kültürler etnik toplulukların içerde ve dışarıdaki sosyal etkileşimleri sonucu müzakere edilip, tanımlanıp yeniden üretilmektedir.

Etnisitenin oluşumunda bireyi ve bireyin diğerleriyle olan ilişkisini ön planda tutan inşacı yaklaşımlar etnisiteyi bir etiketleme olarak tanımlamaktadır (Nagel, 1994: 152; Wimmer, 2008a: 1025). Bireyin yaşadığı toplum ve zaman bu etiketleme de büyük rol oynamaktadır. Resmi etnik kategoriler ve politikalar ayrımcılık ve baskıya zemin hazırlayarak etnik sınırların güçlenmesine katkı yaparken etnik kimliklerin yeniden inşa edilmesine sebep olmaktadır.

İnşacı kuramın bir diğer yaklaşımı etnik sınırların esnek ve değişebilir olduğudur. Diğerleriyle girilen ilişkilerin hangi toplumsal zeminde ve hangi zaman diliminde gerçekleştiği etnisitenin sınırlarının oluşmasında etkili olmaktadır. Nagel(2008) etnik kimliğin bulunulan duruma ve insanlara göre farklılık gösterebileceğini iddia etmektedir. Nagel'in bu yaklaşımı etnisitenin yeniden ve farklı şekillerde üretilebilir olduğunu açıkça ortaya koyan bir yaklaşımdır. Gündelik yaşam içerisinde karşılaşılan durumlar, bulunulan mekan ya da muhatapların kimlik algıları, bireyleri etnisitenin sınırları içerisinde seçimlere zorlayabilmektedir. Böyle durumlarda etnik kimliğin bazen suskun kaldığını, bazen de baskın bir şekilde ortaya çıkarak ondan yararlanmayı getirdiği görülmektedir. Nagel(2008) etnik kimliğin sınırlarının inşasıyla ilgili alışveriş arabası metaforunu kullanmaktadır. Bu metafora göre etnik kimliğin sınırlarını belirleyen alışveriş arabasının büyüklüğüne, yapısına yada kaç tekerleği olacağına karar vermektir. Alışverişe gittiğimizde ihtiyaçlarımıza uygun bir araba seçeriz ve sınırlarımızı belirleriz. Sonra markete girip raflardan kendimize uygun ürünleri seçip market arabasına yerleştiririz; beğenmediklerimizi eleriz. Etnik kültür alışveriş arabasına koymayı tercih ettiğimiz örf-adet, din, inanç, müzik gibi öğelerdir. Nagel bu noktada etnik kimliğe öğelerin tercih edilebilir ve bilinçli olduğunu savunmaktadır. İşte arabaya koymayı tercih ettiğimiz değerler etnik sınırların içerisinde kalan değerlerin toplamını oluşturan kültüre karşılık gelmektedir.

1.5 Fredrick Barth'ın Etnik Sınırlar Kuramı

Fredrick Barth(1969) etnik sınırlar çalışmasıyla kültürün etnik grupların oluşmasında belirleyici değil etnik gruplarının oluşumunun bir sonucu olduğu tezini ortaya atmıştır. Bu tez etnisite çalışmalarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Barth etnisite çalışmalarında kültürel farklılıklar ve kültürlerin tarihsel oluşumu üzerine yeterince çalışma yapıldığı halde toplumsal gruplar arasındaki sınırların ve etnik grupların nasıl oluştuğunun araştırılmasına ihtiyaç olduğunu iddia etmektedir. Barth etnik grupları, "sosyal aktörlerin içinde yaşadıkları gruplara ilişkin yaptıkları tanımlamalar sonucunda oluşan toplumsal kategoriler" olarak tanımlamaktadır. Etnik kimliğin diğer sosyal kimlikler gibi bir yapıya sahip olduğunu ama etnik kimliği diğerlerinden ayıran bir takım unsurların olduğu temel varsayımı üzerine kurulu olan kuram, çevresel faktörlerin etkisiyle kimliğin içerisinde yer alan kültürel unsurların değişebileceğini iddia etmektedir. Diğer etnisite kuramlarında ortak kültürel değerlerin paylaşılması etnik kimliğin oluşumunda temel çıkış noktası kabul edilirken, Barth'ın etnik sınırlar kuramında kültürel unsurların zamanla değişebildiği iddia edilmektedir. Ortak kültürün etnisitenin belirleyici unsuru olduğu kabul edildiğinde farklı coğrafyalarda yaşayan aynı etnik gruba mensup aktörlerin farklı kültürel değerlere sahip olmasını açıklamak oldukça güçleşmektedir. Çünkü Barth'a göre "aktörler farklı çevresel koşullar altında değişik yaşama biçimleri ve davranış kalıpları geliştirebilirler"(Barth, 1969: 16). Davranış kalıplarının ve değerlerin oluşturduğu kültürel unsurların farklılık göstermesi aktörlerin o etnik gruba ait olmadıkları anlamına gelmez. Barth(1969) bu noktada aktörlerin kendilerini hangi gruba ait hissettiklerinin temel belirleyici unsur olduğunu, bunu belirlerken de aktörlerin genellikle bu ortaklığı kökler ve geçmişe dayandırdığını iddia etmektedir. Birey ortak kökten geldiğini düşündüğü ve aynı geçmişi paylaştıklarına inandığı bir etnik grupla kendini özleştirebilir ve kendini o etnik kimlikle tanımlayabilir. Aynı etnik kimliğin dünyanın başka bir bölgesinde çok farklı değerlere sahip olması, o bireyin o etnik sınırların dışında kaldığını göstermez. Barth'a göre etnik sınırlar, aidiyet ve dışlanma üzerine kuruludur. Bu kuramda etnik gruba aidiyeti belirleyen objektif olarak nitelenen farklar değil toplumsal süreçte oluşan farklılıklardır(Barth, 1969). Etnik sınırların tanımlanmasından "biz" ve "onlar" kavramlarının içine kimlerin girdiği yaşanılan ülkeye, bölgeye ve şehre göre farklılık arz edebilmektedir. Barth "farklı

coğrafyalarda yaşayan ve aynı etnik gruba mensup olan sosyal aktörlerin oluşturdukları davranış kalıpları önemli farklılıklar gösterebilir" diyerek kültürel kökleri aynı olan, ancak dünyanın farklı bölgelerine dağılmış ve farklı etkilere ve etkileşimlere maruz kalmış aktörlerin davranış kalıplarındaki farklıkların etnik sınırların çizilmesinde nasıl bir rolü olduğunu tartışmaya açmıştır.

Barth'a göre etnik sınırlar kültürel farklılıkları hesaba katmadan oluşmaktadır. Etnik gruplar arasındaki sınırlar objektif farklılıklar üzerinden değil, aktörlerin süreç içerisinde bu sınırları nasıl tanımladığıyla belirlenmektedir. Barth'a göre dil,din, gelenekler gibi unsurlar "sınır muhafızları" olarak işlev görürler (Hutchinson & Smith, 1996). Barth aynı zamanda sınırların geçirgen ve yumuşak olduğunu, sınırlar arasındaki gidiş gelişlerin sınırların sağlamlaşmasında etkili olduğunu iddia eder ancak bunun nasıl olacağına dair bir açıklama getirmez.

Barth'ın yaklaşımı etnitise çalışmalarına paradigma değişikliğine sebep olmuş ve araştırmacılar artık etnik grupların kültürlerini araştırmak yerine, farklı etnik gruplar arasındaki etnik sınırların süregelen kültürel değişimlerle nasıl oluştuğunu araştırmaya başlamışlardır. Barth'ın yaklaşımıyla beraber etnisite nesnel olarak tanımlanan kültürle eş anlamlı olarak kullanılmaktan çıkmıştır. Aynı zamanda sınırlar yaklaşımı sosyal bilimlerde sembolik etkileşimselcilik kuramının etkisiyle özellikle 1990'lı yıllarda birçok çalışmasının ana temasını oluşturmuştur(Lamont & Molnár, 2002: 167).

Sınır kavramı Türkçe'de birşeyi diğerinden ayıran çizgi olarak tanımlansa da genellikle coğrafi sınırları belirtmek için kullanılmaktadır. İngilizce literatürde coğrafi sınırları belirtmek için "border" kelimesi kullanılırken, diğer her türlü ayrımı belirtmek için "boundary" kelimesi kullanılmaktadır. Türkçe'ye Arapçadan giren "hudut" kelimesini coğrafi sınırları belirtmek için kullanmak bu çalışmanın içeriği açısından daha uygun olacaktır. Bu çalışmada "sınır" kavramıyla Lamont & Molnár'ın (2002) sembolik ve toplumsal sınırlar olarak iki gruba ayırdığı sınır kastedilmektedir. Sembolik sınırlar bireyleri, şeyler, uygulamalar, zaman ve uzamı kategorize etmemizi sağlayan araçlar olarak tanımlanırken, sosyal sınırlar toplumsal farkların somutlaşmış hali olarak tanımlanmaktadır (Lamont & Molnár, 2002: 167). Sembolik sınırlar bireyleri gruplara ayırarak benzerlikler üzerinden grup aidiyeti duyguları oluşturur. Toplumsal sınırlar ise

benzerlikler üzerinden oluşan bu grup aidiyetinin gündelik yaşamda, kaynakların paylaşılmasında, toplumsal fırsatlara ulaşma noktası somutlaşmasıdır.

1.6 Wimmer'ın Etnik Sınırlar Yaklaşımı

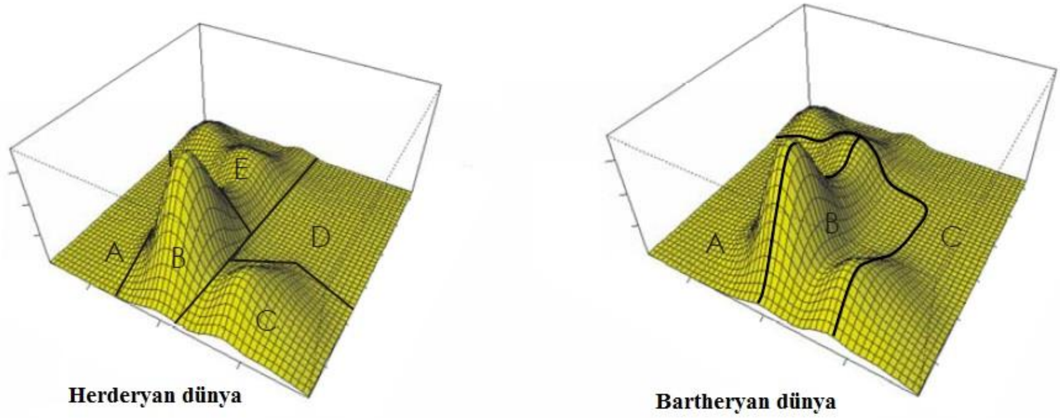
Wimmer etnisite olgusuna "inşacı kuramı aşan" bir yaklaşım getirerek soyut bir kavramsallaştırma olan etnik sınırlar metaforuyla açıklamaktadır. Barth'ın etnisite çalışmalarında devrim niteleğinde kabul edilen etnik sınırlar yaklaşımını sistematik olarak ele alarak, etnik sınır oluşturma stratejileri, bu stratejilerin belirlenmesinde etkili olan aktör ve yapıları incelemektedir(Wimmer, 2007; Wimmer, 2008a: 1025; Wimmer, 2008b: 970; Wimmer, 2013). Barth'ın kuramsal yaklaşımına yeni bir boyut kazandıran Wimmer'ın etnik sınırlar yaklaşımı dünyanın keskin sınırlarla birbirinden ayrılan etnik gruplardan oluştuğu varsayımını reddeder. Aksine etnik gruplar arasındaki ayrımlar belirsiz ve sınırlar yumuşak olduğundan bireylerin kendilerini farklı yerlerde ve şekillerde konumlandırmalarına ya da durumsal olarak kimlik değiştirmelerine olanak tanır (Wimmer, 2008a: 1025; Wimmer, 2013: 8). Wimmer "Etnik Sınır Yapımı"[1](2013) kitabında Weber'in sosyal kapanma, Bourdieu'nun sınıflandırma mücadelesi analizi ve Barth'ın etnik sınırlar yaklaşımını temel alarak etnik sınırın kurumlar, güç ve networklerin etkisiyle nasıl oluşturulduğu konusunda yeni bir teorik yaklaşım ortaya koymaktadır. Etnik sınırlar yaklaşımı etnik sınırların değişebileceği, genişleyip daralabileceği ya da bireylerin bu etnik sınırlar arasında gelgitler yaşayabileceğini öne sürmektedir. Wimmer'in kuramsal modeli "etnik sınırların değişken özelliklerini toplumsal alanın nitelikleriyle şekillenmiş aktörler arasındaki müzakerelerle" açıklamaya çalışmaktadır(Wimmer, 2008b: 970).

Wimmer etnik sınırların kategorik ve sosyal-davranışsal olmak üzere iki farklı boyutu olduğunu iddia etmektedir(Wimmer, 2013: 9). Kategorik etnik sınırlar "sosyal sınıflandırma ve kolektif temsil eylemi üzerine" dayanırken; sosyal ve davranışsal etnik

[1] Wimmer'in orijinal ismi "Ethnic Boundary Making" olan kitabı 2013 yılında İngilizce olarak yayınlamış ancak kitabın Türkçe çevirisi yapılmamıştır. Yeni bir kitap olmasından dolayı Türkçe literatürde kitabın kullanımı yaygınlaşmadığı için kitaptan yapılan tüm alıntılar araştırmacı tarafından çevrilmiştir. Kitabın orijinal isminde geçen "making" kelimesinin Türkçe'deki karşılığı yapım, yapı, üretim, biçim olduğu için etnik sınırlar kavramına uygun olarak kitabın ismi araştırmacı tarafından "Etnik Sınır Yapımı" olarak çevrilmiştir.

sınırlar ise “bireylerin birleştirici ve uzaklaştırıcı bireysel eylemlerinden ortaya çıkan ilişkilere” dayanmaktadır(Wimmer, 2013: 9). Barth’da etnik sınırların “dışlanma ve dahil etme süreçleriyle” ilişkili olduğunu iddia etmektedir(Barth, 1969: 15). Sınırların kategorik boyutu “toplumsal dünyayı “biz” ve “onlar” olmak üzere ikiye ayırırken”; sosyal ve davranışsal boyutu ise ikiye ayrılan bu dünyada bireylerin belirli durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen “eylem senaryosu(script of action)” niteliği taşımaktadır(Wimmer, 2013: 9). Sınırların belirsiz ve değişken olduğu varsayımına dayanan Wimmer’in yaklaşımı etnik sınırların değişkenliğine paralel olarak sınırların kategorik ve sosyal-davranışsal boyutunda da değişimlerin olacağını iddia etmektedir.

Wimmer etnisite ve milliyetçilik çalışmalarının öncüsü olan Herder’in özdeşlik ve farklılıklar temelinde ortaya çıkan; “her bir etnik grubun kendine özgü kültürü, dayanışma ağları ve ortak kimliği” olduğu varsayımının 18. yüzyıldan bugüne etnisite çalışmalarının temelini oluşturduğu iddia ederek bu yaklaşımı eleştirmektedir(Wimmer, 2013: 16). Herderyan yaklaşımın toplumu kültürel farklılıklar temelinde etnik çizgilerle ayırması, etnik grupları sorgulamadan kabul etme sonucunu doğurarak; gruplar içerisinde aktörler ve yapılarla etkileşimler sonucunda oluşan farklılıkları anlamanın önünde engel teşkil etmektedir. Sınırların kültürden bağımsız olarak tasarlanabileceğini, korunabileceğini ve değişebileceğini düşünen Barth’ın yaklaşımı ise sosyal dünyayı kültürel farklılıklar temelinde ayırmak yerine sınırlar temelinde ayırmayı tercih eder. Herder ve Barth’ın topluma bakışını iki grafikle anlatan Wimmer(Şekil 1), Herderyan dünyada benzerliklerin etnik grupları oluşturduğunu, farklılıkların diğerleriyle ayrışmayı sağladığını göstermektedir. Örneğin dil, din ve toplumsal cinsiyet konularında benzer yaklaşımları olan bireylerin kültürel benzerlikleri nedeniyle aynı grup içerisinde yer

Şekil 1 Herder ve Barth'ın Topluma Bakışı

Kaynak: (Wimmer, 2013: 22)

aldıkları varsayılmaktadır. Barth'a ise etnik sınırların kültürden bağımsız olarak ortaya çıktığını; farklı etnik sınırlarda yer alan bireylerin örneğin dil, din ve toplumsal cinsiyet konusunda benzer yaklaşımlar sergilemelerinin onların aynı kültüre sahip oldukları sonucunu ortaya çıkartmaz ve aynı etnik grup içerisinde yer almalarını zorunlu kılmaz(Wimmer, 2007: 8). Dolasıyla etnik sınırlar kuramı sorgulanmadan kabul edilen verili etnik grupların kültürlerinin araştırılması yerine, etnik sınırların nasıl tasarlandığını keşfetmeye çalışmaktadır. Etnik sınırlar yaklaşımına göre "etnisite nesnel olarak tanımlanan kültürlerle eş anlamlı değildir"(Wimmer, 2013: 23). Bu yaklaşım "öznel yollarla aktörlerin kendilerini diğerlerinden ayırt edilir kılan işaretlerine" yönlenmektedir (Wimmer, 2013: 23). Etnik toplulukları toplumun verili yapıları olarak kabul etmek topluluklar içerisindeki bireylerin homojen olduğu varsayımına dayanırken, toplumsal etkileşimlerin, dışlanma ve dahil etmeye dayanan mücadelelerini göz ardı etmektedir. Bu nedenle Wimmer etnik sınırlar arasındaki mücadele üzerinden etnik sınırların nasıl oluşturulduğunu/yapıldığını veya tasarlandığını açıklamaktadır.

Wimmer'in etnik sınırlar yaklaşımın temel varsayımları şu şekilde özetlenebilir: (1)etnik grupları sosyal dünyanın verili bileşeni olarak kabul etmek yerine, etnik gruplar "sınır oluşturmanın toplumsal süreçleri sonucu olarak görülmektedir." (2)"Aktörler etnik sınırları uygun gördükleri kültürel ayraçlarla işaretlerler"; ancak kültürel ayraçlar nesnel değildir ve toplumdan topluma değişebilmektedir. (3)Etnik sınırlar "sınırın her iki

tarafındaki bireylerin eylemleri ve etkileşimleri sonucunda", dışlama ve dahil etme yoluyla müzakereler ve mücadeleler sonucu oluşmaktadır. (4) Etnik sınırlar yaklaşımı durağan etnik birimlerin birbiriyle girdikleri ilişkiler yerine etnik grupların oluşumu ve dönüşümünü incelemektedir(Wimmer, 2007: 13-14).

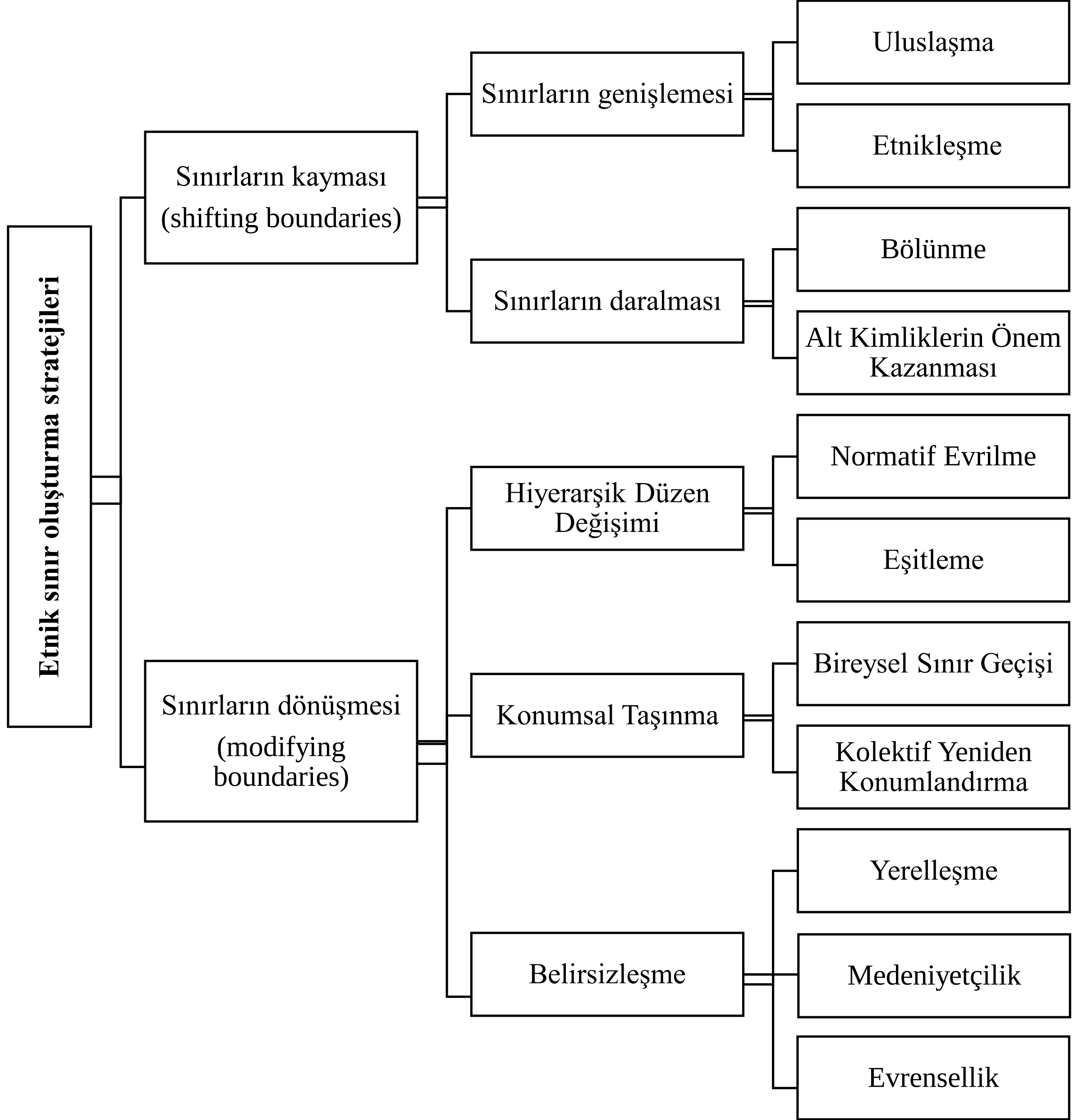
Wimmer'in bireylerin stratejik davrandıkları ön kabulüyle, belirli bireylerle aynı hizada olmayı tercih ederler; belirli sınıflandırma türlerini diğerlerine tercih ederek tanınma, güç ve kaynaklara ulaşım elde etmeye çalışırlar(Wimmer, 2013: 44). Etnik sınırların oluşturulmasıyla ilgili ayrıntılı bir sınıflandırma(Şekil 2) yapan Wimmer temel olarak iki stratejiden bahsetmektedir: etnik sınırların kayması ve etnik sınırların dönüşmesi.

Etnik sınırların kayması bireylerin daha kapsayıcı sınırlara geçiş yaptıkları durumda "sınırların genişlemesi" olarak tanımlanırken; daha ayrıcalıkla/biricik(exclusive) sınırlara geçiş yaptıkları durum "sınırların daralması" olarak tanımlanmaktadır(Wimmer, 2013: 50). Sınırların genişleyerek var olan kategorileri ortadan kaldırdığı veya bölünerek yeni kategorilerin ortaya çıkmasına ve önceki sınırların daralmasına neden olduğu durumları Wimmer etnik sınırların kayması olarak kavramsallaştırmaktadır. Sınırların genişlemesi uluslaşma ve etnikleşme olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Uluslaşma stratejisinin en iyi örneği ulus devlet politikalarıya ulus devlet içerisinde yaşayan etnik grupların sınırlarının genişlemesidir. Bu yaklaşıma göre genellikle devlet elitleri var olan etnik kategorileri üç farklı şekilde yeniden oluşturabilirler(Wimmer, 2013: 50):

1. Var olan bir etnik grup yeniden tanımlanır ve diğerlerinin bu etnik gruba kaynaşması istenir a+b → a

2. Yeni bir ulusal kategori oluşturarak diğer etnik grupların birleşerek yeni etnik grubu oluşturması istenir a+b→c

3. Var olan etnik grupların dışında bunların üzerinde yeni bir kimlik tanımlanır.

Şekil 2 Wimmer'in Etnik Sınır Staretejileri Sınıflandırması

Birinci durumda ulus devletin kurucusu olan hakim etnik grup diğer etnik grupların gönüllü olarak veya farklı politikalarla hakim etnik gruba asimile olmasını sağlarlar(Wimmer, 2013: 51). Örneğin Türkiye Cumhuriyetinin kurucu elitlerinin Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde Türkiye ulus-devletinin vatandaşlarını tanımladığı anayasa maddesiyle Türkiye'de yaşayan tüm etnik grupları Türk etnik kategorisine kaynaşmasını amaçlamışlardır. Ayrıca ana dilde eğitimin yasaklanması ve "vatandaş Türkçe konuş" gibi kampanyalarla Türkiye Cumhuriyeti ulus devleti sınırlarında yaşayan azınlıkların Türk etnik etnik kategorisi içerisinde yer alması sağlanmıştır. İkinci durumda "erime potası" stratejisiyle ulus devlet sınırlarındaki etnik grupların birleşerek yeni bir etnik kategori oluşturduğu durumda gerçekleşmektedir. Üçüncü durumda ise ulus devlette daha önceden var olan etnik kategorilerin ulus devletin kurulmasından sonra ortadan kalkarak, daha kuşatıcı kategorilerin ortaya çıkmasıyla etnik sınırların genişlemesi sağlanmaktadır.

Sınırların daralması bölünme yoluyla ya da etnik sınıflandırmanın çok katmanlı bir yapıya dönüşmesi ve alt kimliklerin önem kazanmasıyla gerçekleşmektedir(Wimmer, 2008a: 1036; Wimmer, 2013: 55). Daralma stratejisi özellikle siyasi alanın sağladığı kaynaklara ulaşma zorluğu çeken birey ve gruplarda çokça görülen bir durumdur. Mesela ABD'de yaşayan Çin kökenli göçmenler ırkçı kategorilerle Asyalı olarak kabul edilmekten, Japonlarla aynı potaya konmaktan rahatsız oldukları için Çinli olarak tanımlanmayı tercih etmektedirler(Wimmer, 2013: 55). Çin kimliğinin önem kazandığı bu durum var olan etnik ayrımlar üzerinden yapılırken, bölünme stratejisinde kapsayıcı bir grubun alt kimliklere ayrılmasıyla gerçekleşmektedir. Örneğin, ABD'de Afro-Amerikan kardeşlik gruplarının açık ve koyu tenliler olmak üzere bölünerek yeni gruplar oluşturmuşlardır. Böylelikle açık tenliler siyah olmanın yol açtığı ayrımcılıktan ve damgalardan kurtulmuşlardır(Wimmer, 2008a: 1037; Wimmer, 2013: 56)

Sınırların kayması etnik sınırların topoğrafyasını değişmesine neden olurken, sınırların dönüşmesi sınırların anlamının ve içeriğinin değişmesine neden olmaktadır. Etnik sınırların dönüşmesi üç farklı şekilde gerçekleşmektedir: hiyerarşik düzen değişimi, konumsal taşınma ve belirsizleşme(Wimmer, 2013: 56). Hiyerarşik düzen değişiminde katmanlaşmış etnik sistemin normatif ilkeleri yeniden yorumlanır ya da değişime uğrar.

Bu değişim normatif evrilme ve eşitlemeyi yoluyla gerçekleşmektedir. Normatif evrilme var olan etnik tabakalaşmayı tersine çevirirken, eşitleme statü ve politik güçte eşitlik sağlamaya çalışır. Örneğin, Afrika kökenli Amerikalıların sivil haklar hareketi sonucu Amerikan toplumunda diğer etnik gruplarla aynı haklara sahip olarak eşitlenmişlerdir. Ayrıca bireylerin etnik kimliklerinin, çoğunluk grubunun gözünde ilkel olarak görülmesi ve dışlanması, bireylerin etnik kimliklerinin orijinalliğinin farkına varmaya, ayrıcalıklı olduklarını düşünmeye ve etnik gruba aidiyetlerinde gurur duymaya başlamalarına neden olmaktadır. Bu durumda etnik gruplar kendilerini bu gruba aidiyet hissettirecek kültürel festivalleri yeniden canlandırma ve kültürel tarihlerinde yer alan kahraman figürleri için anma törenleri düzenlemek gibi faaliyetler içerisine girmektedirler(Wimmer, 2008a: 1037; Wimmer, 2013: 57-58).

Konumsal taşınma stratejisi bireysel ve kolektif boyutta olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilir(Wimmer, 2013: 58). Bireysel olarak gerçekleşen konumsal taşınmada bireylerin sosyo-ekonomik düzeylerinde görülen değişimler sonucu meydana gelen statü değişiklikleri beraberinde etnik sınırlarda yeniden pozisyon almayı getirebilmektedir(Wimmer, 2013: 59). Ayrıca farklı etnik gruplar arasında gerçekleşen evlilikler, bireylerin etnik sınırlarında değişime neden olmaktadır.

Kolektif yeniden konumlandırma tüm etnik grubun sınırlarının yeniden tanımlandığı ve yeniden sınıflandırıldığı görülmektedir. Diğer etnik grupların yaşam standartlarına ulaşan etnik gruplar sınırları toplumca geçerek farklı bir sınıflama içerisinde yer alabilirler. Bunun en yaygın örnekleri 1800'lerde ABD'ye göç eden İtalyan, Yahudi ve İrlandalıları ilk önce beyaz olarak kabul edilmemeleri ancak zamanla bu grupların "beyazlara" has özelliklere sahip olmaları ve yeni azınlık gruplarının varlığıyla Avrupalı-Amerikalı kategorisine dahil olmaları gösterilebilir.

Etnik sınırların belirsizleşmesi etnisitenin sosyal örgütlenme ve sınıflandırma anlamında önemini yitirdiği anlamına gelmektedir. Yerel değerlerin önem kazandığı ya da küresel aidiyetlerin ortaya çıktığı durumlarda etnik sınırlar anlamını yitirebilir(Wimmer, 2008a: 1041; Wimmer, 2013: 61). Ayrıca medeniyetlerin ortak noktalarına vurgu yapılması sınırların bulanıklaşmasına neden olabilmektedir. İngiltere'ye göç eden Sudanlı Arap Müslüman birisinin kendisini ten rengine referans

veren siyahi kategorisinde değil, dini kimliğine referans veren Müslüman kimliğiyle tanımlamak isteyebilir. Dini inançlardaki ümmet anlayışı, göçmenlerin küresel aidiyetlere eklemlenmesine olanak tanımaktadırlar. Hristiyan inancına mensup bireylerin çoğunlukta olduğu, Müslüman azınlık olmanın etnik sınırları bulanıklaştıran örneklerden bir tanesidir.

Etnik grupların ortak kültür, ortak kimlik ve dayanışma ağları temelinde oluştuğu varsayımına karşı çıkan Wimmer, etnik sınırların oluşumunda makro yapısal düzeyde toplumsal alanın temel üç özelliğinin etkili olduğunu düşünmektedir: (1) kurumlar, (2)güç/iktidar(power), (3)Networkler/ağlar (Wimmer, 2008b: 990; Wimmer, 2013: 89). Wimmer, ulus devlet kurumlarının uygulamalarının etnik sınırların oluşması, korunması, değişim ve dönüşümünde etkili olduğunu ileri sürmektedir. Ulus devletler temsil ettikleri ulusun değerlerini, kültürünü ve dilini görünür ve kullanılır kılarak, ulus devletin teritoryal sınırları içerisinde yaşayan azınlıkların hakim ulusa dahil olmasını veya ulusal potaya katılarak erimesini beklemektedirler(Wimmer, 2008b: 970). Azınlıklar kurumların dışlanma ve ayrımcılıklarına maruz kalmamak, azınlık grubuna ait damgalardan kurtulmak için sınırlarını değiştirmeyi veya sınırlarını bulanıklaştırmayı tercih edebilmektedirler. Wimmer "bireylerin etnisitenin farklılıklarını hangi seviyede vurgulayacaklarının güçler hiyerarşisindeki pozisyonlarına bağlı olduğunu" iddia etmektedir(Wimmer, 2008b: 993). Bu yaklaşıma göre bireyler ekonomik, siyasi ve sembolik kaynaklarını ve çıkarlarını arttırmak için etnik kategoriler arasından stratejik seçimlerde bulunabilmektedirler. Gücü ve kontrolü elinde bulunduranlar, azınlıklar üzerindeki ayrımcı pratiklerle etnik sınırların dönüşümünü etkileyebilmektedirler. Kurumsal yapı ve güçler hiyerarşisi bireylerin etnik sınırların oluşumu, değişimi ve dönüşümünde hangi stratejilerin devreye gireceğini belirlerken, "biz" ve "diğerleri" arasındaki sınırın nerede ve nasıl çizileceği, biz ve diğerlerinin içine kimlerin dahil edileceğinin belirlenmesinde siyasi networklerin etkili olduğu iddia edilmektedir. Özellikle ulus devletlerin kuruluş sürecinde kurucu elitlerin müttefikleriyle ulus inşası sürecini gerçekleştirmeleri, sınırların temel belirleyeni olarak rol oynamaktadır. Kurucu elitlerin ulus inşası sürecine dahil etmediği azınlıklar ve diğerleri arasındaki sınırlar bu yolla çizilmiş olmaktadır. Wimmer'in ele aldığı kurumlar, iktidar ve networkler üzerinden belirlenen etnik sınır stratejileri sonucu ortaya çıkan sınırların diğerleri

tarafından kabulünün aktörler ve yapılar arasındaki mücadeleye dayandığı ileri sürülmektedir. Wimmer bu mücadele sürecinde etnik kategoriler arasında konsensüsün nasıl sağladığını "kültürel taviz" kuramıyla açıklamaktadır. Kültürel taviz "farklı kaynaklarla(ekonomik, siyasi, sembolik) donanımlı bireyler ve grupların çıkarlarının ve sınıflandırma stratejilerinin örtüşmesi sonucu ortaklık kurulmasına razı olmaları" olarak tanımlanmaktadır(Wimmer, 2013: 93). Bireyler ve gruplar arası etkileşimler sürecinde çıkarların örtüşmesi rıza sürecini devreye sokmaktadır. Böylelikle etnik sınırlar arasındaki mücadeleler müzakere edilerek yeniden oluşturulmakta, etnik sınırlar arası geçişler, değişim ve dönüşümler mümkün olabilmektedir.

Etnik sınırların yapımını ve bozumunun nasıl gerçekleştirileceğini sistematik bir sınıflandırmayla ele alan Wimmer, daha sonra etnik sınırların temel özelliklerini açıklamaktadır. Wimmer aktörler ve yapıların mücadeleleri sonucu ortaya çıkan etnik sınırların dört temel özelliği olduğunu iddia etmektedir: (1) siyasi belirginlik, (2) sosyal kapanma, (3)kültürel farklılaşmalar, (4) istikrar (Wimmer, 2013: 101). Wimmer etnik sınırlarla ilgili toplumda kapsayıcı bir konsensüs varsa etnik sınırların siyasi olarak belirginliğinin olmayacağını; böylelikle kültürel farklılıklar ve etnik görünürlüklerin kolayca sürdürülebilir hale geleceğini ileri sürmektedir(Wimmer, 2008b: 1001). Ancak etnik sınırlar konusunda mutabakat sağlanamadığında, etnik sınırların siyasi belirginliğinin artacağını; bunun sonucunda da etnik sınırların konumu ve bireylerin hangi etnik sınırlara dahil olduğunun, siyasi tartışmaların konusu olmaya başlayacağını iddia etmektedir (Wimmer, 2008b: 1002). Kendilerini toplumun geri kalanından ayrı tutan sosyal kapanma düzeyi yüksek olan etnik grupların, etnik sınırlarını denetim altında tutarak, asimilasyon ve diğer etnik sınır geçişleri zorlaştırmaktadırlar(Wimmer, 2013: 103). Sosyal kapanma düzeyi yüksek gruplar, kendilerini kültürel ayraçlarla(diacritics) diğerlerinden ayırarak, grubun kültürel olarak farklılıklarını ortaya çıkartmaktadırlar. Bu durum aynı zamanda etnik sınırların güçlenmesini ve belirginleşmesini ortaya çıkartmaktadır(Wimmer, 2013: 103).

Wimmer etnik grup üyelerinin kendi öz etnik tanımlamalarında ve başkaları tarafından bu etnik kategoriye ait olduklarına dair tanımlamalarında belirsizlik olmadığı, ortak mutabakatın sağlandığı, etnik grup üyelerinin günlük yaşamlarında kolayca ayırt

edilebilir kültürel öğelere başvurduğu durumlarda etnik kategorilere duygusal bağlılığın olacağını iddia etmektedir(Wimmer, 2013: 104). Etnik kategorilere duygusal bağlılığın "kalın/yoğun(thick) kimlikler" ortaya çıkardığını iddia eden Wimmer, böyle bir durumda "grup üyelerinin topluluklarının onurunu ve kültürlerinin özgünlüğünü korumak için yüksek bedeller ödeyeceğini, bunun sonucunda da olağanüstü toplumsal değişimlerde bile etnik grup üyelerinin etnik sınırları istikrarlı bir şekilde devam ettireceklerini" ileri sürmektedir(Wimmer, 2013: 104). Böyle bir durumda bireyler kendi çıkarlarından çok grubun çıkarlarını ön planda tutmaktadırlar; bu yüzdende de etnik grup üyeleri grup üyelerinden gelecek baskıya daha açık hale gelmektedirler. Sonuç olarak, Wimmer sınırların siyasi belirginliğinin, kültürel farklıklarının ve sosyal kapalılığının etnik gruplar arası eşitsizlikler ve konsesüse bağlı olduğunu; etnik sınırların bu özelliklerinin de etnik sınırların tarihsel istikrarını ve kimliklendirmesini açıklama da önemli faktörler olduğunu iddia etmektedir(Wimmer, 2013: 104).

Weber'in sosyal kapanma analizini, Bourdieu'nun sınıflandırma mücadelesi analizini ve Barth'ın etnik sınırlar yaklaşımını temel alan Wimmer, çok düzeyli etnik sınırlar yapımı teorisi sunmaktadır. Wimmer teorik yaklaşımının yanı sıra etnik sınırların yapımının nasıl araştırılması gerektiği konusunda da araştırmacılara bilgi sunmaktadır. Bu yaklaşıma göre araştırma desenlerinde analiz ve gözlem düzeyinin etnik olmayan kavramlar üzerinden kurulması gerekmektedir (Wimmer, 2007: 25; Wimmer, 2013: 40). Wimmer bireylerin, teritoryal birimlerin, sosyal sınıfların ve kurumsal çevrelerin analiz düzeyi olarak alınması gerektiğini; böylelikle Herderyen bakış açısından kurtularak etnik grupların verili birimler olarak düşünmekten kaçınılacağını ileri sürmektedir. Wimmer, etnik grupların gözlem ve analiz düzeyi alınması durumunda Herderyan yanılsamaya düşmemek için dikkatli olunması gerektiğini düşünmektedir.

2 TARİHSEL ÇERÇEVE

2.1 Ahıska Bölgesinde Türklerin Varlığı

Ahıska Türkleri bugünkü Gürcistan sınırları içerisinde kalan Samtshe-Cavaheti eyaleti olarak adlandırılan Ahıska Bölgesinde uzun yıllar yaşamış ve 1944 yılında SSBC yönetimi tarafından sürgün edilmiş topluluğa verilen isimdir. Ahıska Türkleri sürgün öncesine kadar kendilerini Kafkasya Türkleri olarak adlandıran ve Sünni Müslüman olan bir halktır(Aydingün & Aydingün, 2014; Aydıngün, Balım-Harding, Hoover, Kuznetsov, & Swerdlow, 2006). Kars, Ardahan, Artvin bölgesindeki Anadolu Türkçesine benzer bir dil konuşan Ahıska Türkleri, yaşadıkları ülkelerin dillerinden etkilendikleri için Rusça, Özbekçe ve Azerice kelimelerin karıştırıldığı kendilerine özgü Ahısk ağzı adı verilen bir dil konuşmaktadırlar(Aydıngün et al., 2006). Ahıska Türklerinin ismini aldığı Ahıska Bölgesi Türkiye'nin Ardahan iliyle sınır komşusudur ve Türkiye'ye 15 km uzaklıktadır. Ahıska Bölgesi Adigön, Aspinza, Ahılkellek, Azgur gibi kasabaları ve iki yüz kadar köyü içinde barındıran bölgeye verilen isimdir(Buntürk, 2007). Bu bölge Anadolu ve Kafkasya arasında geçişi sağlayan bir noktada bulunduğu için Ruslar, Osmanlılar ve Perslilerin istilasına uğramıştır. Bölge Mesketya olarak da anılmakta ve bu yüzden de yabancı kaynaklarda Ahıska Türkleri "Meshler" "Mesketler" "Meskhetian Turks" olarak anılmaktadır. Bazı kaynaklar "Mesketler" veya "Meskhetian Turks" kavramın kasıtlı olduğunu, Ahıska Türklerinin Gürcü asıllı olduklarını iddia etmek için Gürcüler tarafından ortaya atılmış bir kavram olduğunu iddia etmektedirler (Buntürk, 2007; Yüzbey,2008; Zeyrek,2006(Aydingün & Aydingün, 2014). Ahıska Türklerinin etnik olarak Gürcü olduğu ve sonrada Türkleştirildiği ve Müslümanlaştırıldığı iddiasına Gürcistan'da yaşayan Müslüman Acarların Müslüman olmalarına rağmen Gürcü olmalarından dolayı sürgün edilmedikleri teziyle karşı çıkılmaktadır(Aydingün & Aydingün, 2014). Ayrıca tarihi kaynaklarda bu bölgenin eski bir Türk yurdu olduğu iddiası da Gürcü kaynaklarının bu iddiasını çürütmeye yönelik ortaya atılan iddialardandır(Buntürk, 2007; Zeyrek, 2006).

Ahıska Türkleri'nin Ahıska topraklarındaki varlığının çok eskilere dayandığı; bu bölgede Kıpçak ve Buntürklerin yaşamış olmasının bölgenin "Türk" yurdu olduğunun ispatı oldu iddia edilmektedir(Buntürk, 2007; Yüzbey,2008; Zeyrek,2006).

Buntürk(2007), Ahıska bölgesindeki Doloş, Guratuban, Adıgün gibi yer isimlerinin Türkçede yer alan kelimelerden olmasının Türk kavimlerinin buradaki varlığının ispatı olduğunu iddia etmektedir. Ahıska bölgesinin İlhanlı, Karakoyunlu, Akkoyunlu gibi Müslüman devletler tarafından çeşitli dönemlerde yönetilmiş olması da bölgedeki Türk ve Müslüman toplumunun varlığı tezini güçlendirmektedir. Ayrıca Atabekler hükümetinin 1268-1578 tarihlerinde Ahıska bölgesini de içine alan Kars, Artvin ve Pasinler bölgesini yönetmesinin de Türklerin buradaki varlığına delil olduğu düşünülmektedir(Buntürk, 2007).

1578 yılında Osmanlı İmparatorluğu Lala Mustafa Paşa komutasında bu bölgeyi fethetmiş ve bölge Çıldır Eyaleti olarak Osmanlı topraklarına bağlanmıştır (Aydingün & Aydingün, 2014; Zeyrek, 2001; Zeyrek, 2006). Çıldır eyaletinin başkenti olan Ahıska şehri yaklaşık 250 yıl Osmanlı idari teşkilatı içinde bulunmuştur. Zeyrek(2001) Osmanlı'nın bölgeyi fethinden sonra 1595 yılında yapılan nüfus sayımında bölgede yaşayan vergi mükellefi köylülerin isimlerinin arasında "Arslan, Ayvaz, Bayındır, Bekâr, Çabuk, Devletyar, Elaldı, Elalmaz, Emirhan, Gökçe, Güzel, Kanturalı, Korkut, Muhtar, Murat" gibi isimlerin olmasının Osmanlı'nın fethinden önce bölgede Türklerin varlığına delil olduğunu iddia etmektedir.

1647 yılında Evliya Çelebi'nin Ahıska bölgesine geldiği ve bu bölgenin idari, sosyal ve ekonomik durumuyla ilgili bilgiler verdiği kaynaklarda yer almaktadır (Buntürk, 2007; Yüzbey,2008; Zeyrek,2006) Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Ahıska bölgesinin 13 sancaktan oluştuğunu, Büyük İskender'den kalma bir kalesinin olduğunu, halkının mümin kişilerden oluştuğunu ayrıntılı olarak anlatmaktadır(Zeyrek, 2006). Evliya Çelebinin bölgeyle ilgili aktardığı bilgiler ve Osmanlının fetihten sonra bölgede yaptığı nüfus sayımında kayıt altına alınan vergi mükellefi köylülerin isimlerinin Müslüman ve Türk isimlerinden oluşması Ahıska bölgesinin ve bu bölgede yaşayan insanların Türk ve Müslüman olduğuna dair iddiaları kuvvetlendirmektedir.

Ahıska Bölgesindeki Türk ve Müslüman varlığının tartışılmasının temel sebebi Ahıska Türklerinin Gürcü ve Rus kaynakları tarafından Osmanlının fethiyle Müslümanlaştırılan Gürcüler olduklarının iddia edilmesidir. Türk tarih kaynakları ve Ahıska Türkleri bu iddiaların doğru olmadığını ve Ahıska bölgesinde Türk ve Müslüman

varlığının Osmanlı'dan öncesine dayandığını düşünmektedirler(Buntürk, 2007; Yüzbey,2008; Zeyrek,2006).

Osmanlı İmparatorluğu 1578 yılından 1828 yılına kadar bölgede hakimiyetini devam ettirmiştir. Bölgenin Rus İmparatorluğu sınırında yer alması ve Rusların güneye inme siyasetinde fethedilmesi gereken ilk bölge olması nedeniyle sık sık istilaya uğramasına rağmen 1828 yılına kadar Osmanlı idaresinde kalmıştır. 1828 Rus ve Osmanlı savaşı sonrası 1829 yılında imzalanan Edirne Antlaşmasıyla Ahıska bölgesi Ruslara savaş tazminatı olarak verilmiştir(Avşar & Tunçalp, 1994; Aydingün & Aydingün, 2014). Bu anlaşmayla aynı zamanda Kars ve Ardahan'ın kuzey doğusundaki topraklar Osmanlının elinden çıkmıştır(Avşar & Tunçalp, 1994; Buntürk, 2007; Hammer-Purgstall, 1998). Bölgede Rus hâkimiyetinin başlamasıyla beraber aynı zamanda bölgenin nüfus yapısında bir takım değişiklikler olmuştur. Edirne antlaşmasıyla değişen Osmanlı-Rus sınırları nedeniyle Osmanlı topraklarında kalan 10 bin Ermeni Ahıska bölgesine yerleştirilerek bölgenin bölgenin demografik yapısının değiştirilmeye çalışıldığı iddia edilmektedir (Beydilli, 1988; Buntürk, 2007). 1897 yılında Rus İmparatorluğu tarafından yapılan nüfus sayımında bölgede yaşayanları %35'i Türkçe konuşurken, %48'i Ermeni, %12'si Hristiyan Gürcü ve %5'i Ruslardan oluşmaktadır(Trier, Tarkhan-Mouravi, & Kilimnik, 2011). Aynı nüfus sayımında dini dağılım şu şekildedir: 45,606 Müslüman, 14,534 Gürcü Ortodoks, 58,341 Ermeni Ortodoks, 16,482 Katolik (Pohl, 2004: 272-273). 1829 yılına kadar bölgede yaşayan gruplar arasındaki bağlılık din ve dil üzerinden kurulurken demografik yapının değişmesiyle beraber etnik kimliğe ait farklılıklar ve farkındalıkların ortaya çıktığı düşünülmektedir(Aydingün, 2002: 185; Trier et al., 2011: 6-7). Aydıngün'e(2002) göre Ahıska bölgesinde yaşayan bireyler için kan bağı, aynı köyden ya da aynı sınıftan olmanın kurmuş olduğu birlikteliğin yerini etnik farklılıklar oluşturmaya başlamış ve bireylerde etnik bilinç artmıştır. Bölgede yaşayan Türklerin kendilerini diğer topluluklardan ayırt etmek ve diğer etnik gruplarla aralarındaki sınırları belirlemek için Ahıska Türkleri kavramını kullanmaya başlamalarının bu tarihlerden sonra olduğu tahmin edilmektedir.

1829 yılında Edirne Antlaşmasıyla Osmanlı sınırlarının dışında kalan Ahıska bölgesi 1917 Bolşevik Devrimine kadar Rus İmparatorluğunun idaresinde kalmıştır.

Bölgede yaşayan Türk nüfusu değişen demografik yapıyla beraber devam eden Rus-Osmanlı savaşlarından zaman zaman etkilenerek yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Tarihi kaynaklarda 93 harbi olarak geçen 1878 Osmanlı Rus savaşında Rus ordularının İstanbul'a kadar ulaşması, Kars, Ardahan ve Batum'un da anlaşmalar sonrası elden çıkması Ahıska bölgesinde yaşayan Türklerde büyük bir umutsuzluk oluşturmuş ve Osmanlı'nın tekrar bu toprakları ele geçiremeyeceği düşüncesiyle Ahıska topraklarını terk etmeye başlamışlardır. 1879 yılında imzalanan antlaşmayla Rus topraklarında yaşayan Müslüman halkın Osmanlı İmparatorluğuna serbest göçüne imkan tanınmıştır (Karpat, 2010: 242). Ahıska bölgesinde yaşayan Müslüman ve Türklerin bir kısmı da bu göç dalgasıyla Anadolu topraklarına yerleşmişlerdir. Göç etmek isteyen Ahıska Türkleri Osmanlı ve Rus resmi makamlarından aldıkları izinlerle bölgeden çıkarak, Osmanlı hükümetinin kurduğu muhacir komisyonun yardımlarıyla Anadolu topraklarına yerleşmişlerdir (Günay, 2012: 121). 1878 Osmanlı Rus Savaşından sonra Anadolu'ya gelen Ahıska Türkleri Erzurum, Bursa, Yozgat ve Çorum gibi şehirlere yerleştirilmişlerdir(Buntürk, 2007; Günay, 2012: 121). Göç sürecinin zorluğu ve Osmanlı'nın bu dönemde yaşadığı ekonomik sorunlar nedeniyle Ahıska Türklerinin büyük bir kısmının Anadolu topraklarına göç etmemiştir. Bu tarihlerde yapılan bir nüfus sayımı olmadığından, ayrıca kendilerini bugün Ahıska Türkü olarak tanımlayan topluluğu bölgede yaşayan diğer Müslüman gruplardan ayırmak güç olduğundan, bölgede kalan ve yaşamaya devam edenlerin sayısı bilinememektedir.

2.2 Ahıska Türklerinin Sürgünü

Ahıska bölgesi Birinci Dünya Savaşı sırasında, 1917 yılında gerçekleşen Bolşevik İhtilalinde ve sonrasında Osmanlı-Rus ve Gürcü yönetimleri arasında el değiştirmeye devam etmiştir. Bolşevik İhtilalinin ardından self-determinasyon, halkların kendi tayinleri belirleme, hakkıyla Ahıska bölgesinde yaşayan Türkler Nisan 1918'de Osmanlı İmparatorluğuna müracaatta bulunarak bölgenin Osmanlı yönetimine bağlanması isteklerini dile getirmişlerdir (Aliev, 2002: 155; Buntürk, 2007; Yinger, 1994). Ahıska bölgesindeki Türk ve Müslüman halkın Rus ya da Gürcü idaresinde kalmalarının din, dil ve kültürlerini kaybetmelerine sebebiyet vereceği ve Gürcü ve Ermenilerin baskılarına maruz endişesiyle Osmanlı İmparatorluğu'na katılmayı istemişlerdir (Buntürk, 2007; Zeyrek, 2001). Haziran 1918 tarihinde yapılan Batum Antlaşmasıyla, Ahıska ve Ahılkelek bölgesi Osmanlı İmparatorluğu'na bırakılsa da çatışmalar ve protestolar devam ettiği için yönetim devralınamamıştır. 1921 yılına kadar Osmanlı ve Rusya arasında gidip gelen topraklar, 1921 yılında yapılan Moskova Antlaşmasıyla kesin olarak Rusya'ya bırakılmış ve Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin Tiflis vilayetine bağlanmıştır (Buntürk, 2007; Günay, 2012: 121)

1944 yılına SSCB yönetimi altında yaşayan Ahıska Türkleri, bu dönemde Sovyetler Birliğinin baskıcı politikalarına maruz kalmışladır. Aydıngün'e (2014) göre Sovyetler Birliği sınırları içinde hiç Türk yaşamadığı tezini benimsetmek istediği için Ahıska Türklerini kayıtlara Azerbaycanlı olarak kaydetmiştir. Ahıska Türkleri 1917-1935 yılları arasın Türkçe eğitim imkânına sahiplerken 1935 yılında okullardaki eğitim dili Azericeye çevrilmiş, 1938 yılında da tamamen Gürcüce eğitim başlamıştır. Bu durum Ahıska Türklerinin eğitim almalarının ve okur yazarlık oranlarının azalmasına neden olmuştur. Türkçe eğitimin de kaldırılmasıyla beraber Ahıska Türklerine asimilasyon uygulandığı ve köklerinden koparılmak istendiği niyeti açıkça ortaya konmuştur(Aydingün & Aydingün, 2014; Buntürk, 2007).

Stalin döneminde SSCB'de 1937-1949 yılları arasında 3 milyondan fazla insanın yaşadıkları topraklardan sürgün edildiği SSBC'nin yıkılmasının ardından açılan arşivlerde ortaya çıkmıştır(Pohl, 1999; Pohl, 2000: 267). SSBC'de yaşayan yüzden fazla etnik grubun Sosyalist rejimi benimseyebilmesi için "korenizatsii"(yerelleştirme)

programıyla yerli halkların devlet yönetiminde ve komünist partide yer almaları desteklenmiş ve yerli halkların kendi dillerinde eğitim almalarına imkân tanınmıştır ancak "korenizatsii" politikası Slav olmayan grupları denetim altına almanın ötesine geçmemiştir. İkinci Dünya Savaşı'na doğru gidilirken Stalin'in hedeflerine ve projelerine engel teşkil edecek, sabotaj yapma ve diğer devletlere ajanlık yapma ihtimali bulunan etnik gruplar bulundukları yerlerden "özel yerleştirme politikası" kapsamında alınarak Orta Asya ve Sibirya'nın farklı bölgelerine sürgün edilmişlerdir. Stalin yönetimi güvenilir bulmadığı, sadakatlerine güvenmediği ve sınırda tehlike oluşturduğu gerekçesiyle 13 farklı etnik grubu sürgüne mahkûm etmiştir. Tarihçi J. Otto Pohl "Sovyetler Birliği'nde Etnik Temizlik" isimli kitabında sürgün edilen toplulukları iki temel grupta toplamaktadır. Birinci grup Sovyetler Birliği'ne göç etmiş gruplar: Almanlar, Yunanlar, Koreliler, Kürtler, Finlandiyalılar, Hemşinler ve Ahıska Türkleri. Ahıska Türkleri üç yüz yıl Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında yaşamalarına rağmen Birinci Dünya Savaşı sonrasında anlaşma gereği bu toprakların Rusya'ya bırakılmasından dolayı Pohl tarafından göç etmiş kategorisinde kabul edilmiş olabilirler. İkinci grup ise Sovyetler Birliği'nde yaşayan ve Rus İmparatorluğu ile sorunları olan yerli halklar: Karaçay, Kalmuklar, Kırım Tatarları, Çeçenler, İnguşlar ve Balkarlar. Etnik ayrımcılık nedeniyle Orta Asya'ya ve Sibirya'ya sürgün edilen iki milyondan fazla insandan 264 bini sürgün sırasında ya da gittikleri ülkelerdeki zor yaşam koşulları nedeniyle ölmüştür.

Ahıska Türklerinin sürgünü 14 Kasım 1944 tarihinde öncesinde haber verilmeksizin gerçekleştirilmiştir. Sürgün kararına temel teşkil eden SSCB İçişleri Komiseri Beriya tarafından Stalin'e gönderilen belgede, sınır güvenliğini temin etmek ve sınır rejimini yoğunlaştırıcı tedbirler kapsamında bölgede yaşayan Türk, Kürt, Hemşinli 26 bin kişinin tahliye edilmesi gerekliliğinden bahsedilmektedir (Avşar & Tunçalp, 1994; Buntürk, 2007). Bolşevik devrimi sonrası self-determinasyon hakkı tanındığında Ahıska Türklerinin Türkiye'nin bir parçası olmayı istemeleri uzun zamandır grubun şüpheli kategorisinde yer almasına neden olmuştur. Buna Stalin'in stratejik planları eklenince Ahıska Türklerinin olası bir savaş durumunda Türkiye ile iş birliği yapması, Türk istihbarat servislerine bilgi aktarması ve sabotaj ihtimali nedeniyle Ahıska Türklerinin sınır bölgesinde bulunması SSCB için büyük bir tehlike oluşturuyordu (Mirkhanova, 2006: 33; Pohl, 1999). Özellikle İkinci dünya savaşı sırasında Türkiye'nin askeri

güçsüzlüğünün farkına varan Sovyetler Birliği Kars ve Ardahan bölgelerini almak ve Çanakkale'de askeri üs oluşturmak amacıyla Türkiye ile savaşa girme hazırlıklarına başlamıştı. Böyle bir ortamda uzun yıllar Osmanlı hakimiyetinde kalmış topraklarda yaşayan ve "asimile" olmuş Gürcüler olarak görülen Ahıska Türklerinin bölgeden temizlenmesi savaş stratejisi olarak görülmekteydi. NKVD olarak bilinen Sovyetler Birliği İç İşleri Halk Birliği Ahıska Türklerinin bölgede casusluk faaliyetlerinden ve sabatoj ihtimalinden bahsetmesine rağmen bunları hiçbir zaman somut delillerle ortaya koyamamıştır(Pohl, 2004). Pohl(2004) NKVD içerisinde yüksek mevkilerde yer alan Gürcü ve Ermenilerin bölgedeki Türk varlığını tehdit olarak görmelerinin de bu sürgünün gerçekleşmesinde en büyük etken olduğu düşünülmektedir.

NKVD başkanı Lavrenti Beriya Temmuz 1944 tarihinde Stalin'e gönderdiği mektupta Sovyetler Birliğinin sınır güvenliğinin sağlanması için Ahıska, Adıgön, Aspinza, Ahılkellek ve Bogdonov rayonlarında ve köylerinde yaşayan 86 bin Ahıska Türkü, Kürt ve Hemşinlilerin yeniden yerleştirilmesinin önemli olduğunu ifade etmiştir(Buntürk, 2007; Pohl, 2004). Stalin'in kabul etmesiyle başlayan çalışmalar hangi bölgelerden kaç ailenin alınacağı ve nerelere yerleştirileceği en ince ayrıntısına kadar planlanmıştır. Planlamaların sürdüğü dört ay boyunca sürgün edilecek Ahıska Türkler, Kürtler ve Hemşinlilere hiçbir bilgi verilmemiş ve ön hazırlık yapmalarına imkan tanınmamıştır.

14 Kasım gecesi köylere giren askerler ve Sovyet yetkilileri sürgün edileceklerini ve yanlarına üç günlük yiyecek malzemesi alarak iki saat içerisinde hazır olmalarını söylemişlerdir. Aynı anda farklı köylerde başlayan sürgün operasyonunda Ahıska Türklerine sürgünün onları Alman ordusuna karşı korumak için yapıldığını ve kısa süreli olduğunu söylemişlerdir(Aydingün & Aydingün, 2014). Askerler köy meydanında toplanan aileleri yanlarına alabildikleri eşyalarıyla kamyonlara tren istasyonlarına götürmüşlerdir. Mal taşıyan vagonlarla uzun bir yolculuğa çıkacaklarından habersiz olan Ahıska Türkleri, Kürtler ve Hemşinliler için geri dönülmez bir yolculuk böylece başlamıştır.

Sürgün edilen toplulukların nüfusu ve içeriği konusunda kaynaklarda çok farklı rakamlar geçmektedir. SSCB'nin yıkılmasında sonra açılan devlet arşivlerinde

araştırmalar yaparak sürgün edilen toplulukların bilgisine ulaşan Bugai tarafından aktarılan bilgilere göre 14-26 Kasım tarihleri arasında 92 bin Türk, Kürt ve Hemşinli sürgün edilmiş ve bunların 18 bini erkek, 27 bini kadın ve 45 bini 16 yaş altındaki gençlerden oluşmaktadır (Buntürk, 2007; Pohl, 1999; Pohl, 2000: 267). Erkek nüfusunun kadın nüfusuna göre az olmasının nedenin erkeklerin sürgün öncesinde askere alındığını bu yüzden sürgün sırasında erkeklerin askerde olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. 1939 yılına kadar SSBC'de güvenilir olmadıkları gerekçesiyle askere alınmayan Ahıska Türkleri İkinci Dünya savaşının başlamasından sonra asker ihtiyacı nedeniyle askere alınmışlardı. Bazı kaynaklarda Ahıska Türklerinin sürgünün ilk ayağını askere alınan erkekler oluşturmaktadır. Bu yüzden de önce 40 bin erkek askere alınarak isyan çıkma ihtimalinin önüne geçilmiş geride kalan kadın, çocuk ve yaşlılarda kolayca sürgün edilebilmişlerdir. (Buntürk, 2007). Sürgünü yaşamış ya da büyüklerinden dinlemiş Ahıska Türkleri de kendi ailelerinde 16 yaş üstündeki tüm erkeklerin askere alındığını teyit etmektedirler. Ancak Pohl(2004) sürgün edilen erkek-kadın nüfusu arasındaki dengesizliğin 9 bin kişi olmasından dolayı askere alınan Ahıskalı erkek sayısının 40 bin olmasının mümkün olmadığını iddia etmektedir. Ahıska Türkleri 1935 yılından itibaren resmi evraklarda Azeri olarak kayıt edildiğinden askere alınan Ahıska Türklerinin net sayısına ulaşmak mümkün değildir. Ancak Pohl'un iddia ettiği gibi eğer 40 bin Ahıskalı erkek askere alınmış olsaydı kadın erkek arasındaki eşitsizliğin daha fazla olmasını beklenirdi. Bu yüzden 10 bin civarında 16 yaş üstü Ahıska Türk erkeklerinin askere alındığı söylenebilir. Sürgün sırasında askerde olan Ahıska Türklerinden savaş bittikten sonra sağ kalanlar yakınlarının bulunduğu yerlere sürgün edilmiş ya da kendi imkânlarıyla gitmişlerdir. Böylelikle Sovyetler Birliğinin Türkiye sınırında yer alan bölgede Türkçe konuşan etnik gruplar temizlenerek bölge savaşa hazır hale getirilmiştir. Ancak ikinci dünya savaşının seyrinin değişmesinden dolayı Türkiye ile böyle bir savaş hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Savaş gerçekleşmediği halde Ahıska Türkleri, Kürtler ve Hemşinlilerin bölgeye geri dönüşü de sağlanmamıştır.

Sürgün edilen 92 bin Türk, Kürt ve Hemşinlinin 53 bini Özbekistan'a, 28 bini Kazakistan'a, 11 bini Kırgızistan'a yerleştirilmiştir (Pohl, 1999; Pohl, 2000: 267). Ahıska Türklerinin bu üç ülkeye yük trenleriyle sürgün edilmişler ve yolculuk yaklaşık bazı rivayetlere göre ir ay bazı rivayetlere göre iki ay sürmüştür. Sürgünün gerçekleştiği

mevsimin kış olmasından dolayı mal vagonlarında taşınan insanlar zor koşullar altında yolculuk etmek zorunda kalmışlardır. İki saat içerisinde yanlarına üç günlük yiyecek alarak yolculuğa çıkan Ahıska Türkleri yolculuk sırasında açlık ve susuzlukla karşı karşıya kalmalarına rağmen Sovyet askerlerinden yardım görmemişlerdir. Vagonlarda tuvalet olmadığı için küçük bir yerin etrafını kapayarak ihtiyaçları gidermeye çalışmışlar. Tuvaletlerini yaptıkları yerde bir veya iki ay yolculuk etmek zorunda kalan Ahıska Türkleri hijyenik olmayan bu koşullarda birçok hastalıkla da mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Sürgünü yaşamış Ahıska Türkleri yada büyüklerinden sürgünü dinlemiş olanlar yolculuk sırasında yaşadıkları zorlukları ve zulmü "hayvani" bir muamele olarak tanımlamaktadır. Soğuk kış mevsimi ve yolculuk şartlarına dayanamayan yaşlılardan bazıları da sürgün yolculuğu sırasında yaşamlarını yitirmişlerdir. Asker gözetiminde süren yolculukta ölenlerin olduğunu fark eden askerler zaman olmadığı gerekçesiyle ölenleri trenden atmışlardır. Ölen yakınlarının mezarları olmaması ve bilmedikleri bir araziye atılmalarını kabullenemeyen bazıları ölülerini yolculuk sonuna kadar saklayarak indikleri ilk yerleşim yerinde ölülerini gömmüşlerdir. Sürgün yolculuğu sırasında doğum yapan kadınlardan bazıları da hijyenik bir ortamın olmayışından dolayı hayatlarını kaybetmişlerdir. Toplamda 90bin kişinin katıldığı bu zorlu sürgün yolculuğunda resmi kayıtlara göre yalnızca 457 kişinin yolculuk sırasında öldüğü rapor edilmiştir ancak yolculuk sırasında ölen insan sayısının çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. (Buntürk, 2007; Pohl, 1999). Pohl(2004) resmi kayıtlarda sürgün edildiği tespit edilen insan sayısıyla, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a yerleştirilen insan sayısı arasında 2648 kişilik bir fark olduğunu ve bu farkın yolculuk sırasında ölenler olarak kabul edilebileceğini iddia etmektedir. Ahıska Türkleri ise sayının çok daha fazla olduğunu ve 15 bine yakın Ahıska Türkünün sürgün sırasında hayatını kaybettiğini iddia etmektedir. Yolculuk sırasında olmasa bile yerleştirildikleri ilk bir yıl içerisinde Ahıska Türkleri arasında ölüm oraları hızlı bir şekilde yükselmiştir. Gittikleri ülkelerde yerleşmeleri sürecinde soğuk, açlık ve bulaşıcı hastalıklar yüzünden nüfusun %15'inden fazlasının öldüğü hem resmi kayıtlarda geçmektedir hem de Ahıska Türkleri kendi sürgün hikâyelerinde bunları aktarmaktadırlar (Buntürk, 2007; Pohl, 1999; Zeyrek, 2001). Ahıska Türklerinin nüfusu askerden sağ dönenlerle beraber arttıysa da ilk iki yıl içerisinde

Ahıska Türklerinin nüfusunda ciddi bir azalış gözlemlenmektedir. Bu azalışta en etkili olan sebepler tifüs, yetersiz beslenme ve diğer salgın hastalıkların yaygınlaşmasıdır.

Stalin etnik grupları sürgün ederek onları yalnızca vatan toprağından uzaklaştırmıyor aynı zamanda mülksüzleştiriyordu. Önceden haber verilmeksizin bir gecede tren vagonlarına doldurularak yanlarına yalnızca birkaç parça eşya almalarına izin verilen insanlar evlerinden, yetiştirdikleri hayvanlardan, geçimini sağladıkları topraklardan, yiyeceklerini depoladıkları ambarlardan yani mal ve mülklerinden uzaklaştırarak kendilerine gösterilen topraklarda yeni bir hayat kurmaları isteniyordu. Sürgün yolculuğu ve sürgüne gönderilen yerlerde sağlanan imkanlar sürgünlerin iyi niyetle yapılmadığının bir göstergesiydi. Hatta Pohl(2000) Stalin döneminde yapılan bu sürgünlerin etnik grupların yok edilmesini amaçladığını, sürgünler sırasında kasıtlı olarak yaşam şartlarının zorlandığını ve bu yüzden de bu sürgünlerin soykırım olarak kabul edilmesi gerektiğini iddia etmektedir(Pohl, 2000: 267).

2.3 Sürgün Sonrası Ahıska Türklerinin Yaşamları

1944 yılında Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a yerleştirilen Ahıska Türkleri yeni yerleşim yerlerinde sıfırdan yeni bir hayat kurmaya başlarlar. Erkek nüfusunun askeri gönderilmesinden dolayı evin geçimini sağlamak evin küçük çocuklarına kalmıştır. Ahıska Türkleri yerleştikleri ülkelerde misafir olduklarını ve bir gün anavatanları Ahıska topraklarına geri dönecekleri umut etseler de hiçbir zaman Ahıska topraklarına geri dönememişlerdir. Stalin yönetimi Ahıska Türklerini sürgün sonrasında kontrol etmek ve Ahıska topraklarına geri dönüşlerini engellemek için 1956 yılına kadar sıkıyönetim altında tutarak yaşadıkları bölgeleri terk etmelerini yasaklamıştır. (Gupta, 2006: 126; Pohl, 1999; Ray, 2004). Sürgün edilenlerin iskân yerlerinden kaçmalarını önlemek için her hafta ailelerin yaşadıkları yerin muhtarlığına giderek imza atmaları istenmiştir (Aydingun, 2002: 49; Buntürk, 2007). Ahıska Türklerine yönelik uygulanan bu ayrımcı politikalar Ahıska Türklerinde nesiller boyu devam eden vatansızlık ve sahipsizlik olgusunu beraberinde getirmiştir. Sıkıyönetim döneminde başka bir köyden biriyle evlenmelerine ve başka bir şehirde eğitim almalarına dahi engel olunmuştur. Bu durum Ahıska Türklerini zorunlu olarak toprakla uğraşmaya ve çiftçi olmaya itmiştir. Sovyetler Birliği Ahıska Türklerinin yerleştirilecekleri bölgeleri planlarken kolhozlardaki iş gücü ihtiyacına göre planlama yaparak Ahıska Türklerini bu bölgelere yerleştirmiş ve hayatlarına idame ettirebilmeleri için kolhozlarda çalışmaya mecbur bırakılmışlardır. Ahıska Türklerinin Kazakistan ve Orta Asya'da tarımsal ekonomiye büyük katkılarının olduğu resmi kayıtlardaki verilere bakıldığında ortaya çıkmaktadır. Mesela Kazakistan'da Ahıska Türkleri üretmeleri beklenen tarım ürünlerinin iki katını üretmişler, iki yılda tamamlamaları gereken iş gücü ihtiyacını çok kısa sürede tamamlayarak tarımsal üretime büyük katkı sağlamışlardır (Pohl, 2004). Ahıska Türklerinin üretim faaliyetlerindeki bu başarısı aslında sürgünde kalmalarını tescilleyerek, Sovyet yetkililerinin Ahıska Türklerinin Orta Asya'da kalıcı olmaları gerektiği inancını tazelemiştir(Pohl, 2004)

Ahıska Türkleri tarımsal üretime katı sağlamalarına rağmen bulundukları bölgenin dışına çıkamadıkları için sağlık hizmetlerinden yararlanamamış ve bunun sonuncunda da hastalıklar nedeniyle birçok insan hayatını kaybetmiştir. Bu durum

karşısında Sovyetler Birliğinin yardımları sınırlı düzeyde kalmıştır. Zaman zaman ailelere un, patates ve tahıl yardımı yapılmış, her aileye bir inek ve bir koyun verilmişse de bunlar Ahıska Türkleri için yeterli olmamıştır. Büyük ailelerde yaşayan, yeni iklim koşullarına alışmaya çalışan, ağır işlerde çalıştırılan Ahıska Türkleri arasında tifüs, yetersiz beslenme ve diğer salgın hastalıkların yayılması yüzünden sürgünden sonraki ilk yılda 14 bin insanın hayatını kaybettiği kayıtlarda geçmektedir(Buntürk, 2007; Pohl, 2004). Sürgünden sonra Ahıska Türkleri arasında ilk defa 1949 yılında doğum oranlarının ölüm oranlarının geçmesiyle Ahıska Türklerinin nüfusu artmaya başlamış ve daha insani şartlarda yaşamaya başlamışlardır(Pohl, 2000: 267; Pohl, 2004).

1953 yılında Stalin'in ölmesiyle beraber yönetime geçen hükümet Stalin'in izlerini silmek üzere yeni düzenlemeler getirmiş ve Ahıska Türklerinin bölgenin dışına çıkmasına ve izin almak kaydıyla serbest dolaşımına izin vermiştir. Stalin'in ardından görevi devralan Kruşçev Stalin'in yaptığı katliam ve sürgünlerini izini silerek işe başlamıştır. Sürgün edilen toplulukların haklarının iade edilmesi ve vatanlarına geri dönmeleri için yasal düzenlemeler yapılmasına rağmen Ahıska Türkleri bu düzenlemelerin dışında tutulmuştur (Aydingün, 2002: 185; Pohl, 1999; Ray, 2004).1956 yılından sonra Ahıska Türkleri serbest dolaşım hakkından yararlanarak Ahıska'ya yakın bölgelere ve özellikle Azerbaycan'a göç etmeye başlamışlardır. 1958 yılında Azerbaycan'a başlayan göçün temel nedeni hem Azeri dilinin ve kültürünün Ahıska diline ve kültürüne yakın olması hem de Azerbaycan'ın Ahıska bölgesine yakın olmasıdır. Bu dönemde Azerbaycan'a 20 bin Ahıska Türkünün göç ettiği tahmin edilmektedir (Avşar & Tunçalp, 1994; Buntürk, 2007; Pohl, 2004). Bu dönemde Ahıska'ya döndüğü iddia edilen 6-7 aile olduğu ancak bunların geri gönderildiği bazı kaynaklarda geçmektedir (Buntürk, 2007; Zeyrek, 2006).

Ahıska Türkleri 1956 yılında serbest dolaşım hakkını elde etmeleriyle yeni bir mücadelenin içerisine girmiştir. Özellikle sürgün edilen diğer topluluklara vatanlara geri dönme hakkı tanınması Ahıska Türklerinin vatana dönüş mücadelesi için umut olmuştur. Vatana geri dönme ve haklarının iade edilmesi için siyasi mücadelenin içerisine giren Ahıska Türklerinde siyasi aktivizmin liderliğini İkinci Dünya savaşına katılan gaziler ve yüksek eğitimli Ahıska Türkleri yürütmüştür. Pohl'un(2004) verdiği bilgilere göre 1957-

1967 yılları arasında Ahıska Türkleri yaklaşık 3500 dilekçe ve mektup yazarak Sovyetler Birliği yetkililerine sürgünün gerçek boyutlarını anlatarak vatana dönmelerinin ve haklarının iade edilmesi için istekte bulunmuşlardır. Bireysel olarak başlayan siyasi aktivizm kitlesel bir hareket kazanınca Ahıska Türkleri 1964 yılında Özbekistan'da büyük bir toplantı organize ederek Enver Odabaşev'i başkan seçmişlerdir. Bu kongrenin ardından daha sistemli olarak başlayan dönemi Buntürk(2007) aktif mücadele dönemi olarak tanımlamaktadır. Bu dönemde Ahıska Türkleri sürgün edildiklerinin Sovyetler Birliği tarafından kabul edilmesi, haklarının iade edilmesi ve vatanlarına geri dönmeleri için mücadele etmiştir (Aydingün & Aydingün, 2014). Gün geçtikçe artan baskılar ve talepler karşısında Sovyetler Birliği 1967 yılından sonra daha sert bir tutum geliştirmeye başlayarak bu hareket içerisinde yer alan aktivistleri yakın takibe almıştır. Enver Odabaşev başta olmak üzere birçok kişi yakalanmış ve sorgulanmıştır. Ahıska Türklerinin milli hareketinin yayılması Sovyetler Birliğinde kaygılar uyandırdığı için somut bir kararname çıkartarak "Gürcistan'da sürgün edilen Türk, Kürt, Hemşinli ve Azerilerin diğer Sovyetler Birliği vatandaşlarıyla aynı haklara sahip olduklarına ama Stalin'in onları sürgün ettiği yerlerde kalıcı olarak yerleştiklerini" ortaya koyarak Ahıska Türklerinin mücadelesinin önüne geçmek istemişlerdir(Aydingün & Aydingün, 2014; Pohl, 2004). Kararname sembolik bir eşitlik sağlarken temel bir ayrımcılığı da içinde barındırdığı için Ahıska Türklerinin milli mücadelesinde bu kararname aktivizmin dozunu giderek arttırmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliği makamlarıyla bu işi çözemeyeceklerini anlayan Ahıska Türkleri bu mücadelede Türkiye Cumhuriyetinden ve Birleşmiş Milletlerden destek almak için 1970 yılında harekete geçmişlerdir(Pohl, 2004). Özellikle Almanların ve Yahudilerin kendi ülkelerine dönmeleri taleplerinin ilgili ülkeler tarafından olumlu karşılanmasından cesaret alan Ahıska Türkleri Türkiye Cumhuriyeti Moskova Büyükelçiliğine başvuruda bulunarak Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabulünü talep etmişlerdir. Türk hükümeti Moskova'yla olan hassas ilişkileri dolayısıyla bu talebin gerçekleştirilmesinin bir takım sorunlar doğuracağını düşünerek Ahıska Türklerin taleplerine olumlu karşılık vermemiştir. Ahıska Türklerinin siyasi aktivistleri en küçük bir ihtimali dahi değerlendirerek her türlü yetkili makamla iletişime geçerek taleplerini ulaştırmışlardır. 1968 yılında çıkartılan kararnameden sonra halen devam eden bu talepleri Sovyetler Birliği göz ardı ediyor ama gün geçtikçe siyasi aktiflere uyguladığı

baskı ve cezaları arttırıyordu. Özellikle 1971 yılında milli mücadele hareketinin önde gelen isimleri Enver Odabaşev, İslam Kerimov ve Muhlis Niyazov'un tutuklanması milli mücadele hareketinin yavaşlamasına neden olmuştur. Ahıska Türklerinin milli mücadele hareketinden somut bir sonuç elde edilememiş olmasına rağmen 1960-1989 yılları arasındaki sivil toplum örgütlenmesi Ahıska Türklerinin toplumsal hafızasının korunması, sürgün bilincinin devam ettirilmesi ve diaspora oluşumunda önemli rol oynamıştır. Özellikle etnik bilincin artmasında etkili olan milli mücadele hareketi sayesinde Ahıska Türkleri korkmadan Türk olduklarını dile getirmeye başlamışlardır. 1959 yılında yapılan nüfus sayımlarında 35,300 kişi kendisini Türk olarak tanımlarken, 1970 yılında bu sayı 79 bine, 1979 yılında kendilerini Türk olarak tanımlayan insanların sayısı 92 bine yükselmiştir (Pohl, 2004: 329). Ahıska Türklerinin sürgün sürecinde çevresel faktörler ve etkileşimleri sonucunda yeniden tanımlama, kimliklendirme ve etnik sınırlarını oluşturma yoluna gittikleri burada açıkça görülmektedir.

2.4 Fergana Vadisi Olayları

1985 yılında Gorboçev yönetiminin “Glasnost ve Perestroyka” olarak bilinen ve Türkçe literatüre “açıklık ve yeniden yapılanma” olarak geçen reform sürecindeki liberal politikalar ülkede yaşayan azınlık gruplarının hak taleplerinde önemli rol oynamıştır. Yeniden yapılanma sürecinde Gorboçev yönetiminin sivil toplumun inşası ve toplumsal hareketlenmeye verdiği önem Ahıska Türklerinde aktif bir dönemin yeniden başlamasını sağlamıştır. Bu dönemde Ahıska Türkleri yeniden örgütlenmeye giderek Sovyetler Birliği yönetimiyle temas kurmuş, ziyaretlerde bulunmuş ve Ahıska Türklerinin taleplerini dile getirmişlerdir. Bu dönemde sivil toplum örgütlerine devlet tarafından tanınan özgürlük alanı sayesinde Ahıska Türklerine ait sivil toplum örgütleri çoğalmaya ve çeşitlenmeye başlamıştır. Ahıska Türklerinin milli mücadele hareketinin merkezi konumunda yer alan Özbekistan’da sürdürülen faaliyetler milli istihbarat örgütü tarafından yakından izlenmekte ve kaygıyla karşılanmaktadır.

1989 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılmasına doğru giden süreçte bağımsızlık mücadeleleri ve etnik çatışmalar Sovyetler Birliğinin farklı bölgelerinde görülmeye başlamıştı. Bu dönemde Özbekistan’da yaşayan Ahıska Türkleri ve Özbekler arasında Fergana Vadisi olayları olarak bilinen çatışmalar yaşanmıştır. Mayıs 1989’da Pazar kavgasıyla başlayan olaylar sonucunda Ahıska Türklerine ait 110 evin yakıldığı, 1000’den fazla insanın yaralandığı ve 100’e yakın kişinin öldüğü bilinmektedir(Aydingün & Aydingün, 2014; Aydıngün et al., 2006; Buntürk, 2007). 23 Mayıs 1989 günü Fergana'da Kuvasay kasabasında meyve satan bir Özbek kadını ile Ahıska Türkü bir genç arasındaki tartışma, birdenbire kavgaya dönüşmüştür. Bu kavga 3-4 Haziran günlerinden itibaren de Fergana, Margila, Taslak ve Kuvasay şehirlerinde tam bir ayaklanma halini almış hadiseler ancak 15 Haziran'da yatıştırılabilmiştir. Ölen ve yaralananların haricinde Ahıska Türkleri Sovyet Güvenlik Kuvvetleri tarafından Fergana dışında kurulan kamplara yerleştirilmiş, büyük bir kısmı da komşu ülke Kazakistan'a, Türkmenistan'a ve Azerbaycan'a kaçmıştır. 14 bin Ahıska Türkü 45 seneden beri yaşadıkları Özbekistan'dan tahliye edilmiş ya da kaçmıştır. Fergana vadisi olaylarından önce yapılan nüfus sayımında Özbekistan’da yaşayan Ahıska Türklerinin nüfusunun 106 bin olduğu kayıtlarda geçmektedir(Aydingün & Aydingün, 2014).

Fergana olaylarının sebepleriyle ilgili literatürde ve Ahıska Türklerinin söylemlerinde farklı iddialar bulunmaktadır. 1980'lerde Özbekistan ekonomisinin kötüleşmesi ve artan işsizlik yerli halkın ülkelerine getirilip yerleştirilen Ahıska Türkleri, Kırım Tatarları ve Yahudileri düşman olarak görmelerine neden olduğu söylenmektedir. Ülkedeki azınlıkların ekonomik durumlarının yerli halka göre daha iyi olması Özbekler ve etnik gruplar arasında gerilimi arttıran bir etki yaparak basit bir Pazar kavgasıyla başlayan bir tartışma Fergana olaylarının başlamasına sebep olmuştur. Aydıngün ve Aydıngün (2014) Ahıska Türkleri ve Özbeklerin arasında somut bir sorunun olmadığını; ancak Ahıska Türklerini koruyan bir devletin veya siyasi güçlerinin olmayışının Ahıska Türklerini kolayca hedef haline getirdiğini iddia etmektedir.

Fergana olaylarının Moskova bağlantılı olduğu, SSCB yetkililerinin ve KGB'nin bu olayların hızla yayılmasında etkili olduğu iddia edilmektedir. Gorbaçov'un SSCB'de 1980'li yıllarda başlattığı "yeniden yapılanma ve açıklık" adı verilen reformlar ekonomi, siyaset ve sivil toplumun dönüşmesini amaçladığından KGB'de ve devlet içerisindeki bazı yapılanmalarda rahatsızlıklar oluşturmuştur. Aynı zamanda bu dönemde artan milliyetçilik akımlarıyla beraber Gürcistan ve Özbekistan'ın SSCB'den ayrılma isteği SSCB'de rahatsızlık oluşturmuştur. KGB'nin milliyetçilik akımlarının kullanılarak Gorbaçov'u güç duruma düşürme planı yaparak Fergana olaylarının başlaması için zemin hazırladığı iddia edilmektedir.

Ayrıca Gürcüler ve SSCB arasında milliyetçilik akımlarından kaynaklanan problemler nedeniyle, SSCB'nin Ahıska Türkleri meselesini Gürcistan'a baskı unsuru olarak kullandığı düşünülmektedir. Bu nedenle Özbekistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin yeniden yerinden edilmeleri durumu SSCB'nin Gürcülerle olan ilişkilerinde tehdit unsuru olarak kullanılabilecektir.

Özbekistan'da SSBC'nin görevlendirdiği devlet yetkililerinin orantısız güç kullanımı ve halkan rüşvet toplamaları SSBC'ye karşı düşmanlığı körüklemekteydi. Özbeklerin SSBC'ye karşı örgütlenmeye başladıkları farkeden KGB yetkililerinin bu durumu kontrol etmek için Ahıska Türkleri çatışmasını körüklediği iddia edilmektedir. SSCB'nin reform hareketleri, SSCB'de hızla yayılan milliyetçilik hareketleri ve Özbekistan'ın iç siyaseti nedeniyle ortamdan yararlanmaya çalışan siyasi güçlerin Özbek

gençlerinin eline silahlar vererek, Fergana saldırılarını planladıkları iddia edilmektedir. Bu çatışmaların hedefinin Ahıska Türkleri olmadığı; SSBC'den ayrılmak isteyen ve örgütlenen Özbekistan yetkililerine ve halkına mesaj verilmeye çalışıldığı ileri sürülmektedir.

Özbekistan'ın Fergana Vadisinde yaşanan bu olayların ardından önce bölgede yaşayan Ahıska Türkleri SSBC yetkilileri tarafından tahliye edilmiş daha sonra çatışma bölgesinin dışında kalan Ahıska Türkleri gerilimin giderek artmasından dolayı kendilerini daha güvende hissedebilecekleri akrabalarının bulunduğu ülkelere zorunlu olarak göç etmişlerdir. SSBC yetkilileri tarafından tahliye edilen Ahıska Türkleri önce sığınma kamplarına yerleştirilmiş ardından Rusya'nın sekiz farklı şehrine SSBC yetkilileri tarafından dağıtılmışlardır (Buntürk, 2007)Bu dönemde 74 bin Ahıska Türkü Özbekistan'ı terk etmiş ve bunlardan 40 bini Azerbaycan'a, 17 bini Kazakistan'a, 16 bini Rusya'ya zorunlu olarak göç etmişlerdir(Aydingün & Aydingün, 2014). Azerbaycan'a göç edenlerinin sayısının diğer ülkelere göç edenlerin sayısından fazla olmasının temel sebebi Azerbaycan'ın Ahıska bölgesinin köylerine yakın olması ve vatana geri dönüş imkânı olduğunda rahatça bu bölgeye geçebileceklerini düşünmeleridir. Ayrıca bu dönemde Azerbaycan devleti Azerbeycan halkının talepleri sonucu Ahıska Türklerini ülkeye kabul edeceğini ve yardımda bulunacağını açıkladığı için Ahıska Türkleri tarafından tercih edilmiştir.

2.5 Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Göçü

Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göçü farklı dönemlerde ve farklı sebeplerle gerçekleştiği için iki göç dalgasına ayırmak daha yararlı olacaktır. Birinci göç dalgası 1828 yılında Osmanlı İmparatorluğunun Ahıska topraklarını kaybetmesiyle başlayan süreçte Rus İmparatorluğu hâkimiyetinde yaşamak istemeyen Ahıska Türkleriyle başlayan ve 1944 yılında Ahıska bölgesinden sürgün edilmelerine kadar devam süreçte devam eden göçleri kapsamaktadır. Bu dönemde Türkiye'ye göç eden Ahıska Türkleri genellikle Kars, Ardahan ve Erzurum şehirlerine yerleşerek yerel halkla kaynaşmışlardır. O dönemde kendilerine Kafkas Müslümanları olarak tanımlayan grubun içerisinde yer alan Ahıska Türklerinin bugün Türkiye'de yaşayan yeni nesillerinin Ahıska ile ve Ahıska Türkleriyle bir bağlantısı yoktur. 1944 yılından önce Ahıska bölgesinden başka yerlere göç etmiş ve sürgünü yaşamamış bireylerin bugün kendilerini Ahıska Türkleri olarak tanımlayan grup içerisinde kabul edilmesi durumu tartışmalıdır. Ahıska Türkleri 1944 yılında Ahıska'dan Orta Asya'ya sürgün edildikten 1956 yılına kadar devlet tarafından yerleştirildikleri bölgelerden ayrılmaları yasak olduğu için bu dönemde Türkiye'ye veya başka yerlere göç hareketliliği görülmemektedir. 1956 yılında serbest hareketlilik hakkına sahip olmalarına rağmen Türkiye ve SSCB arasında Kars, Ardahan ve boğazlar konusunda devam eden gerginlik nedeniyle 1937 yılında Rusya tarafından tüm geçişler kapatılmıştır(Yıldırım vd). SSCB'ye duyulan güvensizlik nedeniyle birlik içerisinde yer alan ülkeler "yüksek riskli göç ülkeleri" grubunda kabul edilerek sıkı vize rejimi uygulanmıştır(İç duygu, Tübitak rapor). Bu nedenle 1956-1990 yılları arasında Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göçü mümkün olmamıştır. Ahıska Türkleri bu dönemde kaçarak Türkiye'ye yerleşen Ahıska Türklerinin olduğunu söylemişlerdir ancak resmi kaynaklarda ve literatürde böyle bir bilgiye rastlanmamıştır. Ahıska Türkleri ve Anadolu toprakları arasında yaşanan 45 yıllık kopuşun ardından 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılması ve Türkiye Cumhuriyetinin Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına dair 1992 yılında kanun çıkartmasıyla Ahıska Türkleri Türkiye'ye göç etmeye başlamışlardır.

Sovyet dönemi boyunca çok çeşitli sürgün, ayrımcılık ve insan hakları ihlallerine maruz kalan, kimlikleri unutturulmak istenen, Türkiye'ye ve Türklüğe olan bağlılıklarını

kaybetmediklerini söyleyen Ahıska Türkleri için Türkiye, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra güçlü bir seçenek olarak ortaya çıkmış ve önemli bir çekim merkezi olmuştur. Ahıska Türklerinin sürgün sonrasında yaşadıkları ülkelerde kendi dil, kültür ve geleneklerini korumaları Türkiye'ye olan bağlılıklarının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Ahıska Türkleri dedelerinin Türkiye diyerek vefat ettiklerinden, kendilerinin de yıllardır Türkiye'ye gelmek için hayaller kurduklarından bahsetmektedir. Ahıska topraklarını Osmanlı toprağı olarak kabul eden ve bu toprakların kaybedilmesinden sonra kendilerini Türkiye'nin bir parçası hisseden ama hiçbir zaman Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında yaşayamayan Ahıska Türkleri için 1992 yılında çıkartılan Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına dair kanun önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu kanun Ahıska Türklerinin serbest ve iskânlı göçüne olanak tanımakla beraber kanun çıkartıldıktan sonra iskanlı göç kapsamında yalnızca yüz elli aile Iğdır'a yerleştirilmiştir. İlk etapta 500 Ahıska Türkü ailenin iskânlı göçünü gerçekleştirme ve Iğdır'a yerleştirme kararı alınmış, bu plan çerçevesinde 150 ailenin 1992 yılında, 350 ailenin de 1993 yılında Iğdır'a yerleştirilmesi planlanmıştır. Program çerçevesinde, Şubat 1993'te, 30 ailelik ilk grup Azerbaycan'dan, daha sonra 70 aile Kazakistan'dan, 20 aile Rusya Federasyonu'ndan, 20 aile Kırgızistan'dan, 10 aile Özbekistan'dan, toplam 150 aile getirilip Iğdır'da kendileri için hazırlanan geçici iskân konutlarına yerleştirilmişlerdir(Aydıngün, 2007: 342). Yerleştirilen Ahıska Türklerine vatandaşlık hakkı tanınmış, mesleklerine ve/veya niteliklerine göre kamu sektöründe işe yerleştirilmişlerdir. 150 ailenin kısa bir sürede yerleştirilmelerine ve programda öngörülmesine karşın, kalan 350 ailenin Türkiye'de yerleştirilmesi mümkün olmamış, iskânlı göç programı akamete uğramıştır. 1992 yılından sonra iskanlı göç programı hiçbir zaman uygulanmamıştır ve Ahıska Türklerinin Türkiye'ye gelişi serbest göç kapsamında olmuştur ve 2015 yılında halen devam etmektedir.

Serbest göçle gelenler kendi imkanlarıyla Türkiye'ye göç ederek yetkili makamlardan oturma izni alarak Türkiye'de ikamet etmektedirler. Serbest göçle ülkeye göç eden Ahıska Türklerinin haklarıyla ilgili kanunda herhangi bir düzenleme olmadığı için 1992 yılından günümüze kadar Ahıska Türklerinin oturma izinleri ve çalışma izinlerini nasıl alacaklarını düzenleyen kararnameler çıkartılarak farklı zamanlarda farklı işlemlere tabi tutulmuşlardır. Ahıska Türkleri Türkiye'ye genellikle turist vizesiyle veya

geldikleri ülkeye vize rejimi uygulanmıyorsa doğrudan ülkeye giriş yaparak yerleşmektedirler. Ancak turistlerin yasal kalış süresi olan 90 günü geçtiğinde oturma izniyle Türkiye'de ikamet etmeleri gerektiği için oturma izni almak için başvuru yapmaları gerekmektedir. Ahıska Türklerine göçüne imkân tanıyan yasa olmasına rağmen nasıl işletileceği konusunda boşluklar olduğundan yasal oturma süresini aşan ve oturma izni olamayan Ahıska Türklerine Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi makamları tarafından göz yumularak sınır dışı edilmemişledir. Ahıska Türklerine 2003 yılına kadar oturma izinleriyle beraber çalışma izinleri Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi tarafından verilmiştir. Türkiye'de çalışan yabancıların çalışma izinlerinin 2003 yılı sonunda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından alınacak izinlere bağlanması sonucu oturma izni alan Ahıska Türklerinin, çalışacakları kurum vasıtasıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından çalışma izni almaları gerekmektedir. Bu nedenle 2004 yılından sonra Türkiye'ye yerleşen Ahıska Türkleri çalışma izni alma konusunda sıkıntılar yaşamışlar, vasıfsız işlerde çalışmak zorunda kaldıkları için işyerleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından çalışma izni almadan kaçak olarak Ahıska Türklerini çalıştırmayı tercih etmişlerdir. Çalışma izni olmadığı için kaçak olarak çalışmak zorunda kalan Ahıska Türkleri sosyal güvence elde edemedikleri için sağlık hizmetlerine ulaşma noktasında da sorunlar yaşamışlardır.

Ahıska Türkleri Türkiye'de oturma izni alırken geldikleri ülkenin pasaportlarını kullandıkları için Türkiye'de oturma izni ve vatandaşlığı olan Ahıska Türklerinin bilgileri net olarak tutulamamaktadır. Ahıska Türklerine ait derneklere göre 2015 itibariyle Türkiye'de yaklaşık 70 bin Ahıska Türkü yaşamaktadır. Aydıngün(2007: 342) 1997-2005 yılları arasında 39 bin Ahıska Türküne oturma izni verildiğini iddia etmektedir. Ahıska Türkleri 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı kanuna göre "beş yıl Türkiye'de kesintisiz olarak oturma izniyle ikamet etmiş olmak, Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etmek, genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak, iyi ahlak sahibi olmak, yeteri kadar Türkçe konuşabilmek, Türkiye'de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmak, Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak," şartları aranmaktadır. Ayrıca Türk Vatandaşlığı kanunu Bakanlar Kurulu kararıyla istisnai yolla vatandaşlık kazanılmasına imkân tanımaktadır. Ahıska

Türklerine 2009 yılında Bakanlar Kurulu Kararıyla 3835 sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanuna geçici madde[2] eklenerek istisnai yolla vatandaşlık verilmiştir. Böylelikle 2009 yılından önce Türkiye'ye göç eden Ahıska Türklerinden vatandaşlığı olmayan ve gerekli şartları sağlayanlara vatandaşlık verilmiştir. Ahıska Türklerine Türkiye Cumhuriyeti tarafından vatandaşlık verilenlerin sayısı, İçişleri Bakanlığı tarafından kayıt altına alınmakla beraber bilgi edinme kapsamında başvuru yapılmasına rağmen "ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi olduğu" gerekçesiyle olumlu yanıt alınamamıştır.

Bursa Milletvekili Kemal Ekinci'nin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığına Ahıska Türkleriyle ilgili 2012 yılında verdiği soru önergesine cevaben verilen bilgilere dayanarak 1991 yılından 2011 yılında kadar vatandaşlığa alınan Ahıska Türklerinin sayısı Tablo-1'de gösterilmiştir. Bu tarihler arasında 19.527 Ahıska Türkü Türk vatandaşlığına alınmıştır. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göçü 1991 sonrasında başladığı için, vatandaşlık almaları için "Türkiye'de oturma izniyle 5 yıl kesintisiz yaşamaları" şartı 1990'lı yılların sonunda dolmuştur. Dolayısıyla Ahıska Türklerinden vatandaşlığa alınanlarının sayısının 2000-2008 arasındaki artışı, vatandaşlık almak için gerekli olan şartları yerine getirmelerinden kaynaklanmaktadır. Ahıska Türklerine Şubat 2009 tarihinde AKP'nin teklifiyle Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanuna eklenen geçici maddeyle istisnai vatandaşlık hakkı verilmiştir.

[2] "GEÇİCİ MADDE 1 – 1/1/2009 tarihinden önce ikamet tezkeresi almak suretiyle Türkiye'de ikamet eden Ahıska Türklerine bu maddenin yürürlüğünden itibaren 3 ay içinde müracaat etmeleri halinde; milli güvenlik açısından sakıncası olmamak şartıyla, 11/2/1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ve diğer ilgili mevzuatta öngörülen şartlar aranmaksızın, başvuru tarihinden itibaren 6 ay içinde Türk vatandaşlığına alınarak çifte vatandaşlık statüsü sağlanır. Çifte vatandaşlık statüsü sağlananlar, Bakanlar Kurulunca belirlenen yerlerde iskân edilirler." Kaynak: Resmi Gazete 28/02/2009

Tarih	Vatandaşlık Sayısı
1991	2
1994	2
1995	1
1996	1
1999	1
2000	7
2001	353
2002	1.215
2003	826
2004	2.404
2005	1.182
2006	827
2007	529
2008	582
2009	6.050
2010	5.365
2011	180
Toplam	19.527

Tablo 1 1991-2011 Yılları Arasında Vatandaşlığa Alınan Ahıska Türklerinin Sayısı

Kaynak: Bursa Milletvekili Kemal Ekinci'nin 7/81 sayılı yazı önergesine Başbakanlık tarafından verilen cevap[3]

Tablo 1'de 2009 ve 2010 yıllarındaki artışın sebebi istisnai yolla Ahıska Türklerine tanınan vatandaşlık hakkından yararlanmalarından kaynaklanmaktadır. Aydıngün(2014: 100) "2014 yılı itibarıyla resmî makamlarca verilen rakamlara göre yaklaşık 28 bin Ahıska Türkü vatandaşlık" elde ettiğini iddia etmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de yaşayan

[3] http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-0081sgc.pdf Erişim tarihi: Eylül, 2015

70 bin Ahıska Türkünün yarısından fazlası vatandaşlıkları olmadan Türkiye'de yaşamaktadırlar.

Ahıska Türklerine 2009 yılında istisnai yolla vatandaşlık verilmesi farklı ülkelerde yaşayan Ahıska Türkleri arasında "Türkiye Ahıska Türklerine vatandaşlık veriyor" şeklinde yayılmasından sonra Türkiye'ye göç edenlerin sayısının arttığı gözlemlenmiştir. Ancak istisnai vatandaşlık 2009 yılı Ocak ayından önce Türkiye'ye yerleşen ve ikamet tezkeresine sahip olan Ahıska Türklerine verildiğinden, bu kapsama giremeyen Ahıska Türkleri halen Türkiye Cumhuriyeti hükümetinden istisnai vatandaşlık vermesini beklemektedir. Sivil toplum örgütleri, siyasi partiler, milletvekilleri ve hükümet yetkilileriyle görüşerek Ahıska Türklerine vatandaşlık verilmesi için çalışmalar yürütmektedir. 2009 yılından sonra taleplerin artması sonucu AKP hükümeti başbakan ve bakanlar düzeyinde katıldıkları Ahıska Türklerinin programlarında, Ahıska Türklerine vatandaşlık verileceğini vaadinde bulunmaktadırlar[4]. Ancak hükümet yetkililerinin Orta Asya'ya yaptıkları gezilerde Ahıska Türklerinin yaşadıkları ülkelerde kalmalarının veya Gürcistan'a kendi topraklarına dönmelerinin gerekli olduğunu; bu konuda her zaman Ahıska Türklerine destek olacakları vaadinde bulunmuşlardır[5]. Rusya ve Ukrayna arasında 2014 yılı Nisan ayında başlayan savaşta çatışma bölgesinde kalan Ahıska Türklerinin Türkiye'ye sığınma taleplerine uzun süre ilgisizi kalan AKP hükümeti, 7 Haziran 2015 seçimlerinden önce Ukrayna'da yaşayan Ahıska Türklerinin Türkiye'ye getirilerek Kars'a yerleştirileceği vaadinde bulunmuştur.

Aydıngün ve Aydıngün (2014) Ahıska Türklerinin Türkiye'deki "sorunlarını çözecek yasalar var olmakla birlikte, özellikle 2002'den bu yana, bunları hayata geçirecek siyasi kararlılık gösterilmediğini" iddia etmektedir. MHP grubundan milletvekillerinin 2013 yılında Ahıska Türklerine istisnai yolla vatandaşlık verilmesi için yaptıkları kanun

[4] İçişleri Eski Bakanı Efgan Ala, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve Başbakan Ahmet Davutoğlu 7 Haziran 2015 seçimlerinden önce seçim vaadi olarak Ahıska Türklerine vatandaşlık verileceğini dile getirmişlerdir.

[5] Başbakan Ahmet Davutoğlu Kazakistan'a yaptığı ziyarette Ahıska Türklerinin Gürcistan'a dönüşü için Türkiye Cumhuriyeti olarak destek olmaya hazır olduklarını dile getirmiştir. http://www.haberler.com/davutoglu-ahiskalilarin-topraklarina-donmesi-5688914-haberi/
Erişim Tarihi: Ekim, 2015

teklifi[6] mecliste komisyonda beklemesine rağmen hükümet gerekli iradeyi göstermediği için herhangi bir işlem yapılmamıştır. 2014 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Konununun yürürlüğe girmesiyle Türk soylulara tanınan bir takım haklar ortadan kalkmıştır. Bunun sonucunda Ahıska Türklerinin Türkiye'deki oturma ve çalışma izinleri, vatandaşlığa alınmaları bu kanuna göre yapıldığından Türkiye'ye göç eden yabancılarla aynı muameleye tabi olmaktadırlar.

2.6 Ahıska Türklerinin ABD'ye Göçü

Ahıska Türklerinin ABD'ye göçü Krasnodar bölgesinde yaşadıkları ayrımcılıklar ve insan hakları ihlalleri sonucu vatansız kalmalarından sonra ABD hükümetinin "özel insani endişelerle" Ahıska Türklerini 2005 yılında mülteci statüsünde ABD'ye kabul etmesiyle başlamıştır. 1989 yılında Özbekistan'da Fergana vadisi olaylarından kaçarak Krasnodar bölgesine yerleşen Ahıska Türkleri iklimi, Ahıska ve Türkiye'ye yakınlığı sebebiyle yaşamayı tercih ettikleri bu bölgede yeniden zulüm ve haksızlıklara maruz kalmışlardır. 1991 yılında Sovyetler Birliğinin yıkılmasıyla yerel hükümetlerin Ahıska Türkleri üzerindeki baskısı artmış ve bunun sonucunda Ahıska Türkleri hem devlet eliyle hem de yerel halk tarafından ayrımcılıklara maruz kalmışlardır. Ahıska Türklerinin ABD'ye mülteci statüsünde yerleştirilme hakkı kazanmalarında rol oynayan faktörler şunlardır: 1) Krasnodar'da yaşadıkları ayrımcılık, insan hakları ihlalleri ve yabancı düşmanlığı; 2) Krasnodar'da yaşanan sorunların çözümü konusunda Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve diğer sivil toplum örgütlerinin yayınladığı raporlar; 3)Sovyet Yahudileri Birleşik Konseyi'nin Ahıska Türklerinin ABD'ye kabul edilmesiyle ilgili lobi faaliyetleri yürütmesi; 4) ABD'nin 1948 yılından beri yürüttüğü mülteci yerleştirme programları kapsamında her yıl ortalama 70 bin mültecinin ülkeye kabul edilmesi; 5)Soğuk savaş sonrası dönemde Rusya ve ABD arasında devam eden gerginliklerden dolayı ABD'nin Rusya'nın insan hakları ihlallerini kamuoyuna duyurma çabası.

---

[6] MHP Milletvekilleri Oktay Vural ve Lütfü Türkkan 22 Kasım 2013 tarihinde Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair kanunda değişiklik yapılarak Ahıska Türklerinin istisnai yolla vatandaşlık almasını içermektedir.

Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra Rusya vatandaşlığına alınmayan Krasnador'da yaşayan Ahıska Türkleri, ellerindeki Sovyetler Birliği pasaportunun işlevsiz hale gelmesiyle vatansız statüsüne düşmüşlerdir. Sovyetler Birliği döneminde zorunlu oturma izni olarak bilinen propiska[7] Ahıska Türkleri Krasnador'a göç ettiklerinde yerel yönetimler tarafından verilmemiştir. Propiska, idari yönetim altındaki bölgelerde yaşayanların temel insani haklardan yararlanmasını sağlayan bir sistem olduğu için bu izin olmadan Ahıska Türkleri çalışma, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanamamışlardır. Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra propiska bireylerin hareket etme özgürlüğünü kısıtladığı gerekçesiyle fesh edilmesine rağmen yerel yönetimler tarafından kullanılmaya devam edilmiştir. SSCB'nin yıkılmasından dolayı ekonomik kriz ve etnik çatışma yaşanan bölgelerden Moskova, St. Petersburg, Krasnodar ve Stavropol bölgelerine göç etmek isteyenlerin önüne geçmek için bu bölgelerdeki yerel yönetimler propiska sistemini devam ettirmişlerdir(Swerdlow, 2006: 1827). Osipov ve Cherpova(1996) tarafından Krasnador bölgesinde zorunlu göçmenlere uygulanan ayrımcılıklarla ilgili hazırlanan raporda, Ahıska Türklerinin %95'inin bölgede oturma izni olmadan yaşadıkları ileri sürülmektedir. 1989 yılında Özbekistan'da yaşanan Fergana Vadisi olaylarından sonra, Krasnodar bölgesine yerleşen 20 bin Ahıska Türkü yerel yönetimlerin oturma izni vermemesi sonucu ev sahibi olmak, çalışmak, eğitim almak, evlenmek, kimlik almak, sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanmak gibi haklardan mahrum bırakılmışlardır(Swerdlow, 2006: 1827). Krasnodar yönetimi Ahıska Türklerine 45 günlük geçici oturma izni vererek bölgeye temelli yerleşmelerinin önüne geçmeye çalışmıştır. Krasnodar'da doğan Ahıska Türklerinin çocuklarına kimlik verilmemiş ve okullara kaydı yapılmamıştır. Devlet aracılığıyla ve medya eliyle Ahıska Türklerinin bölgede illegal olarak yaşadıkları dile getirilerek bölgede yaşayan yerli ve göçmen halkın Ahıska Türklerine ayrımcılık ve şiddet uygulamasının yolu açılmıştır.

[7] Propiska SSCB döneminde kullanılan oturma iznine verilen isimdir. SSCB'de yaşayan vatandaşlar herhangi bir bölgede yaşamak için yasal oturma iznine sahip olmak zorundadırlar. Aksi takdirde sağlık, eğitim, sigorta ve çalışma imkanlarından faydalanamazlar. Aynı zamanda propiska bireylerin Sovyetler Birliği içerisindeki hareketliliğinin takip edilmesini sağlamaktadır. Ayrıntılı bilgi için: Human Rights Watch, Güney Rusya'da Etnik Ayrımcılık Raporu: http://www.hrw.org/legacy/reports98/russia/srusstest-04.htm#P283_66675

Ayrıca bölgede yaşayan Kozaklar[8] yerel yönetimlerin kendilerine verdikleri destekle Ahıska Türklerini tehdit etmiş, evlerini basmış, yolda keyfi olarak pasaport kontrolü yaparak Ahıska Türklerini yıldırarak bölgeden kaçmalarını sağlamaya çalışmışlardır(Swerdlow, 2006: 1827). Kozaklar 200'den fazla yarı askeri birlikle bölgede yerel yönetimler tarafından istenmeyen etnik grupların bölgeden çıkartılması için gölge güvenlik birimleri olarak hareket etmişlerdir.

1991 yılında Rusya'da yürürlüğe giren "Sovyetler Birliği vatandaşı olan ve kanunun çıktığı dönemde Rusya topraklarında yaşayan bireylerin otomatik olarak Rusya vatandaşı olmasını" öngören kanunla "de jure" Rusya vatandaşı olmalarına rağmen, "de facto" vatansız konumuna düşmüşlerdir. Krasnador yönetiminin Ahıska Türklerinin "illegal" olarak bölgeye yerleştikleri ve yaşadıkları gerekçesiyle uygulamış olduğu bu tutum bölgede yaşayan Ahıska Türklerinin hayatlarını zorlaştırmıştır. Resmi makamlar tarafından tanınmayan, yasal sistemin herhangi bir yerinde yer almadıkları için hak talebinde bulunamayan Ahıska Türkleri, 15 yıl boyunca sağlık ve eğitim hizmetlerinden faydalanamamış ve çalışma hayatına dahil olarak sosyal güvenceden faydalanamamışlardır. 1991 yılından sonra bölgede doğan çocukların hiçbirine doğum belgesi verilmemiş; okullarda Ahıska Türklerinin sınıfları ayrılmış, kimlikleri olmadığı için banka hizmetlerinden yararlanmamışlar ve yaşadıkları köylerde tarım arazisi kiralamak veya satın almalarına izin verilmemiştir. Bölge yönetiminin bu tutumu doğrudan Rusya devletinin ve Rusya'nın bağlı olduğu uluslararası sözleşmelerin ihlal edilmesi anlamına gelse de Rus yönetimi ve uluslararası kamuoyu 90'ların ortalarına kadar bu konuda sessizliğini korumuştur. Krasnodar Valisi Alexander Tkachev'in 2002 yılında yapmış olduğu "soyadlarında –oğlu, -shvili, -yan ekleri bulunan halkların Krasnodar'da oturamayacaklarına" dair açıklama bölgedeki ayrımcılık ve şiddetin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Krasnador'daki durum klasik göçmen veya mülteci sorunlarının ötesinde Rusya'da hukukun üstünlüğünün yok sayılması ve insan hakları ihlaline dönüşmüştür. Ayrıca resmi yetkililerin açıklamaları ve medyanın etkisiyle toplumda zenofobi(yabancı düşmanlığı) artmıştır.

---

[8] Kozaklar Rus İmparatorluğunda sınır bölgelerinin korunmasında yer alan askeri birliklere verilen isimdir. Kozakların arasında farklı etnik gruptan bireyler yer almaktadır.

Krasnodar'da ayrımcılık ve insan hakları ihlalinin doruk noktasına ulaştığı 2002 yılı Haziran ayında yaklaşık kırk kişilik Ahıska Türkü on gün açlık grevi yaparak bu bölgede yapılan etnik ayrımcılığa dikkat çekmişlerdir[9]. Rusya'nın vatandaşlık vermemesi ve Gürcistan'ın geri dönüşlerine müsaade etmemesi sonucu, Krasnodar'da yaşayan Ahıska Türkleri 1991 yılından sonra vatansız statüsüne düşmüşlerdir. Ahıska Türklerinin açlık grevleri, bölgede yaşayan ayrımcılık ve insan hakları ihlallerine dünyanın dikkatini çekilmesi konusunda etkili olmuştur. Avrupa Konseyi Temmuz 1992'de Ahıska Türklerinin sorunlarına çözüm bulunmasıyla ilgili çözüm önerisi sunmuştur[10]. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın raporlarıyla hem Rusya'nın hak ihlallerini sona erdirerek Krasnodar'da yaşayan Ahıska Türklerine Rusya vatandaşlığı vermesi hem de Gürcistan'ın Ahıska Türklerinin geri dönüşüne olanak sağlayan yasal düzenlemeleri yapması konusu gündeme getirilmiştir. Krasnodar'da yaşanan sorunlarla ilgili yayınlanan raporlar, Ahıska Türklerinin protestoları ve gazete haberlerine rağmen, Rusya konuyla ilgili herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Bu süreçte devreye beklenmedik bir aktör girerek Ahıska Türklerinin ABD'ye mülteci statüsünde kabulüyle ilgili lobi faaliyeti yürütmüştür. Sovyet Yahudileri Birliği Konseyi, Krasnodar'da Yahudilerle ilgili yürüttüğü çalışmalar sırasında Ahıska Türklerinin yaşadıkları zulümler ve insan hakları ihlallerini ABD hükümetinin yetkililerine rapor olarak sunmuştur(Swerdlow, 2006: 1827). Ahıska Türkleri yaptıkları protesto ve açlık grevlerinde Türkiye ve çevre ülkelerden destek beklerken, hiç beklemedikleri şekilde Yahudi lobisinin devreye girmesiyle ABD'ye mülteci statüsünde kabul süreci başlamıştır.

ABD hükümeti 2004 yılı mali raporunda Ahıska Türklerinin ülkeye "özel insani endişelerle" mülteci statüsünde kabul edileceğini karar bağlanmıştır[11]. ABD 11 Eylül saldırıları sonrasında sınır güvenliğini arttırarak özellikle Müslüman göçmenlerin ülkeye kabulüyle ilgili sınırlamalar getirmiştir. ABD'ye 1992 yılında 142 bin mülteci kabul

---

[9] Haber metni için: Radio Free Europe/Radio Liberty, Russia: Krasnodar Meskhetians Fast To Protest Ethnic Discrimination, *http://www.rferl.org/content/article/1100133.html* Erişim tarihi: Ağustos,2015

[10] Avrupa Konseyi, Doc. 9510, 8 Temmuz 2002, http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=9796&lang=EN

[11] Ahıska Türklerinin ABD'ye kabulü 2004 yılındaki mülteci kabulü önergesinde sunulmuş ve yürürlüğe konmuştur. Ayrıntılı bilgi için: http://2001-2009.state.gov/g/prm/refadm/rls/rpts/2003/44338.htm

edilirken, 2002 yılında mültecilerin sayısı 27 bine düşmüştür (Swerdlow, 2006: 1827; Trier & Khanzhin, 2007a). Mülteci kabulündeki düşüşe rağmen 12 bin Müslüman Ahıska Türkünün ABD'ye kabul edilmesinin altında yatan nedenleri anlamak için ABD'nin mülteci kabul programına bakmamız yararlı olacaktır.

ABD Hükümeti 1948 yılında çıkarmış olduğu "yerinden edilmiş insanlar konulu" konunla "mülteci yerleştirme programını" başlatmıştır. Bu program kapsamında 1975-2014 yılları arasında 3 milyondan fazla mültecinin ABD'ye yerleştirildiği bilinmektedir. Soğuk savaş döneminde Sovyetler Birliği, Küba, Yugoslavya, Çin, Polonya, Macaristan ve Vietnam'dan mülteciler kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve diğer sivil toplum örgütlerinin önerileri dikkate alınarak hazırlanan raporlarda ABD Başkanın önerisi ve ABD kongresinin onayıyla her mali yıl için ülkeye kabul edilecek mülteci sayısı, kontenjan ayrılan mülteciler, yerleştirilme süreçleriyle ilgili bir rapor sunulmaktadır[12].

ABD'nin mültecilerin ülkeye kabulüne yönelik üç farklı uygulaması bulunmaktadır. P-1 olarak tanımlanan statü Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve ABD Büyükelçilikleri tarafından önerilen mültecilere "acil insani endişelerle" verilmektedir. P-2 olarak tanımlanan statü "özel insani endişelerle" mültecilerin ABD'ye kabulünü, P-3 statüsü ise ülkeye kabul edilen mülteci gruplarının akrabalarının ABD'ye kabulünü kapsamaktadır. Krasnodar bölgesinde yaşayan Ahıska Türkleri ABD Dışişleri Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği ve sivil toplum kuruluşlarının önerisi ve ABD hükümetinin 2004 yılında yayınladığı mülteci kabul önergesiyle P-2 statüsünde "özel insani endişelerle" mülteci olarak ABD'ye kabul edilmişlerdir. Ahıska Türklerinin kabul edildiği yıl aynı program kapsamında İran'da yaşayan dini azınlık grupları, Nepal'de yaşayan Butanlılara ve Rusya'da yaşayan Bakü Ermenileri de mülteci statüsünde ülkeye kabul edilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri 2004 yılından itibaren Ahıska Türklerinden ABD'ye göç etmek isteyenlerin başvurularını almaya başlamıştır. Ahıska Türklerinin kabulü için ABD

[12] Mülteci Kabul Önergeleri hakkında ayrıntılı bilgi için:
http://2001-2009.state.gov/g/prm/refadm/rls/rpts/index.htm

hükümeti şu kriterleri belirlemiştir: (a) etnik Türk olduklarını ispat etmeleri, (b) 1 Ocak 2004'den önce Krasnodar bölgesinde yaşadıklarını ve halen yaşıyor olduklarını kanıtlamaları, (c) Özbekistan'dan bu bölgeye göç etmiş olmaları, (d) Rusya Federasyonuna entegre olmakta zorluklar yaşamaları. ABD hükümeti yalnızca etnik Türk olan, Fergana vadisi olaylarından sonra Özbekistan'dan Krasnodar'a göç eden ve ayrımcılıklara maruz kalanları kapsayan bu kriterlerle mülteci sayısına doğrudan bir sınırlama getirmiştir. ABD'nin Ahıska Türklerinin mülteci statüsünde kabulüyle ilgili koyduğu kriterlere uyan yalnızca 21 bin kadar Ahıska Türkü bulunmaktadır. 2004 yılında başvuruların başlamasıyla 20 bin Ahıska Türkü mülteci statüsünde ABD'ye göç etmek için başvurmuştur. Başvuruların incelenmesi, güvenlik kontrolleri ve sağlık taramalarının sonucunda 15 bin kişiye mülteci statüsü verilerek ABD'ye yerleşmeleri sağlanmıştır. Ahıska Türkleri 2015 yılı itibariyle ABD'nin 30 farklı eyaletinde yaşamaktadırlar. ABD hükümetinin mülteci statüsünde kabul edilme kriterleri dolayısıyla ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin göç hareketliliğinin benzerlik göstermektedir. 1944 yılında Ahıska'dan sürgün edilen Ahıska Türklerinden Özbekistan'a yerleştirilen, 1989 yılında Özbekistan'ın Fergana Vadisinde çıkan olaylar sonrasında Rusya'nın Krasnodar bölgesine göç eden Ahıska Türkleri ABD'nin mülteci statüsü vermesiyle 2005 yılından itibaren ABD'de yaşamaya başlamışlardır.

3 ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1 Araştırmanın Metodolojisi ve Tekniği

Nitel araştırma "nesnelerin anlamlarını, kavramlarını, tanımlamalarını, karakteristiklerini, metaforlarını, sembollerini ve tasvirlerini" araştırmanın bir yöntemi olarak katılımcıların kendi dünyalarını nasıl yorumladıklarını ve anlamlandırdıklarını anlamayı sağlar(Berg & Lune, 2015: 19). Nitel araştırmada araştırma nesnesi ve araştırmacı arasındaki ilişki "toplumsal olarak inşa edilmiş gerçekliğin" ortaya çıkartılmasına katkı sağlamaktadır(Denzin & Lincoln, 2000: 12). Bu araştırma sürgün edilen toplulukların etnik sınırlarını ve kimliklerini nasıl tasarladıklarını, bu tasarımda etkili olan faktörleri, sınırlarını nasıl koruduklarını keşfetmeyi amaçladığı için nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırmanın, araştırılan bireyler ve grupların günlük hayatlarını nasıl yapılandırdığını, kendilerini ve başkalarını nasıl anlamlandırdığının saptanmasına imkan tanıması (Berg & Lune, 2015: 25) çalışmanın amaçlarıyla uyum sağlamaktadır. Barth(1969) etnik grupları "sosyal aktörlerin içinde yaşadıkları gruplara ilişkin yaptıkları tanımlamalar sonucunda oluşan toplumsal kategoriler" olarak tanımlayarak; bu yaklaşımı temel alan çalışmaların anlamacı ve yorumlayıcı bir yöntemle etnik gruplar ve sınırlarını araştırması gerektiğini ortaya koymaktadır. Wimmer'in(2013: 48) etnik sınırların değişken özelliklerini "toplumsal alanın nitelikleriyle şekillenmiş aktörler arasındaki müzakerelerle" anlaşılabileceği konusundaki yaklaşımı da nitel araştırmanın gerekliliğine işaret etmektedir. Araştırma, Ahıska Türklerinin etnik sınır ve kimliklerini nasıl tasarladıklarını, sürgün ve göç hikayeleri bağlamında yerel toplumla kurulan ilişkileri, etnik grup ağlarındaki etkileşimleri keşfetmeyi, etnik sınırlarının ve kimliklerinin oluşumunda etkili olan faktörleri saptamayı amaçladığından nitel araştırma yöntemleri araştırmanın amacıyla örtüşmektedir.

Ahıska Türklerinin sürgün ve göç hikâyelerini anlamayı, dil, din, geleneklerin grup içindeki rolünü betimlemeyi, anavatan tahayyüllerini, etnik sınır ve kimliklerini keşfetmeyi amaçlayan bu çalışma için Ahıska Türklerinin doğal ortamlarına girerek etnografik bir çalışma yapılmıştır. Etnografya "kültür çalışması" olmasının yanı sıra

insanlar ve gruplar arasındaki sosyal ifadeleri betimlemeyi ve yorumlamayı amaçlayan bir süreçtir(Berg & Lune, 2015: 223). Van Meen(1982: 103) etnografyayı "katılımcı gözlemi, formal ve enformel görüşmeler, belge toplama, filme alma, ses kaydına alma ve benzeri farklı faaliyetleri içeren kapsamlı saha çalışması" olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle Ahıska Türklerinin doğal ortamlarında yapılan saha araştırmasına yaklaşık iki yıl ayrılmıştır.

ABD'de ve Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin etnik sınır ve kimliklerini karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlayan bu çalışma için ABD ve Türkiye'de saha araştırması yapılacak şehirler için bazı kriterler belirlenmiştir: (1) Ahıska Türklerinin nüfusunun yoğun olması; (2) sahanın ulaşılabilir olması; (3) araştırmanın zaman ve bütçesine uygunluk; (4) Ahıska Türkleriyle ilgili çalışma yapılmamış yerler olması. Türkiye'de Bursa Ahıska Türklerinin nüfusunun en yüksek olduğu yerlerden biri olduğu için, İzmir Ahıska Türklerinin nüfusunun yoğun olduğu üçüncü şehir olmasına rağmen araştırmacının ulaşabileceği bir saha olduğu için tercih edilmiştir. Bursa'da yaşayan Ahıska Türkleriyle ilgili yapılan çalışmalar bulunmakla beraber, İzmir'de yaşayan Ahıska Türkleriyle ilgili çalışmaya literatürde rastlanmamış olması da sahanın tercihinde etkili olmuştur. Ayrıca İzmir Ahıska Türklerinin yaşadığı diğer şehirlerden farklı olarak TOKİ tarafından yapılmış ve yaklaşık 150 ailenin aynı sitede yaşadığı bir yaşam alanına sahip olduğu için İzmir'de saha araştırması yapmanın zengin veriler sunacağı düşünülmüştür. ABD'de yaşayan 15 bin Ahıska Türkü ABD hükümeti tarafından ülkeye yerleştirilirken 30 farklı eyalette 66 şehre dağıtıldığından bazı şehirlerde 30-40 aile bazılarında 150-200 aile bulunmaktadır. Ahıska Türklerinin ABD'de nüfusunun yoğun olduğu dört şehir Dayton, Atlanta, Seattle ve St. Louis incelenerek, araştırmacının saha araştırması için gerekli olan zaman ve kaynak hesabı hesaplanmıştır. Yapılan literatür taramasında Seattle'da yaşayan Ahıska Türkleriyle ilgili yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmadığı için saha araştırmasını Seattle'da yapmak için kaynak arayışına girilmiştir. Araştırmacı TÜBİTAK 2214 Doktora Yurtdışı Araştırma bursuyla Washington Üniversitesi'nin Seattle kampüsüne araştırmacı olarak gitmek için burs kazandığından ulaşılabilirlik, zaman ve kaynaklar düşünülerek ABD'deki saha araştırması Seattle'da yapılmıştır. Saha araştırması üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Saha araştırmasının ilk aşamasında Nisan 2013-Haziran 2013 tarihleri arasında Türkiye'deki derneklerle ilgili

araştırmalar yapılarak, derneklere ziyaretler gerçekleştirilmiş ve dernek yetkilileriyle ön görüşmeler yapılmıştır. İkinci aşama ABD'nin Washington eyaleti Seattle şehrinde Temmuz 2013- Haziran 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Üçüncü aşama Bursa ve İzmir'de Ağustos 2014- Mart 2015 tarihleri arasında saha araştırması yapılmıştır. Saha araştırmasında derinlemesine görüşmelerin yanı sıra, Ahıska Türklerinin evleri ve sosyalleşme ortamları ziyaret edilerek enformel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Ahıska Türklerinin evlerinde ve dışarda düzenledikleri sosyal ve kültürel aktivitelere, derneklerin ve kültür merkezinin düzenlediği programlara, düğün ve sünnetlere, dini programlara ve bayram kutlamalarına ve ziyaretlere katılarak gözlem yapılmıştır. Etnografik araştırmanın temel unsurlarından kabul edilen saha notları Berg ve Lune'nin(2015: 255-257) saha notlarıyla ilgili prensipleri çerçevesinde Ahıska Türkleriyle yapılan görüşmelerden hemen sonra tamamlanmış; gözlem yapmak için katıldığımız etkinliklerde not alma imkânı varsa kısa notlar alınarak ayrıntılı betimlemeler daha sonra yazılmıştır.

Berg ve Lune(2015: 216) saha araştırmalarının içeri girme problemiyle başladığını, bundan dolayı saha araştırmasında araştırma yapılacak gruba ulaşılırken güvenilir bağlantısı olan kişilere ulaşmanın önemli olduğunu düşünmektedir. Ahıska Türkleri ulaşılabilir bir topluluk olmasına rağmen, kapalı bir grup özelliği sergilediklerinden Seattle'da kültür merkezi, Bursa ve İzmir'de Ahıska Türklerinin dernekleri üzerinden Ahıska Türkleriyle tanışılmıştır. Fetterman(2010: 36) araştırılacak gruba grup üyeleri tarafından tanıştırılmayı "sahaya giriş bileti" olarak tanımlamaktadır. Araştırma yapılacak grup tarafından saygı duyulan, sevilen ve kabul gören birisinin aracılığıyla sahaya girmenin birçok kapıyı açacağı; ancak grup içinde "sevilmeyen ve gücendirilmiş" kişilerin saha araştırmasına aracılık etmesinin araştırmacının gruba ve sahaya ulaşımını zorlaştırdığı düşünülmektedir (Berg & Lune, 2015: 242; Fetterman, 2010: 36). Bu nedenle saha araştırmasına çıkmadan önce Ahıska Türklerinin dernekleri ve kültür merkeziyle ilgili siber alanlarda kurdukları gruplardan ve sosyal medya hesaplarından bilgi edinilerek saygı duyulan ve sevilen sivil toplum örgütlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde İzmir'de İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği ve Ahıska Kültürünü Tanıtma ve Yaşatma Derneği(AKYAD), Bursa'da Tüm

Ahıskalılar Sosyal İktisadi İşbirliği ve Yardımlaşma Derneği(TASİYAD) yetkilileriyle ön görüşmeler yapılarak Ahıska Türkleriyle tanıştırmaları istenmiştir.

ABD'de saha çalışmasında gitmeden önce Ahıska Türklerine ait dernekler ve kültür merkezinin yöneticileri veya yetkilileriyle yapılan ön görüşmeler, hem saha araştırması için ön bilgi toplamamıza, hem de yapılan araştırmayla ilgili yetkililere bilgi vererek araştırmanın içeriği ve önemi anlatabilmemizi sağlamıştır. Araştırmacının sahaya nereden ve nasıl girdiği araştırmanın içeriğini etkilediğinden ilk aşamada kültür merkezi ve derneklerin yetkileri Ahıska Türkleriyle tanışmamıza aracılık ettikten sonra grup içerisinden tanıştığımız kişilerden başka çevrelerde yaşayan arkadaşları ve tanıdıklarıyla araştırmacıyı tanıştırmaları istenmiştir. Bunun yanı sıra Ahıska Türklerinin düğünlerine, evlerinde düzenledikleri dini ve kültürel faaliyetlerine katılarak yeni insanlara ulaşılmış ve verilerin yalnızca tek bir ağ üzerinden gelmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Saha çalışmasında, araştırmanın amacına uygun olarak saptanmış ana ve alt temalar çerçevesinde yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme "önceden belirlenmiş bazı konulara değinilmesini içermektedir"(Berg & Lune, 2015: 136). Yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacı sorulara aldığı cevapları derinleştirmek ve görüşmecinin verdiği cevaplarda ortaya çıkan yeni temalara göre ek sorular sorabilmektedir. Araştırmada belirli temalar etrafında belirlenen genel sorular derinlemesine görüşmelerde görüşmecilere sorulmuş ve görüşmenin seyrine göre yeni sorularla temalar derinleştirilmeye çalışılmıştır.

3.2 Araştırmanın Alanı ve Örneklemi

Araştırma Türkiye ve ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin etnik sınır ve kimliklerini karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçladığından çalışma Ahıska Türklerinin nüfusunun yoğun olduğu Bursa ve İzmir, Seattle şehirlerinde yaşayan Ahıska Türkleriyle gerçekleştirilmiştir. Washington eyaletine bağlı Seattle şehrinde 12 ay, İzmir ve Bursa'da toplamda 10 ay saha araştırması yapılmıştır. Ahıska Türklerinden Bursa ve İzmir'de yaşayan 22 kişiyle, Washington eyaleti Seattle şehrinde yaşayan 20 kişiyle, Ahıska Türklerine ait dernek ve kültür merkezlerinde çalışan dört kişiyle derinlemesine görüşmele yapılmıştır. Etnografik saha araştırma alanında Ahıska Türklerinin ikamet ettikleri mekânlar, sosyalleşme alanları, kültür merkezleri ve dernekler oluşturmaktadır. Ayrıca Ahıska Türklerinin düzenlediği sosyal, kültürel ve dini programlara katılarak gözlem yapılmıştır.

Araştırmada kartopu örnekleme tekniği kullanılarak, ABD'de Seattle, Türkiye'de Bursa ve İzmir şehirlerinde yaşayan Ahıska Türklerine, dernekler ve kültür merkezleri vasıtasıyla ulaşılarak başka görüşme yapılabilecek Ahıska Türkleri önermeleri istenmiştir. Kartopu örnekleme tekniği kullanıldığında, aynı grup veya ağ içerisindeki bireylere ulaşılarak, benzer görüş ve fikirler elde edilmesi sorunun (Bleich & Pekkanen, 2013: 90) önüne geçmek için derneklerin veya kültür merkezlerinin düzenlediği sosyal aktivitelere katılınmış, doğrudan Ahıska Türkleriyle tanışılmış ve görüşme talebinde bulunulmuştur. Böylelikle kartopu örneklemin sunduğu ağın dışına çıkılarak, Ahıska Türklerinde sıklıkla görülen farklı aile ve köy etkileşim ağlarına ulaşılarak örneklem zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Nitel araştırmaların kalite kriterleri ve örneklem büyüklüğü konusunda literatürde fikir birliğine varılmış ölçütler bulunmamaktadır (Bryman, Becker, & Sempik, 2008: 262). Araştırmacılar nitel araştırmalarda uygun olan örneklem büyüklüğüyle ilgili net sayılar vermekten kaçınmaktadırlar; çünkü araştırmanın yapısı, içeriği ve araştırma yapılan grubuna göre örneklem büyüklüğü değişebilmektedir(Mason, 2010). Örneğin, Guest ve diğerleri(2006) Afrika'da sağlık alanında çalışan 60 kadınla yaptıkları nitel araştırma verilerini kodlayarak yapılan görüşmelerin hangi aşamada yeni kodlar üretmediği yeni bilgi kazandırmadığını anlamaya çalışmışlardır. Çalışmada oluşturulan

otuz altı kodun otuz dördünün altı derinlemesine mülakattan, otuz beş kodun on iki derinlemesine mülakattan çıkarttıkları sonucuna ulaşmışlardır(Mason, 2010). Nitel araştırmalarda araştırma yapılan homojen bir grup olduğunda, yapılan görüşmeler yeni veriler elde etmeyi sağlamayabilir. Nitel araştırmalarda "verilerin sıklığı" önemli olmadığı için "veri doygunluğu" olarak tanımlanan bu aşamaya geldiğinde yeni görüşmeler yapılmaz. Bu araştırmada örneklem büyüklüğü "veri doygunluğu" esasına bağlı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın amacı genelleştirilebilir hipotezleri test etmek olmadığından, görüşmecilerin ana temalar etrafındaki konulara verdikleri cevapların niteliği dikkate alınmış; derinlemesine görüşmeler araştırmaya anlamlı veriler katmamaya başladığında ve görüşmeciler aynı temalar etrafında birbirlerini tekrarlamaya başladıkları noktada derinlemesine görüşmeler sonlandırılmıştır (Mason, 2010). Dolayısıyla Türkiye'de göç yolculukları çeşitlilik gösteren 7 kadın 15 erkek, toplam 22 kişiyle, ABD'de benzer göç yolculuklarına sahip 9 kadın 11 erkek, toplam 20 kişiyle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Ayrıca kültür ve dernek çalışanlarından 4 erkekle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Sonuç olarak saha çalışmasında ABD ve Türkiye'den toplam 48 görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.3 Araştırma Verilerinin Analiz Edilmesi

Etnografik verilerin sistematik analizi saha notları ve derinlemesine görüşmelerin transkripsiyonlarının tema, başlık ve konularının belirlenmesi ve kodlanmasıyla gerçekleşmektedir (Berg & Lune, 2015: 448). Çalışmada analizlere öncelikle derinlemesine görüşmelerin transkripsiyonuyla başlanmış ve görüşmelerin transkripsiyonlarının hepsi araştırmacı tarafından yapılmıştır çünkü "transkripsiyon süreci araştırmacının görüşmecilerin kelimeleri ve sözleriyle yakın temasını sağlamakta ve temaların ortaya çıkartılmasında" etkili olmaktadır(Lichtman, 2013: 260-261). Transkripsiyonlar görüşmecilerin kullandıkları ağız ve şiveler esas alınarak yapılmış, Türkçe dil bilgisi kurallarına göre düzeltmeler yapılmamıştır. Etnografik araştırmanın bir parçası olarak doğal ortamlarında araştırma yaptığımız görüşmecilerin doğal konuşma ve ifade etme biçimlerini transkripsiyonlara aktarılmıştır. Transkripsiyon sürecinde araştırmacının fark ettiği temalar kaydedilerek kodlama sürecinde kullanılmıştır. Licthman(2013: 251-252) nitel araştırmada elde edilen ham verilerin işlenme sürecini 3K prensibiyle açıklamaktadır: kodlama, kategorize etme ve kavramlar. Nitel veriler ve kavramlar arasındaki ilişkinin kurulmasını sağlayan bu süreç anlamlar ve açıklamaların güçlendirilmesini sağlamaktadır(Saldaña, 2009: 8). Saldana ve Licthman'ın ham nitel verilerin işlenmesiyle ilgili önerdikleri prensipler takip edilerek araştırma verileri Dedoose[13] yazılım programı kullanılarak kodlanmıştır. Türkiye'de ve ABD'de yapılan derinlemesine görüşmelerin transkripsiyonları ve saha araştırması notları yazılım programına girilerek araştırmanın amacı ve içeriğine uygun olarak kodlamalar yapılmış, kategoriler oluşturularak genel temalar çıkartılmıştır. Türkiye'de yapılan saha araştırmasıyla ilgili 22 ana kategori, 53 alt kategoride kodlanmış, ABD'de yapılan saha araştırmasıyla ilgili 17 ana kategori, 34 alt kategoride kodlanmıştır. Türkiye'de elde edilen verilerden ABD'ye göre daha fazla ana ve alt kategorinin ortaya çıkması Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin göç yolculuklarının çeşitliliğinden ve Türkiye'de saha araştırmasının iki farklı şehirde yapılmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'de yapılan derinlemesine görüşmelerin her biri için 30-110 arasında değişen kodlama

[13] Kaliforniya Üniversitesi, Los Angeles'da akademisyenler tarafından geliştirilen nitel ve nicel araştırmaların analiz edilmesine olanak sağlayan yazılım programıdır. Ayrıntılı bilgi için: www.dedoose.com

yapılmış ve toplamda 22 görüşmeden 407 tane kodlanmış alıntı ortaya çıkmıştır. ABD'de yapılan derinlemesine görüşmelerin her biri için 40-90 arasından değişen kodlama yapılmış ve toplamda 20 görüşmeden 340 tane kodlanmış alıntı ortaya çıkmıştır.

Derinlemesine görüşmelerde elde edilen verilerin hangi görüşmeciden alındığını görüşmecilerin gizliliğine zarar vermeden kullanabilmek için numaralandırma, baş harflerini kullanma, takma isim kullanma ve ayırt edici özellikleriyle tanımlama şeklinde yöntemlere başvurulmaktadır. Bu çalışma görüşmecilerin göç hikayelerine dayanan anlatılardan oluştuğu için görüşmecilere takma isim vererek çalışma içerisinde kullanılmıştır. Böylelikle görüşmecilerin hikaye anlatıları bütünlük içerisinde sunulmuş ve aynı zamanda görüşmecilerin gizliliği korunmuştur.

3.4 Saha Araştırması Süreci ve Sınırlılıkları

Etnografik araştırmaların süresi genel olarak 6 ay ve 2 yıl arasında gerçekleşmesi gerektiğinden(Fetterman, 2010: 37), bu çalışmada üç aşamada iki farklı saha da gerçekleştirilen etnografik araştırma 22 ay sürmüştür. ABD'de Temmuz 2013'de başlanan saha araştırmasında araştırmacı Ahıska Türklerinin yaşadığı mahalleler, kültür merkezi ve sosyalleşme ortamlarını ziyaret edilebilecek bir uzaklıkta yaşamıştır. Etnografik araştırmada görünmez olmak Howthorne etkisi olarak bilinen- katılımcıların araştırmanın bir parçası olduklarını bildiklerinde davranışlarını değiştirmeleri- durumun önüne geçmektedir ama bazı etik problemleri doğurabilmektedir. Bu nedenle Ahıska Türkleri arasında yaşayarak görünmez olmak yerine Ahıska Türklerinden arkadaşlar edinerek, kültürel ve dini etkinliklerin düzenlemesine sürecine katılarak ve yaşlıları evlerinde sık sık ziyaret ederek sahayla devamlı temas halinde olabilmenin yolları aranmıştır. Ayrıca ABD'de kültür merkezinin Cumartesi günleri 6-12 yaş grubundaki Ahıska Türklerine yönelik düzenlediği hafta sonu okuluna düzenli olarak katılarak gözlem yapılmıştır. Aynı zamanda farklı yaş grubundaki öğrencilerin Türkçe derslerine misafir öğretmen rolünde katılarak Türkçe bilgileri ve Türkiye ile kurdukları bağ anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmacının Türkiye Türkçesi konuşması saha araştırması sırasında "görünmez" olması önündeki engellerden biridir. Ahıska Türklerinin kendi aralarında Ahıska ağzıyla konuşmalarından dolayı Türkiye'den gelen birini çok kolay

ayırt edebilmektedirler. ABD'de düğün, sünnet, mevlüt ve ramazan iftarlarına katılarak gözlem yapılmıştır.

Türkiye'de iki aşama halinde gerçekleştirilen saha araştırmasının ilk kısmında Bursa ve İzmir'de Ahıska Türklerinin dernekleriyle görüşmeler yapılarak ön bilgi toplanmıştır. Ağustos 2014 tarihinde başlayan saha araştırmasının ikinci kısmında İzmir'in Menemen ilçesinde bulunan Ahıska Kent'e sık sık ziyaretler yapılmış, düğünlere, dernekler tarafından düzenlenen sosyal ve kültürel etkinliklere katılarak gözlem yapılmıştır. Bursa'daki saha araştırmasında Ahıska Türklerinin nüfusunun yoğun olduğu İnegöl ve Yıldırım ilçelerine ziyaretler yapılmış, Ahıska Türklerinin gittiği çay bahçesine giderek gözlem yapılmış ve informel görüşmeler yapılmıştır.

Derinlemesine görüşmeler için saha araştırmasında tanışılan Ahıska Türklerine ön telefon görüşmeleri yapılarak randevu talep edilmiştir. Görüşme talebinde bulunulan Ahıska Türklerinden bazıları tarihi bilgilerinin yeterli olmadığını gerekçe göstererek veya görüşme için ayıracak vakitleri olmadığını belirterek görüşme talebini kabul etmemişlerdir. Çalışmanın amacı ve içeriği araştırmacı tarafından anlatılmasına rağmen, araştırmayı tarihsel bir araştırma olarak anlayan bazı Ahıska Türkleri, etnik grup içerisinde sürgünü yaşamış yaşlı üyelerin görüşme yapmak için daha uygun olduğunu söyleyerek, kendileri görüşme yapmayı kabul etmemişlerdir. Görüşmeler genellikle Ahıska Türklerinin evlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişiye dışarda görüşme teklif edilmesine rağmen araştırmacıyı evlerinde misafir etmek istediklerini söylemişlerdir. Görüşmecilerin evlerinden yapılan görüşmelerde, genellikle araştırmacıya çay, kahve ve yiyecek ikram edilmiş; bazı evlerde görüşmeden önce görüşme yapılacak kişinin ailesiyle yemek yendikten[14] sonra görüşmeye geçilmiştir. Görüşmelerden önce yemek ve çay/kahve sırasında kayıt altına alınmadan gerçekleştirilen görüşmeler, Ahıska Türklerinin kendi aralarındaki sohbetlerini gözlemlemek, tartışma konularını ve gündemlerini anlamada yararlı olmuştur.

[14] Ahıska Türklerinde evlerine gelen kişiye iyi niyet ifadesi olarak ikramda bulunulması durumunda geleneksel olarak beklenen davranış kabul edilmesi yönündedir. Kabul aynı iyi niyete, iyi niyetle karşılık verme anlamına gelmektedir. Araştırmacı da olumlu bir ilişki ve iletişim kurmak amacıyla beklentiye cevap vermiştir.

Evlerde yapılamayan görüşmelerin bir kısmı dernek, kültür merkezi ve kafeteryada yapılmıştır. Görüşmecilere görüşmeden önce araştırma bilgilendirme formu verilerek araştırmanın amacı, hangi amaçla kullanılacağı ve kimlik bilgilerinin saklı tutulacağı bilgisi verilmiştir. Görüşme yapmayı kabul ederek buluştuğumuz görüşmecilerin hepsi araştırmanın amaçları anlatıldıktan sonra görüşmeye devam etmişlerdir. Görüşmeden önce ses kayıt cihazıyla kayıt almak için görüşmecilerden izin istenmiş ve çalışmaya katılan tüm görüşmeciler tarafından kabul edilmiş ve görüşmelerin tamamı ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Derinlemesine görüşmelerin süresi 30 dakika ve 140 dakika arasında değişmektedir. Görüşmelerin tamamı Türkçe yapılmıştır; yalnızca ABD'de bazı soruları anlamakta güçlük çeken bazı genç görüşmecilere soruların İngilizce olarak açıklaması yapılmıştır. 40 yaş ve üstü görüşmecilerin tamamı Ahıska ağzıyla konuşmasına rağmen iletişim problemi yaşanmamış; anlaşılmayan kelimeler olduğunda anlamları sorulmuştur.

4 SAHA ARAŞTIRMASI VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Sürgün

Ahıska Türklerinin toplumsal hafızasında önemli bir yere sahip olan 1944 sürgünü, araştırma boyunca yapılan görüşmelerin temel konularından birini oluşturmuştur. Ahıska Türkleri açısından sürgün grubun toplumsal hafızasının oluşmasını, devamlılığını ve yeniden üretilmesini sağlayan en önemli unsurlardan birini oluştururken aynı zamanda sürgün, grup içerisinde birlikteliği ve dayanışmayı etkileyen faktörlerden biridir. Toplumsal hafıza grup kimliğini inşa etme ve yeniden üretmede temel öğelerden biri olduğu için (Bilgin, 2013; Connerton, 1999) Ahıska Türklerinin sürgüne dair anlatılarının toplumsal hafızalarındaki yeri ve bu durumun etnik sınırların oluşturulmasındaki rolü araştırmada keşfedilmeye çalışılmıştır. Derinlemesine görüşme yapılan görüşmecilerden altı görüşmeci sürgünü küçük yaşlarda yaşayanlardan oluşmaktadır. Sürgünü yaşamış Ahıska Türkleriyle yapılan görüşmeler sırasında görüşme süresinin yarısına yakını sürgün öncesi, sürgün sırasında yaşananlar ve sürgün sonrasında yerleşme sürecine ayrılmıştır.

Ahıska Türkleri arasında sürgün ve sürgüne dair anlatılar kuşaklar arasında aktarılarak toplumsal hafıza canlı tutulmaktadır. Grup üyeleri için sürgün hikayelerinin benimsenerek tekrar edilen bir ritüel halini aldığı gözlemlenmişti. Türkiye'de üniversite eğitimi alan Mirza Ahıska Türklerinde sürgüne dair bilgilerin nesilden nesile aktarıldığını şu şekilde dile getirmektedir: *"Sürgün yaşamamışım. Babamda yaşamamış. Dedem yaşamış. Ama ilkokula giden bir Ahıskalı çocuğu görseniz sürgün dediğinizde bir durur önce. Hafızasına kazınmıştır artık sürgün."(E, 20, TR)* 1944 yılından sonra dünyaya gelen sürgün sonrası nesil için sürgün bilgisinin temel kaynağı sürgünü yaşamış aile büyükleridir. Ancak 1944 öncesinde doğan nesil bugün 71 yaşının üstünde olduğu için sayıları giderek azalmaktadır. Bu yüzden de sürgünü yaşayanlardan dinleyenler aile büyüklerinden aldıkları bilgileri yeni nesillere aktarmaya çalıştıkları görülmektedir.

> Annemin anlatması vardı çok. Annem 1954 yılında doğmuş ama söylemişlerdir anneme de. Annemin kardeşleri vefat etmiş o soğukta, yolculukta falan. Oralarını söylemişti soğuktan açlıktan diye. (Gülbahar, K, 34, ABD)

Görüşmeler sırasında sürgünü yaşamamış katılımcılara büyüklerinden sürgüne dair dinledikleri anlatılar sorulduğunda çoğunluğu dedelerinin ve ninelerin kendilerine yaşanan zorluk ve sıkıntıları onlara daha küçükken anlattıklarını ifade etmişlerdir. Ahıska Türklerinde geniş aile yapısının olmasından dolayı dedeler, nineler ve torunlar bir arada yaşadığından sürgün anlatılarının kuşaklar arasında kolaylıkla aktarıldığı görülmektedir. Şahsiye (34) babaannesinin kendilerine sürgünü nasıl anlattığını şu şekilde dile getirmiştir:

> Babaannemin ve... (gözleri doluyor) Ya gerçekten duygulanıyorum bu konuda biliyor musunuz? Benim babaannem mesela çok anlatırdı. Diyor sürgün zamanında diyor biz geçmek istedik sınırı diyor ama geçemedik diyor. Çünkü 7 kardeştik diyor annem dedi ki belki çocuklarımın yarısı kalır, yarısı geçeriz geçmeyiz. İşte kalmışlar orda. Ama baya işte çok ağlayarak anlatırdı. O vagonlarda kalırken falan…(K,34,TR)

Ahıska Türklerinin kültürel belleğini oluşturan en önemli unsurlardan biri olan sürgün anlatılarının ailenin en yaşlı üyelerince genç nesillere aktarıldığı açıkça görülmektedir.

Türkiye'de yaşayan genç nesillerin Ahıska tarihi ve sürgün nedenleri ve sonuçlarına dair ABD'de yaşayan genç nesillere göre daha derinlemesine bilgi sahibi oldukları gözlemlenmiştir. ABD'de yaşayan genç nesiller yalnızca büyüklerinden duydukları sürgün yolculuğu hikâyelerini bilmektedirler. Katılımcılardan Mirza Türkiye'de, Elmira ise ABD'de yaşamaktadır. Katılımcılara sürgüne dair bildikleri anlatmaları istendiğinde aşağıdaki şekilde cevap vermişlerdir:

> Mirza: Düşünün 40 bin Ahıskalı genç savaşa gidiyor. Geride kalan bayanlar, çocuklar, yaşlılar kalmış. Gecenin bir yarısı askerler gelip sizin güvenliğiniz için… Uydurdukları bahane de çok güzel. Şöyle bir bahane uyduruyorlar Almalar Stalingradı bombalıyor. Eğer Stalingrad düşerse sizin Almanlar tarafından katledilmeniz an meselesi. Sizi buradan daha güvenli bir yere geçici süreliğine götürcez diyorlar. Götürüyorlar bizimkiler orda açlıktan ot yiyor. Ot yediği için mide kanserinden ölenler. Bu gibi şeyler… Yani bunlar Ahıskalıların hafızasında çok kötü kalmış. (E,20, TR)

Elmira: Babaannem anlatırdı. Çok bilmiyorum da böyle onları zorla gelip vagonlara koyup götürmüşler. Babaannem böyle 4-5 yaşındayken. Ve Özbekistan'da bırakmışlar. İnsanlar ölmüş. Aylar mı ne sürmüş orda gitmeleri falan. Günlük konuşmalarda çok fazla değil. O konu açıldığında konuşuluyor. (K, 20, TR)

Anlatılardan görüldüğü gibi, Mirza sürgünün nedenleri ve sonuçlarını hakim olmasına rağmen, Elmira yalnızca babaannesinden duyduğu hikâyeleri bilmektedir. Mirza'nın sürgün hafızası aile büyüklerinin anlatıları ve sivil toplum örgütlerinin düzenlediği etkinliklerde farkındalığının ve bilgisinin artmasıyla oluşmuştur. Mirza'nın Azerbaycan'da doğmuş ve büyümüş olması ve görüşmenin yapıldığı zamanda Türkiye'de üniversite okuması sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin içerisinde yer almasına olanak tanımıştır. Sivil toplum örgütleri temel olarak Ahıska Türklerinin sürgünün Rusya ve Gürcistan hükümeti tarafından kabul edilmesi ve Ahıska Türklerinin sürgün öncesinde yaşadıkları topraklara geri dönme imkânının sağlanması gibi konularda çalışmalar yürüttüğü için derneklerde aktif olarak çalışan bireylerin sürgün konusunda farkındalık sahibi oldukları görülmektedir. Ahıska Türklerinin sivil toplum örgütü faaliyetlerinin yaygın olarak yapıldığı Azerbaycan'da doğup büyüyen Mirza, Türkiye'ye üniversite okumaya geldikten sonra Türkiye'de bulunan Ahıska derneklerin faaliyetlerine aktif olarak katılmış ve görüşmenin yapıldığı sırada Bursa'da Ahıska Türkleri üniversite öğrencilerinin temsilcisi olduğunu dile getirmiştir. ABD'de Elmira'nın yaşadığı şehirde faaliyet gösteren kültür merkezi sürgünü anma törenleri veya Ahıska tarihiyle ilgili bilgilendirme konferansları düzenlemediği için Elmira'nın bu konulardaki kaynağı aile büyükleridir. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri için sürgün bilincinin devamlılığının sağlanmasında temel kaynak yaşlı aile büyükleriyken, Türkiye'de yaşayanlar için sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri sürgün anlatılarının devamlılığını sağlamaktadır.

Türkiye'deki Ahıska Türklerine ait sivil toplum örgütleri her yıl sürgünün gerçekleştiği tarih olan 14 Kasım'da sürgünü anma programları düzenlemektedirler. Ahıska Türklerinin yaşadıkları tüm şehirlerde dernekler tarafından düzenlenen sürgünü anma programları Ahıska Türklerinin yaşamış olduğu sürgünün toplum tarafından bilinmesi ve tanınmasını, genç nesillerin Ahıska Türklerinin sürgünü ve tarihi konusunda

bilgi düzeyinin arttırılmasını ve sürgün bilincinin devam ettirilmesini amaçlamaktadır. Çalışmanın saha araştırması sırasında 2014 yılında Bursa'da ve İzmir'de Ahıska Türkleriyle ilgili düzenlenen sempozyumlara ve İzmir'de düzenlenen sürgünü anma programına katılarak gözlem yapılmış, diğer şehirlerde düzenlenen programlar sosyal medya üzerinden takip edilmiştir.

İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği tarafından düzenlenen sürgünü anma programı Ahıska Kent sosyal tesislerinde yaklaşık yüz elli kişinin katılımıyla yapılmıştır. Program Ahıska Türklerine yönelik olarak düzenlendiği için programa katılanların hemen hepsi Ahıska Türklerinden oluşmaktaydı. Program Ahıska Kent'in bulunduğu Menemen Belediyesinden gelene yetkililer ve dernek yöneticilerinin konuşmalarıyla başlamıştır. Programın içeriği daha sonra diğer sürgünü anma programlarıyla karşılaştırıldığında benzerlik gösterdiği ve Ahıska Türkleri arasında sürgünü anma programlarının bir törene dönüştüğü farkedilmiştir. Connerton(1999) belirli aralıklar yenilenen ve anlamlar yüklenen bu tarz tören ve ritüellerin geçmiş ile ilişkinin sürdürülmesinde ve toplumsal hafızanın devamlılığının sağlanmasında önemli bir rolü olduğunu iddia etmektedir. Sürgünü anma programlarında önce sürgünü tarihsel yönleriyle ele alan bir konuşmacı Ahıska Türklerinin yaşadığı acı ve zulümlere işaret ederek yarı akademik yarı popüler bir konuşma yapmaktadır. Programın başlangıcından sonuna kadar Ahıska bölgesinin Ruslar tarafından işgal edilmesinin ardından Ahıskalı bir halk ozanı tarafından yazılan şu dörtlük sıklıkla tekrarlanıyor:

Ahıska bir gül idi gitti
Bir ehl-i dîl idi gitti,
Söyleyin Sultan Mahmud'a
İstanbul kilidi gitti. (Anonim)

1828-1829 Osmanlı Rus savaşı sırasında yazılan bu dörtlüğün sürgünü anma programlarında kullanılmasının sebebi hem Ahıska bölgesinin Osmanlı için önemine işaret ederek Ahıska Türklerinin Osmanlının bir parçası olduğunu vurgulamak, hem de bölgenin Rus İmparatorluğunun eline geçmesiyle Ahıska Türklerini sürgüne hazırlayan sürecin başlamış olması. Ahıska Türklerinin 250 yıl Osmanlı topraklarında yaşadıkları,

Osmanlı torunu oldukları ve Osmanlı varisi olarak Türkiye vatandaşı olmaya hakkı olduklarına dair söylem sürgünü anma programlarında, görüşmelerde ve günlük sohbetlerde sıklıkla karşımıza çıkmıştır. Sürgünü anma programında ritüelin bir parçası olarak sürgünde çekilen acıları ve zulümleri anlatan şiirler gençler tarafından okunmaktadır. Bazı programlarda sürgünle ilgili bir anıyı canlandıran tiyatro oyunu sergilenmektedir. Programda sivil toplum temsilcileri de konuşarak sürgün söylemi üzerinden günümüz şartlarında Ahıska Türklerinin yaşadığı sorunları, hak taleplerini dile getirmektedirler. Sürgünü anma programında bu taleplerin dile getirilmesi sürgün anlatılarının hak taleplerinde araçsallaştırıldığının bir göstergesidir. Daha sonra sürgünün tanıkları olarak tanımlanan yaşlılardan biri anılarını anlatıp, sürgünde "şehit" düşünlerin ruhlarına dua edilerek program sonlandırılmaktadır. Tören havasında geçen programın her yıl tekrarlanmasıyla sürgüne dair anlatıların toplumsal hafızadaki yerinin korunması sağlanmaktadır.

2014 yılı Ahıska Türklerinin sürgünün yetmişinci yılı olması sebebiyle DATÜB tarafından Hitit Üniversitesi'nde "Sürgünün 70. Yılında Ahıska Türkleri Uluslararası Sempozyumu" düzenlenerek Ahıska Türklerinin geçmişiyle ilgili bilimsel çalışmalar kamuoyuyla paylaşılmıştır. Sempozyumun amacı web sitesinde şu şekilde açıklanmıştır: "II. Dünya Savaşı sırasında, 1944 yılında sürgüne gönderilen Ahıska Türkleri hakkında farkındalık yaratarak Ahıska Türklerinin millî ve kültürel benliklerinin muhafazasına kültürel alanda destek olmaktır."[15] Ahıska Türkleri sürgünden sonra farklı ülkelere dağıtıldığı ve günümüzde on farklı ülkede dağınık bir biçimde yaşadıkları için kültürel değerlerinin korunması ve Ahıska kimliğinin kaybolmaması gerektiğini sempozyumun amacında olduğu gibi sıklıkla dile getirdikleri gözlemlemiştir. Sempozyumda düzenlenen oturumların konu başlıkları ve içeriklerine bakıldığında Ahıska Türklerinin sürgünden önceki ve sonraki tarihi, sürgünün sebepleri, sürgün sonrası Ahıska Türklerinin yaşadığı zorluklar ve bunların çözüm yolları konularında bildirilerden oluştuğu görülmektedir.

Uludağ Üniversitesi'nde düzenlenen "Tarihte Ahıska Türkleri Sorunu Dünü, Bugünü, Yarını Uluslararası Sempozyumu" başlığında açıkça tarihsel bir anlatıyla

[15] Sürgünün 70. Yılında Ahıska Türkleri Uluslararası Sempozyumu web sayfası http://ahiska2014.hitit.edu.tr/

Ahıska Türklerinin yaşadığı sorunların ele alınacağını işaret etmektedir. İki gün süren sempozyumun oturumlarına ve oturum aralarındaki muhabbetlere katılarak gözlem yapıldığı sırada konuşmaların temel olarak üç nokta üzerinden ilerlediği görülmüştür: Ahıska Türklerinin sürgün sırasında ve sonrasında yaşadıklarının Türkiye'de ve dünyada tanınması gerekliliği, anavatana geri dönüş mücadelesinin önemi ve Ahıska Türklerinin yaşadıkları sorunlara Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından destek sağlanarak çözüm üretilmesi.

İzmir'de Gediz Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi ve Ahıska Kültürünü Tanıtıma ve Yaşatma Derneği (AKYAD) tarafından düzenlenen "Sürgünün 70'nci Yılında Toplumsal, Ekonomik ve Tarihi Yönleriyle Ahıska Türkleri Sempozyumu" sempozyumuna hem gözlemci hem de konuşmacı statüsünde katılınmıştır[16]. Programın birinci oturumunda Ahıska Türklerinin tarihi ve kültürel yapısı, ikinci oturumunda Ahıska'ya dönüş mücadelesi sürecinin tarihsel, sosyoekonomik ve hukuksal boyutu, üçüncü oturumda Türkiye'deki Ahıska Türklerini sosyo-ekonomik durumu ve STK çalışmaları ele alınmıştır. Programın sonunda yayınlanan sonuç bildirgesinde şu konulara yer verilmiştir: (1)Ahıska Türklerinin tarihinin ve kültürünün tanıtılması için programlar yapılması, (2) geleneksel ve dini değerlerin korunmasına önem verilmesi, (3) yeni nesil gençlerin eğitim konusunda teşvik edilmesi, (3) Ahıska'ya geri dönüşle ilgili düzenlemelerin yeniden ele alınması, (3)Ahıska Türklerinin Türkiye'deki sorunlarının giderilmesi için yasal düzenlemeler yapılması. Uludağ Üniversitesi ve Hitit Üniversitesindeki sempozyumlardan farklı olarak Gediz Üniversitesi'nde düzenlenen sempozyumda sonuç bildirgesi yayımlanarak oturumlarda tartışılan konuların eyleme dönüştürülerek çözüm bulunması amaçlanmıştır.

Sürgün anlatıları aynı zamanda kolektif travma aktarımını da içinde barındırmaktadır. Yapılan görüşmelerde katılımcılar sürgün sırasından Ahıska Türklerinin çok acı çektiklerini, sürgün sonrasında da zorluklar yaşadıklarını anlatan

[16] Programın organizasyonu AKYAD tarafından ev sahipliği ise Gediz Üniversitesi tarafından gerçekleştirilmiştir. AKYAD İzmir'de Ahıska Türklerinin kurduğu ikici dernek olarak daha çok gençlere ve üniversite öğrencilerine yönelik programlar yapmaktadır.

hikayeleri paylaşmışlardır. ABD'de yaşayan 35 yaşındaki Nazmiye ninesinden dinlediği sürgün yolculuğunu şu şekilde anlatmıştır:

> Nenelerim anlatırdı. Babaannem. Bir şeye doldurdular diyirdi nedir adı… Tren gibi falan aç susuz. Ondan önce gençleri hep askere topladılar. Neneler dedeler çocuklu kadinlar kaldi diyir. Aç susuz aldik herşeyi diyir. Ölen öldü kalan kaldı. 6 tane çocuğu varmiş babaannemim sadece ikisi kalmış. Yolda ölmüşler.(K,35, ABD)

Sürgünün aniden olduğu, yolculuğunun trenle yapıldığı, aç ve susuz kaldıkları ve yolda ölenlerin olduğu aile büyüklerinden sürgün anlatıları dinleyen katılımcıların hepsinin anlattığı ortak hikâyelerdir. Sürgüne dair neler bildikleri sorulduğunda aşağıdakine benzer cevaplara sıklıkla rastlanmıştır.

> Sürgün aniden olmuş. Bir gün gelip diyorlar ki hepiniz evinden çıkın. Geri gene geleceksiniz. İşte oradan gidişle kimse gelmedi. (Bayram, E, 31,ABD)

Sürgünü yaşamış olan katılımcılar da aynı hikayeleri daha ayrıntısıyla dile getirmişlerdir. Sürgün sırasında 12 yaşında olan Aybek sürgüne dair acıları şu şekilde anlatmaktadır:

> 44üncü yılda bir gecenin içinde bir saatin içinde sabah namazında bizi çıkarttiler evden. Sabah vakti seher vakti bizi yola vurdiler. Bize ok vurup bağrımızı deldiler. Malı mülkümüzü elimizden aldiler. Götürdüler o vagonlara koydiler. O mal taşiyen şeylere koydiler. Pencereleri tahtaylen çaktiler. Yolda gidende bunlar kaçmasın diye. Mal gibi bizi sürgün ettiler. Ural dağlarına gittik kar yağıyir. Orda ölülerimiz oldu içinde. (Ağlamaya başlıyor) Göz ilen gördük ölüleri. Geliyir kapıyi açiyir. Ölmüşler. Ayağından tutup kara bırakiyir. Atiyirler.(E,83,ABD)

Sürgün yolculuğunun travmatik anılarının hem bireyler üzerinde hem de grup üzerinde etkileri olması travmanın grubun kolektif duygusu haline gelmesine sebep olmaktadır. Sürgünü yaşayan katılımcılar ölen yakınlarının tren vagonlarından atılmasını veya atılmaması için onları nasıl sakladıklarını gözyaşları içerisinde anlattıkları ve bu anlatımlar sırasında en çok acı, zulüm ve çile kelimelerini kullandıkları gözlemlenmiştir.

> Ne tuvalet ne bişey var idi o vagonlarda. Bir tane kova vardi ona oturiyirdiler, battaniyelerle kapiyirdiler. O durumda. Bir tane amcamız vardı o utancından

> tuvaletini yapamadı de vefat etti. Askerler vardi böyle öli var ise çıkariyirdiler, atiyirdiler. Onun için iki gün oğli, gelini onu gizlemek zorunda kaldiler. Kokmaya başlayandan sonra mecbur oldiler. Sonra gelip götürdüler. Nereye götürdiler belli değil.(E, 78,TR)

Yirmi yıldır Türkiye'de yaşayan 78 yaşındaki Ramil de küçük yaşlarda sürgüne şahit olanlardan biri olarak trenlerdeki zor koşulları yukarıdaki şekilde dile getirmiştir. Travmatik hatıralar grup içerisinde yaşanan acıların unutulmaması ve unutturulmaması gerektiği bilincini oluşturduğundan hem bireysel anlamda hikayelerin aile içinde paylaşılması hem de sürgüne tanık olan yaşlıların sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinde konuşturulması Ahıska Türkleri arasında adet haline getirilmiştir.

Türkiye'de sivil toplum örgütleri Ahıska Türklerinde sürgün bilincinin sürmesi ve yerel toplum tarafından Ahıska Türklerinin uğradığı zulüm ve acıların tanınmasını sağlamak için "sürgün abidesi" yaptırmaktadırlar. İlki 2013 yılında İzmir Ahıska Kent'te yaptırılan abideden sonra 2014 yılında Bursa Gürsu'da, 2015 yılında Bursa Nilüfer ilçesinde Ahıska Türklerinin sürgünün anlatan anıt ve abideler[17] yaptırılmıştır.

Travmatik hafızalar grupların yaşadıkları acıların tanınması ve tamirini talep etmeleri sonucunu doğurmaktadır. Ahıska Türkleri örneğinde sürgün acılarının tanınması ve tamiri olarak Gürcistan Hükümeti'nden haklarının iadesi ve vatana geri dönme hakkı verilmesi talep edilmektedir. Bu talepler sivil toplum örgütlerinin etkinlikleri ve lobi faaliyetlerinde sıklıkla görülmektedir. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri ABD Kongresinde sürgün fotoğraflarından oluşan fotoğraf sergisi açarak hem yaşadıkları acılar konusunda farkındalık oluşturmak hem de ABD hükümetinin haklarının iadesi konusunda kendilerine destek olmalarını amaçlamaktadır. Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinin temsilcileri de hükümet yetkilileri ve çeşitli parti temsilcilerini ziyaret ederek Gürcistan Hükümetiyle yapılacak görüşmelerde Ahıska Türklerinin haklarının iade edilmesi konusunun gündeme getirilmesi konusunda lobi faaliyeti yürütmektedirler. Ahıska Türklerinin sivil toplum hareketleri ve hak talepleri 1960'lı yıllara dayanmaktadır. Toplumsal hafızanın oluşmaya başlamasında sürgünün ve sürgün anlatılarını ve hak taleplerini dile getiren sivil toplum örgütlerinin çok büyük bir payı vardır. 1962 yılında

[17] İzmir'deki sürgün abidesi için EK 9 Fotoğraf 2'ye bakınız.

Azerbaycan'da dünyaya gelen, on beş yıldır Türkiye'de yaşayan ve İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği'nde aktif olarak çalışan Ahmet sürgünü anma programlarının ve hak taleplerinin ilkokul okurken başladığı şöyle dile getiriyor:

> Cumali muallim okuldaki ilkokul öğretmenimiz bana ilk Ahıska mektubunu yazdırdı. Vatan cemiyeti adıyla biz kendi vatanımızı Ahıska'mızı istiyoruz diye Rusya'ya Moskova'ya mektup yazdırdı. O mektuptan sonra ben de bişeyler uyandı. 1977 seneden sonra ben Ahıska Vatan Cemiyetine çalıştım. Her 15 Kasımda bizim yaşadığımız salhozun köylerinde kara bayraklar asıp mektup bırakıyorduk. Vatan hakkında şiirler mektuplar. Sonra üniversitede devam ettik. Aktif olarak çalıştım ama gizli. 83. yılda KGB yakaladı beni. Araştırmış beni buldu. Sınıftan gelip aldılar beni. Soruşturma yaptılar. (E,51,TR)

Ahmet'in ilkokuldan itibaren sürgün anmalarında aktif rol alması sonucu bir bedel ödemek zorunda kalmıştır ama buna rağmen halen Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinde aktif olarak çalışmaktadır. Bu durum Ahıska Türklerinde sürgüne dair ortak geçmiş vurgusunun bir "dava" bilincini ortaya çıkarttığı görülmektedir. Sürgünün oluşturduğu toplumsal hafıza geçmişle hesaplaşma için malzeme sağlarken aynı zamanda grup aidiyetini ve üyeliğinin devamını sağlayan bir işlev görmektedir.

Bilgin'e göre (2013) bazen toplumsal hafıza kimliğin ihtiyaçlarına göre değişiklik gösterebilir. Sürgün anlatılarında karşımıza çıkan benzer hikâyeleri farklı boyuta taşıyan aşağıdaki anlatı Ahıska Türklerinin bugünkü hak taleplerini meşrulaştırmaya yönelik bir iddia olarak yeniden üretilmiştir.

> Bu bir sürgün değil biyolojik soykırımdır. Neden? Soğuktan ölsünler istemişler. Ateş yakmamışlar, ısıtmamışlar, yemekler soğuk, her şey soğuk. Hijyenik koşullar berbat. Hatta sonra Rusya'nın bir şehrinde 3 gün bekletmişler trenleri. Bunların plana göre suya bırakacaklarmış kazara ama sonra Özbekistan Cumhurbaşkanı diyor ki ya onlara bize verin biz onları pamuk bahçelerinde çalıştıralım. Yani kul olarak çalıştıralım. Böylelikle bizimkiler kurtarmış. Yoksa Stalin'in projesi bizi yok etmekti. Çünkü o zaman Türkiye'nin haberi yok. Zaten o zaman Türkiye kendi derdinde. Milyonlarca insan ölmüşken ikinci dünya savaşında 50 bin Ahıskalı ölse nolur.(E, 55, TR)

Yapılan görüşmelerde ilk defa İbrahim(55) Ahıska Türklerinin yaşadığı sürgünün aslında soykırım olduğunu anlatan ilk kişi olmuştur. Stalin'in asıl amacının soykırım yapmak olduğunu iddia etmek şu anda Ahıska Türklerinin sürgünden dolayı kaybettikleri toprak ve mallarının iadesinin sağlanması noktasında daha etkileyici bir iddia olarak görülmektedir. Ahıska Türkleri bu iddiayı dile getirmekten genel olarak kaçınsalar da Ahıska Türkleri kendilerine uygulanan sürgünün "soykırım" mahiyetinde olduğunun diğer devletler tarafından tanınması durumunda Rusya ve Gürcistan'ın haklarını iade etmek zorunda kalacağının farkındadırlar. Pohl(2000) Stalin döneminde yapılan bu sürgünlerin etnik grupların yok edilmesini amaçladığını, sürgünler sırasında kasıtlı olarak yaşam şartlarının zorlandığını ve bu yüzden de bu sürgünlerin soykırım olarak kabul edilmesi gerektiğini iddia etmektedir(Pohl, 2000: 267). Ahıska Türklerinin sürgünün soykırım amacı taşıdığı söylemi aslında literatürde de karşılık bulan bir yaklaşımdır. Connerton'un (1999) ifade ettiği üzere toplumsal hafıza gerçekliği birebir yansıtmaz ve yeniden inşa edilebilir. Stalin'in gerçekten soykırım yapma niyetinin olup olmadığını sorgulamak yerine bunu toplumsal hafızanın bir hikâyesi haline dönüştürerek kullanıma sokmak Ahıska Türkleri örneğinde toplumsal hafızanın bugünkü ihtiyaçlara cevap vermesi için yeniden inşa edildiğini göstermektedir.

Sürgünü yaşamak ya da sürgünde yaşamak Ahıska Türkleri için etnik sınırları belirleyen en önemli faktörlerden bir tanesidir. Ahıska bölgesinde yaşamış ama bugün Türkiye sınırlarında yer alan Erzurum, Kars, Ardahan gibi şehirlere Osmanlı-Rus savaşı sırasında ya da sürgünden önce göç etmiş olan kişilerin Ahıska Türkü olarak kabul edilemeyeceği konusunda şöyle bir yaklaşım vardır:

> Ahıskalı olmak için kriterden ziyade sürgün yaşamamış birisi benim çektiğim sıkıntıları anlamaz. Anlayamaz. O sadece atalarım ordan der başka da birşey diyemez. 70 sene sürgünde yaşamak, iki nesil kaybetmek… Ahıskalı olmayanlar Ahıskalılar üzerinde pirim almaya çalışıyor… (Mirza, E, 20, TR)

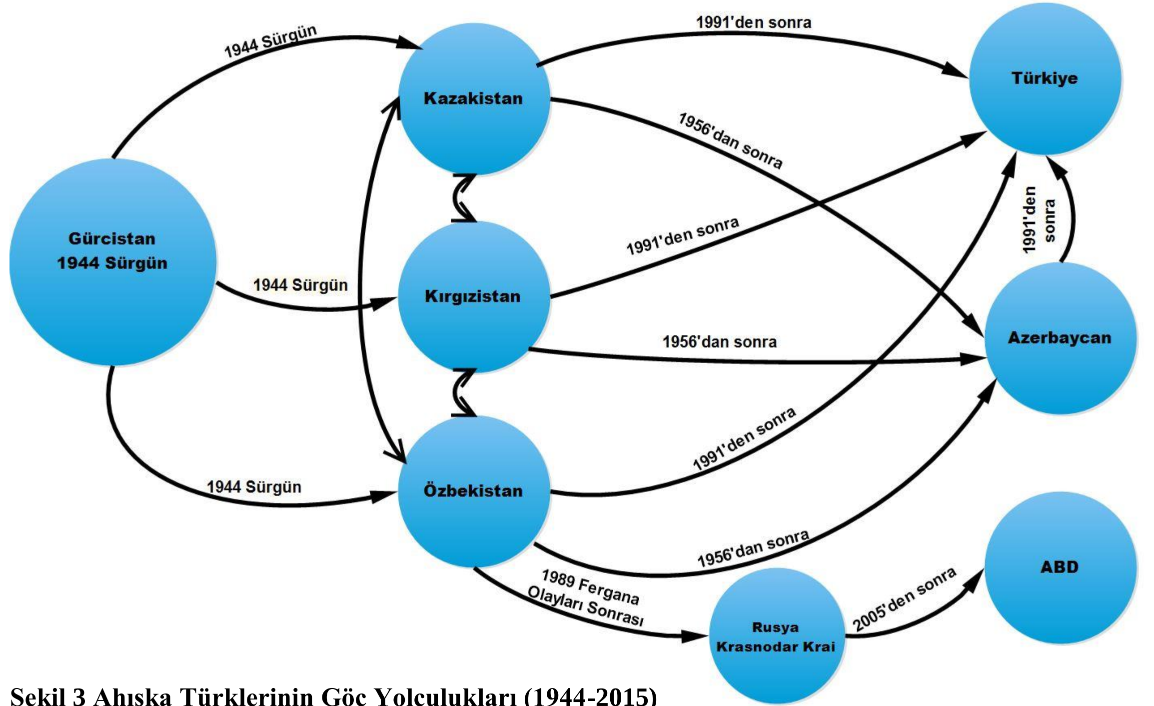
Mirza'nın anlatısında görüldüğü gibi sürgün hafızasına ve bilincine sahip olmak Ahıska Türklerinin etnik sınırlarını belirginleştiren en önemli unsurlardan biridir. Toplumsal hafıza grupların kimliğini inşa ederken aynı zamanda sürekliliğini ve canlı kalmasını sağlar(Connerton, 1999; Halbwachs, 1992). Connerton'a göre ortak hafızası olmayan bir

halk yoktur. Ahıska Türklerinin ortak hafızasının temel unsurlarından biri 1944 yılında bugünkü Gürcistan sınırları içerisinden yer alan Ahıska bölgesinden tehdit oluşturdukları gerekçesiyle Orta Asya'ya sürgün edilmeleridir. 1944 sürgününden önce Ahıska Türkü olarak tanımlanan bir grubun olmadığı bilinmektedir. Bu durumda sürgün Ahıska Türklerinin kimlik oluşumunun başlangıcını sağlayan, hem de bu kimliğin devamlılığını sağlayan unsurlardan biri olarak işlev görmektedir. Yapılan görüşmelerde sürgüne dair anlatıların nesiller arasında aktarılması grup kimliğinin canlı tutulması için gösterilen çabanın bir ispatıdır. Sürgün anlatıları aynı zamanda Ahıska Türklerinin ortak duygu ve yargılara sahip olmasını sağlamıştır. Sürgünü anma programlarının basmakalıp bir biçime girmesi ve her yıl 14 Kasım tarihinde tekrarlanması Connerton'un (1999) toplumsal hafızanın göstergesi olarak tanımladığı anma törenleri tanımlamasına uymaktadır.

Sonuç olarak, sürgün topluluklarda toplumsal hafızanın oluşumunda, sürdürülmesinde ve yeniden üretiminde sürgün anlatıları ve sürgünü anma törenlerinin önemli bir rol oynadığı saptanmıştır. Sürgün anlatıları, sürgünü anma törenleri ve bunların oluşturduğu kolektif duygu ve yargılar aynı zamanda eylemsel planda sürgün topluluklarının sürgün dolayısıyla kaybettikleri hakların iadesi için mücadele etmelerini, yaşadıkları toplumlarda sürgün ve acılar üzerinden bir söylem kurarak hak talebinde bulunmalarını sağlamaktadır.

4.2 Göç Hikâyeleri

Ahıska Türkleri için 1944 yılında sürgünle başlayan göç yolculuğu halen tamamlanmamış bir süreç olarak devam etmektedir. 1944 yılında sürgünle Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a yerleştirilen Ahıska Türkleri 1956 yılına kadar zorunlu iskan politikası nedeniyle yerleştirildikleri bölgelerin dışına çıkmamışlardır ancak 1956 yılında serbest dolaşım hakkının verilmesiyle Ahıska Türklerinin göç hareketliliği başlamıştır. Ahıska Türkleri serbest dolaşım hakkını elde ettikten sonra öncelikle parçalanmış ailelerinin bir araya getirmek için Özbekistan-Kazakistan-Kırgızistan arasında göçler yapmışlardır. Daha sonra Azerbaycan'ın Ahıska Bölgesine yakın olması; sivil toplum örgütlerinin Azerbaycan'da Ahıska Türklerini bir araya getirerek güçlü bir yapılanma kurmak istemeleri gibi nedenlerle farklı ülkelerde yaşayan Ahıska Türkleri Azerbaycan'a göç etmişlerdir. Şekil3'de Ahıska Türklerinin dönemsel olarak göç ettikleri ülkeler ve bu ülkeler arasındaki göçler ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Buradan da görüleceği gibi ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin göç yolculukları benzerlik gösterirken, Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin göç yolculukları birbirinden çok farklı rotalara sahiptir.

Şekil 3 Ahıska Türklerinin Göç Yolculukları (1944-2015)

Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri 1992 yılında Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun kapsamında Türkiye'ye çoğunlukla serbest göç kapsamında göç etmişlerdir. Bu yasa belirli bir bölgeden göç eden Ahıska Türklerini kapsamadığı için Orta Asya ve Rusya'da yaşayan Ahıska Türkleri yasadan yararlanarak Türkiye'ye yerleşmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye'de yaşayan 70 bin Ahıska Türkünün göç ettikleri ülkeler farkılık göstermektedir.

ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri 1944 yılında Özbekistan'a, 1989 yılında Fergana Vadisi olaylarından sonra Rusya'nın Krasnodar bölgesine, 2005 yılından sonra da ABD'ye göç etmişlerdir. ABD hükümetinin Ahıska Türklerinin kabulü için getirmiş olduğu kriterler ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin göç yolculuklarının benzer olması sonucunu doğurmuştur. ABD parlamentosu Ahıska Türklerinin mülteci statüsünde kabul edilebilmesi için şu kriterleri belirlemiştir: (a) etnik Türk olduklarını ispat etmeleri, (b) 1 Ocak 2004'den önce Krasnodar bölgesinde yaşadıklarını ve halen yaşıyor olduklarını kanıtlamaları, (c) Özbekistan'dan bu bölgeye göç etmiş olmaları, (d) Rusya Federasyonuna entegre olmakta zorluklar yaşamaları (Koriouchkina & Swerdlow, 2007: 378). Özbekistan'dan Krasnodar'a göç etmiş olma şartı aranmasından dolayı ABD'de yaşayan bütün Ahıska Türklerinin Ahıska, Özbekistan, Krasnodar ve ABD rotasını takip ettikleri görülmektedir.

Ahıska Türklerinin sürgün sonrası yerleştirildikleri ülkelerdeki deneyimleri, etkileşimde olduklar aktör ve yapılar incelenerek etnik sınır oluşumu keşfedilmeye çalışılmıştır. Stalin hükümeti sürgünü yapmak için aylar öncesinden plan yapmış olmasına rağmen sürgün sonrasında yerleştirildikleri yerlerde Ahıska Türklerine sunulan imkanların kısıtlı olması ve şartların zor olması sürgünün çok iyi niyetlerle yapılmadığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Sürgünü sırasında 12 yaşında olan Kamil Özbekistan'a yerleşme süreçlerini şu şekilde anlatıyor:

> Özbekistan'a gitsen orda da açluk. Kış soğuk vardı oraya gittiğimizde. Dediler Taşkenttür. Taşkenti görsen harabe bir yerdir. Sonra bizi düşürmediler Taşkentte. Miraz diye bir yerde düşürdüler. Çöldür bildüğün. Hiç bişey yok… İndikte her yer karanlık, soğuk. Bizi sabahına götürdüler hamama. Sonra soydular insanları kıyafetlerini yaktılar bitlidir diye. Sabah aydınlık olunca gördükki çöldür orası. Heç bişey yok. Özbeklerde baktık dilenip geziyirler.

> Sonra aileleri alıp machineyle (arabayla) götürdüler. Evlere böyle küçük küçük yerlere yerleştirdiler bizi birileriyle. Bahara haçan (kadar) Mirza çölde yaşaduk. Kırım tatarlari çok idi bizim köyde. Hepisi Müslüman idi. Bize biraz pirinç, bir avuç okadan verdiler. Bize verdiler Kırımlara yok. Ot yiyirlerdi. Kırımlileri de Almanlara yardım ettiler diye yardım etmiyirler onlara. İnsandan saymiyirdiler onlari. (E, 80, ABD)

Ahıska'nın verimli toprakları ve ılıman ikliminden sonra Ahıska Türkleri yerleştikleri yerleri beğenmemişlerdir. Özellikle Özbek halkının durumunu gördüklerinde oldukça şaşıran Ahıska Türkleri toprağı verimli şekilde kullanmayı bilmeyen bu halka toprağı ekip biçmeyi öğrettiklerini sık sık dile getirmişlerdir.

> Biz geldik Özbekistan'da Özbeklerin kendi yaşayışı yok idi. Çünkü onlar bilmiyordu ki ayakkabı nedir, tufli nedir, buluz nedir, ceket nedir, geydiği pantolonu nedir bilmiyordu. Beyaz bezden tikiyirdiler üstlerinde yakasız. Bizim milletten öğrendi çok şeyi Özbekler. Ekmeyi dikmeyi… (E, 76, ABD)

Ahıska Türkleri Özbekistan'a gittiklerinde önce yerli halkın tepkisiyle karşılaştıklarını ancak daha sonra yerlilerle ve oraya sürgün edilen Kırım Tatarlarıyla iyi ilişkiler geliştirdiklerini söylemişlerdir. Yerli halkın tepkisinin sebebini görüşme yapılan birkaç kişi şu şekilde açıklamıştır:

> A: Bizim kapılar açık olsa Özbekler dışarı çıkmıyor. Bizim kapılar örtük olsa Özbekler dışarı çıkar. Korkuyordular. O present varmış minister o korkutuş ki adam yiyen millet geliyor. Onlarda adam yerler diye korkuyorlardı çıkmaya, görmeye. (E,78, TR)

Ahıska Türkleri Özbekistan'a gitmeden önce siyasiler tarafından haklarında itibarsızlaştırma ve korkutma kampanyası yapıldığı yukarıdaki anlatıdan anlaşılmaktadır. Siyasilerin Ahıska Türklerini "adam yiyen millet" olarak tanımlamasının nedeni tam olarak bilinememekle beraber Ahıska Türklerinin topluma uyumunu zorlaştırarak onları yalnızlaştırmak için böyle bir söylentinin yayıldığı söylenebilir. Zaten görüşmelerde Özbeklerle Ahıska Türkleri arasındaki soysal sınırın zorlukla aşılabildiği dile getirilmiştir. Birbirleri hakkında herhangi bir bilgisi olmayan iki topluluk aynı topraklarda, yan yana evlerde yaşamaya başladıktan sonra karşılaşmaların artmasıyla

birbirlerini tanıyarak yakın ilişkiler geliştirmeye başlamışlardır. Özbekistan’daki bu durumun aksine Kazakistan ve Kırgızistan’a yerleştirilen Ahıska Türkleriyle ilgili olumsuz söylentilerin yayıldığına dair bilgiye ulaşılamamıştır. Bunun nedeni sürgüne tanık olan görüşmecilerin hepsinin Özbekistan’a yerleştirilenler arasında yer almasından dolayı olabilir. Ancak Kazakistan ve Kırgızistan’a yerleştirilen katılımcılardan sürgün ve göç hikâyelerini anlatmaları istendiğinde sürgün sonrasında büyüklerinin olumsuz bir durumla karşılaştıklarını dile getirmemişlerdir.

1944 yılını Mayıs ayında Alman ordusuna yardım ettikleri gerekçesiyle sürgün edilen Kırım Tatarları Özbekistan’a Ahıska Türklerinden önce yerleştirilmiş sürgün olan gruplardandır. Kırım Tatarlarıyla Ahıska Türkleri arasında hem aynı zulme maruz kalmış olmaktan hem de aynı dine mensup olmalarından dolayı bir yakınlık olduğu görüşmelerde sıklıkla dile getirilmiştir.

> Bizden önce Mayıs ayında Kırım Tatarlarını sürgün etmişler oraya. Onlar bizim durumumuzu gördü ya gelip bize destek olmak için kimisi patates pişirmiş, kimisi ot getirmiş. (E, 78,TR)

> Kırım tatarlari çok idi bizim köyde. Hepisi Müslüman idi. Bize biraz pirinç, bir avuç verdiler. Bize verdiler Kırımlara yok. Ot yiyirlerdi. Onlar bize yardım ettiydi il gelende. Sonra da biz ettik onlara. Kırımlileri de Almanlara yardım ettiler diye yardım etmiyirler onlara. İnsandan saymiyi asker. (E, 80, ABD)

Sürgün sonrasında Ahıska Türklerinin soğuk, açlık ve bulaşıcı hastalıklar yüzünden nüfusun %15’inden fazlasının öldüğü hem resmi kayıtlarda geçmektedir (Buntürk, 2007; Pohl, 1999; Zeyrek, 2001). Yapılan görüşmelerde Ahıska Türkleri yakınlarını hastalıklar nedeniyle kaybettiklerini teyit etmişlerdir.

> Sabah evden milletimiz tarlaya giderdiler. Pambuk(pamuk) ekiyirdiler. Duri suları yokti orda. Orda çamur oliyirdi. Orda çalışanlar ne yapsin o sıcakta? O sudan içiyirdiler. Sonra ot pişiriyirdik birşey olmayınca. Nenelerden öğreniyirdik hangi ot yenir. Çoğu bilmiyirdi hangi ot yenir. İşte ondan epidemi yani hastalık geldi de çok kırgın gitti. 45. senesi yazda çok insanlarımız telef oldu. Allah'ın rahmetine gitti. (E,79,TR)

Nerdeyse bir ay devam eden sürgünde Özbekistan'a varınca kız kardaşlarım bir ay arayla ikisi de hastalanıp vefat ettiler. Biri 17 yaşındaydı biri 19 yaşındaydı. Vagonların ne ısıtılması, ne tuvaleti düşünülmüş. (E,78,TR)

Getttik Özbekistan'a düştük. Özbekistan'da babam rahmete getti. İş yok işleyemiyirim. Çocuğum iş vermiyirler. Gettik bir Özbeğin evinde hizmetkar olup işledim.Malini baktim. Kapısını baktim. O yanı bu yani. 2-3 yıl bunu yaptım. Öyle gün gördüm. Sonra kalhoz çıktı iş verdiler. (E, 83, ABD)

Benim 3 kardeşim askerden hiç gelmedi. Babam ninem de öldü oradayken. Benden büyük abim vardı o işledi (çalıştı). (E, 80, ABD)

Ramil iki kız kardeşini, İslam ise babasını kaybettiğini görüşmelerde aktarmıştır. Ölümlerin çoğu sürgün sırasındaki zor şartlarda başlayan hastalıkların devam etmesi sonucu ya da ot ve sulardan zehirlenme sonucu gerçekleşmiştir. Her aileden bir veya birkaç kişinin yolculuk sırasında veya sürgün sonrasında yaşamını yitirmesi toplumsal hafızada önemli bir yere sahiptir. Sürgünden önce askere alınan gençlerin geri dönememesi de sürgünden sonra hafızalarda kalan önemli ayrıntılardan biridir. Bu durum ailelerin çocuklarından, kardeşlerin birbirinden, kadınların eşlerinden ayrılmasına neden olmuştur. SSBC ordusuna alınan Ahıska Türkü gençlerden sağ kalanların olduğu ve bazılarının aylarca ailelerinin sürgün edildiği yerleri arayarak bulduğu ve geri döndüğü görüşmelerde aktarılmıştır.

Dedem İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra Ahıska'ya geliyor. Sokmuyorlar Ahıska'ya. Ama dedem gizlice köyümüze girince kimse olmadığını farkediyor. Bir muhtar varmış Ermeni onla görüşüyor. O diyorki sizinkilerini sürgün ettiler. Dedem de Özbekistan'da 8 ay ailelerini bulamıyor. (E, 51, TR)

Aybek'in örneğinde olduğu gibi aile büyüklerinin ve genç erkeklerin kaybedilmesi sonucu ailenin küçük erkek çocukları aileye bakma sorumluluğunu yüklenmek zorunda kalmışlardır. Bu durumda çocuklar çalışmak zorunda kalarak eğitimlerine devam edememişlerdir. 1956 yılına kadar yerleştirildikleri köylerin dışına çıkamayan Ahıska Türklerinin başka şehirlere lise veya üniversite okumaya gitmesi mümkün olmamıştır.

Zorunlu iskân ve sürgün sonucu büyüklerin kaybedilmesi Ahıska Türkleri arasında eğitim seviyesinin düşmesine neden olmuştur.

Türkiye ve ABD'de görüşme yapılan Ahıska Türklerinin çoğunun Özbekistan'la ilişkili olmalarından dolayı geçmiş hayatları anlatmaları istendiğinde Özbekistan'a dair daha fazla anlatı elde edilmiştir. Ahıska Türkleri sürgün sonrası üç ülkeye dağıtım yapılırken nüfusun büyük bölümünün Özbekistan'a yerleştirilmesi, ABD'den gelen Ahıska Türklerinin mülteci statüsünde kabulü için Özbekistan'dan Krasnodar'a göç etmiş olmaları şartı aranmasından dolayı görüşme yapılan Ahıska Türkleri arasında Özbekistan geçmişi olan kişi sayısı daha fazladır.

1944 yılından 1956 yılına kadar Ahıska Türkleri yerleştikleri köy ve kasabaların dışına çıkamadıklarını, her hafta yetkili birimlere giderek imza attıklarını dile getirmişlerdir.

> 56 yıla çelen(1956 yılına kadar) sıkı rejim var idi. Her ay imza atiyirdik. Yani öyle bir yasa var idi ki beş kilometir (kilometre) çevreden rahat çıkamazsın. Yaşadığın köyden beş kilometir dolaşabilirsin. 56. yılda Nikita Kruşov diyen adam geldi Stalin'in ölümünden sonra. O zalım diktatır Stalin ölende biz okuldaydık. Okul hemen yas yaptiler. Bütün ağliyirdiler. Eve geldim ailem de ağliyir. Bizi sürgün eden, bize zulüm eden adam içün herkes yaş döküyirdi. Biz bilmiyirdik. Öyle biliyirdik ki bu adam ne yapiyorsa doğru yapiyir. Onun böyle kötü adam bir diktatır bize kötü davrandığını anlamadık. Bize diyirlerdi ki orada savaş olacak bizi kurtarmak için bizi uzağa götürdüler. Sonra hepisi yalan imiş. Zaman geçtikçe bize izin vermediler anladık ki yalanmiş. Sıkı rejim kalkti ama değişmedi bir şey. (E, 78, TR)

Ahıska Türkleri sınırlı bir bölgede beraber göç ettikleri köylüleri, akrabaları veya daha önce hiç tanımadıkları kişilerle aynı yere göç etmiş, aynı zulümleri ve acıları yaşamış olmaya dayanan ortaklıklar kurmuşlardır. Ahıska Türkleri ortak kültür ve kökenden geldikleri bireylerle beraber yaşamayı, kendilerini dışarıya kapatmayı tercih etmiş olsalar da eğitim, iş ve günlük hayattaki karşılaşmalar nedeniyle Özbeklerle etkileşimleri olmuştur. 1989 yılına kadar 45 yıl Özbeklerle iyi ilişkileri olan Ahıska Türkleri, Fergana Vadisi olaylarına kadar aralarında herhangi bir sorun yaşanmadıklarını dile getirmişlerdir.

Çocukluğum güzel geçti. Fergana işleri olana kadar çok güzeldi herşey. Sen kimsin, komşun kim gibi şeyler yoktu. Herkeş arkadaştı. Özbeklerle çok iyiydik. (Gülbahar, K, 34, ABD)

Çocuk idum. Çok bişey hissetmemişuk. Bilmem. Biz çocuk da çocuk kapida oynuyor okula gidiyir. Herkeş Özbek, Türk, Urus… Ne bilem hep millet bir idi. Okula gidiyirdik, geziyirdik, oynuyorduk. Okulda okuyorduk. (Tahir E, 37, ABD)

Çok iyiydi komşularla aramız. Bizim köyde 30 Ahıskalı aile vardı. Gerisi hep Özbekler. Benim arkadaşlarım da hep Özbeklerdi. Dostlarımız. Şimdi bugüne kadar hep onlarlan computerde (bilgisayarda) skypeta görüşüyoruk. Telefonlaşıyoruk. Görüşüyoruk.(Laçin,E, 65, ABD)

Yukarıdaki anlatılarda farklı yaş gruplarından görüşmecilerin Özbekistan'da yerel toplumla olan ilişkilerine yer verilmiştir. 40 yaşın altındaki katılımcıların Özbekistan'a dair hatıralarının çocukluk dönemlerine ait olmasının nedeni 1989 yılındaki Fergana Vadisi olayları sonrası Ahıska Türklerinin Özbekistan'dan göç etmeye başlamış olmasından kaynaklanmaktadır. Yukarıdaki anlatılarda Gülbahar ve Tahir çocukluk dönemlerinde farklı gruplardan arkadaşları olmasına rağmen herhangi bir ayrımcılık ve sorun yaşamadıklarını dile getirmişlerdir. Laçin sürgünden altı yıl sonra Özbekistan'da doğmuş, eğitimini orda almış ve orada elli yıl yaşamış biri olarak Özbeklerle çok iyi dostluklar geliştirdikleri, şu an farklı ülkelerde olmalarına rağmen internet üzerinden görüşmeye devam ettikleri gözlemlenmiştir.

Ahıska Türkleri sürgünden sonra yerleştirilirken aileler bir arada olmak için çaba serf etmişler ama bazen de ailelerin parçalandığı durumlar ortaya çıkmıştır. Ahıska Türkleri için geniş aile kavramı geçerli olduğu için parçalanmadan kastımız anne, baba ve çocukların ayrılması değil evli olsalar bile kardeşlerin, yakın akrabalardan teyzelerin, halaların, dayıların ve amcaların aynı çevrede yaşamadığı durumlar kastedilmektedir. 1956 yılına kadar zorlukla da olsa akrabalarından ayrılan Ahıska Türkleri bu tarihten sonra akrabalarıyla aynı çevrede yaşamak için göç etmişlerdir.

Annem sürgünde evli olduğu için sürgünde Özbekistan'a düşiyir. Annemin abileri Kazakistan'a düşiyir. Ondan onlar ayriliyirler. Onda da bir yerden bir yere gıtmak gelmak olmamış seneler boyunca. Yasaklanmış. O zaman annemin

> kocası askerden geri gelememiş. Sonra annem Kazakistan'a gitmiş abilerinin yanına sonra ordan biriyle evlenivirmiş.(Nergize, K, 60, TR)

Ahıska Türkleri için akrabalık bağlarının çok önemli olduğu görülmektedir. Özellikle sürgün sonrasında farklı etnik gruplarla bir arada yaşamaya başlayan Ahıska Türkleri sürgün sonrasında grup bilinci ve dayanışmasının arttığı görülmektedir. Grup bilincini destekleyen bu dayanışma Ahıska Türklerinin bir arada yaşama isteğini de destekleyen bir etkendir.

> Ben Özbekistan'da çok fazla yaşamadım. 4,5 falan yaşındaydım ordan sürgün olduğumuzda. Kare kare bazı şeyleri hatırlıyorum. Annem anlattıkça aklıma geliyor. Özbekistan'da doğduk. Özbekistan'dan annemin anlattığına göre Ahıskalıların yaşadıkları mahalleler vardı. Böyle akrabalar bir arada yaşıyordu. (Aygün, K, 29, TR)

Yaşadıkları topraklardan kopartılmış olan Ahıska Türkleri yerleştikleri yerlerde kendi dili, kültürü ve değerlerini taşıyan bireylerle bir arada olmanın onlara güç vereceğini düşünerek gerekirse yeniden göç etmişlerdir. Özellikle 1956 yılında serbest dolaşım hakkının verilmesiyle beraber Ahıska Türklerinin belirli köy ve şehirlerde toplanarak birliktelik sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Aynı dönemde Ahıska'ya yakın olduğu ve kendi kültürlerine daha yakın gördükleri gerekçesiyle Ahıska Türkleri arasında Azerbaycan'a bir göç akının başladığı görülmektedir. Azerbaycan'a ikinci göç dalgası ise 1989 Fergana olayları sonrasında gerçekleşmiştir.

> Dedem şöyle düşünüyor Azerbaycan'a yaklaşırsak belki sonra ikna ederiz milleti geri gideriz. Bizim Ahmedov diye biri vardır. Oraya göçü başlatandır. Bizimkiler de o köye yerleşmiş. Bütün Ahıskalılar o köye toplanıyor. Köyün adı da Ahmetabat köyü oluyor. (Ahmet, E, 51, TR)

Azerbaycan'a veya ailelerinin yaşadığı diğer ülkelere göç etmeyip Özbekistan'da kalan Ahıska Türkleri 1989 yılına kadar herhangi bir sorun yaşamadan genellikle Ahıskalılarla bir arada aynı köylerde yaşadıklarını söylemişlerdir. Özbekistan'a sürgün edilen etnik gruplar kendi aralarında köyler kurarak yaşamışlar ve bunun sonucu olarak da "Ahıskalıların köyü", "Kırım Tatarlarının köyü" gibi kavramların ortaya çıktığı

görülmektedir. Öte yandan kendi köylerinde yaşayan yerliler veya göçmenlerin Ahıska Türklerinden etkilendiği durumlar olduğunu Nergize şu şekilde dile getirmektedir:

> Bizim öyle şeydi ki 400 tane aile var idi bir köyde. Bir 10 tane yabancı aile ya var ya yok. Hep bizimkiydi. Onlar öyle olmuştu ki o 10 15 aile var ya hep Türk dilini konuşiyirdi. Bizden Türkçe öğrendiler. Evde bile kendi dilini konuşmuyirdiler inanır mısın? Bizim dili konuşiyirdiler. Sonra her şey eyiydi de 89'da Fergana'da dağıldık. (Nergize, K, 60, TR)

1989'a kadar Fergana olaylarını hazırlayan bir ortamın olmadığı anlatılardan net bir şekilde görülmektedir. Görüşmeler sırasında Fergana olaylarından önce Ahıska Türklerinin Özbeklerle ve diğer etnik gruplarla aralarında herhangi bir sorun olmadığı ancak çok kısa bir zaman SSCB'nin yıkılma sürecini hazırlayan milliyetçilik akımlarının Ahıska Türklerini de etkilediği anlaşılmaktadır.

> Son yıllara kadan Rusya'da Sovyetler'de bir insan bir insana yan bakamazdı. Kardeşlik… O var idi. Son vakitte birbirlerini kışkırtmak başladı. Bizim o 89'dan çnce hep kışkırttiler. Sloganlar yazmişlerdi böyle duvarlara Ahıska Türkleri böyle okullara gidip çocuklara tecavüz etmiş diye. Sonra bütün televizyonda hep dediler böyle şeyler.(Ramil, E, 78, TR)

> Özbekistan'da yahşi yaşadık sonra sonra bunlar milletçilik başladı. (Aybek, E, 83, ABD)

Ahıska Türkleri için 1944 sürgününden sonra toplumsal hafızada önemli yere sahip olaylardan biri de Fergana Vadisinde çıkan çatışmalardır. Yeniden yerlerinden edilme sonucunu doğuran bu çatışmalarda Ahıska Türklerinin evleri yakılmış, 100'den fazla Ahıska Türkü ölmüş ve birçok kişi yaralanmıştır. Ahıska Türkleri o güne kadar barış ve huzur içerisinde yaşadıkları Özbeklerle herhangi bir sorunları olmadığını, olayların tamamen kışkırtmalar sonucu ortaya çıktığını düşünmektedirler.

> Fergana'da bir öyle bir çatışma oldu… Fergana bizden 400 km uzaktaydı. Oradaki çatışma oldu millet bize kışkırttılar. Bizimle beraber yaşayan beraber olanlarda kötü bakmaya uzaklaşmaya başladiler. Şimdi bizde harekete düştük gitmesek olmaz. Gitmek mecburiyetinde kaldık. Getme diyenler oldu,dostlarım Özbek arkadaşlarım. (Laçin, E, 65, ABD)

Fergana Vadisi olayları Özbekistan'ın Fergana vadisi bölgesinde çıkmasına rağmen olaylarda yalnızca bu bölgede yaşayan Ahıska Türkleri değil tüm Özbekistan'da yaşayan Ahıska Türkleri etkilenmiştir. Özbekler ve Ahıska Türkleri arasındaki gerilimin artmasından korkanlar olaylar kendi yaşadıkları bölgelere sıçramadan buralardan gitmeyi tercih etmişlerdir. Laçin'in örneğinde görüldüğü gibi o güne kadar iyi dostluklar geliştirdikleri Özbek arkadaşlarının gitmelerini hiç istemedikleri anlaşılmaktadır.

> Biz Fergana'da değildik de. Orda olunca millet dağılmaya başladi. Polisler geldi çok. Bizi şeye aldiler yani ki bişey yapmasınlar. Biz sonra Rusya'ya gittik. Moskova tarafına. (Nergize, K, 60, TR)

> Bizim Ferganayla alakamız yoktu. Bize kadar öyle bir durum olmadı. Ama tabiki o olaylar olduktan sonra dolayısıyla herkes ayaklandı. Öyle olaylar olduktan sonra biz de dedik belli mi olur oraya kadar gelir yine. Ondan sonra göç ettik işte. (Şahsiye, K, 34, TR)

> Özbeklerle bizler bir din kardaşıyız. Sorun yoktu. Komşularımız ağladılar. Mallarımızı bile almaya kıyışamıyordular niye gidiyorsunuz diye. (Tahir, E, 37, ABD)

Özbekistan'ın yerel halkının da Müslüman olması Ahıska Türkleriyle sorunsuz bir şekilde yaşamalarında önemli bir etken oluşturmuştur. Aynı zamanda Özbeklerin Türki topluluklardan biri olması Ahıska Türklerinin ortaklık kurmalarında etkili olmuştur; ancak SSCB'den ayrılma sürecinde Özbek kimliğinin ön plana çıkmasıyla Ahıska Türkleriyle Özbeklerin aralarındaki mesafenin açıldığı ve etnik sınırların belirginleştiği görülmektedir Ancak günlük hayata bakıldığında Ahıska Türkleri iyi ilişkileri olduğu komşularının kendilerinin ülkeden göç etme kararı almasını üzülerek karşıladıkları görülmektedir.

> Ben o zaman çocuktum. 11 yaşımdaydım. 11 yaşındaki bir çocuğun aklından ne anlarsa o kadar. Ama her zaman o aklıma geliyorki iki Özbek komşumuz vardı. Biri annemin en yakınıydı. Biz ona gider gelirdik, o gelirdi. Çok yakındık. Bir de biri var idi. Onlar bizlen pek şey yapmazdı. Gidip gelmezdik ama eşi dövünce annem onu bizim eve aldı. Eşine asla gelmeyeceksin dedi yanına. O insan o iyiliği hiç unutmamış. 89da Fergana işleri oldu. Hangi komşu ki annem ile çok iyiydi ya o Türklerin evlerini satıp almaya başladı ucuz ucuz. Ne bileyim çok

> kötülükler yaptı böyle. Hiç beklemediğimiz biri mesela. O yüzden ben şaşırıyorum. Diyorum Allah'ım insanlar göründüğü gibi değilmiş. O diğeri dedi ki İlbaz abla dedi sen hiç korkma dedi. Buraya bir tane Özbek gelse sen benim evimde kalacaksın. Ben seni kollarım dedi. Seni de aileni de. O insan pek böyle yakınlık şey yapmamıştı.(Gülbahar, K, 34, ABD)

Gülbaharın anlatısından görüldüğü gibi bazı Özbekler Ahıska Türklerini korumak için elinden geleni yaparken bazıları da onların gidişini fırsat olarak görerek evlerini ve mallarını ucuza satın almışlardır. Ahıska Türkleri kırk beş yıl yaşadıkları Özbekistan topraklarında düzeli bir hayat kurarak mülk sahibi olmuşlardır. Ahıska Türkleri ülkeye sonradan gelmelerine rağmen sosyo-ekonomik düzeyde iyi bir konuma gelmiş olmalarının toplumsal zeminde de bir takım gerilimlere yol açtığı ve Özbeklerin Ahıska Türklerini kıskandıkları söylenmektedir.

Özbekistan'da yaşayan Ahıska Türkleri Fergana Vadisi olaylarından sonra Azerbeycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya'ya göç etmişlerdir. Fergana vadisi bölgesinde yaşayanlar devlet eliyle Rusya'nın bazı şehirlerine zorunlu olarak göç ettirilmişlerdir. Fergana dışında yaşayanlar ise yaşanan bu çatışmadan sonra zorluklar, ayrımcılıklar ve baskı yaşama ihtimalini düşünerek Özbekistan'dan kaçmışlardır. 1944 yılında Ahıska sürgününü gören nesilden sonra Ahıska Türkleri arasında yeni bir nesil daha çocukken yerinde edilmeyi, acıları ve sürgünü yaşamıştır. Fergana vadisi olayları sırasında beş yaşında olan Aygün o gece yaşadıkları şu şekilde anlatmıştır:

> Bu olaylar olduğunda babam bize gece yarısı evden çıkarttığında babam benim elimden tutmuştu. Annem de abimin elinden. Babam böyle parmağını koyarak şişşt saklambaç oynuyoruz sesinizi çıkartmayın dediği aklımda. Çıktığımızda her taraf ateş yanıyordu. Biz de hani çocuktuk çok algılayamadık ama arabaya bindik. Araba da önde babam oturuyordu yanında da İlham abimiz varidi. Babam tam arabayı çalıştırırken arabanın farları yandı. Arabanın farları yanarken bizi fark ettiler o arada. Babam camlara yastıklar koymuştu böyle içerisi gözükmesin diye. O arada farlar yanıp bizi fark edince kurşun sıktılar. Hatırlıyorum ki annem beni kendi oturduğu tarafta arkada ayaklığına oturttu. Üzerimize eğildi. Çünkü kurşunlar geldiğinde camlar kırıldı içeriye şey oldu böyle. Babam eğilerek arabayı çalıştırıp gaza basıp öyle çıkarmıştı.(K, 30, TR)

Aygün olaylar olduğunda çok küçük olmasına rağmen o gece yaşananları unutamadığını, Fergana vadisi olayları sırasında yaşananların onda mücadele azmini ortaya çıkarttığını söylemiştir. Fergana sonrası babasının akrabalarının olduğu Azerbaycan'a yerleşen Aygün ve ailesi, babası öldükten sonra babasının çocuklarının Türkiye'de eğitim alması hayalini gerçekleştirmek için Türkiye'ye gelmişlerdir. Türkiye'de yaşamaya başladığından beri Ahıska Türklerinin derneklerinde aktif görev alarak hem Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin sorunlarının giderilmesi, hem de vatana geri dönüş çalışmalarında çalıştığını söylemiştir. Aygün Özbekistan'dan kaçtıkları o gecenin devamında yaşananları şu şekilde anlatmaktadır:

> Ahıskalılara Rus hükümetinin sözde yardımcı olacak dedikleri askeri uçakların olduğu Paligonlara götürdüler. Oradan uçaklara bindirilip Rusya'nın farklı köylerine illerine götürmek için. Size yardımcı olamıyoruz sizi öldürüyorlar size yardım amaçlı ama tamamen bir siyasi oyundu diye düşünüyorum. Bizi oradan şu an ismini hatırlamıyorum da Rusya'da bir yere gittik. Çok yağmurlu ve çamurluydu. Çadırlarda kaldık uzun bir süre. Bir yıla kadar orda kaldık. Annem diyor ki çamaşırları yıkıyorduk asıyorduk haftalarca yağmur yağdığından çamaşırlar kurumuyordu. Ve çadırlarda döşekler şeyler hep nem çekmişti. Islak ıslaktı. (K, 30, TR)

1944 sürgününü yaşayan nesilden 45 yıl sonra Ahıska Türkleri arasında yeni bir nesil daha yerinde edilme, yaşadığı topraklardan uzaklaşma, sahip olduğu her şeyi geride bırakıp yeni bir hayat kurma mücadelesini deneyimlemiş olmuştur. Ahıska Türkleri 1989 Fergana Vadisi olaylarını ikinci sürgün olarak tanımlamaktadır. Bu dönemde 74 bin Ahıska Türkü Özbekistan'ı terk etmiş ve bunlardan 40 bini Azerbaycan'a, 17 bini Kazakistan'a, 16 bini Rusya'ya zorunlu olarak göç etmişlerdir(Aydingün & Aydingün, 2014).

1989 yılından sonra Ahıska Türkleri için yeni bir dönem başlamıştır. SSCB'nin dağıldığı Aralık 1991 tarihinden birkaç yıl önce zorunlu göç yaşamış olmalarından dolayı yeni yerleştikleri bölgelerde bir takım sorunlarla karşılaşmışlardır. Azerbaycan'a göç edenler ise burada Azerbaycan hükümeti ve Azerbaycanlılar tarafından çok iyi karşılandıklarını söylemişlerdir.

> Azerbaycan'a geldik yerleştik. Allah razı olsun bize koskoca Türkiye'nin yapamadığını yaptılar. Bize toprak verdiler. Kendi vatandaşı gibi toprak verdiler. Bizim 7200 dönüm arazimiz vardı Azerbaycan'da. Havaalanlarında, otogarlarda, tren istasyonlarında otobüsler vardı gelen Ahıskalıları hangi ilçeye gideceksiniz diye bindirip gönderiyorlardı. (Ahmet, E, 51, TR)

> 89 yılında bir kısmı Türkiye'ye gelmek istiyor ama Türkiye'de sınırdan geri çeviriyorlar. Geri çevirdiklerini Azerbaycan siz bizim kardeşimizsiniz diyerek aldı. Biz orda kaldığımız sürece halen daha öyle Ahıskalılara göçmen göçmüş adı verildikleri için biz doğalgaz, elektrik, su faturası ödemedik. Biz Ahıskalı olduğumuz için sırf Ahıskalı olduğumuz için insani yardım yapıldı. Her ay erzak verildi. Azerbaycan hükümeti yapıyordu. (Aygün, K, 30, TR)

Ahıska Türklerinin 1944 yılında bugünkü Gürcistan sınırları içerisinde yer alan Ahıska bölgesinden sürgün edilmeleriyle başlayan göç yolculukları günümüzde halen devam etmektedir. Ahıska Türkleri grubu içerisinde birden fazla ülkede yaşayanlar için göç yolculuklarının çok yönlü ve çok katmanlı bir yapıda olduğu derinlemesine görüşmelerde açıkça görülmektedir.

4.2.1 Ahıska Türklerinin ABD'ye Göç Yolculuğu

SSCB'nin yıkılmasından sonra SSCB'ye bağlı devletlerin bağımsızlığını ilan etmesi sürecinde Ahıska Türkleri vatansız konumuna düşmüşlerdir. Etnik grupların özerkliklerini ilan ederek uluslaşmaları sürecinde Ahıska Türkleri sürgün edildikleri topraklarda yaşamayan, hiçbir zaman siyasi yönetimleri olmamış bir etnik grup olarak 1991 yılından sonra yaşadıkları yerlerde zorluklar yaşamışlardır. Ahıska Türklerinin yaşadıkları ülkelerin uluslaşma sürecinde uyguladıkları politikalar; yeni devlet kurulma sürecinde ekonominin sarsılması sonucu Ahıska Türkleri de bir takım zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle Rusya'ya göç edenler SSCB'nin yıkılmasıyla propiska adı verilen kimliklerin ortadan kalkmasıyla kimlikleri ve vatandaşlıkları olmadan yaşamak zorunda kalmışlardır.

> Bizde Krasnodar ülkesinde 20binden ziyade adam var idi. Bunlara ki böyle çok zulüm verdi propiska(kimlik) vermedi. Pasportu (pasaport) yok. Sen lazım değilsin diyir yani. Çocuk doğuluyir babasını adanın veremezsin. Dokumentini(resmi evrak) vermiyir. Doktora gidiyir diyirki senin medican(sağlık güvencen) yoktur. Kabul etmiyir. (Kamil, E, 80, ABD)

> Rusya'ya gelince Özbekistan'da ne çalışmış olsa her şey kaldı orda. Rusya'da hiç bir şey vermediler. Tarlada çalıştık. Mühendiste, doktorda, kim ki ne olmuş isterse akademisyen olsun hepsi tarlada çalıştı. Başka yolu yok idi. 17 yıl böyle geçti. (Laçin, E, 65, ABD)

> Krasnodar'da çok zor günler yaşadık. Orda hayatın hiçbir şeysi yoktu. Onlar bizi diskriminatz(ayrımcılık) ediyordu. Her gün Kazaklar geliyordu kapının önüne sizin burada yeriniz yok diyorlardı. Konu komşu memnundu. Çünkü biz işleyen milletlik. Tarlalar ekerdik. (Sevinç, E, 38, ABD)

Ahıska Türklerinin ABD'ye mülteci statüsünde kabul edilmesi sürecini başlatan olaylar Krasnodar'da yaşadıkları ayrımcılıklardır. Krasnodar'daki yerel hükümet Ahıska Türklerinin bölgeye kaçak olarak yerleştikleri gerekçesiyle oturma izni vermemiştir. Sovyetler Birliği pasaportunun işlevsiz hale gelmesiyle Ahıska Türkleri sistemin dışında kalmaya maruz bırakılmış, pasaport verilmemiş böylelikle vatandaşlıkları, sosyal güvenceleri olmadan yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Resmi devlet kurumlarında tanınmayan Ahıska Türkleri eğitim ve sağlık gibi temel haklardan dahi

yararlanamamışlardır. Yerel yönetimler medya kanalıyla Ahıska Türklerinin bu bölgeden çıkartılması gerektiği, orada yaşamaya hakları olmadığı propagandası yaptıkları için yerel halkta Ahıska Türklerine kötü muamelede bulunmuşlardır. Ayrıca yukarıda Sevinç'in "Kazaklar geliyordu kapının önüne sizin burada yeriniz yok diyorlardı" cümlesinde bahsettiği Kazaklar aslında Kozaklardır. Kozaklar Kazakistan bölgesinde yaşayan Kazaklardan farklı bir gruptur. Konu hakkında farklı görüşler olmakla birlikte Kozaklar Rus İmparatorluğunda sınır bölgelerinin korunmasında yer alan askeri birliklere verilen isimdir. Kozakların arasında farklı etnik gruptan bireyler yer almaktadır. Krasnodar bölgesinde aktif rol alan 200 yüzden fazla yarı askeri Kozak birliği Ahıska Türklerine baskınlar düzenleyerek, pasaport kontrolü yaparak onları yıldırmaya çalışmışlardır(Swerdlow, 2006: 1827).

> Çünkü rahat oturamıyorsun evde. Bilmem biliyormusun Kazaklar kapı kapı gezerdiler. İşte oturma iznin varmı, evin üsten midir, nedir ne değildir. Çok çok zordu ben anlatamam yani. Bir de pasaport yok. Hiç kolay olmadı. (Gülbahar, K,34,ABD)

> Oranın havası güzel, Ahıska'ya yakın, bizim Türkiye'den gelen Türklerde orayı almıştı Krasnodar'ı. Orada eskiden Türkler yaşamış birde. Ondan yakın hissettik kendimize. Sonra biz gittik Ruslar korkmaya başladı. Çünkü orda Kazaklar vardı. Türkler geldiler bizi şeydecekler. Kazaklar bize gün vermiyirdi. Aha işte yine o Kazaklar gün vermiyir. Yakında 15-20 gün olur Kazaklarlan bizim Ahıska Türkleri birbirine karışmışlar, vuruşmuşlar o yanı bu yani. (Mahmut, E, 76, ABD)

Mahmut'un anlatısında Ahıska Türklerinin Krasnodar'a bölgede önceden yaşayan Türkler olduğu, Ahıska'ya yakın olduğu ve havası güzel olduğu için gitmeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bölgeyi kendileri tercih etmelerin rağmen Kozakların hayatlarını çok zorlaştırdığı görülmektedir. Halen bölgede yaşayan Ahıska Türklerinin de Kozaklarla yaşamaya devam etmektedir. Kozakların etkisi ve yerel yönetimlerin uygulamaları ve propagandalarıyla Ahıska Türkleri günlük hayatta ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Elmira okulda yaşadıkları ayrımcılığı şu şekilde anlatıyor:

> Elmira: Orda böyle bütün sınıflarda hepsi Türk'tü. Türkleri aynı sınıfa koyuyorlardı böyle. Racism (ırkçılık). Sınıflarımız ayrı okulda. Böyle hocalar

> çok sertti. Birde şey yapıyorlardı hep böyle offend (rencide etmek) ediyorlardı. Böyle Türklere şey diyordular… Siyah diyordular. Zenci gibi. Böyle şey olmadığın için bembeyaz tenli şey… Sarışın falan olmadığın için. Sonra böyle principal okulun şeyi sevmiyordu hiç Türkleri. Dersi geçmek için küçüklere değil de biraz büyük sınıflarda olanlara şey yapıyordular böyle… Zorla geçirmeye şey yapıyordular. Ve böyle bir şeyler alıyordular öyle geçiyordular. Öğrencinin ailesi ya para veriyordular böyle… (K, 20, ABD)

Okulda Ahıska Türklerinin sınıfları ayrılarak onlara kötü muamelede bulunulduğu, sınıfı geçmesi için rüşvet aldıkları görülmektedir. Ahıska Türklerinin teni Ruslara göre daha koyu olduğundan Rusya'da onlara zenci diyerek ayrımcılık yapıldığı birçok görüşmeci tarafından tekrarlanmıştır.

> Ayrımcılık vardı. Okulda da vardı. Nasıl vardı? İşte sen esmersin diye bizi ayırıyorlardı. Esmer tenli olduğun için çorni diyorlardı. (İhsan, E, 28, TR)

Ahıska Türkleri ABD'ye göç ettikten sonra resmi belgelerde ırkları sorulduğunda zenci işaretleyenler olduğunu söylemişlerdir. Bu durum 1989-2006 yılları arasında devamlı ayrımcılığa, ötekileştirilmeye ve dışlanmaya maruz kalan Ahıska Türklerinin diğerlerinin kendilerini tanımlamasını kabullenmeye başladıklarını göstermektedir. Kozakların yapmış olduğu keyfi denetimlere tabi olan Ahıska Türkleri topraktan kazandıklarını bu denetimler sonucu ceza olarak yerel yönetimlere ödemişlerdir. Ahıska Türklerine kimlik ve pasaport vermeyen yerel yönetimler, denetim yaparak kimliği ve pasaportu olmayanlara cezalar kesmişlerdir. Ossipov ve Cherepova tarafından 1996 yılında Krasnodar'da Ahıska Türklerinin yaşadıkları ayrımcılıkları anlatan raporda Kozaklar ve Ahıska Türkleri arasındaki gerilimin 1995 yılında şiddetlendiğini, Kozakların Ahıska Türklerinin evlerini bastığı, sokaklarda Ahıskalıları dövdüğünü, cezalar kestiğini belgeleriyle ortaya koymaktadır. Bu rapor Ahıska Türklerinin Krasnador'da yaşadıkları insanlık dışı muameleyi dünya çapında duyurmalarında etkili olmuştur (Ossipovi & Cherepova, 1996). Krasnador'da yaşananlar konusunda yalnız kalan Ahıska Türkleri diğer ülkelerden yardım istemek için protesto ve açlık grevi yapmışlardır.

> Bizim yaşadığımız discriminatz(ayrımcılık) artık dayanılmaz hale gelmişti. Çocuklarımıza hastanelerde bile bakmıyorlardı. Sonra biz kadınlar bir araya gelip yıkıldık ve açlık ilan ettik. Açlık grevi yaptık. Her taraftan yardım istedik.

> Her yerden correspondantlar(muhabirler) geldiler. Türkiye'den de geldiler ama bizi Amerika kabul etti. Bizim aklımızda yoktu Amerika'ya gelmek. Biz sadece yardım istedik. Bize dokumentation vermiyorlardı, vatandaşlığımız yoktu. Çalışamıyorduk sadece tarlaları işliyorduk. (Sevinç, K, 38, ABD)

> 15 yıl bu eziyetleri çektik biz. Liderlerimiz var idi o zaman. Onlar duyurdular bizim durumumuzu. Jurnalistler(gazetecileri) geldiler. Onların gazetelere çıkıyor ki Türkleri istemezuk getsinler. Televizyonda vali çıkıyor ki Karadeniz'e dökecem onları diye. Türkiye sahip çıkmadı o zaman bize. Amerika aldı sahip çıktı. (Kamil, E, 80, ABD)

Ahıska Türklerinin hak talepleri için organize etmiş oldukları protestolar uluslararası kamuoyunda yankı bulunca Avrupa Komisyonu, Uluslararası Göç Örgütü ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği(BMMYK) gibi kurumlar konuyla ilgilenmeye ve raporlar hazırlamışlardır. Kamuoyunun tepkisi ve raporların etkisiyle ABD Ahıska Türklerinin "özel insani endişelerle" ABD'ye kabul edilmesiyle ilgili bir yasa çıkartmıştır. Ahıska Türkleri belirli kriterleri olan bu programa başvuru yapmışlar ve başvuruları değerlendirildikten sonra kabul edilenler ABD'ye yerleşmeye başlamışlardır. Görüşmecilere başvuru sürecinde neler yaşadıkları sorulduğunda şöyle cevap vermişlerdir:

> Yani böyle güvenmiyorduk böyle bir şeyin gerçekleşeceğine. Amerika'ya gidicez. Bizi neden kabul etsinler ki diye bir yalan olabilir diye endişe ettik. Sonra birkaç aile vardıktan sonra fark ettik ki oluyormuş. (Cumali, E, 21, ABD)

> Evvelden biraz korktuk. Nereye gideceğuk nedur ne değildir. Dilini bilmiyoruk. İsmini bilmiyoruk. (Tahir, E, 37, ABD)

Cumali ve Tahir Krasnodar'da devletin ayrımcı politikalarından sonra tanımadıkları ve hiçbir ortaklıkları olmayan ABD gibi güçlü bir ülkenin onları ülkelerinde yerleşmeye davet etmesine şüpheyle yaklaşmışlardır. Krasnodar'da yaşadıkları zulüm artık dayanılmaz hale geldiği için her şeyi göze alarak ABD'ye göç etmişlerdir. ABD'ye yerleşme süreci topluca gerçekleştirilmediği için onlardan önce gelen akrabalarından ve tanıdıklarından haber alınca kandırılmadıklarını anlamışlardır.

Krasnodar'da yaşayan Ahıska Türkleri için Fergana'dan kalan travmatik hafızalarına Krasnodar'da yaşadıkları acılar ve zulümler eklendiği için, grup olma ve

dayanışma güçleri artmıştır. Bu yüzden de ABD hükümetinin Ahıska Türklerini ABD'ye kabul etmesine şüpheyle yaklaşmış olmaların rağmen, etnik gruptaki insanların çoğunun başvuru yapması diğerlerini de cesaretlendirmiştir.

> Oğullarım dedi ki herkeş yazılmak istiyer ne diyek. Dedim yazılın sizde. Millet ki ne tarafa gidiyir. Biz de o tarafa gidelim. Göz yumduk geldik. Korkuyla yaşıyorduk. (Laçin, E, 65 ABD)

> 2004üncü yılda başladı başvurular. Meeting (toplantı) oldu. Anlattiler orda. Kâğıtları dağıttılar. Doldurun Moskova'ya gönderin. Biz de doldurduk. Kısmet dedik. Hepimiz yazıldık. Hep Türkler yazılıyordu zati.(Tahir, E, 37, ABD)

Laçin ve Tahir'in anlatılarında görüldüğü gibi başvurmadan önce bir takım tereddütler yaşamalarına rağmen herkes başvurduğu için onlar da başvuruda bulunmuşlardır. 1944 sürgünü, 1989 Fergana vadisi olayları ve Krasnodar'da yaşadıkları ayrımcılıklar Ahıska Türklerinde grup olma bilincini arttıran olaylardır. Ayrıca Krasnodar'da yaşadıkları ayrımcılık diğer grup üyelerinden ayrılarak bu bölgede kalma cesareti göstermelerine engel olmuştur. Sevinç başvurular başladığında grup içerisinde bir takım tereddütlerin olduğunu şu şekilde anlatmıştır.

> Amerika bizi ilk kabul ettiğinde biz çok korktuk. Onlar application(başvuru) yapın dediler ama bizim şenlikler çok korktular başımıza bişey getirecekler diye. Yabancı yurt, yabancı dil, her şey yabancı yani… Ama böyle yaşamaktansa en azından şansımızı deneyelim dedik. Ama çokları da kaldılar korkularından ama sonra pişman oldular. (K, 38, ABD)

2004 yılında Krasnodar'da 21 bine yakın Ahıska Türkü yaşadığı ve bunlardan 20 binin ABD'ye göç etmek için başvuru yaptığı bilinmektedir (Koriouchkina & Swerdlow, 2007: 382). Sevinç'in anlatısına göre geride kalan Ahıska Türkleri ABD'ye göç eden akrabalarının herhangi bir sorun yaşamadığını duyunca pişman olmuşlardır. Ahıska Türkleri kendi aralarında akrabalık üzerinden başlayarak genişleyen bir baskı grubu oluşturarak Krasnodar'da yaşayan bütün Ahıskalıların başvuru yapması için ikna çalışmalarında bulunmuşlardır. Konuyla ilgili resmi makamlar tarafından yapılan toplantılarda verilen bilgiler kulaktan kulağa dolaşarak kendileri için en iyi seçimin ABD'ye göç etmek olduğuna grup olarak ikna oldukları başvuru sayısından anlaşılmaktadır. 2004 yılında başvurular tamamlandıktan sonra gruplara ayrılarak

ABD’ye göç başlamıştır. 2007 tarihinde süreç tamamlanmış ve yaklaşık 12 bin Ahıska Türkü Amerika’nın 30 farklı eyaletine yerleştirilmiştir. Uluslararası Göç Örgütü ve ABD yetkililerinin ortak çalışmasıyla yürütülen göç sırasında Ahıska Türkleri yaşadıklarını şu şekilde anlatmışlardır:

> Yardım yaptılar bize çok gözel sağ olsunlar. Yardım yaptilar. Evi de verdiler bize bu refugee center(mülteci derneği). Ev verdi, yatak verdi, her birşey verdi. 6-7 ay yardım etti. Ev parasını ödüyordu. Elektrik faturasını ödüyordu. Appointmentlara(randevulara) falan her yere götürüyordu. Sonra araba aldık, iş bulduk. İşe girdik. İşlemeye başladık. Kendimiz ödemeye başladık. (Tahir, E, 37, ABD)

> Ev verdiler. Apartmentlar verdiler. Geldiler bir iki ay bizimle ilgilendiler. Evlere kap kaşuktur, yatmak odalarıdır, işlenilmiş olsada yardım ettiler. Bizlere 1-2 ay rahatlık verdiler. Cash(nakit) ve food stamp(yemek çeki) verdiler. İş buldular, eşime kardaşlarına, bana.(Naile, K, 34, ABD)

Naile ve Tahir’in anlatılarında görüldüğü gibi Ahıska Türkleri ABD’ye mülteci statüsüyle yerleştirildikleri için program kapsamında birçok yardım almışlardır. Her aileye sponsor olarak tabir edilen onlarla ilgilenebilecek bir kişi verilmiştir. Uluslararası Göç Örgütü ve Yahudi Aile Servisi çalışanlarından oluşan bu kişiler Ahıska Türklerinin evlere yerleştirilmesinden, İngilizce kursuna yazılmasına, ehliyet alma sürecine kadar her konuda kendilerine yardımcı olmuşlardır. Ayrıca Rusça ve Türkçe bilen tercümanlar istekleri halinde Ahıska Türklerine yardımcı olmuşlardır. Mülteciler için tahsis edilen apartmanlara yerleştirildikten sonra çalışmaya başlayana kadar kira ve fatura ödememişlerdir. Bu süreçte nakit yardımı ve marketten alışveriş yapmalarını sağlayan yemek çekleri verilmiştir. İlkokul ve ortaokul çağında olanlar doğrudan okula başlatılmışlardır. Lise çağında olanlar ve daha büyüklere hızlandırılmış dil kursları verilmiş, bir yanda da ABD’deki yaşamla ilgili seminerler, iş yaşamıyla ilgili bilgilendirmeler yapılmıştır. İşe yerleştirilmeleri sürecinde de ilgili sponsorlar başvuru yapmaları ve işe başlamalarında yardımcı olmuştur.

> Biz daha airportta(havalimanı) Amerikan hükümetinden karşıladılar. Eve yerleştirdiler. 3 ay onlar ödediler. Ondan sonra iş bulmaya yardım ettiler. Çocukları okula verdiler. (Sevinç, K, 38, ABD)

ABD'ye geldiklerinde 11 yaşında olan Elmira geldikleri gibi okula başlamış. Okula giderken İngilizcelerini geliştirmek için başka bir programa katıldıklarını şöyle anlatıyor:

> Okula gidiyorduk. Okuldan otobüs geliyordu international okuluna götürüyordu. 3 saat falan orda oluyorsun. Orda böyle İngilizceni ilerletiyorsun yardım ediyorlar. Sonra geri okula geliyorduk. (Elmira, K, 20, ABD)

ABD'ye geldiklerinde 16 yaşın üzerinde olanlar genellikle okula gitmek yerine en kısa sürede iş bularak çalışmaya başlamışladır. Bu durum Ahıska Türkleri arasında ABD'ye göç ettikleri yaş ve eğitim durumları arasında negatif bir ilişkinin doğmasına neden olmuştur. Çünkü göç edilen yaş arttıkça eğitimlerine devam etme olasılığının azaldığı görülmektedir. Buna rağmen birkaç yıl çalışıp ailenin yerleşik hayata geçmesine katkıda bulunanlar da mevcuttur. Rahman ABD'ye geldiğinde 21 yaşında olmasına rağmen birkaç yıl çalıştıktan sonra eğitim hayatına devam etmiş.

> Ben liseyi orda bitirdim. Burada 2-3 sene okumadım. Ağır işlerde çalıştım. Housekeeping (otel temizlikçisi). Bunlar da (eşinin ailesini kast ederek) bana yardım etti dediler cahilsin okula get dediler. Buraya gelip paranın peşine düştü bizim nesil. Okuyamadık. (Rahman, E, 29, ABD)

ABD'deki hayata kısa sürede alışan Ahıska Türkleri Amerika'daki fırsatlardan yararlanarak ev ve araba sahibi olmaya, çocuklarına yatırım yapmaya başlamışlardır. ABD'nin yerleştirdiği apartmanlarda küçük olduğu için rahat yaşayamayanlar krediyle müstakil evler satın almaya başlamışlardır.

> Burayi aldik biz. 5 yildir burda oturuyoruz. O apartmanlarda hiç oturamadım ben. Yukarı çikiyirim ayağım ağriyirdi. Kokuyor. Hiç olmadı orası. Çocuklar oynayamiyir orda. Burda rahatız. Buraya geldik polis gelmemiştir kapımıza. Çünkü komşiler deseki bu adamlar böyledir bağırıp çağıriye diye polisler geliyir apartmıntta. Ses yapiyirdik kalabalık olunca. Bura eyidir. (Aybek, E, 83, ABD)

Geniş ailelerde yaşayan Ahıska Türklerinin iki odalı apartman dairelerinde oturmakta zorlandığı görülmektedir. Ahıska Türkleri Seattle'a ilk yerleştiklerinde Seattle belediyesinde göçmen ve mülteci komisyonunda danışmanlık yapan ve aynı zamanda Seattle'da faaliyet gösteren Türk-Amerikan Kültür Derneğinde (TACAWA) çalışan Yasemin Şan eşya ve erzak yardımı yaptıklarını, aynı zamanda Amerikan sistemine entegre olabilmeleri için banka, sağlık kurumları ve eğitim sistemiyle ilgili seminerler

düzenlediklerini anlatmıştır. İlk geldiklerinde hepsinin bir arada yaşayabileceği bir köy oluşturulması isteklerinin olduğunu ama belediye iskan biriminin bu talebi olumlu karşılamadığını söyleyen Yasemin Şan daha sonra birbirine yakın arsa almak istediklerini ama banka kredi vermediği için bundan da vazgeçtiklerini söylemiştir. Saha araştırması sırasında Ahıska Türklerinin evleri ziyaret edildiğinde aynı çevrede yaşayan birkaç Ahıskalı ailenin daha aynı sokak veya yakın sokaklardan ev aldığı gözlemlenmiştir. Özellikle yeni yapılan ve daha önce yerleşim olmayan yerlerden birkaç aile birden ev alarak buralarda kendilerine bir çevre oluşturuyorlar. Seattle'da bu şekilde ev satın alınan 4-5 mahalle bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesinde çıkmaz sokakta yer alan 8 müstakil evin hepsi Ahıskalılara aittir ve mahallenin ismi kendi aralarında İstanbul Mahallesi olarak anılmaktadır. Seattle bölgesinde yaşayan Ahıska Türklerinin Seattle şehrinin güneyinde yer alan Kent, Tukwila ve Federal Way'de yaşamaktadırlar. Bu bölgeler Seattle şehrinde genellikle göçmenlerin yaşadıkları bölgeler olarak bilinmektedir. ABD'nin yerleştirdiği mülteci apartmanlarının bu bölgelerde yer alması da Ahıska Türklerinin yaşadıkları bölgelerin göçmen yoğunluklu yerler olduğunun göstergesidir. Ahıska Türkleri ABD'ye yerleşmelerinin üzerinden geçen dokuz yılda ev alarak, iş kurarak, eğitim alarak, ve İngilizce öğrenerek "Amerikan rüyasını"[18] gerçekleştirme yolunda ilerlemektedirler. ABD'ye yerleşen ama halen akrabaları Rusya'nın farklı bölgelerinde ayrımcılığa maruz kalarak yaşayan Ahıska Türkleri geride kalanların ABD'ye kabul edilmesi için sivil toplum örgütleri vasıtasıyla lobi faaliyetleri yapmaktadır. Ekim 2013 ve Şubat 2014 tarihleri arasında Amerikan Kongresinde Ahıska Türkleri konusu kongre üyeleri tarafından dört defa gündeme taşınmıştır. 27 Ocak 2014 tarihinde 38 kongre üyesinin imzasıyla Dış İşleri bakanı John Kerry'ye güney Rusya'da zor koşullarda yaşayan 80 bin Ahıska Türkünün ABD'ye göç etmelerine imkan sağlayan yasanın çıkartılması taleplerini içeren bir mektup yazmışlardır. 2015 yılı itibariyle Rusya'da yaşayan Ahıska Türklerinin ABD'ye mülteci statüsünde kabul edilmesi konusunda herhangi bir gelişme olmamıştır.

[18] James Truslow Adams'ın 1931 yılında yazmış olduğu "Amerika'nın Destanı" isimli kitabında "Amerikan rüyasını" herkesin nerede doğduğu ve kim olduğundan bağımsız olarak kabiliyetleri ve başarıları ile daha iyi, daha zengin, daha refah bir yaşama kavuşabilmesine imkanı olması olarak tanımlamaktadır.

4.2.2 Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Göç Yolculuğu

Saha araştırmasının ikinci bölümünü oluşturan Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göç hareketliliği belirli bir zaman aralığında ve belirli bir bölgeden olmadığı için ABD'ye göç edenlere göre daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göç hareketliliği üçe ana akımdan oluşmaktadır: (1) Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dan 1991 yılından sonra Türkiye'ye göç edenler; (2) 1956 yılından sonra Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dan önce Azerbaycan'a 1991 yılından sonra da Türkiye'ye göç edenler; (3) 1989 Fergana Vadisi olaylarından sonra Azerbaycan ve Rusya'ya göç edip, 1991'den sonra Türkiye'ye göç edenler. Yapılan bu ayrıntılı gruplamaya rağmen görüşmeciler arasında göç yolculuk basamakları çok katmanlı olan bireyler bulunmaktadır. Mesela 15 yıldır Türkiye'de yaşayan Ahmet'in ailesi Özbekistan'da yaşarken 1956 yılında Azerbaycan'a, 1976 yılında diğer Ahıska Türkleri gelmediği için tekrar Özbekistan'a göç ediyor. Ahmet Özbekistan'da üniversite okurken, 1983 yılında ailesi sağlık gerekçesiyle Kırgızistan'a göç ediyor. Üniversiteyi bitirip evlenince ailesinin yanına Kırgızistan'a göç eden Ahmet, 1989 Fergana vadisi olaylarından sonra tekrar Azerbaycan'a göç ediyor. 11 yıl Azerbaycan'da yaşayan Ahmet son olarak 2000 yılında Türkiye'ye geliyor ve o zamandan beri İzmir'de yaşıyor. Görüldüğü gibi Ahmet'in göç hareketliliği yukarıda yapılan gruplamalardan hiç birine uymamaktadır. Ahıska Türkleri arasında zorunlu göçlerin haricinde sağlık, eğitim, iş ve aile birleşimi nedeniyle Orta Asya'daki belirli ülkeler arasında devamlı bir hareketlilik mevcuttur. Özellikle SSCB'nin yıkılmasına kadar aynı birliğin ve yönetimin çatısı altında yer alan bu ülkeler arasında göç etmek daha kolay olduğundan Ahıska Türkleri rahatlıkla ülke değiştirmişlerdir.

Ahıska Türkleri 1956 yılına kadar sürgün edildikleri bölgelerin dışına çıkamadıkları için bu dönemde Türkiye'ye göç eden hiç olmamıştır. 1956 yılında serbest hareketlilik hakkına sahip olmalarına rağmen Türkiye ve SSCB arasında Kars, Ardahan ve boğazlar konusunda devam eden gerginlik nedeniyle 1937 yılında Rusya tarafından tüm geçişler kapatılmıştır. SSCB'ye duyulan güvensizlik nedeniyle birlik içerisinde yer alan ülkeler "yüksek riskli göç ülkeleri" grubunda kabul edilerek sıkı vize rejimi uygulanmıştır (İçduygu, Erder, & Gençkaya, 2014). Bu nedenle 1956-1990 yılları arasında Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göçü mümkün olmamıştır. Görüşmelerde neden

daha önce Türkiye'ye gelmedikleri sorulduğunda görüşmeciler "kapıların kapalı olduğunu" söylemişlerdir. Sarp sınır kapısının 1988 yılında açılması ve 1992 yılında, 3835 sayılı, "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanınına Dair Kanun" 11 Temmuz 1992'de 21281 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun Ahıska Türklerinin iskanlı göçüne olanak tanıdığı gibi aynı zamanda kanunda serbest göç olarak tanımlanan bireysel göç etmenin önünü açmıştır. İskanlı göç kapsamında yalnızca 150 aile Iğdır'a getirilerek vatandaşlık verilmiş, konutlara yerleştirilmiş ve kamu sektöründe işe yerleştirilmişlerdir (Aydingün & Aydingün, 2014). Kanun halen yürürlükte olmasına rağmen o tarihten sonra iskanlı göç kapsamında hiçbir Ahıska Türkü Türkiye'ye yerleştirilmemiştir. Bu süreçten sonra Ahıska Türkleri bu kanunun onlara verdiği fırsatı değerlendirerek serbest göç kapsamında bireysel olarak göç etmişlerdir. 1992 yılında bu kanun çıkartıldığında nasıl işleyeceğin bilmeyen Ahıska Türkleri Moskova Büyükelçiliğine başvurduklarını şu şekilde anlatmıştır:

> Rahmetli Turgut Özal 92inci yıl bir Şubat ayında bir yasa çıkardı. Zor durumda olan Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabulü ve iskanına dair kanun. Ben hemen onu dilekçe yazdım. Götürdüm Moskova'ya. Dilekçe verdim bütün ailemin tarafında. Orda Türk elçiliğine gittim. Orda bir memur vardı benlen görüşti. Dilekçeyi okudi dedi siz ne yapacaksınız burda eviniz var, barkınız var. Orda Türkiye size ev vermez. Ben dedim farketmez sen bu dilekçeyi al. 92inci yıldaydi bu. Bir yıl bekledik hiç haber yok. Sonra son vakitte biz Azerbeycan'a geldik. Orda yaşadık. Biz işte Azerbaycan'da tekrar sorduk Moskova büyükelçiliğine dilekçeler vermiştik diye. Onlar bilemeyiz deyince ne yapalum biz dedük. Orası Türkiye siz de Türksünüz dedi gedebilirsiniz dedi. O yasada zaten diyir bakanlar kurulu kararyla veyahut serbest. (Ramil,E, 78, TR)

Ramil ve ailesi büyükelçilikten aldıkları olumlu cevaptan sonra serbest göç kapsamında 1994 yılında Türkiye'ye göç etmişlerdir. O dönemde böyle bir kanunun varlığından haberi olmayan çok fazla Ahıska Türkü olduğu için Ramil ve ailesi Türkiye'ye bu kanun kapsamında bireysel olarak göç eden ilk ailelerden biridir. Daha sonra Rusya ve Orta Asya'daki dernekler vasıtasıyla Türkiye'ye serbest göçe imkan tanıyan bir yasanın olduğu bilgisi hızlıca yayılmıştır. Böylelikle 1994 yılından itibaren Türkiye'ye Ahıska Türklerinin göçü başlamıştır. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göç nedenleri birbirinden farklılık göstermektedir. Genel olarak dört ana başlık altında toplanabilecek göç nedenleri

şunlardır: (1)Türkiye'yi vatan olarak görmeleri; (2)Eğitim; (3) Yaşadıkları yerlerdeki sıkıntılar; (4) Gelecek nesillerin örf ve adetlerini koruması için.

Ahıska Türkleri kendilerini Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası olarak gördükleri için Türkiye'ye göç etmeyi vatanlarına geri dönmek olarak tanımlamaktadırlar. Ahıska topraklarının 250 yıl Osmanlı yönetiminde kaldıktan sonra 1828 yılında Rus İmparatorluğuna bırakılmasıyla başlayan süreçte bu bölgede yaşayan insanlar Rus İmparatorluğunun içinde azınlık durumunda kalmışlardır. 1917 yılında bölgenin SSCB yönetimine geçmesiyle azınlık konumları devam etmiştir. Sınırların çizilmesiyle aynı dili, aynı kültürü, aynı yemekleri, anı gelenekleri paylaştıkları tanıdıklarının ve akrabalarının Kars'ta Ardahan'da kalması onlarda Türkiye'ye karşı farklı bir bağlılık duygusu oluşturmuştur. Ahıska hiçbir zaman Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer almasa da onlar Osmanlı'nın devamı olarak gördükleri Türkiye'yi vatan toprağı olarak görmektedirler.

> Kendi toprağımız kendi memleketimiz yani. Ahıska Osmanlı zamanında savaşta kovulduk işte. Yarısı savaşta diğer tarafta kaldı yarısı bu tarafta. Araştırıp edince akrabalar çıkıyor. Çoğu akrabalarını bulan oldu. Çok eskilerden dedelerden kalan akrabalarını bulan oldu. (Halise, K,27, TR)

Savaş yüzünden akrabaların farklı ülkelerde yaşamaya başlaması aralarındaki birlikteliğin ve ortaklığın devam etmesine engel olmamıştır. Fiziksel olarak görüşemeseler bile savaştan sonra akrabalarının diğer tarafta kaldığını bilen, bunu yeni nesillere anlatan büyükler sayesinde Türkiye'ye göç edenler arasında bu akrabalarını arayıp bulanlar olduğu Halise'nin anlatısında görülmektedir. Doğdukları toprakların, akrabalarının yaşadığı köylerin sınırın öte tarafında kalması bugün Türkiye sınırları içerisinde kalan topraklarla bir ortaklığın kurulması sonucunu doğurmuştur.

Ahıska Türklerinin Türkiye'yi vatan olarak görmelerinde etkili olan ikinci sebep ise atalarının Anadolu'dan göç eden Türkler olduğunu düşünmeleridir. Osmanlı İmparatorluğu 1578 yılında Ahıska bölgesini fethederek Çıldır eyaleti kurunca bölgede Müslümanlığın yayılması ve Türk nüfusunun artması için Anadolu'dan bu bölgeye göçlerin olduğu iddia edilmektedir. Bu konuda kaynaklarda net bir bilgiye ulaşılamamasına rağmen Ahıska Türklerinin anlatılarında bu hikâyeye sıklıkla rastlanmaktadır.

> Ana vatanımız burası öyle diyeyim. Çünkü sonuçta Rusya Rusya'dır. Ama Türkiye bizim vatanımızdır. Eskiden zaten dedelerimiz… Benim dedem zaten Türkiyeli. Kendisi Türkiye'de doğmuşta kendisi nasıl olmuşsa Gürcistan'a yerleşmiş. Dedem derken dedemin babası öyle bişeyi… Nette bilmiyorum da. Karar verdik o yüzden biz de vatanımıza geri geldik (Ayvaz, E, 31, TR)

Ayvaz'ın anlatısında görüldüğü gibi Ahıska Türkleri Türkiye'ye göç etmelerini "göç" olarak tanımlamak yerine "vatana geri dönmek" olarak tanımlıyorlar. Daha önce hiç yaşamadıkları bir toprak parçasını kendi vatanları olarak kurgulayan Ahıska Türkleri ulus devletin üyesi olmanın birinci şartı sayılan vatandaşlık haklarına sahip olmadıkları halde hayali bir bağla Türkiye'ye kendilerine bağlı hissetmektedirler. Bu yüzden de tıpkı Almanya'ya göç eden işçilerin emekli olduktan sonra geri dönmelerinde görüldüğü gibi kendilerini ait oldukları, bir parçası hissettikleri vatanlarına geri döndüklerini söylemektedirler.

Genç nesiller arasında Türkiye'ye göç etme nedenlerinin başında eğitim gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin 1992 yılında Türk ve Akraba Topluluklara yönelik uygulamaya koyduğu "Büyük Öğrenci Projesi" kapsamında Ahıska Türkleri Türkiye'de eğitim almaya başlamışlardır. Bu projeyle "Türk Dünyası" olarak kabul edilen ülkelere belirli kontenjanlar ayrılmış, bu öğrenciler sınavlar veya mülakatlarla burslu olarak Türkiye'de okumuşlardır. Bu kontenjanlardan bir kısmı Orta Asya ve Rusya'da yaşayan Ahıskalı öğrencilere ayrılmıştır. 1992 yılından sonra Ahıska Türkleri arasında eğitim almak için Türkiye'ye gelenlerin sayısı bu nedenle artmıştır. Daha öncesinde öğrencilerin Yabancı Öğrenci Sınavına(YÖS) girerek Türkiye'ye gelme imkânı da bulunmaktaydı ama "Büyük Öğrenci Projesi" kapsamında öğrencilere aylık burs verildiği için Ahıska Türkleri arasında bu programa talep daha fazla olmuştur. Halen Türkiye'de eğitim alan Mirza'nın Türkiye'de eğitim almakla ilgili düşünceleri şu şekildedir:

> Bir kaç sebep var da mesela önceliklisi Türkiye'de birisi için, bir öğrenci nasıl gidip Londra'da okumak isterse Londra onun için nasıl bir eğitim şartı sunarsa Türkiye'de benim için o anlama geliyor. Eğitim açısından böyle. (Mirza,E,20, TR)

Mirza'nın anlattığı gibi Ahıska Türkleri için Türkiye'de eğitim almak çok önemli bir imkân olarak görülmektedir. Ayrıca sosyo-ekonomik sınıflar arasında yukarı doğru

hareketliliğin sağlanması için Türkiye'de eğitim almak önemli bir basamak olarak görülmektedir. Mirza bundan sonraki hedefleri için Türkiye'de okumanın çok önemli olduğunu şöyle anlatıyor:

> Çünkü hedeflediğim uzum vadeli planlarımda da Türkiye benim için öncelikliydi. Neydi Uludağ Üniversitesini bitirip akademisyen olarak başlamak. Daha sonra eğer mümkün olursa Ardahan veya Ahıska'ya yakın başka bir üniversiteye aldırmak. Ondan sonra Ahıska Üniversitesine girebilmek. Bu benim için önemli. (Mirza,E,20, TR)

Mirza Ahıska bölgesine geri dönmenin yolunun Türkiye'den geçtiğini, bu yüzden de buraya eğitim almaya geldiğini söylemektedir. Saha araştırması sırasında sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği programlarda eğitimin önemine özellikle vurgu yapıldığı fark edilmiştir. Ayrıca Ahıska Türklerinin sürgün sonrasında haklarının iade edilmesi konusunda yapılan çalışmalarda hukukçulara ve akademisyenlere ihtiyaç olduğu, bu yüzden de Ahıskalı gençlerin bu alanlara yönelerek bu işe sahip çıkmaları gerektiği söylenmektedir.

Türkiye'de eğitim almak aile arasında göç hareketliliğinin başlamasında da önemli bir rol oynamaktadır. Zaim 1996 yılında Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesinde eğitim almak için Türkiye'ye gelmiş. Daha sonra Tıp Fakültesinde okuyan kuzeni de Türkiye'ye geliyor. İki kuzen eğitimlerini tamamladıktan sonra ailelerini Türkiye'ye getirmeye karar veriyorlar. Zaim'in ailesi 2006 yılında, kuzenin ailesi ise 2014 yılında Türkiye'ye geliyor. Zaim'in hikâyesinde görüldüğü gibi burada eğitim alan, yerleşik hayata geçen ve buranın sistemini öğrenen gençler ailelerinin Türkiye'ye gelmesini sağlamış oluyorlar.

Türkiye'ye göç etme nedenlerinden bir diğeri Ahıska Türklerinin yaşadıkları ülkelerde azınlık konumunda olmalarından dolayı dini ve kültürel değerlerini kaybetme korkusundan kaynaklanmaktadır. Türkiye'de Türklerin arasında yaşamanın gelecek nesillerin kültürlerini korumasında önemli bir faktör olduğunu düşünmektedirler. Özellikle Ahıska Türkleri grup arasında iç evlilik yapılmasını tercih ettikleri için yabancı ülkelerde yaşamak konusunda endişe duymaktadırlar. Bu yüzden de Türkiye'ye gelerek çocuklarının yabancılarla evlenerek kültürlerini kaybetmelerinin önüne geçmeyi istemektedirler.

> Sebep genelde şu hani kızlarımız Rus erkeklerle gezmesin. Erkeklerimiz Rus kızları almasın yani ilerde yaşadıkça yaşadıkça… Tabi ki örf âdetimizi kolay kolay kaybeden bir millet değiliz ama ben yapmam belki değeri evlenir. Bu sefer nolur? Bizimkiler de şey var. Soy. Hani soyumuz kaybolmasın. (Şahsiye, K, 34, TR)

Türklerin yaşadığı ve Türkçe konuşulan bir toplumda yaşama isteği Ahıska Türkleri arasında yaygın olarak görülen bir istektir. Orta Asya'da ve Rusya'da hep azınlık konumunda yaşadıkları için Türkiye'de yaşamayı hayal ettiklerini şu şekilde anlatmaktadırlar:

> Ne bileyim hep böyle başka ülkede yaşadık ya hani başkasının dilini öğren. Başkasının müziğini dinle. Hep diyorduk ki acaba Türkiye'ye gittiğimiz zaman hani Türkçe konuşabilecek miyim? Bir mağazaya gidicem ve Türkçe isticem. Bana şunu verebilir misin diye? Bana böyle çok masal gibi geliyordu. Aa Türkçe… Türkçe okuluna gitmek, Türk müziği dinlicem falan. Bana böyle çok entresan geliyordu. Hem evde hem dışarda Türk dilini konuşucam. (Nuriye, K, 40, TR)

Nuriye Türkiye'de çoğunluğun bir parçası olarak yaşamanın, gündelik hayatta Türkçe konuşabilmenin onun için bir hayalden ibaret olduğunu anlatmıştır. Bu durum azınlık olarak yaşayan toplumlarda çoğunlukla karşılaşılan bir durumdur.

Gelecek nesillerin daha iyi koşullarda ve "vatanlarında" yaşamaları için Türkiye'ye göç ettiklerini söyleyenler ilk göç eden nesiller zorluk yaşasa bile gelecek nesillerin daha rahat edeceğini düşünmektedir.

> Adamın birine demişler ki cennete gider misin? Adam demiş ki ula cennete kim gitmez? Tabi ki giderim. Demiş ki ama cennete gitmeden önce ölmen lazım. Öyleyse dur o zaman bir düşünem de geleyim. Bizim durumumuz böyle. Ben burda gelip ölmesem çoluk çocuğum gün göremeyecek. Torunlarım için yaşıyorum ben burda. Kimliğim yok, emekliliğim yok, ayluğum yok. Bir yere kabul etmiyir beni. (Kemal, E, 53, TR)

4 yıldır Türkiye'de yaşayan Kemal vatandaşlığı ve emekli maaşı olmamasına rağmen Türkiye'ye torunları için geldiğini söylemektedir. Sürgün sonrasında yaşadıkları ülkelerde karşılaştıkları ayrımcılık ve zorlukları gelecek nesillerin yaşamaması için göç

kararı alan kişiler Türkiye'ye geldiklerinde karşılaştıkları oturma izni, çalışma izni, emeklilik gibi problemlere gelecek nesiller için katlanmaktadırlar.

Ahıska Türklerinin Türkiye' ye göçü ya da kendi tanımlamalarıyla "vatana geri dönüşü" 1992 yılından itibaren devam etmektedir. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin nüfusunu resmi kaynaklardan öğrenmek için İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi birimine başvuru yapılmış ancak yabancılara ait bilgilerin paylaşılmasının bilgi edinme kanundaki "gizlilik ilkesine" aykırı olduğu gerekçesiyle paylaşılamayacağı söylenmiştir. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlüğüne Türkiye'de yaşayan ve vatandaşlık kazanan Ahıska Türklerinin nüfusu hakkında bilgi talebinde bulunulduğunda da soy durumuyla ilgili sistematik bir tasnif yapılmadığından Türk vatandaşlığını kazanan Ahıska Türklerinin sayısına ilişkin bilgi verilemediği söylenmiştir. Dolayısıyla Ahıska Türklerinin nüfusuna dair resmi kaynaklarda bilgi edinmek mümkün olmamıştır. TBMM Bursa Milletvekili Kemal Ekinci'nin 2011 yılında Ahıska Türkleriyle ilgili Başbakanlığa verdiği soru önergesi kapsamında Başbakanlık tarafından vatandaşlık ve ikamet izni verilen Ahıska Türklerinin sayısı açıklanmıştır. Başbakanlığın vermiş olduğu cevaba göre 1991- 2011 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanan Ahıska Türkü sayısı 19 bin 527'dir. Ekim 2011 tarihi itibariyle 11 bin 231 kişinin ikamet izni olduğu söylenmektedir. Bu rakamlara göre 2011 yılında Türkiye'de resmi kayıtlara dahil olan Ahıska Türkü sayısı 30 bin 758'dir. Derneklere sorulduğunda Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin nüfusunun 50binden fazla olduğunu söylemektedirler. Resmi verilerin üzerinden dört yıl geçmiş olmasına rağmen nüfusun bu kadar fazla artmış olabileceğini düşünülmemektedir. Bu yüzden de Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin nüfusunun 40 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.

4.3 Dil

Ahıska Türkleri, Anadolu Türkçesinin Ahıska ağzı olarak tanımlanan şekliyle konuşmaktadırlar. Bu ağız, Yukarı Kür ve Çoruh bölgesinin ortak dili olarak Posof başta olmak üzere Ardahan, Şavşat, Artvin, Ardanuç ve Oltu bölgesinde konuşulan ağızla ortak özellikler taşımaktadır(Zeyrek, 2001). Ahıska Türkleri 1944 sürgününden sonra yaşadıkları ülkelerin dillerinden etkilendikleri için bugün konuşulan Ahıska ağzında Özbekçe, Kırgızca, Kazakça ve Rusça kelimelere rastlanmaktadır.

> Özbekçe de katıyoruz biz. Kırgızca da katıyoruz. Rusça katıyoruk. Arabaya maşhina diyoruz. Bak bizim oturup sayuyoruk ta bizde 96 söz Rusçadır. (Akif, E, 79, TR)

> Halaya bibi diyoruz o Kürtçe, domatese pomidor diyoruz o Rusça, toy deriz o Türklerde Özbeklerde öyle kullanıyor. Her dilden bir şeyler var. (Rüstem, E, 84, TR)

Ahıska Türklerinin "Türk Dünyası" ve "Türk dili konuşan ülkeler" olarak tanımlanan Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a sürgün edildiklerinden dil yapısı Türkçeye benzerlik gösteren ülkelerde yaşamışlardır; ancak bu ülkeler SSCB'nin yönetimi altında olduğu için Rusça eğitim yapılmaktadır. Bu yüzden de SSCB'de siyasi, idari, hukuki alanlarda kullanılan kelimelerin Rusça olduğu ve bunların Ahıska ağzına geçtiği görülmektedir (Demiray, 2011). Tablo 2'de Ahıska Türklerinin günlük hayatta kullandığı Ahıska ağzına geçen bazı Rusça kelimeler verilmiştir.

Ahıska Ağzı	Türkiye Türkçesi
Agent	Ajan
Milis	Polis
Kapitalizma	Kapitalizm
Kazet	Gazete
Şokolat	Çikolata
İskam	Sandalye
Kinişka	Belge, Kimlik
İnjinel	Mühendis

Tablo 2 Ahıska Ağzında Kullanılan Rusça Kelimelerden Bazıları

Ahıska Türkleri konuştukları dil üzerinden kimlikleri ve etnik sınırlarıyla ilişki kurdukları gözlemlenmiştir. Mesela Türkiye Türkçesinin yerli Türkçe olmadığını, onların konuştukları dilin "gerçek" Türkçe olduğunu iddia ederek kimlik ve aidiyetleri açıkladıklarına görüşmeler sırasında sıklıkla rastlanmıştır.

> Ya bu 24 kökenli Türk milleti alma diyirdi siz neden elma diyirsiniz. Avrupalılaşmış. Tüm herkes bazar diyir siz neden pazar diyirsiniz. Bu Fars dilindedir. Ocak ayına biz zehmeri, gücük, mart, abril, mayıs, kiraz ayı, biçin ayı, harman ayı, döğrüm ayı, şarap ayı, koç ayı, karakış ayı. Perşembe, çarşembe diyirsiniz. Bunun adi var. Bunun kendi adında deyin. Benim adım Ehmed. Siz diyorsunuz Ahmet. Bu nerden çıktı? Bak gidersen Ankaradan öte yane get benim tohumlarım var Muşta. Ben gedeyerim ben nasıl söyliyirim onlar da öyle söyliyir. Get Van'a, Kars'a, Ardahan'a get, Erzurum'a get. Siz şimdi Avrupa olmuşunuz. Ne var bu Avrupa'da? Avrupa bizden öğrensin. (Akif, E, 79, TR)

Türkiye Türkçesinin yerli Türkçeden farklılaşmasına ve "Avrupalılaşmasına" Ahıska Türklerinden çok fazla eleştiri gelmektedir. Saha araştırmasının yapıldığı İzmir ve Bursa'da İstanbul ağzının yaygın olarak kullanılmasından dolayı Ahıska ağzı bu bölgelerde Doğu'da konuşulan dile benzetilmektedir. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri genellikle eğitimli ve Türkiye'nin Batı bölgelerinde yaşamış kişilerle karşılaştıkları için Türkiyeli Türklerin kullandıkları dilin yerli Türk dilinden farklı olması konusunda Türkiye'de yaşayan Ahıskalı Türklerle aynı düşüncededirler.

> Bu pardon var ya o Türk sözü müdür? Burda görüyorum Türkiyeliler pardon diyir. Ula o Türk sözü müdür? Siz almışsınız bak domates, patates. Siz de çok İngilizce şeylerine girmiş. Biz de ana babamız temiz söyler. Rusça'da katmaz. Özbekçe de katmaz. (Laçin, E, 65, ABD)

Ahıska Türkleri Ahıska ağzının Türkiye'nin doğu illerinde konuşulan dille benzerlik göstermesinin Türkiye ile aralarındaki bağ ve aidiyetin göstergesi olduğunu düşünmektedir.

> Mesela Azerbeycanlı konuşsa %70 anlarsınız, Özbek, Kırgız, Kazak zaten anlamazsınız. Ama mesela bizim Ahıskaca konuştuğumuzda siz %100 anlıyorsunuz. Sadece bilmediğiniz kelimeler… Onlar da Rusça katarsa, yada Özbekçe katarsa. Şimdi bunu burda Türkiye'de de konuşan var. Ardahan, Kars…

> Hemen hemen bu kelimeleri kullanıyorlar. Çünkü belli bir dönem Rusya'nın altında olmuştur. (Ahmet, E, 51, TR)

Ahmet'in anlatısında görüldüğü gibi Ahıska ağzının Türkiye'de Ardahan ve Kars çevresinde konuşulan ağızlara benzemesinin bir dönem bu bölgelerin de Rusya'nın yönetimi altında kalmasından kaynaklandığını söylemektedir. Ortak bir kültürün aynası olarak görülen dil Ahıska Türklerinin bugünkü Türkiye sınırları içerisinde kalan gruplarla ortak bir kültürünün olduğuna vurgu yapmaktadır.

Ahıska Türkleri anavatanlarından sürgün edildikleri, başka ülkelerde azınlık olarak yaşamak zorunda kaldıkları halde kendi kültür ve dillerini hiçbir zaman kaybetmediklerinden gurur duymaktadırlar.

> Hep Türkçe. Hiç hayatta bak Özbekistan'da, Rusya'da ne çocuklarım ne ben hiç bir dili konuşmamuşık. Türkçeden başka dili konuşmamışık. Sevmezdim hiç. Okula giderdim kendim ancak derste konuşurdum Özbekçeyi. (Nergize, K, 60, TR)

> Özbekistan'da biz anaokuluna giderken anaokulunun öğretmeni annemi çağırıp lütfen evde Rus dilinde konuşun bu çocuklara, hikaye Rus dilinde anlatın da anlamadıkları için bizi dinlemiyorlar yaramazlık yapıyorlar deyince annem hocam önce ana dillerini öğrensinler sizin dilinizi yani Rus dilini zaten öğrenecekler diye cevap vermişti. O yüzden Rus dilini evde kullanmadık yani. Öyle bişeyimiz olmadı.(Aygün, K, 29, TR)

Hem Türkiye'de hem de ABD'de yaşayan görüşmeciler mecbur kalmadıkça Ahıska ağzından başka bir dil kullanmadıklarını söylemişlerdir. Ancak Rusya'da eğitim alan, görüşmenin yapıldığı sırada 30-40 yaşlarında olan neslin kendi aralarında Rusça konuştukları gözlemlenmiştir. Bazı katılımcılar ise Rusya'da yaşarken kendi aralarında daha fazla Rusça konuştuklarını ama Türkiye'ye ya da Amerika'ya gelince daha az Rusça kullanmaya başladıklarını söylemişlerdir.

Görüşmeler sırasında aile içerisinde aynı anda birden fazla dilin konuşulduğu gözlemlenmiştir. ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinde aile içinde Ahıska ağzı, Rusça, Özbekçe, Türkiye Türkçesi ve İngilizce konuşulduğu görülmektedir. Aile içerisinde bireylerin birbirileriyle farklı dillerde iletişim kurdukları gözlemlenmiştir.

> Evde Türkçe genelde. Ablamla bazen İngilizce. Annemle Türkçe İngilizce karışık. Babamla Türkçe ve Rusça. (Elmira, 20, K, ABD)

Elmira ablasıyla İngilizce, annesiyle Türkçe ve İngilizce, babasıyla Türkçe ve Rusça konuşmaktadır. Babasıyla neden Rusça konuştuğu sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: "*Babam Rusça konuşunca ben de Rusça cevap veriyorum. Unutmamış oluyorum hem*." Aslında Rusça konuşma alışkanlığını devam ettiren kişinin Elmira değil 40'lı yaşlarında olan eğitim ve gençliğinin büyük bir dönemini Rusya'da geçiren babasının olduğu anlaşılmaktadır. Görüldüğü gibi aile içerisinde kiminle konuşulduğuna göre kullanılan dil farklılık göstermektedir. Kullanılan dilin farklılık gösterdiği bir başka durum da konuşulan konuyla ilgilidir. Saha araştırma sırasında katıldığımız çay sohbetleri, düğünler ve sosyal aktiviteler sırasında Ahıska Türklerinin dini konular konuşurken Türkçeyi, Amerika'daki günlük ihtiyaçları, eğitim, iş hayatıyla ilgili şeyleri konuşurken İngilizceyi tercih ettikleri gözlemlemiştir Ayrıca erkeklerin kendi aralarında iş ve futbolla ilgili konuları konuşurken Rusça konuştuklarına rastlanmıştır. Bir ev ziyareti sırasında televizyonda Dünya Kupası izleyen erkeklerin Rusça bir kanaldan maçları takip ettiği görülmüştür. Neden Rusça bir kanaldan izlemeyi tercih ettikleri sorulduğunda *"futbolla ilgili terimlerin Türkçesini ve İngilizcesini bilmediklerini"* söylemişlerdir.

ABD'de yapılan saha araştırmasında düğün davetiyelerinin hepsinin Türkiye Türkçesi kullanılarak yazıldığı görülmüştür; İngilizce davetiye bastıran Ahıska Türklerinin olup olmadığını sorduğumuzda çok nadir olduğunu söylemişlerdir. Davetiyede her şey Türkçe yazılmış olmasına rağmen yalnızca tarih İngilizce yazılmaktadır. Ahıska Türkleri gün, ay ve tarihleri genellikle İngilizce olarak kullandıkları gözlemlenmiştir. Görüşmeler için randevu alırken Türkçe gün veya ay ismi söylediğimizde İngilizce olarak teyit etme ihtiyacı hissetmişlerdir. Rusçada gün ve ayların İngilizceyle benzerlik göstermesinden dolayı Ahıska Türklerinin alışkın oldukları şekilde gün ve ay isimlerini kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir.

Türkiye'ye göç eden Ahıska Türkleri Türkiye'de anadilin Türkçe olmasından dolayı zorlanmadıkları; Türkiye Türkçesini öğrenmenin kendi dillerini kaybetmek olarak yorumlamadıkları gözlemlenmiştir. Diğer yandan ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri ABD'de ana dilin İngilizce olmasından dolayı yeniden dil öğrenmek zorunda

kalmışlardır. Aynı zamanda ABD'ye 12 yaşından önce göç eden 1.5 nesil[19] ve ABD'de doğan 2. neslin ana dillerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olması Ahıska Türklerini endişelendirmektedir.

> İngilizce konuşmaya başladılar. Ama böyle giderse unutacaklar diye evde konuşmak yasak. (Tahir, E, 37, ABD)
>
> Çocuklar birbiriyle İngilizce söylüyor. Ben zaten bilmiyirim. Ben diyorum onlara evde bizim dili konuşun. (Aybek, E, 83, ABD)
>
> Türk dilini konuşuyorlar tabi. Ben diyorum ki evde Türk dilini konuşun. Dilini unutan dinsiz kalıyor. Evde de yapıyorlar kendi aralarında İngilizce konuşuyorlar. (

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi Ahıska Türkleri gelecek nesillerin kendi dillerini unutmaması için ev içerisinde çocukların İngilizce konuşmalarını yasaklamaktadırlar. Dil, kültür ve din arasında önemli bir ilişki olduğunu düşünen Ahıska Türkleri çocuklarının dilini ve kültürel değerlerini unutmaması için Gülen Hareketi[20] gönüllüleri tarafından Seattle şehrinde Ahıska Türklerine yönelik faaliyetler yapan kültür merkezinin hafta sonu okuluna göndermektedirler. Hafta sonu okulunda ders veren öğretmenler Türkiye'den ABD'ye göç eden Türklerden oldukları için tüm dersler Türkçe anlatılmakta ve ayrıca haftada bir saat Türkçe dersi verilmektedir. Saha araştırması sırasında katılımcı gözlemci olarak Türkçe dersine girerek öğrencilere Türkçe anlatılmış ve hafta sonu okulunda molalarda öğrencilerin kendi aralarında ve öğretmenleriyle olan iletişimleri gözlemlenmiştir. Üç farklı yaş grubundaki öğrencilerin Türkçe dersine katılarak gözlem yapılmıştır. 9-12 yaş grubundaki öğrencilerin Türkçe dersinde alfabedeki harfler ses gruplarına göre öğreniliyor ardından o harflerden kelime türetiliyor ve alıştırma yapılıyordu. En büyük yaş grubunda yer alan bu öğrenciler geçtiğimiz yıllarda da hafta sonu okuluna katıldıkları için Türkçeleri iyiydi ancak kendi aralarında İngilizce konuşmayı tercih ediyorlardı. Öğretmen kelimelerin anlamlarını sorduğunda genellikle İngilizce karşılıklarını vererek cevaplıyorlardı. Öğrencilerle aralarda yapılan

---

[19] 1.5 Nesil: ev sahibi ülkeye 6-12 yaşları arasında göç edenler (Rumbaut, 2004: 1167)

[20] Türkiye'de Gülen Cemaati veya Cemaat olarak bilinen Fethullah Gülen'in liderliğini yaptığı, dünya çapında okullar açarak insanlığa hizmet misyonu etrafında bir araya gelen insanların oluşturduğu bir sivil toplum hareketi olduğu için İngilizce literatürde "Gülen Movement" olarak kullanıldığından bu çalışmada Gülen Hareketi olarak kullanılmaktadır(Gözaydın, 2009: 1218).

konuşmalarda 9 yaşında Medina'ya neden Türkçe öğreniyorsun diye sorduğumuzda "Çünkü Türkiye bizim…" diyerek duraklamıştır. Cümlenin sonunda "Türkiye bizim anavatanımız" demek istediği sonradan sorulan sorularla anlaşılan Medina'nin bu konuda çok emin olmadığı için susmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir. ABD'ye geldiğinde bir yaşında olan Medina için anavatanlarının neresi olduğu, neden kendi aralarında Ahıska ağzında konuştukları ve neden Türkçe öğrendikleri gibi konuların halen zihninde netleşmediği anlaşılmaktadır. 7-8 yaş grubundaki öğrencilerin dersine katılımcı gözlemci olarak katılarak alfabedeki harflerden ve sesler kelime türetme alıştırması yapılmıştır. Örnek verilen kelimelerin anlamları sorulduğunda hemen hemen hiç biri cevaplayamamıştır. Mesela kitap nedir diye sorduğumuzda öğrencilerin hepsi *"book"* diyerek cevap vermişlerdir.

6 yaşında anaokulu grubu öğrencilerinin dersinde İngilizce Türkçe karışımı bir dil kullanıldığı gözlemlenmiştir. Sınıftaki öğrencilerin tamamı ABD'de doğmuş 2. Nesil çocuklar olduğu için Türkçeyi anlamakta zorlandıkları görülmüştür. Hafta sonu okuluna ilk defa katılan bu grup, öğretmen tahtaya harfleri yazdığında harfin Türkçe sesleri yerine İngilizce seslerini çıkarmışlardır. Amerika'da doğan ve burada büyüyen yeni nesil Ahıska Türklerinin dillerini kaybetmesi konusunda ailelerinin duyduğu endişeyi haklı çıkartan bir örnek oluşturmaktadır.

ABD'de yaşayan 1.5 ve 2. Nesil Ahıska Türkleri ana dillerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyayken Türkiye'dekiler Türkiye Türkçesinin Ahıska ağzına benzerliğinden dolayı göç sonrası hızlı bir şekilde Türkiye Türkçesini öğrenmektedirler. ABD'de yaşayanlarda olduğu gibi Türkiye'deki Ahıska Türkleri de Türkiyeli Türklerle konuşurken Türkiye Türkçesi, kendi aralarında konuşurken genellikle Ahıska ağzını tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Görüşmelerde 20-40 yaş grubundaki görüşmeciler genellikle araştırmacıyla Türkiye Türkçesi konuşmayı tercih etmişlerdir. Görüşmelerin deşifrelerinde de görüldüğü gibi 40 yaş üstü görüşmecilerin Ahıska ağzı ve Türkiye Türkçesini karıştırarak konuşmaktadırlar. Görüşmeler sırasında ortama bir Ahıskalının girdiği yada telefonla Ahıskalı birinin aradığı durumlarda görüşme yapılan kişinin aksanın Ahıska ağzına kaydığı gözlemlenmiştir. Mirza Ahıska Türklerinin kendi aralarında Ahıska ağzını kullanımın yaygın olmasını şu şekilde açıklamaktadır:

> Şöyle söyleyeyim bir dakika durmadan 3 Ahıskalı bir araya gelsin 1 dakika hiç Ahıskaca kelime kullanmadan Türkçe konuşçan deseniz mümkün değil konuşamazlar. Buraya mesela ben bir tane Kazakistan'dan, bir tane Rusya'dan, bir tane de Azerbaycan'dan getireyim. Konuşmalarına bakın. Kendi aranızda Türkçe konuşun deyin. Emin olun ağızlarından çıkacak her 5 lafın 3ü Ahıskaca olacak. Bunu sorun olarak görmüyorum ben. Şu net olarak görülüyor. Tutucu ve içe kapalı bir milletiz biz. Hani dışarıya karşı açılmayı pek sevmeyiz. (Mirza, E, 20, TR)

Mirza Ahıska Türklerinin kendi aralarında Ahıska ağzıyla konuşmalarının *"kapalı ve tutucu"* olmalarından kaynaklandığını düşünmektedir. Ahıska Türkleri arasında Ahıska ağzının korunması ve kendi aralarında bu dilin konuşmasının bir çeşit baskıdan kaynaklandığı söylenebilir. Kendi aralarındaki iletişimlerinde bir tarafın Ahıska ağzında konuşması diğer tarafı da bu şekilde konuşmaya zorlamaktadır. Kerckem ve diğerleri(2013) toplumsal baskının bir çeşidi olan kendi grubundan gelen asimile olmamak için uygulanan ve etnik grubun norm, değer ve kültürel pratiklerine uyum sağlamak için uygulanan baskıyı "etnik uyum baskısı" olarak tanımlamaktadır. "Dedikodu, saygınlığını yitirme, dışlanma ve alay konusu olmak etnik uyum baskısının gayri resmi yaptırımlarından bazıları" olarak görülmektedir (Kerckem, Putte, & Stevens, 2014: 277). Etnik uyum baskısı etnik sınırların korunmasında rol alan önemli mekanizmalardan bir tanesi olarak görülmektedir. Ahıska Türklerinin Ahıska ağzını kullanımında etnik gruptan gelecek yaptırımlar dolayısıyla etnik uyum baskısıyla Ahıska ağzının kullanımının Türkiye ve ABD'de devam ettiği görülmektedir. Ahıska Türkleri sürgünden bu yana birçok farklı ülkede, farklı kültürlerin arasında yaşamalarına rağmen kendi dillerini ve kültürlerini kaybetmemiş olmaktan dolayı yaşadıkları gururu bir çeşit baskıya dönüştürmektedirler. Türkiye'dekiler asimile oldukları eleştirisiyle karşı karşıya kalırken, ABD'de yaşayanlar Amerikanlaştıkları, Türkiye Türkçesi kullanmaları durumunda da "onlara özeniyorsun" gibi eleştirilere maruz kaldıklarını söylemişlerdir.

> Ahıskalılar asimile olmadılar oralarda. Buraya geldiler 20 sene içerisinde öyle asimile olmuşlar ki. Bir 20 sene daha kalsalar sadece isimleri olacak Ahıska Türkleri diye. (Mirza, E, 20, TR)

Mirza Türkiye'de yaşayanların Türkiye'de olmaktan dolayı rahat davranmalarının asimile olmalarına sebep olduğunu dile getirmektedir. Etnik uyum baskısı en çok yeni

nesil çocuklara uygulanmaktadır. Aileler çocuklarına Ahıska dilini öğretmedikleri gerekçesiyle dışlanmakta ve alay edilmektedir. ABD'deki görüşmeciler arasında mülteci programıyla değil evlenerek ABD'ye göç eden Züleyha(31), Kazakistan'da doğmuş, Kırgızistan'da büyümüş ve Türkiye'de üniversite okumuş biri olarak Ahıskalılar arasında bazen zorlandığını ve dışlandığını şu şekilde anlatmaktadır:

> Bir gün burada akrabalarla oturuyoruz. Biri dedi ki bunu öçür. Öçür dedi galiba tam hatırlayamadım. Ben de anlamadım o sözü. Benim eşim bazen diyor ben de onu anlamıyorum o değiştiriyor bana Türkçesini diyor. Öçür meğerse Özbekçe kapat demekmiş. Çocuk da anlamadı öçür de ne demek. Çünkü benden böyle bir şey duymuyor ya da bilmiyor ya. Ben de böyle kaldım. Oda dedi ki bak dedi sen çocuğun hiçbir şey anlamıyor dedi. Hep Rusça konuşuyorsun gavur dilini bilmem ne… Ben de dedim ki sen dedim kendin anladın mı ne dediğini? Sen dedim Türkçe konuştun mu dedim? Ben seni anlamadım Türkçe öyle bir kelime yok dedim. Sonra bak dedim "kızım televizyonu kapar mısın" dedim. Kızım gitti tıp diye televizyonu kapattı. Gördün mü dedim çocuğum Türkçe anlıyor muymuş? (K, 31, ABD)

Türkiye'de eğitim aldığı için iyi derecede Türkçe konuşan Zarina'nın hem Türkiye Türkçesi konuştuğu için, hem de kızına Rusça öğrettiği için Seattle'da yaşayan kocasının akrabaları tarafından eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir. Seattle'da toplamda iki yüz kadar Ahıska Türkü aile olması ağ yapısını kapalılık düzeyini arttırarak, grup içerisindeki bireylerin yakından izlenerek ve gözlemlenerek ağ içerisinde dedikodu mekanizmaları işletildiği görülmektedir. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkü sayısı fazla olmasına rağmen Ahıska Türklerinin aynı mahallelerde yaşamasından dolayı bireylerin tercihleri grup üyeleri tarafından yakından takip edilebilmektedir. Bu tarz durumlarda bireyler dedikodulara maruz kalmamak; etnik grup normlarına ve değerlerine ters düşmemek için uyum sağlamayı tercih edebilirler(Kerckem et al., 2014: 277).

Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin Türkiye Türkçesine geçişlerinde yerel toplumla olan ilişkileri ve eğitim en önemli etkenken, ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri için Türkiye Türkçesine geçişte en önemli kaynak Türk televizyon ve dizilerini takip etmeleri ve Türkiyeli Türklerle ilişkileridir. ABD'de yaşayanlar uydu vasıtasıyla Türk kanalları izlediklerini ve Türk dizilerinin yakın takipçisini olduklarını anlatmışlardır. Nergizeyle yaptığımız görüşme sırasında televizyonda neler izlediklerini konuşurken

“*Biz Amerika’nın kanallarına hiç bakmıyoruz. Çocuklara da izin vermiyoruz kendimiz de izlemiyoruz”* diyerek ABD’deki televizyon kanallarını izlemeyerek hem dillerini hem de kültürlerini koruma altına aldıkları görülmektedir. Nergizeyle konuşurken 11 yaşındaki kızı Leyla Türk dizilerini yakından takip ettiklerini şöyle anlattı: *“ATV'de Adanalı, Küçük gelin, İki Dünya arasında izliyorum.”*. Ahıska Türkleri Rusya’da uyduların yaygınlaşmasından beri Türkiye televizyonlarını ve dizilerini takip ettikleri görülmektedir.

> Zaten Rusya'da hep Türk televizyonu vardı. 7/24 izlerdik. Uydu vardı. Türkçeyi Kemal Sunal filmlerinden öğrendik. (Cumali, E, 21, ABD)
>
> Ben 15 senedir Polat Alemdar'ı izliyorum. Ben onun delisiyim. Karım, annesi hep izlerler dizileri. Küçük ağa, Büyük ağa, Karadayı… (Rahman, E, 29, ABD)

Türkiye televizyonlarında Kemal Sunal, Polat Alemdar ve Kenan İmirzalıoğlu gibi karakterleri bilen, dizileri düzenli olarak takip edenlerin Türkiye Türkçesinin gündelik kullanımlara hakim olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye’de hiç yaşamayan ama Türkiye ile bağlantı kurmanın bir yolu olarak Türkiye televizyonlarını izleyen Ahıska Türklerinin Türkiye Türkçesini geliştirmelerinin Seattle’de yaşayan Türkiyeli Türklerle daha kolay iletişim ve arkadaşlık kurabilmelerini sağlamaktadır. ABD’de yaşayan Ahıska Türkleri Türkiye’de yaşayanlar gibi kendi kullandıkları Ahıska Ağzının “öz Türkçe” olduğunu iddia etseler de, Türkiyeli Türklerle iletişim kurarken Türkiye Türkçesi kullanmaya özen göstermektedirler.

Ahıska Türkleri sürgün sonrasında farklı dil konuşan toplumların içerisinde yaşamalarına rağmen Ahıska ağzını korumaya çalışmışlar ama süreç içerisinde Ahıska ağzına diğer dillerden kelimeler yerleşmiştir. Ortak dil hem etnik aidiyetin belirleyicisi hem de göstergesi olduğundan Ahıska Türkleri Türkiye’ye göç ettiklerinde ya da ABD’de Türkiyeli Türklerle karşılaştıklarında kendilerini ortak kökenden geldiklerine inandıkları bireylerinin kendilerinden farklı bir dil veya ağız konuşmasına tepki vermektedirler. Bu tepkinin altında yatan nedenin Türkiyeli Türklerle etnik sınırların farklılaşmasından olduğu düşünülmektedir. Ortak dil ve köken üzerinden Türkiyeli Türklerle kurulan ortaklık, etnik sınırların belirsizleşmesi beklentisini oluştururken Türkiyeli Türklerin farklı bir dil yapısına sahip olmaları Ahıska Türklerinin etnik sınırlarını belirginleştirmelerine neden olmaktadır. Ahıska Türklerinin Türkiye

Türkçesinin Ahıska ağzından olan farklılıklarını anlatırken kullanmış oldukları “bizim konuştuğumuz dil” ve “sizin konuşmanız” gibi ifadeler Wimmer’in sınırların daralması başlığı altında ele aldığı “alt kimliklerin önem kazanması” stratejisinin devreye girmesine neden olmaktadır(Wimmer, 2013: 55-56). Ahıska Türkleri yaşadıkları toplumlarda etkileşimde bulundukları aktör ve yapılara bağlı olarak dil olgusu üzerinden “diğerleriyle” benzerlikler veya farklılıklar kurabilmektedir.

Sonuç olarak, sürgün topluluklarda dil olgusunun kimliğin önemli belirleyenlerinden biri olduğu, etnik sınırların oluşumunda ve yeniden üretiminde rol oynadığı saptanmıştır.

4.4 Din

Bireyler birden fazla kimliği üzerlerinde taşıdıkları için din ve etnisite arasında bir ilişkinin olduğu kabul edilmektedir. Din ve etnisitenin birbirini destekleyen, birbirini ötekileyen veya birbirlerinin devamlılığını sağlayan etkileri olduğu görülmektedir (Mitchell, 2006: 1135). Aynı zamanda din, etnik sınırları belirginleştiren veya kuvvetlendiren bir etkide bulunabildiği gibi, etnik sınırların sönükleşmesine de neden olabilir(Wimmer, 2008b: 970). Ahıska Türklerinin dini ve etnik unsurlarının incelenmesi etnik sınırlarının nasıl çizildiği, dinin etnik sınırlar üzerindeki rolü, yaşadıkları toplumlar bağlamında din ve etnisite arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğunu anlamamıza yardımcı olacaktır. Saha araştırması sırasında görüşmecilere doğrudan Müslümanlıkla ilgili sorular sorulmuştur çünkü Ahıska Türkleri arasında Müslüman olmayan kişilere rastlanmamıştır. Bu yüzden görüşmeler sırasında Müslümanlığın önemi, ibadetleri yerine getirip getirmedikleri, yaşadıkları toplumlarda dini özgürlükler ve din eğitimi alıp almadıkları sorulmuştur.

Ahıska Türklerinin genel olarak Müslüman olmaktan dolayı gurur duydukları ve zorluklara rağmen dinlerini korumak için mücadele ettiklerini sıklıkla tekrarladıkları görülmüştür. ABD'de yaşayan görüşmeciler Türkiye'de yaşayanlara göre daha belirgin bir şekilde Müslümanlığın onlar için önemini anlatmışlardır.

> Biz Müslümanlıktan başka bişey bilmemişiz. Biz Müslümanız Elhamdülillah her zaman Müslümanız. Gürcistan'da yaşayanda da Müslüman idik… Özbekistan'da zaten Müslüman. Rusya'da da heç bırakmamışız. (Laçin, E, 65, ABD)
>
> Ben Allah ne kadar dünyaya gelmeme nasip etse o kadar da Müslüman isterim geleyim. O kadar da Türk olarak(Sevinç, 38, K, ABD)
>
> Elhamdülillah Müslümanız. Ama daha fazlası yok işte. (Bayram, 31, E, ABD)

ABD'de yaşayanlara göre Türkiye'de yaşayanlar görüşmelerde din konusu açıldığında genellikle eskiden yaşadıkları zorlukları grup üzerinden anlatmayı tercih etmişlerdir. Bireysel dini hayatları yerine Ahıska Türklerinin dini konulara yaklaşımlarını anlatmayı tercih eden katılımcıların en çok üzerinde durduğu konu aile büyüklerinin dindar olması, tüm zorluklara rağmen ev içerisinde dinlerini yaşamaya devam etmeleridir.

> Ahıskalılar babam anlatıyor şöyle yapıyorlarmış. Ramazan bayramı namazı kılındığı zaman Kurban bayramı namazının nerde kılınacağını kararlaştırıyorlarmış. O gün o saatte o şahsın evinde olcaz. Çünkü cami yok. Camide kılamazsınız. Kuranı Kerim yok toplanıyor. Napıyorlar ağızdan ağıza. Ezber yoluyla öyle dinini bu aşamaya kadar getirmiş bir millet.(Mirza, E, 20, TR)
>
> Dedemiz de babaannemizde sürekli namaz kılardı. Kuran okumayı bilmiyordu ancak kiril harflerle birçok ayetleri sureleri yazmıştı ve ezbere biliyordu. Ordan babaannemiz biz küçükken öğretirdi. Aile içinde bir sıkıntı yok. Genel anlamda benim söylediğim. Çünkü sürgün olanlar dini bakımda şeymiş. Onların içinden imamlar falan varmış. Onları aktarabilmişler diğerlerine. (Zaim, E, 35, TR)

Mirza ve Zaim'e görüşme sırasında Müslümanlığın sizin hayatınızdaki yerini ve önemini anlatır mısınız diye sorulmasına rağmen yukarıdaki cevapları vermişlerdir. Her ikisi de aile büyüklerini referans vererek her türlü zorluğa rağmen ibadetlerini yerine getirdiklerini ve dini bilginin nesiller arasında aktardıklarını anlatmışlardır. Türkiye'de yaşayanların dini konularda aile büyükleri üzerinden din ve dindarlıkla ilgili soruları cevaplamalarının arkasında yatan iki sebep olabilir: (1) kendi özel hayatlarıyla ilgili bilgi paylaşmaktan kaçınmaları; (2) çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede yaşamalarından dolayı dini kimliklerinin çok belirgin olmaması. Ahıska Türkleri genel olarak diğer konularda bilgi paylaşımından çekinmemelerine rağmen dini konulara geçildiğinde çekingen oldukları gözlemlenmiştir. Bu yüzden de bireysel dini hayatlarıyla bilgi vermek yerine büyükleri veya Ahıska Türklerinin dine bakış açılarını anlatmışlardır.

Phalet ve diğerleri(2013) İslamiyet'in azınlık olduğu, dini kurumsal desteğin sağlanamadığı toplumlarda yaşayan Müslümanlar için dini kimliklerin belirginleştiğini iddia etmektedirler. Hollanda'da ve Belçika'da yaşayan Türkiyeli ve Faslı göçmenlerle dini sınırları ve etnisite ilişkisi üzerine yaptıkları çalışmada, etnik gruba ait sosyal bağların güçlü olmasının dini sınırlarının daha belirginleştirdiği sonucuna varmışlardır(Phalet, Maliepaard, Fleischmann, & Güngör, 2013: 123). Türkiyeli göçmenlerin birbirine bağlılıkları ve sosyal kapanma düzeylerinin yüksek olmasından dolayı dini sınırlarının daha belirgin olduğu görülmüştür. Wimmer'in sosyal kapanma ve kültürün korunması kavramlarını kullanarak dini sınırları açıklayan bu çalışmanın ışığında Ahıska Türklerinin azınlık olarak yaşadıkları ABD'de dini kimliklerinin daha

belirgin olduğu görülürken, Türkiye'de Müslüman çoğunluğun bir parçası olduklarından dini kimliklerinin daha görünmez olduğu gözlemlenmiştir. ABD'de yaşayanlar başka dinlerle karşılaşarak kendilerini azınlıkta hissettiklerinden sosyal kapanma yoluyla dini değerlerini koruma altına almak için çaba sarf etmektedirler.

> Burada Amerika'da olsak bile kendi dinimizi unutmuyoruz. Çocuklarımıza da öğretiyoruz. Bu bizim dinimizdir. Tutmalıyız. Amerika'da yaşasak da yaşamasak da nerde olursak olalım bizim dinimizi Müslümanlığımızı unutmamalıyız diyoruz. Bayramlar geliyor. Konu komşuyla akrabalarla kutluyoruz. (Naile, K, 34, ABD)

Naile'nin anlatısında dini değerleri korumanın Ahıska Türkleri için ne kadar önemli olduğu açıkça görülmektedir. ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinde dini değerlerin aktarımında aile ve kültür merkezi önemli rol üstlenmektedir. Aile temelli dini değer aktarımında Ramazan ayı, bayramlar ve Hz. Muhammed'in doğumu için okutulan Mevlüt önemli rol üstlenmektedir. Ahıska Türkleri aile içerisinde dini kültür yaşatarak hem kendi dini değerlerini koruduklarını hem de bunu gelecek nesillere aktardıklarını düşünmektedirler. Saha araştırması sırasında Ramazan ayı içerinde düzenledikleri iftarlara, bayram ziyaretlerine ve Mevlütlere katılarak gözlem yapılmıştır.

Ahıska Türkleri Hz. Muhammed'in doğduğu ay boyunca sırayla evlerine komşu ve akrabalarını davet ederek Mevlüt okutuyorlar. Kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı düzenlenen Mevlütlerde misafirlere Ahıska Türk kültürüne ait yemekler ikram ediliyor. Mevlüt töreninde Kuran okumayı bilen büyükler önce Kuran'dan bazı sureleri okuyorlar ve ardından Mevlüte geçiliyor. Mevlüt boyunca Hz. Muhammed'in adı her anıldığında sağ el kalp hizasına gelecek şekilde göğüs üzerine konularak salavat[21] okunuyor. Mevlütde geçen konular eşliğinde belirli sembolik davranışlar sergilenerek Mevlüt bir çeşit yeniden canlandırmaya dönüşüyor. Mesela Mevlütte Cennetten bahsedilen bölümde önümüze bardağın içinde "Cennet Şerbeti" adını verdikleri bir içecek getirdiler ve o kısımda misafirler tarafından içildi. Ardından Cennet kokusunun bahsedildiği kısımda Cennet kokusunu andıran bir koku olduğuna inanılan bir ot tavada yakılarak kokunun tüm odaya yayılması sağlandı. Mevlüt sonrası misafirlerle yaptığımız konuşmalarda gelenlerin çoğunun Kuran okumayı bilmediği; bu törenlere katılarak dini bağlılıklarını

[21] Salavat: Hz. Muhammed'e saygı bildirmek için okunan dua (TDK Sözlük)

tazelemeye veya canlı tutmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Mevlütteki cennet şerbeti ve ot yakmanın dini açıklaması veya bunu devam ettirmelerinin sebebi sorulduğunda çoğunun aile büyüklerinden böyle gördüğü için bu adetleri devam ettirdiklerini söylemişlerdir. Mevlütle dine ait öğelerin sosyo-kültürel yaşamın bir öğesi haline geldiği, adet olduğu üzere devam ettirildiği ve bunun sonucu olarak da dini kültürün bir parçası haline geldiği gözlemlenmiştir.

Mevlüd'ün ardından dini konularda bilgili olan Türkiyeli Türk bir kadına gece tırnak kesilip kesilemeyeceği, kesilen tırnakların nereye atılacağı, cuma günleri evde iş yapmanın günah olup olmadığıyla ilgi sorular soruldu. Ahıska Türklerinin dini bir sohbette temel dini prensipler yerine gündelik hayata yönelik bu tarz sorular sorması kültür ve dinin birbiri içerisine geçişini göstermektedir. Dinin inanç ve ibadetler yerine belirli zamanlarda bazı Müslüman toplumlardaki uygulamaların tartışma konusu yapılması dinle kurulan ilişkinin yapısına dair ipuçları vermektedir. Sürgün sonrasında SSCB yönetiminde dini eğitim almanın mümkün olmaması, ibadet yerlerinin kapatılması ve dini kaynaklara erişimlerinin bulunmamasından dolayı dini bilginin tek kaynağı aile büyükleri ve mollalardır[22]. Bu yüzden de Ahıska Türklerinin ritüeller, törenler ve bayramlar üzerinden Müslümanlıkla sürdürdükleri ilişkileri "sembolik dindarlık" (Gans, 1994: 577) veya "kültürel dindarlık" (Demerath, 2000: 127) olarak tanımlanabilir. Mevlüt 15. Yüzyılda Süleyman Çelebi tarafından Hz. Muhammed'in doğumunu, hayatından kısa pasajları ve mucizelerini anlatmak için yazılan bir şiir olduğundan Kuran ve Sünnette yer almaz. İslam alimlerine göre Kuran ve Sünnette yer almayan tüm uygulamalar bidat kabul edilmektedir. Mevlüt ise "bid'at ül hasene"; sonradan ortaya çıkan, iyi niyetle yapılan ve kulu sevaba ulaştıran davranış olarak kabul edilmektedir. Özellikle Cumhuriyet'in kurulmasının ardından dinin Türkçeleştirilmesi sürecinde Mevlütin halk arasında yaygınlaştırıldığı bilinmektedir. Ahıska Türkleri arasında Mevlütin nasıl yaygınlaştığına dair bilgiye ulaşılamamış olmasına rağmen Osmanlı zamanında bölgeye gönderilen alimlerin Mevlüt geleneğinin yaygınlaşmasında önemli rolü olduğu düşünülmektedir. Alimlerden mollara geçerek devam eden Mevlüt geleneği sürgün sonrasında devam ettirilmiştir. Toplumsal yaşam içerisinde kolektif bir paylaşım

[22] Molla İslam dünyasında büyük alimlere verilen bir isimdir. Ahıska Türkleri arasında Kuran okumayı bilen ve dini bilgisi olan dindar kişilere molla denilmektedir.

konusu haline gelen Mevlütler, Ahıska Türklerinin kendilerini diğer etnik gruplardan ayırmalarında ve grup birlikteliğini devam ettirmelerine katkı sağlamıştır.

Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerine Mevlüt yapıp yapmadıkları sorulduğunda bazen yaptıklarını söylemişlerdir. Türkiye'deki saha araştırması sırasında Mevlüte katılmak isteyen araştırmacıya uygun bir davet gelmediği için katılamamıştır. Seattle'da Mart-Nisan ayı boyunca devam eden Mevlüt törenlerine birden fazla davet alınmasına rağmen Türkiye'de katılacak Mevlüt bulunamamasından dolayı Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin ABD'de yaşayanlara göre daha az Mevlüt düzenliyor olduğu düşünülmektedir. Bu gözlemimizi görüşmeler sırasında dile getirdiğimizde Türkiye'de yaşayanların yalnızca ev aldıklarında, ölenlerin ardından veya yıldönümlerinde Mevlüt düzenledikleri ve buna da genel olarak Kuran okutmak adını verdikleri öğrenilmiştir. Geleneksel Türk toplumunda örnekleri görülen kadınların ev içinde akraba ve arkadaşlarını davet ederek özel günlerde düzenledikleri Mevlüt törenlerinin Ahıska Türkleri arasında da yaygınlaştığı, eski adetlerden farklılaşarak Türkiyelileştiği gözlemlenmiştir.

Ramazan ayı Ahıska Türkleri için dinin hem bireysel boyutta hem de toplumsal alana çıkarak tören havasında yaşandığı zamanlardan bir tanesidir. Ahıska Türkleri yaşadıkları toplumlardaki zorluk ve ayrımcılıklara rağmen oruç tutmayı bırakmadıklarını gururla dile getirmektedirler.

> Orda da tutuyorduk. Ailem de tutuyordu. Dinimize karşı birşey yoktu orda da. Ramazanlarda iftar veririz. Kuran okuturuz. İftar verdikten sonra Kuran okuturuz. Namazlarımız kılınır (Halise, K, 27, TR)
>
> Camiler yoktu o zamanlar. Şimdi kuruluyor orda da tabi ki. O zaman ama yine de Ramazan oruçlarımızı tutuyorduk. Ben o zamanlar namazımı kılmayı bilmiyordum ama büyükler biliyordular, kılıyordular. (Ayvaz, E, 31, TR)
>
> Özbekistan dine karşıydı bizim zamanımızda. Mektep okuyordu ya çocuklar, mektebe gidiyorduk Ramazan vakti oruç tutan vakti diyerdi ki oruç tutuyirmisin diyirdik ki yok. Su getiriyir ki iç. Biz içmiyoruk oruçuk. Diyirki iç. Stalin vaktidir. Müslümancılığa çok karşiydiler. Şimdi şimdi Müslüman oldu hepsi. (Aybek, E, 83, ABD)

Yukarıdaki anlatılarda SSCB döneminde oruç tutma konusunda zorluk yaşamalarına rağmen bunu devam ettirdikleri görülmektedir. Oruç ibadetinin toplumsal bir yönü olmasından dolayı daha kolay korunabildiği ve devam ettirilebildiği gözlemlenmiştir. Oruç bireysel bir ibadet görünmekle beraber Ramazan ayı içerisinde kapalı topluluklarda bir baskı unsuruna dönüşerek, tutmayanların kınanması sonucunu doğurabilmektedir. Ahıska Türkleri böyle bir durumun varlığından bahsetmemelerine rağmen görüşmeler sırasında oruç tutmayan kişilerin bunu söyleme konusunda çok çekinceli yaklaştıkları fark edilmiştir. Dolayısıyla Orta Asya'da veya Rusya'da ayrışmış(segregated) mahallelerde ve köylerde yaşayan Ahıska Türkleri Ramazan ayı geldiğinde aile büyüklerinden gördükleri oruç tutma ibadetini anlamını ve içeriğini bilmedikleri durumda bile dini kültürün bir parçası olarak devam ettirmişlerdir. Saha araştırması sırasında ABD'de Ahıska Türklerinin evlerinde ve kültür merkezinde düzenledikleri iftarlara katılarak gözlem yapılmıştır. İftar veren aile genellikle akrabalarını ve arkadaşlarını davet etmektedir. İftarlar evde yapılıyorsa yaklaşık 25-30 kişi, kültür merkezinde yapılıyorsa 50-60 kişi katılmaktadır. Kadın ve erkekler için ayrı sofraların kurulduğu iftara katılımcılar bir saat önce gelerek mollalar tarafından okunan Kuran ve duaları dinlemektedirler. İftar vakti geldiğinde erkeklerden biri ezan okuduktan sonra oruçlar açılarak yemekler ikram edilmektedir. Ahıska Türklerinin yemek sofralarının bir özelliği olan salatalar, kızartmalar, meyveler ve tatlılarla donatılan masalarda önce çorba ardından da genellikle Özbek pilavı ikram edilmektedir. Yemekler iftarı veren aileler tarafından pişirilip ikram edilmekle beraber Ahıska Türkleri arasında aşçı olarak bilinen birkaç kişiye iftarı veren aileler tarafından hazırlatıldığı gözlemlenmiştir. Kültür merkezinde düzenlenen iftarlarda yemekten sonra akşam namazı ve teravih namazı kılınmaktadır. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri yoğun iş yaşamlarından dolayı birbiriyle çok fazla görüşemediklerini, bu tarz programlar sayesinde birbirlerini görmeye fırsat bulduklarını söylemişlerdir. Ramazan ayı ve iftarlar dini inancın pekişmesi ve yeni nesillerin dini gelenekleri öğrenmesi rolünü üstlendiği gibi grubun birliktelik ve dayanışmasına da katkı sağlamaktadır.

Saha araştırması sırasında ABD'de Ahıska Türklerinin bayramı nasıl geçirdiklerini görmek için bayram namazlarına ve ev ziyaretlerine katılarak gözlem yapılmıştır. Ramazan ve Kurban bayramlarında Bayram namazı kılmak için Ahıska

Türklerinin yaşadığı çevrede bulunan okullardan birinin spor salonu kültür merkezinin aracılığıyla kiralanmaktadır. Genellikle erkeklerin katıldığı Bayram namazında kadınlara ayrılan bir bölüm olmasına rağmen namaza gelen en fazla 10-15 kadın olmaktadır. Bayram namazı Ahıska Kültür Merkezi yetkilileri tarafından organize edilerek, bayram namazı merkezde çalışan din görevlisi tarafından kıldırılmaktadır. Namaz sırasında yardıma muhtaç Ahıska Türklerine yardımda bulunmak için sadaka toplanmaktadır. Namaz sonrasında toplu bayramlaşma yapıldıktan sonra herkes evlerine giderek büyüklerini ziyaret etmeye başlamaktadır. Bayram günleri ABD'de resmi izin olmadığı için bayramın ilk günü Ahıska Türklerinin bir çoğunun iş yerinden izin aldıkları ve çocuklarını okula göndermedikleri gözlemlenmiştir. Ahıska Türkleri arasında "eke" olarak kabul edilen sürgünü görmüş büyükleri akrabası olması bile çevrede yaşayan bütün Ahıska Türkleri tarafından ziyaret edilmektedir. Eve gelen misafirlere sofra kurarak yemek ve tatlı ikram edilmektedir. Araştırmacı bayram günü Ahıska Türklerinin yaşadığı sokaklara gittiğinde, Türkiye'de bayramlarda görülen manzaralara benzer manzaralarla karşılaşmıştır. Aileler sırasıyla komşularını ve akrabalarını ziyaret ederek bayramlaşmaktadırlar. Kurban bayramı için kurbanlar belediyeden izin alınarak mezbahalarda kesilmekte ve ihtiyacı olanlara dağıtılmaktadır. Bazı Ahıska Türkleri yurtdışında yaşayan akrabalarına da kurbanlık göndererek destek olmaktadırlar.

> Kurbanlık kesiyoruk kurbanlık dağıtıyoruk. Elimizden gelence burada dağıtamazsakta ben böyle çetin yaşayan zor yaşayan yerelere gönderiyorum. Özbekistan'da var benim hanımın halasının çocukları vardır. Halası telef olmuştur rahmetluk. Özbekistan'da para yoktur. Biz oraya gönderiyoruk. Onlar alıp kesiyorlar. Kurbanlık dağıtıyorlar. Oray gönderiyoruk. (Abit)

Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri Türkiye'deki camilerde bayram namazlarına kılarak güne bayram kutlamalarına başlamaktadırlar. Yakın mahallelerde yaşamalarına rağmen hep birlikte kıldıkları bir mekan olmadığı için gözlem yapma fırsatı olmamıştır. Aynı şehirde yaşayan çok fazla akrabası olan Ahıska Türklerinin genellikle kendi akrabalarını ziyaret ettikleri gözlemlenmiştir. ABD'de olduğu gibi ev ziyaretlerinde yemek ve tatlı ikramı yapılmaktadır. Bayram kutlamalarında ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri birlikte aynı mekanda namaz kılıp, akraba olmasalar bile o şehirde yaşayan aynı etnik gruba mensup olan büyükleri ziyaret ederken, Türkiye'dekilerin yerel toplumla

beraber camilerde namaz kıldığı ve yalnızca yakın akrabalarını ziyaret ediyor olmaları ABD'de yaşayanlar için dini bir ritüel kabul edilen bayramların etnik grubun dayanışmasını ve birlikteliğine hizmet eden bir paylaşıma dönüştüğü gözlemlenmiştir.

Kutsalı toplumsallaştırma ve kolektif bir paylaşımın konusu haline getirmenin bir yolu olan ritüeller Ahıska Türklerinin dinle olan bağlarının sürdürülmesinde önemli rol üstlenmektedir. Ahıska Türklerinde dini ritüel olarak tanımladığımız bayram kutlamaları, Ramazan iftarları ve Mevlütler Ahıska Türklerin dini inancının pekişmesi, sosyal dayanışma ve kaynaşmanın sağlanması, bireylerin kendilerini bir bütünün parçası hissetmesini sağlamaktadır.

Göçmenlerin dinselliği konusunda literatürde iki zıt görüş bulunmaktadır. Birinci görüş göçmenlerin ev sahibi ülkelerde dini katılımının arttığını savunurken (Hagan & Helen Rose Ebaugh, 2003: 1145; Handlin, 1973; Hirschman, 2004: 1206; Smith, 1978: 1155; F. Yang & Ebaugh, 2001: 367); ikinci görüş göç ve yeniden yerleşmenin göçmenlerin dinle olan bağlarını zayıflatan bir etkide bulunduğunu savunur (Connor, 2008: 243; Connor, 2009: 779; Roger & Stark, 1992). Herberg'e (1960) göre uluslararası göç travmasının ardından kültürel devamlılığı sağlayabilmek için Amerika'da yaşayan göçmenler dindarlaşmaktadırlar. Hirchman(2004) ise dini inançlar ve pratiklerin göçmenlere psikolojik yararlar sağladığı kadar sosyal ve ekonomik faydalar da sağladığını iddia etmektedir. Bu yaklaşıma göre ev sahibi ülkeye göç edenler için din bir sığınak olmakta, grup üyelerine saygınlık kazandırmakta ve dini kurumlar göçmenlerin maddi kaynaklara ulaşmasında önemli rol üstlenmektedir(Hirschman, 2004: 1206). Göçmenlerin ev sahibi ülkeye varışıyla birlikte ev ve iş bulma, çocuklarını okula kayıt yaptırma, ev sahibi ülkenin dilini öğrenme ve geliştirme ve yeni bir sosyal hayat kurma ihtiyaçlarının karşılanmasında dini kurumların sağladığı bir çok imkan bulunmaktadır. Bundan dolayı göçmenler dini kurumların sağlamış olduğu imkanlardan faydalanırken dini bilgilerini ve din katılmalarını arttırdıkları iddia edilmektedir. Sürgün sonrası yaşadıkları toplumlarda din eğitimi alamayan Ahıska Türkleri için Türkiye ve ABD'ye göçleri İslamiyet'in temel prensiplerini ve ibadetleri öğrenmelerinde önemli bir fırsat sunmaktadır. ABD'de yaşayan Ahıska Türklerine dini konularda hizmeti Gülen

Hareketi[23] sunmaktadır. Gülen Hareketi Türkiye'de Fethullah Gülen'in liderliğinde dini bir cemaat olarak ortaya çıktıktan sonra, Türkiye'de ve dünyanın birçok ülkesinde yürüttüğü eğitim faaliyetleri, kültürler arası ve dinler arası diyalog faaliyetleriyle dünya çapında bir harekete dönüşmüştür(Gözaydın, 2009: 1214). Fethullah Gülen'in 1999 yılında ABD'ye yerleşmesiyle Gülen Hareketinin ABD'deki faaliyet alanları ve gönüllülerinin sayısı artmıştır. Ahıska Türklerinin yerleştikleri eyaletler ve şehirlerde kültürler arası ve dinler arası diyalog faaliyetleri yürütmek, ABD'de yaşayan Türkiyelilere yönelik faaliyetler düzenlemek için kurulmuş olan kültür merkezleri Ahıska Türklerine yönelik programlar yapmaya başlamıştır. Ahıska Türklerinin nüfusunun fazla olduğu şehirlerde Gülen Hareketi tarafından yalnızca Ahıska Türklerine yönelik hizmet sunan kültür merkezleri kurulmuştur. ABD'de saha araştırmasının yapıldığı Seattle'da Gülen Hareketi'nin Ahıska Türklerine yönelik açtığı kültür merkezi Ahıska Türklerine din eğitimi, Kuran Kursu düzenlemekte; Cuma, Bayram ve Teravih namazlarını organize ederek Ahıska Türkleri için dini inançlarını yaşayabilecekleri zemin hazırlamaktadır. Seattle'da yaşayan Ahıska Türklerinin hemen hemen hepsinin Gülen Hareketinin kültür merkeziyle ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle 6-13 yaş grubundaki öğrencilere düzenlenen hafta sonu okuluna çocuklarını gönderen Ahıska Türkleri kültür merkezinin faaliyetlerinin gelecek nesillerin dinlerini ve kültürlerini korumasında büyük rolü olduğunu düşünmektedirler. Ahıska Türkleri göç etmeden önce Seattle'da yaşayan Gülen Hareketinin gönüllüleri, Ahıska Türklerinin Seattle'a göç ettiklerini duyduklarında yaşadıkları yerlere gidip ziyaret ederek faaliyetlerine başlamışlardır.

> İlk geldiğimizde apartmanlarda yaşarken Türkler oraya gelip çocuklarımıza Türkçe ve Kuran öğretiyorlardı. Sonra Kültür Merkezi açtıklarını duyduk 2 yıldır oraya gönderiyoruz. (Naile, K, 34, ABD)

Kültür merkezi yetkilisi Mustafa beyle yaptığımız görüşmede *"Orta Asya'dan gelen Türkçe konuşan, dini ve kültürel konularda yardıma muhtaç olan Ahıska Türklerine yardım etmeyi kendilerine borç olarak gördüklerini"* söylemiştir. Gülen Hareketinin

[23] Türkiye'de Gülen Cemaati veya Cemaat olarak bilinen Fethullah Gülen'in liderliğini yaptığı, dünya çapında okullar açarak insanlığa hizmet misyonu etrafında bir araya gelen insanların oluşturduğu bir sivil toplum hareketi olduğu için İngilizce literatürde "Gülen Movement" olarak kullanıldığından bu çalışmada Gülen Hareketi olarak kullanılmaktadır(Gözaydın, 2009: 1218).

Orta Asya'daki eğitim faaliyetleri nedeniyle SSCB dağıldıktan sonra bu toplumlarda yaşayan Müslüman halklara sahip çıktığı bilinmektedir. Bu misyonun bir parçası olarak Ahıska Türklerinin 2006 yılında Seattle'a göç etmesinin ardından Ahıska Türkleriyle tanışan Gülen Hareketi gönüllüleri Türkçe ve Kuran öğretmeye başlamışlardır. Kültür merkezinin ve Türklerin varlığını bir güvence olarak gören Kamil, genç nesillerin dini eğitim alabilmesinden memnun olduklarını şöyle dile getirmektedir:

> Dedim ya Kültür merkezi var. Hem o olmasa bilen Türkler var. Ona sabep korkmuyoruz. Allah o kadar verdi ki peşimize Kuranımız da geldi Türkler de geldi. Kızım torunum 15 yaşındadır. Namaz kılmayi biliyir. namazını kiliyir. Ama ben heç bişey bilmem. Çünkü bizim zamanımız öyleydi. Ben mollayı görmemişim. Bizim çocuklar dini öğrenmeye başladiler kültür mekezi açılınca. Torunum öyle dualar okuyirki görsen. (Kamil, E, 80, ABD)

ABD'ye göç ederken korktuklarını ama buraya gelip Türkiyeli Türkleri gördükten sonra korkularının sona erdiğini söyleyen Kazım, torunlarının kültür merkezine gidip Kuran öğrenmelerinin büyük bir fırsat olduğunu düşünmektedir. Kültür Merkezi yetkilileri Ahıska Türklerinden çok fazla talep gelmesine rağmen derslere gönüllü öğretmenlerin girmesinden dolayı tüm talepleri karşılayamamaktadırlar.

> Burda torunlarım gidiyir o merkeze. Biz buraya geldik dedikki dedik bizim dinimiz imanımız getti yoktur. Türkler geldiğinden sahupluk etti. Mektepler açtı. Çocukları okitiyir. Torunlar gidiyor kültür merkezine. Biz de cumaya gidiyoruk. Az buçuk Allah'ın ibadetini ediyoruk. Bu bizim halkımıza çok eyi bir iş oldu. Eğer Türkiye'den adamlar gelip burda okullar açmayaydı çocukları okutmayaydı bizim dinimiz azalcaktı, yok olacaktı. Sahupluk ettiler. Şimdi her bir evden çocuklar gidiyir okuyor. Para almuyor pul almıyır bizden misal. Çok memnunuk Türk halkından. (Aybek, E, 83, ABD)

Aybek ve Kamil'in anlatıları sürgün sonrasında zorluk yaşayan, dini eğitim alma fırsatı olmayan Ahıska Türklerinin ABD'de yeniden İslamiyet'i öğrenme ve yaşama fırsatının olması karşısında duydukları memnuniyeti göstermektedir. Seattle'a 12 yaşından önce göç eden 1.5 nesil göçmenler genellikle Akasya Kültür Merkezinde kurslara katılarak dini bilgilerini geliştirmişlerdir. Akasya Kültür Merkezindeki eğitimlerde Kuran ve din kültürü dersleri beraber verildiği için İslamiyetin prensiplerini, ibadetlerini ve anlamlarını temel kaynaklardan bilgi edinerek öğrenmektedirler. Görüşmelerin yapıldığı

sırada Seattle'da üniversite okuyan üç görüşmeci kültür merkezinin kurslarına gittiklerinden dolayı Kuran okumayı, namaz kılmayı bildikleri ve dini bilgilerinin iyi olduğu gözlemlemiştir. Ahıska Türkleri arasında Kuran okumayı ve namaz kılmayı bilen yaşlılara verilen "molla" ünvanın kültür merkezinde din eğitimi almalarıyla genç nesillere geçtiği görülmektedir. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri için kültür merkezleri Hirschman'ın(2004) iddia ettiği gibi hem bir sığınak hem de bir kaynak olmaktadır. Kültür merkezleri ev, iş bulma ve ev sahibi ülkenin dilini öğrenme gibi konularda kaynak oluşturmasalar bile Ahıska Türklerinin uzun zamandır aradığı dini eğitim kaynağını oluşturmuştur.

Orta Asya'da ve Rusya'da yaşadıkları ayrımcılıklardan sonra ABD'deki dini özgürlüklerin Ahıska Türklerinin dinselliklerine etki ettiği düşünülmektedir.

> Bizim company(şirket) böyle böyük pray room(ibadet odası) yaptılar. Bizim employlara(çalışanlara). 5 vakit namazını kılıyorsun bir şey demiyor. Hiç kimse karışmıyor. Namaz vakti geliyir gidiyirsin abdest almaya. Abdest almaya da yapmıştır. (Müslim, E, 37, ABD)

> Rusya'da orada dini burada yaşadığımız gibi rahat yaşayamazdık. Mesela hatırlarım babam Teravih namazlarına falan götürürdü. İşte evlerde gizlice kılardık. Devletin haberi olmasın diye. Şimdi baya rahat… İstersen yolun ortasında kıl kimse dönüp de bulaşmaz.(Cumali, E, 21, ABD)

ABD'nin dini çoğulculuk ve dini özgürlükler geleneği sayesinde Ahıska Türkleri dini inanışlarını rahatça yaşayabildikleri ve bundan memnun oldukları gözlemlenmiştir. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'de yaşayan Müslümanlara karşı bazı ayrımcı uygulamalar olmasına rağmen Ahıska Türkleri daha önce yaşadıkları ülkelerdeki ayrımcı politikalardan sonra ABD'de kendilerine sunulan imkanları bir fırsat olarak görmektedirler. Yaşadıkları ülkelerde bayram namazı ve cenaze namazı kılamadıkları, Kuranları sakladıkları, oruç tutmaktan korktukları günlerin yerini dini eğitim alabildikleri, ibadetlerini özgürce yapabildikleri bir ortamın alması Ahıska Türklerinin dinle olan bağlarını güçlendirmektedir.

Göçmenlerin göç sonrası dinselliğini etkileyen en önemli faktörlerden biri de göçmenlerin mensup oldukları dinin ev sahibi ülkede azınlık/çoğunluk konumunun değişmesidir. Göç edilen toplumlarda göçmenlerin dini inançlarının azınlık veya

çoğunluk olması durumuna göre dini gruplarının toplum içerisindeki statüsünde değişiklik olabilir veya aynı statülerini koruyabilirler(F. Yang & Ebaugh, 2001: 367). Mesela Hristiyan Çinliler Çin'de dini azınlık olarak kabul edilirken, ABD'ye göç ettiklerinde dini çoğunluğun bir parçası olmaktadırlar. Ahıska Türkleri Rusya'da dini azınlık olarak yaşarken ABD'ye göç ettiklerinde dini azınlık durumlarını korumuşlardır. Türkiye'ye göç edenler ise dini azınlık konumundan dini çoğunluk konumuna geçmişlerdir. Göç edilen ülkelerde dini azınlık olmak sosyal kapanma ve dini korumaya dair bir reaksiyon oluşturup dini değerlerin korunması ve dini katılımın artması sonucunu doğurabilmektedir(Connor, 2010: 376; F. Yang & Ebaugh, 2001: 367). ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri dini azınlık konumlarından dolayı dini değerlerini kaybetme konusunda direnç göstermektedirler. Bu yüzden de dini özgürlükler ve dini kurumların kendilerine sunmuş olduğu imkânlardan faydalanarak dindarlaşma eğilimi gösterirlerken, Türkiye'ye göç eden Ahıska Türkleri çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede yaşadıkları için dini kimliklerinin daha belirsiz hale geldiği gözlemlenmiştir. Dini azınlık grubu olarak yaşadıkları ülkelerden Türkiye'ye göç etmeleri çoğunluğun bir parçası olmalarını ve ayrımcılık yaşamalarını engellemesine rağmen, dini kimlikleriyle ilgili bir farkındalık oluşturmamaktadır. Ev sahibi ülkede azınlık konumunda olan göçmenler kendini yeniden tanımlama sürecine girerek, içerisinde yaşarken sorgulamadıkları etnik ve dini kimliklerini yeniden sorgulamaktadırlar(F. Yang & Ebaugh, 2001: 367). Müslüman bir ülkede Müslüman olduğunu bilerek yaşayan ama dini pratiklerle çok yakın ilişkisi olmayan bir birey, Müslümanların azınlıkta olduğu bir yere göç ettiğinde ya dini kimliğinden tamamen uzaklaşacak ya da farkındalığını arttırarak dini pratiklerle ilişkisini güçlendirecektir. Yang ve Ebaugh'ın (2001) iddia ettiğine paralel olarak Ahıska Türkleri Türkiye'ye ve ABD'ye göç ettiğinde İslamiyet'in azınlık/çoğunluk statüsüne göre dini inançlar ve pratiklerle olan ilişkisi yeniden tanımlanmıştır.

> Türkiye'de Müslümanlığı yaşamak isteyen tam yaşar. Şundan dolayı yaşar. Özbekistan'da, Kazakistan'da, Kırgızistan'da, Azerbaycan'da Rusya'nın eski şeyleri kalıntıları var. Mesela daha çok içki, daha çok eğlence, daha çok gençlerde böyle şeyler var. Ama Türkiye'de bu yoktur. Türkiye'de tam Müslümanlığı yaşayabilirsiniz. (Ahmet, E, 51, TR)

Ahmet'in anlatısında görüldüğü gibi Ahıska Türkleri çoğunluğu Müslüman bir ülkede yaşamanın dini pratikler açısından uygun zemini hazırladığını düşünmektedirler. Sadece Türkiye'de değil ABD'de yaşayanlar da Türkiye'de dini inancın muhafazası ve dini ibadetleri yerine getirmek için Türkiye'de yaşamanın daha uygun olacağını düşünmektedir. Tahir(37) çocuklarını kültür merkezine gitmesine rağmen bunun yeterli olmadığını bu yüzden de çocukların Türkiye'de eğitim almasını istemektedir.

> Zati ben de diyorum 4-5 seneden sonra buradan kalkıp gidecem Türkiye'ye. Bekliyorum oturma izni versinler. Ben burada bir gün durmam ben giderim orda çalışırum. Ki çocuklar sabahlan kapıya çıksın Selamun aleykum aleykum selam dinlesin işitsin. Ezan sesini işitsin. Desinki baba orda mescit varmış. Sen giden de çocukta der ki baba dur ben de geliyorum. (Tahir, E, 37, ABD)

Türkiye'de günde beş vakit ezan okunması, her mahallede cami olması, Kuran kurslarının olması, okullarda din dersi verilmesi gibi kaynaklar ABD'de azınlık konumunda yaşayan Ahıska Türkleri için cazip görünmektedir. Mirza'nın aşağıdaki anlatısı ise Ahıska Türklerinin bu kaynaklardan yararlanmadığını anlatmaktadır.

> Burada Mesken'de Yeşilyayla'da ben Ahıskalıları tanıyamıyorum. Şimdi bir kaçıyla konuştum. Diyor ki Sovyetlerde yaşarken etrafımızdakilerin hepsi Rus'tu. Azerbaycan'dakilerin hepsi Azer'iydi. Gürcistan'dakiler Ermeni'ydi. Dolayısıyla biz tutucu olmak zorundaydık. Kapalı olmak zorundaydık. Ama bugün Türkiye bizden biri. Biz Müslümanız da Türkiye Müslüman değil mi? Şimdi mantık olarak adamın kafası şöyle işliyor burada bu yapılıyorsa eğer bir Müslüman ülkesinde yapılıyorsa demek ki doğrudur. İşte Türk bizden biri değil midir? Biz de Türküz onlar da Türk. Demek ki onlar gibi davranmak uygun. Yanlış bir şey yok burada. (Mirza, E, 20, TR)

Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri Türkiye'de yaşayan bireyleri tehdit olarak görmedikleri için kendilerini koruma altına alma ihtiyacı hissetmemektedirler. Türkiye'de dini vecibeleri ve pratikleri yerine getiren bireylerin sayısı ve Müslüman olan insan sayısı arasında bir uçurum olduğundan, bireylerin yaşamları üzerinden dinin gereklilikleri, doğruları ve yasaklarını yorumlamak doğru değildir. Mirza'nın anlatısında görüldüğü gibi Ahıska Türkleri dinle olan ilişkilerini Türkiye'de yaşayan bireyler üzerinden kurmakta ve onları rol model olarak almaktadırlar. ABD'de yaşayanlar toplumundaki diğer bireylerin Müslüman olmadığını bildiklerinden, kendi sınırları

dışında “diğerleri” olarak tanımladıkları bireyleri tehdit olarak görmektedirler. Böylelikle kendilerini koruma altına alırken dinin temel kaynaklarına ulaşmada kültür merkezi ve Gülen Hareketinin gönüllüleri önemli rol oynamaktadır.

Sürgün edilmiş topluluklar kendi topraklarından kopartıldıktan sonra yerleştirildikleri toplumlarda dini azınlık veya çoğunluk konumunda olmaları dinle olan ilişkilerini, dini kimliklerini ve bu bağlamda da etnik sınırlarının oluşumunda rol onadığı saptanmıştır.

4.5 Örf, Adet ve Gelenekler

Toplumları bir arada tutan, etnik kimliklerinin yansıması olan veya etnik kimliğin inşasında önemli rol oynayan, grubun sosyal hayatını ve bireylerin davranışlarını düzenleyen sosyal değerler kültür olarak tanımlanmaktadır. Ortak kültürün genellikle etnisitenin belirleyici unsuru olduğu kabul edilmektedir ancak; bu durum farklı coğrafyalarda ve toplumlarda yaşayan aynı etnik gruba mensup aktörlerin farklı kültürel değerlere sahip olmasını açıklamayı güçleştirmektedir. Barth'a göre "aktörler farklı çevresel koşullar altında değişik yaşama biçimleri ve davranış kalıpları geliştirebilirler"(Barth, 1969: 16). Bu nedenle Barth grupların kültürlerini araştırmak yerine farklı bölgelerde yaşayan bireylerin davranış kalıplarına göre etnik sınırlarının nasıl değiştiğini veya korunduğunu anlamaya yönelik çalışmalar yapılması gerektiğini iddia etmektedir. Wimmer'in etnik sınırlar kuramı da etnik grupların nesnel kültürel farklılıklar temelinde birbirinde ayrıldığı yaklaşımına karşı çıkarak, "nasıl ve hangi koşullar altında kültürel farklılıkların üretildiğini, nasıl ve hangi koşullar altında birbirine kenetlenmiş grupların ortaya çıktığını, nasıl ve hangi koşullar altında bireylerin kendilerini etnik kategorilerle tanımladıklarını anlamaya" çalışır(Wimmer, 2013: 204). Barth ve Wimmer'in etnik sınırlar kuramını temel alan bu çalışma Ahıska Türklerinin kültürlerini araştırmak yerine, kültürel farklılıkların nasıl ve hangi koşullar altında üretildiğini anlamaya ve bu kültürel farklılıkların etnik sınır ve kimlik inşasındaki rolü anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Aydıngün ve Aydıngün(2014) Ahıska Türklerinin "kültürlerini, âdetlerini, dinlerini, geleneklerini çok büyük ölçüde muhafaza ettiklerini" iddia etmektedir. Ahıska Türkleri sürgün sonrası yerleştikleri ülkelerde bir arada yaşayarak, kapalı bir toplum yapısı sürdürerek kültürlerini muhafaza etmeye çalışmışlardır. Sürgün toplumsal hafızanın ortaya çıkmasına sebep olmuş ve aynı zamanda devlet eliyle kendi topraklarından çıkartılan Ahıska Türkleri arasında dayanışmanın devamlılığını sağlamıştır. Etnik grup bilincinin devamlılığında önemli rol oynayan dayanışma aynı zamanda kültürel değerlerin korunması ve yeniden yaşatılmasını sağlamıştır. Bu çalışmada Türkiye'de ve ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin kültürleri, adetleri ve gelenekleriyle olan ilişkileri; bunların etnik sınır ve etnik kimlik inşasındaki rolü keşfedilmeye çalışılmıştır.

Saha araştırmasında Ahıska Türklerinin kültürel faaliyetlerine katılarak etnik grup tarafından benimsenen kültürel davranış kalıpları gözlemlenmiş, görüşmecilere Ahıska Türklerinin örf, adet ve geleneklerinin neler olduğu, bunlarla kurdukları ilişkiler sorularak kültürel farklılıklarının nasıl ve hangi koşullarda üretildiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Görüşmelerde Ahıska Türkleri, kendilerini diğerlerinden ayırt eden kültürel özelliklerini devam ettirmenin ve nesiller arasında aktarılmasının çok önemli olduğunu sıklıkla dile getirmişlerdir. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri kendilerini Türkiyelilerden farklılaştıran aile ilişkileri, düğün törenleri, yemek kültürü, örf ve adetlerin Türkiye'ye göç ettikten sonra yeniden tanımlama sürecine girdiğini, Ahıska Türkü olmak ve Türk olmak arasında süren sorgulamanın yerel Ahıska kültürünü kaybetme tehlikesini doğurduğunu düşünmektedirler.

> Bir de ne var biliyor musunuz? Rusya'da yabancı ülkede yaşıyorsunuz ya daha çok kendi örf adetinizi kaybederim diye tutunuyorsunuz ve kaybet istemiyorsunuz. Ama şimdi Türkiye'ye geldiğinizde kendi memleketim, kendi toprağım diye rahatlıyorsunuz. Ama şimdi bakın Amerika'ya gidenler nasıl ki Rusya'da yaşıyordular öyleler. Kaybetme duyguları var ya psikolojik olarak o yüzden. Ama buraya geldim ben Türküm. Türkler de böyle giyiyor ben de böyle… Artık şey oluyorsun… Rahatlıyorsun kendi toprağında olduğun için. O yüzden onlar hala öyle giyiniyorlar. Aman böyle giyersem derler ki Amerika'ya gitti de gene öyle giyindi. Türkiye'de giyiyorsun hayır hiç kimse birşey demiyor. Çünkü diyorsun Türkiye'deyim Türkler de böyle.(Şahsiye, K, 34, TR)

Ahıska Türkleri vatan olarak görmedikleri "yabancı" toplumlarda(Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya'da) yaşarken kendilerini hakim grupların veya Barth'ın tanımlamasıyla "ötekinin" etkisine kapayarak kendi kültürlerini koruma altına almışlardır; ancak Şahsiye'nin anlatısı Türkiye'ye yerleşen Ahıska Türklerinin kendilerini Türk toplumunun bir parçası olarak görmelerinden dolayı uyum sağlama yolunu seçtiklerini göstermektedir. Sosyal kapanmanın yüksek olduğu gruplarda "etnik uyum baskısının devreye girmesiyle" etnik kimliğe ait kültürel pratikler korunmaktadır. Dedikodu, saygınlığını yitirme, dışlanma ve alay konusu olmak etnik uyum baskısının gayri resmi yaptırımlarından bazıları olarak görülmektedir (Kerckem et al., 2014: 277). Ahıska Türkleri sürgünden bu yana birçok farklı ülkede, farklı kültürlerin arasında yaşamalarına rağmen kendi kültürlerini kaybetmemiş olmaktan dolayı yaşadıkları gururu

bir çeşit baskıya dönüştürmektedirler. Bu durum hem Türkiye'de hem de ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri arasında görülmektedir.

> Biz de şimdi Ahıskalılarda şöyle bir şey var mahalle baskısı var bizde. Çevre hep Ahıskalı olduğu için adım atamıyor. İstese de atamıyor çünkü görecek birisi. Ya birde gerçekten de Türkiye'de farklı bir hava var. Farklı bir atmosfer var.(İslam, E, 30, TR)

İslam'ın anlatısında Ahıska Türklerinde etnik uyum baskısı olduğu açıkça görülmektedir. Yeni göç ettikleri, sosyal çevreleri Ahıska Türkleriyle sınırlı olan bireylerin grup normlarının dışına çıkmamak için örf, adet ve geleneklere uyduğu anlaşılmaktadır. Aile ilişkileri, evlilik biçimleri, düğün törenleri ve giyim kuşam konusunda Ahıska Türkleri arasında etnik uyum baskısı yaşandığı gözlemlenmiştir.

Ahıska Türklerinde büyüklere saygı çok önemli bir örf olarak kabul edildiğinden, evde her zaman büyüklerin sözünün geçtiği gözlemlenmiştir. Ailedeki en küçük erkek kardeş evlendikten sonra anne babasıyla yaşayarak onları yalnız bırakmamakta ve ihtiyaçlarını gidermektedir. Ahıska Türkleri aile içerisinde, *"erkek kardeşin ailenin yanında kalması"* durumunun tartışmadan herkesin kabul ettiğini; Ahıska Türkleri arasında bunu yapmayan insanların neredeyse olmadığını söylemektedirler. ABD'de üniversite öğrencisi olan Cumali(21) *"Abim evlenirse onu başka eve geçirirler. Anne baba da benimle beraber kalır"* diyerek bu durumu hiç tartışmaya açmadan kabul ettiğini ve bundan rahatsız olmadığını söylemiştir. Türkiye'de üniversite okuyan Mirza(20) *"Ben biliyorum ki annem babam benimle yaşayacak. Bunun ilerisi gerisi yok benim için. Bu kesinlikle böyle. Dediğim gibi bizim Ahıskalılar kültür olarak diğerlerinden çok farklı dememden kastım o aslında"* diyerek ABD'de yaşayan Cumali'yle benzer düşüncelerde olduğunu, ailenin en küçük erkek çocuğu olarak ailesiyle kalmanın bir zorunluluk olduğunu düşünmektedir.

Ahıska Türklerinde "toy" olarak adlandırılan düğünler kendilerini diğerlerinden ayırt ederek, grup bilincini yaşatabilecekleri özellikler barındırmaktadır. Görüşmeler sırasında Ahıska Türklerinin adetleri ve gelenekleri nelerdir diye sorduğumuzda görüşmecilerin birçoğu düğünlerin kültürlerinin ayrılmaz bir parçası olduğunu söylemişlerdir. Ahıska Türklerinde düğünlerin kız istemeden başlayarak düğün gününe kadar ritüeller halinde devam eden bir süreç olduğu gözlemlenmiştir. Kalıplaşmış

davranışlara yüklenen anlamlar grup içerisinde yerleşmiş ve sorgulanmadan yapılmaya devam edilmektedir. Günümüzde Türkiye'de ve ABD'de modern şehir hayatında yaşayan Ahıska Türkleri için yapılması zor olan bir takım adetleri barındıran düğünler, her şeye rağmen sürdürülmeye devam edilmektedir. *"Kültürünü kaybeden birliğini, dirliğini kaybeder"* diyen Ahmet'in(79) söyleminin aile büyükleri arasında yaygın olduğu; genç kuşaklara örf, adet ve gelenekleri devam ettirmeleri için aile büyükleri tarafından bir baskı oluşturulduğu görülmektedir. Düğün törenlerinin Ahıska Türklerinin adetlerine uyarak yapılmasında aile büyüklerinin etkili olduğu; ailede yaşlılar kalmadıysa sembolik bazı adetler yerine getirildikten sonra yaşadıkları toplumdakilere benzer düğün törenleri düzenledikleri gözlemlenmiştir.

> Eğer bir ailede yaşlı bir nene varsa o ailenin büyüğü varsa yapılır düğünlerde adetler. Ama bir modernleşmiş bir aile babaanne dedeleri artık vefat etmiş onlar da yeni gençler de artık yapmıyorlar. Hele bir yerli yerli derken İzmirli Antalyalı birisiyle evlenirse hiç yapılmıyor. Ama Ahıskalılardan birbirlerine verenler bir de evlerinde büyükleri olanlar o geleneği yaptırıyorlar. (Şahsiye, K, 34, TR)

Sürgünün tanıkları yaşlıların hayatını kaybetmesiyle beraber Ahıska Türklerinin kırsala ait adet ve geleneklerinde değişimler yaşandığı görülmekle birlikte düğünlerde sembolik anlamı olan ritüellerin yerine getirildiği gözlemlenmiştir. Ailelerine karşı saygılı olan ve sözlerini emir kabul eden genç Ahıska Türkleri, onların istedikleri veya kendilerinin de önem verdiği Ahıska adetlerini yapabilmek için düğünün bir kısmını ayırmaktadırlar; düğünün diğer kısmını da kendi istedikleri şekilde dizayn etmektedirler. Enformel yapılan görüşmelerden birinde *"uzun yıllar Türkiye'de yaşayan, Türk arkadaşları olan Ahıska Türkleri arkadaşlarını düğüne davet ettikleri için düğünlerini biraz onlarınkine benzetiyorlar"* diyerek Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin toplumla entegre olma konusunda düğün yapma biçimlerinin engelleyici olduğunu düşünenlerin düğün törenlerini Türkiye'deki düğünlere benzetmeye çalıştıkları; aynı zamanda *"Ahıska adetlerinin bazılarına garip gelmesinden"* dolayı iş, okul ve mahalle arkadaşlarını düğünlerine davet eden Ahıska Türklerinin bundan çekindikleri görülmektedir. Türkiye'de Türkiyelilerle aynı etnik grup içerisinde yer almak isteyen, Türkiyelilerden farklı olma damgasını taşımak istemeyen Ahıska Türklerinin Wimmer'in(2014: 58-59) etnik sınırlar yaklaşımına göre "konumsal taşınma" stratejisini tercih etmektedirler.

Türkiye toplumunun normlarının dışında kırsala ait öğeler taşıyan düğün adetlerini sürdürmek özellikle eğitimli, çalışan ve hakim etnik grupla temas halinde olan Ahıska Türkleri için sürdürülmesi zor bir durum ortaya çıkartmaktadır. Wimmer(2014: 58-59) konumsal taşınma stratejisinde bireysel geçiş ve kolektif yeniden konumlandırma olarak iki farklı durumun olduğunu iddia etmektedir. Bireysel geçişler "azınlık damgasından kurtulmak için etnik grup içindeki bireylerin etnik sınırlar arasında geçiş" yapabilmesini ifade etmektedir. Bireyler asimilasyon yoluyla veya kendilerini yeniden sınıflandırarak başka bir etnik sınıra geçiş yapabilmektedirler. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin örf, adet ve geleneklerin Türkiye'deki toplumsal normalara uymadığı gerekçesiyle kendilerini Türkiyeli veya Türk kimliğiyle tanımlayarak Ahıska Türk etnik sınırından "bireysel geçişle" Türk etnik sınırlarına geçmeyi tercih etmektedirler.

ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri şehirde ve modern yaşamın içerisinde bulunmalarına rağmen düğüne ait adetleri devam ettiği görülmektedir. ABD'de şehir hayatı, modern toplumsal yaşam kurallarına uyum sağlamak için bir takım değişiklikler yapılmış olsa da temel öğelerin korunması ve devam ettirilmesi için büyük çaba sarf edilmektedir. Ahıska Türkleri ABD'ye göç etmeden önce genellikle kırsal bölgelerde yaşadıkları için düğünleri köy meydanlarında veya geniş bahçelerde düzenlemişlerdir. ABD'de şehir hayatına uyumlu olarak yemekli davetlerin yapılabildiği büyük salonlarda 500-600 kişilik düğünler yapılmaktadır. Düğüne şehir içinde yaşayan tüm Ahıska Türkleri ve şehir dışından yakın akrabalar davet edilmektedir. Ahıska Türklerinde akrabalık bağları çok kuvvetli olduğundan, düğün için başka eyaletlerde yaşayan akrabalar uzun yolculuklara katlanarak düğüne katılmaktadır. Özellikle Mayıs-Eylül arasında düğün törenlerinin sıklaşması nedeniyle bu tarihlerde başka eyaletlere düğüne giden veya başka eyaletlerden düğün için gelen Ahıska Türklerine sıklıkla rastlanabilmektedir. Aynı anda birkaç farklı şehirde düğün olursa aile bireyleri her düğüne iştirak edip vazifelerini yerine getirmek için kendi aralarında paylaşım yaparak katılmaya çalışmaktadırlar. Saha araştırmasında ev ziyaretlerimiz sırasında Colorado'da ve Seattle'da aynı anda düğün olduğunu söyleyen Ayşe Hanım *"Biz Colorado'ya bacimin yeğeninin düğününe gideceğuz ama büyük oğlan buraya getcek bizi temsil edecek"* diyerek Ahıska Türklerinin düğün törenlerine ve akrabalık bağlarına verdiği önemi göstermektedir.

Ahıska Türklerinde düğün öncesinde belirli ritüeller gerçekleştirerek düğün törenine hazırlık yapılmaktadır. Ritüellerin ilk basamağı “elçilik” adı verilen kız isteme töreniyle başlamakta, ardından “şerbet içme” adı verilen törenle nişan yapılmaktadır. Düğün töreni hazırlıkları için her hafta Perşembe günleri erkek tarafı kızın ailesini ziyaret ederek geline hediyeler götürmektedirler. Ahıska Türklerinin Orta Asya’da kızı evinden çıkartırken atlarla yaptıkları töreni Türkiye’de araba konvoylarıyla, ABD’de ise kiralık limuzinlerle yapıldığı gözlemlenmiştir. Ahıska Türklerinin Türkiye’de ve ABD’de şehir hayatında yapmaları mümkün olmayan “atla gelini evden çıkartma” adetinin yerini yaşadıkları toplumlarda düğün törenlerinde yaygın olarak görülen araba konvoyu ve limuzinin alması yaşadıkları topluma uyum sağladıklarının göstergesidir. Kızın evden çıkışı sırasında bereket ve bolluk sembolü olarak gelin ve damadın üzerinden şeker, çerez ve para atılmaktadır. Düğünler genellikle akşam erken saatlerde başlayıp gece geç saatlere kadar devam etmektedir. Düğün töreninde “tamada” adı verilen düğünün sunucusu olan kişinin yönetimde ritüeller sırasıyla yerine getirilmektedir. Ahıska Türklerinin kendilerine özgü milli bir gelinliği olmasına rağmen, Türkiye’de ve ABD’de araştırmacının katıldığı düğünlerde bu kıyafetlerin giyildiğine rastlanmamıştır. Düğün törenlerinde gelin beyaz gelinlik, erkek takım elbise giymektedir. Türkiye’deki düğünlerde gelinlerin salona çıkarken beyaz gelinliğin üstüne Ahıska milli gelinliğinin bir parçası olan ve başa takılan “katha leçeg” adı verilen fes, üzerinde pulların olduğu ve üstünün “naznazi” adı verilen beyaz bir örtüyle örtüldüğü bir kıyafetle çıktığı görülmüştür. Gelin salona çıktıktan sonra bir sandalyeye oturtulmakta, ardından damadın sağdıcı elinde iki bıçakla gelerek gelinin etrafında dans ederek şunları söylemektedir: *“Analar, babalar, bacılar, kardaşlar! Gelinin başını mı keselim, dilini mi?”* Kimisi “başını” keselim derken, çoğunlukla “dilini keselim” demektedirler. Dilin kesilmesiyle sembolleştirilen gelinin çok konuşan, dedikodu yapan, eşine ve ailesine saygılı olmasıdır. Sağdıç bu soruyu birkaç kez tekrarladıktan sonra “dilini kesiyorum” diyerek gelinin başındaki örtüyü bıçaklarla üç kez çevirmektedir. Üçüncü defa tekrarlandığında gelinin yengesi örtüyü sağdıcın boynunu bağlamaktadır. Gelin ayağa kalktıktan sonra, sağdıç gelinin yüzünü gözleri hafif görünecek kadar açmaktadır. Gelin gözlerini kaldırmadan yere bakarak “temenna” almaktadır (EK 9-Fotoğraf 7-8). Sağdıçtan sonra gelinin yüzüne baktıktan sonra ona para verilmektedir. Düğünün girişinde Ahıska adet ve geleneklerine

uygun ritüeller yerine getirildikten sonra gelin üzerindeki katha leçeği çıkartmaktadır. Türkiye'deki saha araştırmasında Ahıska milli gelinliğinin parçası olan katha leçegle düğün törenine gelen gelinlere rastlanmakla beraber, ABD'de düğün töreninde bu kıyafetin kullanılmadığı, düğünün ertesi günü erkek tarafının evinde düzenlenen gelin hinkalinde gelinlerin bu kıyafeti giydiği görülmüştür. Gelin hinkali düğünün ertesi günü eve gelen misafirlere gelin tarafından hazırlanan Ahıska mutfağının özel mantısı "hinkalin" verildiği özel bir yemektir. Bu gelenek eskiden gelinin hamur yoğurup açması ve pişirilmesiyle yapılırken, günümüzde önceden hazırlan hinkaleri gelinin pişirmesi ve sembolik olarak hamur yoğurmasından oluşmaktadır(EK 9-Fotoğraf 9).

Düğün töreninde damat ve gelin salona çıktıktan sonra tamadanın çağrısıyla damadın anne ve babası iyi dileklerde bulunmak için sahneye çıkmakta, bu sırada damat, gelin, damadın sağdıcı ve gelinin nedimesi hep ayakta beklemektedir. Saygının temel unsur olduğu Ahıska düğünlerinde gelinlerin konuşmadığı, gülmediği ve önlerine baktıkları gözlemlenmiştir. Gelinler düğün boyunca saygısını göstermek, teşekkürleri ve iyi dilekleri kabul ettiğini ifade eden "temenna alma" eylemini yapmaktadırlar. Temenni almak için gelin ellerini çapraz bağlayarak yere çökerek selam vermektedir (EK 9-Fotoğraf 7-8). Düğüne gelen davetliler geline para vererek, oynamasına izin verince ve gelin para verenlere saygısı göstermek için temmenni alarak önüne bakarak yavaşça oynamaktadır. Düğün töreni sırasında damat arkadaşları ve akrabalarıyla rahatça dans ederken, gelinin çok fazla oynamadığı ve gülmediği gözlemlenmiştir. Düğün sırasında davetli aileler tamadanın çağrısıyla sırasıyla sahneye davet edilerek iyi dileklerde bulunduktan sonra ailecek dans etmektedirler.

Ahıska Türklerinin düğünlerinde kadınların ve erkeklerin ayrı masalarda oturdukları, hatta düğün salonunun bir tarafında kadınların diğer tarafında erkeklerin oturduğu gözlemlenmiştir. ABD'de yapılan düğünlerde masalar Ahıska yemekleriyle donatılarak Özbek pilavı, tavuk şiş, meyve ikram edilmektedir. Türkiye'deki düğün törenlerinde yalnızca Özbek pilavı ve içecek ikramı yapılmaktadır. Ahıska Türkleri arasında içki içmek büyüklere saygısızlık olarak kabul edildiği için içki servisi gizlice yapılarak, büyükler görmesin diye beyaz plastik bardaklarda içilmektedir. Düğün törenin ilerleyen saatlerinde yaşlılar yavaş yavaş evlerine gitmeye başladıktan sonra Ahıska

adetleri tamamlanıp gençler hem kültürel hem de modern müziklerle eğlenmeye başlamaktadırlar. Kafkas oyunu olarak bilinen kız ve erkeğin karşılıklı oynadığı Lezginka oynanmakta, halay çekilmekte ve popüler müzikler çalınarak dans edilmektedir. Ahıska Türklerinin düğün törenlerinde Rusça, Türkçe, Özbekçe ve İngilizce müziklerin çalındığı, Türkiye ve ABD'de Ahıska Türk müzik grupları kiralanarak düğünün müzik organizasyonun yapıldığı gözlemlenmiştir.

Ahıska Türk kültürünün en önemli yansımalarından biri olan düğün törenleri içerisinde barındırdığı davranış kalıplarıyla Ahıska Türklerinin etnik kimlikleri ve sınırı hakkında bilgiler barındırmaktadır. Türkiye'de ve ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri düğünleri kültürün yeniden keşfini ve nesiller arasında aktarılmasını sağlayan bir mekanizma olarak gördüklerinden, düğün törenindeki ritüellerin Ahıska Türklerinin kimliklerini yeniden keşfetmelerine yardımcı olmaktadır. Türkiye'de ve ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinden bazıları adet ve geleneklerde yaşanan değişimlerini eleştirerek, bu durumun Ahıska Türklerinin kimliklerini yitirmesine neden olacağını düşünmektedirler.

> Mesela sizi Azerbaycan'a davet edeyim bir o Ahıska düğününe gidin birde buradaki Ahıska düğününe gidin. Sadece %50 benzer. Azerbaycan'daki düğün Ahıska kültürüne daha yakındır. yavaş yavaş kaybediliyor burada. İşte dediğim gibi insanlar bunlar Türk biz de Türk'üz, bunlar Müslüman biz de Müslüman. Bizden daha büyük bunlar. Bunlar bunu yapıyorsa demek ki doğru olan budur mantığıyla hareket ettikleri için. (Mirza, E, 20, TR)

Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin Türkiye'de yaşayanları tehdit olarak görmemesi ve aynı etnik grubun içerisinde yer aldıkları inancından dolayı dini ve kültürel konularda Türkleri referans aldıkları gözlemlenmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinde Wimmer'in(2013:58-59) "konumsal taşınma" stratejilerinden "bireysel geçiş" olarak tanımlanan bireylerin kendilerini yeniden sınıflandırarak etnik sınırlarını belirlemesi durumu görülmektedir. Türkiye'yi ve Türk toplumunu göç etmeden önce yaşadıkları ülkelerde kutsallaştıran, diziler ve filimler aracılığıyla Türkiye'yi takip eden Ahıska Türklerinin göç ettikten sonra kutsadıkları Türk toplumun bir parçası olmayı tercih etmekte; öteki ve farklı olmanın damgasından kurtulmak için Ahıska Türk etnik sınırını geçerek Türk etnik sınırları içerisinde yer almaktadırlar.

ABD’de yaşayan Ahıska Türkleri için kendileri dışındaki toplumun kültürlerini ve kimliklerini kaybetme konusunda tehdit oluşturmalarından kapalı toplum yapısını devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Ahıska Türkleri için ABD yaşayanların çoğunluğu Müslüman ve Türk olmadıkları için “öteki” olarak kabul edildiğinden, Ahıska Türklerinin asimile olmasını zorlaştırmaktadır.

Ahıska Türkleri sürgün sonrası yaşadıkları toplumlarda kimliklerini ve etnik sınırlarını korumak için grup içi evlilikler yapmayı tercih etmişlerdir. Sürgün sonrası yerleştirildikleri ülkelerde, sonrasında göç ettikleri ülkelerde ve saha araştırmasının yapıldığı Türkiye ve ABD’de grup içi evliliklerin sürdürüldüğü görülmektedir. Ahıska Türkleri kendi etnik gruplarına ait kültürün yaşatılması için aile içerisinde grup içi evlilikleri özendirmektedirler. Görüşmelerde Ahıska Türklerinin grup içinden olmayan biriyle evlenmeyi düşünüp düşünmedikleri veya çocuklarının grup dışından biriyle evlenmesi durumunda nasıl tepki verecekleri anlamaya çalışılmıştır.

> Şimdi ben öyle diyirim ki onlar hayatta oni etmezler. Çünkü biz o terbiyeyle diye diye gitiriyiriz. Ben böyük demiyirim ama kızım dese Amerikalı bir Hristiyan ile ben ona yok derim. Müslüman olsa yine belki düşünürüm. İranlidir, Iraklıdır, Syriadandır(Suriyelidir), Bosnadandır, Türkiyeli Türküdür. Gene onda da question mark(soru işareti). Ama böyle Amerikalıdır, Germanidir(Alman), Kanadadandır… Onlar da kötü bir millet değildir. Amerika milleti bize el açtı da bizi kabul etti. Türkiye yardum edemedi onlar bize yardum etti. Bene ona kötü diyemiyirim de ama Özbekistan'da var idi. Özbeklere göçen var idi Özbeklerden evlenen var idi. Ama bizim dinimiz de bir idi her bir şeyimiz bir idi. (Rahman, E, 29, ABD)

Rahman çocuklarının Ahıska Türkü olmayan biriyle evlenmesini kabul edemeyeceğini, ancak Müslüman olursa düşünebileceğini söylemektedir. ABD’de yaşayan Ahıska Türkleri ABD’de doğan ve büyüyen çocuklarının etnik grup dışı evlilik yapma korkusunu taşıdıkları için çocuklarını erken yaşta kendi tercih ettikleri Ahıska Türkleriyle evlendirmektedirler veya Ahıska Türkleriyle evlenmelerini teşvik etmektedirler. Bu nedenle ABD’de yaşayan kadınlar arasında ortalama evlilik yaşının 20, erkeklerde 25 olduğu gözlemlenmiştir.

Türkiyeli biriyle evli olan Nazmiye(35) de çocuklarının grup içi evlilik yapmasını tercih ettiğini ama Müslüman olmasının en önemli kriter olduğunu söylemiştir. Kız ve

erkek çocuklarının arasında evlilik tercihi konusunda farklılık olacağını söyleyen Nazmiye'nin bu konudaki fikirlerini şöyle açıklamaktadır:

> Bilmeyiz ama başka insan istemezik. Müslüman olsun. Oğlan kısmı değişiktir de. Kız kısmı için illa Müslüman olsun. Başka milletten olsa bile Müslüman olsun. Ama Allah yardımcımız olsun. Kızımızı vermeyiz ama oğlanlar yine evlenseler izin olur belki. Kızı vermeyiz. (Nazmiye, K, 35, ABD)

İslam dininde erkeklerin Müslüman olmayan biriyle evlenebilmesine izin verilirken, kadınların Müslüman olmayan bir erkekle evlenmesi uygun görülmediğinden, Ahıska Türklerinin kız çocuklarının Müslüman olmayan biriyle evlenmesine karşı çıktıkları gözlemlenmiştir. ABD'de üniversite okuyan ve bekar olan Cumali(21) Amerikalı biriyle evlenmesinin önünde bir engel olmadığını şu şekilde açıklamaktadır:

> Yani Amerikalı biriyle evlenir miyim… Güzel bir soru… Yani neden olmasın. Çünkü dinimizde buna engel koymuyor. Yasak koymuyor. Ailem ilk önce şaşırır ama aileme anlatırım bu durumu. Yani dinimizin nasıl karşıladığını. Zaten annem babam da görürse gerçekten onu sevdiğimi anlarsa yok demezler. Rusya'dan avardı yani. Birkaç tanesi Rusla evlenen vardı. Hatta o Rus Türkçe öğreniyor. Baya var. Toplum tabi biraz farklı bakıyor ama adamlar sonunda anlıyor. (Cumali, E, 21, ABD)

ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin evlilik tercihi konusunda öncelikle olarak Ahıska Türkü olan birini tercih ettikleri, eğer mümkün değilse Müslüman olan birini tercih ettikleri, Müslüman olmayan biriyle evlenmenin de yalnızca erkekler için mümkün olabileceğine dair kanaatleri olduğu gözlemlenmiştir. Ahıska Türkleri arasında etnik grup dışında evlilik yapanlar konusunda aile tarafından özendirme ve baskı uygulanırken, dedikodu ve etnik gruptan dışlanma sonucunu doğuran etnik grup baskısının da devreye girildiği görülmektedir. Görüşmecilerden Elmira(20) etnik grup dışı evliliklerin *"çok ekstreme"* olduğunu ve bu durumun grup içindeki dedikodular nedeniyle öğrenildiğini söylemiştir. Enformel yapılan ev ziyaretlerinden birinde kadınların bir arada olduğu bir ortamda Meksikalı biriyle evlenip kaçan bir Ahıska Türkü kadının "ailesinin insan içine çıkamadığından" bahsedildiğine şahit olunmuştur. Grup dışından yapılan evliliklerin ABD'nin farklı eyaletlerinde yaşayan Ahıska Türkleri arasında hızlıca yayıldığından bahseden Elmira(20) böyle bir şey olduğunda *"sadece Seattle değil bütün Amerika'nın duyacağını"* söylemiştir. Grup içerisinde dedikodu, dışlanma ve ailelerin toplumda hor

görülmesi gibi yaptırımları olan etnik grup dışı evlilikler genç nesillere örnek verilerek böyle bir şey yapmaları durumunda karşılaşacakları sorunlar anlatılarak önlem alınmaya çalışılmaktadır.

Türkiye'de de etnik grup içi evlilikler özendirilmekle beraber Türkiyeli Türklerle evlenmenin sorun oluşturmadığı düşüldüğünden, Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri arasında Türklerle evlenenlere sıklıkla rastlanmaktadır. Türkiye'de Ahıska Türkleri Müslüman olmayan biriyle karşılaşma ve evlenme ihtimali düşük olduğundan, evliliklerde din konusunu belirleyici rol oynamazken, Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinde etnisitenin belirleyici rol oynadığı gözlemlenmiştir. Ahıska Türkleri Türk biriyle evlenmesinin sorun olmayacağını düşünürken, Kürtlerle evliliğe genellikle karşı çıkmaktadırlar.

> Biz Iğdır'da yaşadık. Orda Azeri Kürt tek tük oluyordu. Ama hala soruyoruz Türk müdür Kürt müdür. Kürtse zaten kız zaten ümitsiz. Babam milliyetçidir biraz. Hep sorar. (Mevlüde, K, 29, TR)

Mevlüde'nin anlatısında kız çocuklarının Kürt biriyle evlenmesinin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır; ancak ABD'de Müslüman olmayan biriyle evlenmek isteyen erkekler de olduğu gibi, Türkiye'de yaşayan erkekler için bu durumun daha esnek olduğu görülmektedir.

Türkiye'de üniversite eğitimi alan ve avukatlık yapan Zaim(35) kendisi Ahıska Türkü biriyle evlenmeyi tercih etmesine rağmen çocuklarının evleneceği kişiyi seçmekte özgür olduklarını şu şekilde anlatmaktadır:

> Ben ona şey bakmıyorum. Şöyle bir şey benim Türkiye'ye gelip yerleşmemin nedeni de şu orda mesela o dönemde ayrım yapılıyordu. Türkler, Ruslar, Kırgızlar. Gerçekten ayım yapılıyordu. Türkiye'de öyle bir ayrım yok. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı. Ben zorlanırım, benden sonrakiler zorlanmasın diye buraya geldim yerleştim. Ben o konuda rahatım. Gerçekten rahatım yani. Türküm. Türkiye'de yaşıyorum. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı herhangi biriyle evlenmesinde de bir sakınca görmüyorum. (Zaim, E, 35, TR)

Zaim çocuklarının evliliği konusunda rahat olduğunu söylemesine rağmen *"Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan herhangi biriyle evlenebileceklerini*" söyleyerek, evlilik konusunda sınırlarını koymaktadır. Kendini Ahıska Türkü olarak değil Türk olarak

tanımlamayı tercih eden Zaim'in Türk etnik sınırına geçiş yaparak Türkiye'de yaşayan Türklerin evlenme tercihlerine benzer şekilde hareket ettiği görülmektedir.

Sonuç olarak, Ahıska Türklerinin örf, adet ve geleneklerini korumak için sosyal kapanmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir ABD'de yaşayanlar "diğerlerini" tehdit olarak gördüklerinden, geleneklerini yaşatarak genç kuşakları koruma altına almaya çalışırken etnik sınırlarının belirginleştiği görülmektedir. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri ise Türk toplumunu tehdit olarak görmediklerinden ve Türk toplumunun bir parçası olmanın, öteki ve farklı olma damgasından kurtulmayı sağlayacağını düşündüklerinden, Wimmer'in "bireysel geçiş" olarak tanımladığı stratejiyle Türk etnik sınırlarına geçiş yapmaktadırlar.

4.6 Yerel Toplumla İlişkiler

Göçmenlerin ev sahibi ülkeye yerleştikten sonra yerel toplumla kurdukları ilişkiler etnik sınırlarını ve kimliklerini etki ederken aynı zamanda etnik sınırlar ve kimlikleri yerel toplumla ilişkilerinde belirleyici olabilmektedir. Barth(1969: 14) da etnistenin töze ilişkin olmadığını gruplar arası etkileşimler sonucu ortaya çıktığını iddia eder. Bireyler gündelik yaşamlarında toplumda yaşayan "diğerlerine" göre kendilerini tanımlarken, "diğerleri" tarafından da tanımlanmaktadır(Alba, 2005: 20; Wimmer, 2007: 12). Bu tanımlama sürecinde "bizi" içine alanların ve dışarıda kalan "onların" kimler olduğu ve hangi özelliklere sahip olduğu karşılıklı olarak inşa edilir. Wimmer'e(2007:14) göre etnik sınırlar, sınırların her iki tarafındaki bireylerin eylemleriyle ve farklı sınırlar içinde yer alan bireylerin sınırlar arasındaki etkileşimleri sonucu meydana gelir. Etnik grup aidiyetinde belirleyici olanın objektif olarak nitelenen farklılıklar değil toplumsal süreçte oluşan farklılıklar olmasından dolayı yerel toplumla etkileşimler hem grup aidiyetini hem de etnik sınırları açıklayan, belirginleştiren, sönükleştiren veya esnekleştiren bir etkide bulunabilir(Barth, 1969; Wimmer, 2013). Bu yüzden de göçmenlerin ev sahibi ülkede yerel toplumla kurdukları ilişkilerin incelenmesi etnik sınırların ve kimliğin anlaşılmasında önem arz etmektedir.

Bu çalışmada Ahıska Türklerinin Türkiye'de ve ABD'de yerel toplumla nasıl ilişkiler kurdukları, kendilerini "diğerleri" bağlamında nasıl konumlandırdıkları, "diğerleri" tarafından nasıl tanımlandıkları, toplumda göçmen veya azınlık gruplara karşı geliştirilen kültürel, siyasal ve iktisadi dışlanma mekanizmalarının kimliklenme süreçlerine nasıl etki ettiği incelenmiştir. Bu amaçla yapılan görüşmelerde Ahıska Türklerine yaşadıkları mahalleler, komşularıyla, iş ve okul arkadaşlarıyla ilişkileri ve özel hayatlarında yerel toplumdaki bireylerin yeri sorulmuştur. Bu çalışma kapsamında yerel toplum Ahıska Türklerinin yaşadıkları ülke sınırları içerisinde yaşayan tüm bireyleri ve toplumsal grupları kapsamaktadır. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri çok kültürlü bir çevrede yaşadıkları için yerel toplumda etkileşimde bulundukları çok farklı etnik, dini ve kültürel gruplar bulunurken, Türkiye'deki Ahıska Türkleri genellikle Türkiyeli Türkler ve Kürtlerle ilişki kurmaktadırlar ancak bu grupları kendi içinde coğrafi ve yerel kimliklerle ayrıştırmaktadırlar. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri Bulgaristan göçmenleri, Posoflular, Artvinliler, Gürcüler ve Erzurumlularla olan

ilişkilerini görüşmeler sırasında gündeme getirmişlerdir. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri için "diğerleri" köken ülkelerine göre (Somalili, Nepalli, Afrikalı, Asyalı) ayrılarak bahsedilmekle beraber hepsi "yabancı" kategorisi içerisine dahil edilmektedir. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri için "yabancı" olmayan, ortak kökenden geldikleri halde bazı durumlarda farklılıkları olduğuna inandıkları Türkiyelilerle de etkileşim halindedirler. Görüşmeler sırasında Türkiye'de yaşayan herkesin Türk olduğu kabulü üzerinden hareket eden Ahıska Türkleri Türkiyelilerden bahsederken genellikle Türkler kavramını kullanmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir.

Seattle'da yaşayan Ahıska Türkleri daha önce bahsedildiği gibi kentin güneyinde, göçmenlerin daha yoğun olduğu Tukwila, Federal Way ve Kent şehirlerinde yaşamaktadırlar. Resmi verilere göre bu bölgede beyaz Amerikalıların nüfusu yüzde 14 civarında düşerken, farklı ülkelerden gelen göçmenlerin nüfusu artmaktadır[24]. Dolayısıyla Ahıska Türkleri 2006 yılından itibaren bölgeye göç ettiklerinde Hintli, Afrikalı-Amerikalı, Nepalli, Meksikalı, Burmalı, Ukraynalı, Rus ve Asyalı göçmenlerle aynı mahallelerde yaşamaya, aynı iş yerlerinde çalışmaya, aynı okullara gitmeye başlamışlardır. Ahıska Türklerinin bu karşılaşmalarda etkileşimini engelleyen en önemli etkenlerden biri dil olmuştur. Özellikle 50 yaşından sonra ABD'ye göç eden Ahıska Türkleri eğitim ve iş gücü piyasasına dahil olmadıkları için İngilizce öğrenmemişlerdir. 30-50 yaş arasında göç edenler ise iş yerinde çalışmalarını sağlayacak kadar İngilizce konuştuklarından Ahıska ağzı, Türkçe veya Rusça konuşmayan kişilerle arkadaşlık kurmakta zorlanmaktadırlar. Yaşadıkları mahallelerde ve sokaklarda farklı etnik gruplardan bireylerle yalnızca selamlaştıkları, ev içi iletişim kurmadıkları gözlemlenmiştir. Görüşmeciler komşularıyla özel alanda değil kamusal alanda görüştüklerini sık sık dile getirmişlerdir. Ahıska Türkü olmayan komşularıyla ilişkilerini sorduğumuzda Müslim *"Hi bye"* olarak tanımlamakta, karşılaştıkları zaman birbirleriyle selam vermenin ötesine geçmediğini ifade etmektedir. Sitedeki komşularla ne sıklıkta görüştükleri sorulduğunda "*Yo yo eve gidip gelmiyoruz. Biz selam veriyoruk."* demiştir(E, 37, ABD). Ahıska Türklerinin komşularıyla selamlaşmadan öteye geçmeyen

[24] United States Census Bureau Seattle şehri istatistikler için: http://quickfacts.census.gov/qfd/states/53/5363000.html

ilişkileri hem İngilizce bilmemelerinden, hem de sosyal kapanma düzeylerinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Çocuklarının eğitimi için Ahıska Türklerinin yaşadığı mahalleden daha uzak bir yere taşınan Sevinç de komşularıyla sosyal ilişkileri olmadığını söylemiştir. Öncelikle Ahıska Türkleriyle aynı mahallede ve sokakta yaşamayı tercih eden Ahıska Türklerinin, çevrelerinde Ahıska Türkleri olmadığı durumda bile sosyal çevrelerini kendi etnik gruplarıyla sınırlandırdıkları görülmektedir. Ahıska Türklerinin sosyal kapalılığını esneten istisnalardan bir tanesi Müslüman komşularının olduğu durumda geçekleşmektedir. Seattle'da mültecilerin yerleştirildiği sitede yaşamaya devam eden Nazmiye farklı etnik gruplardan komşuları olduğunu ama Müslüman oldukları için Somalilerle görüşmeyi tercih ettiklerini söylemiştir.

> Nazmiye: Burada Thailer(Taylandlı) var. Napalliler var. Burası Amerika'ya yeni gelenlerin buluştuğu yer. Kimisi yeni yerler tutup gidiyir. Kimisi yine geliyir. Çocuklar girip çikiyirler. Komşum yanda Müslümandır. Somaliye yakindir. Gelip gidiyiriz. Rahat oluyor. Arkadaş gibi. Oda çok İngilizce konuşmayi bilmiyir ama anlaşiyoruz. Müslümandır ki girip çikiyiriz. (K, 35 ABD)

Nazmiye'yle aynı sitede yaşayan başka etnik gruplar olmasına rağmen Müslüman komşusunu kendisine daha yakın görmektedir. Evlerin arasında gidiş geliş olması aynı zamanda özel alanlarını birbirlerine açtıklarının göstergesidir. İş yerlerinde Müslüman göçmenlerin çalıştığını söyleyen Ahıska Türkleri de Müslümanlarla arkadaşlık kurmak konusunda daha rahat olduklarını söylemişlerdir. Arkadaşlıklarının boyutları sorulduğunda iş yeriyle veya okulla sınırlanan, özel hayat taşınmayan bir arkadaşlık olduğu görülmektedir. Çoğunluk toplumunun içinde yer alırken savunma mekanizması olarak kendilerine en yakın gördükleri Müslümanlarla beraber olmayı tercih etmelerine rağmen özel alanlarına Müslüman arkadaşlarını da dahil etmedikleri gözlemlenmiştir.

Seattle'da Ahıska Türklerinin etkileşimde bulunduğu diğer grup Ruslar ve Ukraynalılardır. Bölgede yaşayan yaklaşık 40 bin Rusyalı ve Ukraynalı göçmenle Ahıska Türklerinin karşılaşması yerleşme sürecinde Uluslararası Göç Örgütünün Rusça bilen göçmenleri tercüman olarak kullanmasıyla başlamıştır. Yerleşme sürecinin ardından da resmi devlet işlerinde ve doktor randevularında Rusça bilen tercümanlar Ahıska

Türklerine yardımcı olmuşlardır. Ahıska Türkleri Rusça bilmelerinden dolayı Seattle'da yaşayan Ruslarla ve Ukraynalılarla da kolaylıkla iletişim kurduklarını söylemişlerdir.

> Biz ilk geldiğimizde dil öğrenmek için collegelara(üniversitelere) gittik. ESL(yabancı dil) classları(dersleri) aldık. Orda bir iki tane Ukraynalı Rus kızlar ile tanuştuk.

Kamusal alanda ortak dil üzerinden kurulan arkadaşlığın özel alanda devam edip etmediğini anlamak için ne sıklıkla görüştüklerini sorduğumuzda "*Yok yok. Biz Ahiska Türkleriyle görüşürüz. Toylarımız, Kuranlarımız hep birlikte. Şimdi biz burada çok kalabalığız. Kendi en yakındakileri çağırıyoruz."* cevabını aldık. (Naile, K, 34, ABD)

Ahıska Türklerinin ABD'de dil ve din üzerinden yerel toplumdaki azınlık gruplarıyla kurdukları ilişkilerin hepsinde özel alanlarını yalnızca kendi gruplarından bireylere açtıkları görülmektedir. ABD'ye 12 yaşından önce göç eden 1.5 nesil Ahıska Türkleri eğitimlerinin tamamını veya büyük bir bölümünü ABD'de tamamladıkları için yerel toplumla ilişkilerini daha farklı bir boylamda kurdukları görülmektedir. Okulda veya işyerinde diğer gruplardan bireylerle daha yakın arkadaşlıklar kuran genç nesil Ahıska Türkleri de sınırlı zamanlarda ve belli çevrelerde bu arkadaşlarıyla görüştüklerini söylemektedirler.

> Evet var ama okul arkadaşı. Okulun dışında çok görüşmüyoruz. (Alim, E, 24, ABD)
>
> Selver: Yabancı arkadaşlarım var high schooldan(liseden) var. Üniversiteden var ama okul dışarısında çok görüştüğüm olmadı. (E, 18, ABD)

Selver'e hafta sonları bir program yaptığında kimlerle dışarıya çıkmayı tercih ettiğini sorduğumuzda *"Kuzenlerimle Ahıskalı arkadaşlarımla yapıyorum genelde."* Cevabını vermiştir. Okulda çoğunluk toplumunun içinde yer alan genç nesiller okulda diğer gruplarla iyi ilişkileri olsa da onları "okul arkadaşı" olarak tanımladıklarından okulun dışında çok fazla paylaşım içinde olmadıkları görülmektedir. Genç nesillerin böyle bir yaklaşım içerisinde olmalarında kendi kültürlerini koruma direncinin etkisi olduğu gibi etnik grup baskısı da etkili olmaktadır. Çoğunluk toplumdan bireylerle paylaşımda bulunmaya başlayan Ahıska Türkleri grup içinde kınanma veya dışlanmayla karşılaşabilmektedir. Daha önce Ahıska ağzı konusunda bahsedilen etnik uyum baskısının bir çeşidi yerel toplumla ilişkilerde yaşanabilmektedir(Kerckem et al., 2014:

277). Özellikle ABD'de sosyal kapanma düzeyinin yüksek olmasından dolayı Ahıska Türkleri etnik grup içerisinde birbirlerini yakından izleyerek ve gözlemleyerek grup içerisinde dedikodu mekanizmalarını işletmektedirler. Amerikalı, Meksikalı, Asyalı veya Afrikalı arkadaşları olanlar, onlarla görüşenler ve özel paylaşımda bulunanlar asimile olduğu gerekçesiyle eleştirilmekte ve dedikoduları yapılabilmektedir. Dolayısıyla bireyler dedikodulara maruz kalmamak, etnik grup normlarına ve değerlerine ters düşmemek için uyum sağlamayı tercih edebilmektedirler. Yaklaşık on yıldır ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin çoğunluk toplumunu ve diğer azınlık gruplarına karşı direnç göstermeye devam ettikleri, onları tehdit olarak görmelerinden dolayı koruma mekanizması geliştirdikleri ve çevrelerinde gördükleri etnik grup baskısı nedeniyle yerel toplumla etkileşimlerini sınırlandırdıkları görülmektedir.

ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin etkileşimde bulunduğu bir başka grup Türkiyeli Türklerdir. Seattle'daki Türkiyeli Türkler genellikle Microsoft, Boeing ve Amazon firmalarında çalışan mühendislerden ve Washington üniversitesine eğitim almaya gelen öğrencilerden oluşmaktadır. Türkiyeli Türk nüfusunun sayısı net olarak bilinmemekle beraber bölgedeki dernekler ve organizasyonlar Türkiyeli Türk nüfusunun yaklaşık 4 bin civarında olduğunu söylemektedirler. Ahıska Türkleri ilk geldiklerinde Türk-Amerikan Kültür Derneği(TACAWA) üyeleri eşya ve erzak yardımında bulunmuşlardır ancak sonrasında ilişkiler bireysel düzeyde devam etmiştir. Gülen Hareketine ait kültür merkezinin bölgede faaliyet göstermesiyle beraber Ahıska Türkleri genellikle Gülen Hareketine mensup Türkiyeli Türklerle etkileşimde bulunmaya başlamışlardır. Ahıska Türkleri için kültür merkezinde tanıdıkları Türkiyeli Türkler dini ve kültürel bir kaynak işlevi görmektedir. Türkiye ile bağlarının devam ettirilmesi, Türkçe konuşma ve Türkiye'nin kültürünün öğrenilmesinde Türkiyeli Türkler önemli bir rol üstlenmektedir. Mesela Türkiye'den ev almayı düşünen veya Türkiye'ye Kültür merkezi sayesinde tanıdıkları Türkiyeli Türkleri evlerinde sık sık misafir etmektedirler.

> Kültür merkezi açıldığından bu yana görüşüyoruk. Misafir gelse şey etse buyur gel diyoruz misafir ediyoruz. Bir bardak çayımızı içiyirler. (Laçin, E, 65, ABD)

> Benim bir oğlum var Türkiye'den gelen Türkiyelidir. Okumaya geldi buraya. Benim yanımda kalıyor burada. O benim torunumdur. Ben ona sahip çıktım.

Dedim başka yerde yatma burada yat. Mehmet hocayı, Necmi hocayı bilyoruk. Geliyor gidiyoruz. Gelmeseler zorla çağırıyorum gel. (Mahmut, E, 76, ABD)

Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri için yerel toplumda etkileşimde oldukları kişiler coğrafi kimlikler üzerinden tanımlanmaktadır ancak etnik kategorikleştirme yaparken Kürtleri ayrı bir yere koymaktadırlar. Ahıska Türkleri Türkiye'yi "Türklerin vatanı" olarak gördüğünden Türkiye'de yaşayan herkesi Türk olarak kabul etme ve Türk olmayanların buraya ait olmadığına dair ilksel bir anlayış hakimdir. Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra sırasıyla Rus İmparatorluğu ve SSCB yönetimi altında yaşayan Ahıska Türklerinin hiçbir zaman sınırları çevrili ve yönetimi kendilerine ait bir toprakları olmadığından, sembolik olarak Türkiye Cumhuriyetiyle bağ kurmuşlardır. Türkiye'ye göç etmeden önce Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde hiçbir zaman bulunmayan Ahıska Türkleri buna rağmen ortak kökenden geldikleri referansıyla Türkiye ve Türkiye'de yaşayan Türklerle bağ kurabilmektedirler. Ahıska Türkleri yıllarca maruz kaldıkları dışlanma ve ötekilenme süreçlerini Türkiye'de hissetmeyecekleri, farklı coğrafyalarda yaşayan aynı etnik grubun bireyleri olarak Türkiye'de yaşamanın onları rahatlatacağı inancıyla Türkiye'ye göç ettiklerini görüşmelerde söylemişlerdir. Özellikle 1991 yılında SSCB'nin yıkılmasından sonra milliyetçilik söylemlerinin yaygınlaşması, Ahıska Türklerinin yaşadığı Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanması Ahıska Türklerinde ortak kökenden geldikleri siyasi bir topluluğun parçası olma ihtiyacını arttırmıştır . Ahıska Türkleri genellikle kendilerini "Türk kökenli" Özbek, Kırgız, Kazak ve Azerilerden farklı bir yerde konumlandırarak Türk kökenli değil Türk olduklarını iddia ettiklerinden Türkiye'nin bir parçası olduklarını düşünmektedirler. Dolayısıyla 1990'lardan sonra Türkiye'ye başlayan göç "vatana geri dönüş" olarak tanımlanmış, yurtsuzluk ve vatansızlık sorunlarının ortadan kalkacağı düşünülmüştür. Ahıska Türkleri Türkiye'de ayırt edilebilir fiziksel farklılıklara sahip olmadıklarından, günlük hayatta ötekileştirilmedikleri gözlemlenmiş; ancak ortak köken referansı Türkiye'de doğrudan vatandaşlık almalarına imkan vermediği için siyasi topluluğun bir parçası olamadıklarından ötekileştirilmelerine neden olmuştur.

> Çok millet var bizim burda. Bulgar Türkler de var, yeni Türkler de var, hepsi var. Bizim komşularla bir problemimiz yok. Bizim bir problemamız başbakan bize bakmiyir. Çalışma izni yok. Oturma iznini kestiler. Okumuşlarımız var. Onlara denklik hiç birşey yok.(Camal, E, 62 TR)

Ahıska Türklerinin günlük hayatta komşuluk, iş ve arkadaşlık ilişkilerinde herhangi bir sorun yaşamadıkları; ancak görüşmelerde günlük hayattaki sorunlunların sorunlarının kaynağının Türkiye Cumhuriyeti olduğu gözlemlenmiştir. Ahıska Kent'e taşınmadan önce Evka-3'de yaşayan Nergize *"Evka 3'de bir apartmanda 9 sene yaşadim. O kadar güzel yaşadik ki. Hiç birimize bir laf dememuşuk. Getmeyin getmeyin diye arkamızdan şeyettiler."* ABD'de selamlaşmanın ötesine geçmeyen komşuluk ilişkilerinin tersine Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin yaşadıkları yerlerde yerel toplumla iç< içe oldukları görülmektedir. ABD'de yerel toplumun tehdit olarak görülmesinden dolayı sınırlanan gruplar arası etkileşimler, Türkiye'de ortak köken, kültür ve dil sayesinde etnik sınırların geçişkenliğine olanak sağlamıştır. Diğer yandan Türkiye Cumhuriyeti'nin Ahıska Türklerine doğrudan vatandaşlık vermemesi, oturma izni, çalışma izni ve diploma denkliği alma sürecini zorlaştırması Ahıska Türklerinin kendilerini "öteki" olarak hissetmelerine neden olmaktadır.

> Osmanlının vatandaşı olan bu şartları görmüş insanlara bu şartlar konuluyor. İnsani oturma izni. Sonrada basıyor o kâğıda diyir ki bu oturma izni çalışma hakkını vermiyir. Böyle parmak kalunluğunda yazi. Bu çok ayıp. Bu insanların ayağa kalkmasi için çalisması lazim. (Ramil, E, 78, TR)

Geçmişte yaşadıkları zorlukların Türkiye'de son bulacağı inancıyla Türkiye'ye göç eden Ahıska Türkleri ortak kökenden geldikleri, Osmanlının devamlı olarak gördükleri Türkiye Cumhuriyetinin kendilerine oturma izni ve çalışma izni verme konusunda çıkarttığı zorlukların Ahıska Türklerinin Türkiye ile kurdukları bağa zarar verdiği görülmektedir. 1992 yılında çıkartılan "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun" Ahıska Türklerinin Türkiye'ye serbest göçüne imkan tanımakla birlikte Ahıska Türklerinin Türkiye'ye yerleşme sürecinde devlet tarafından destek sağlanmasını kapsamamaktadır. Buna rağmen Türkiye'ye göç eden Ahıska Türklerine 2004 yılına kadar Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi tarafından oturma ve çalışma izni verilmiş, beş yılın sonunda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak için

başvurmalarına imkan tanınmıştır. Türkiye'de çalışan yabancıların çalışma izinlerinin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından alınacak izinlere bağlanması sonucu oturma izni alan Ahıska Türklerinin, çalışacakları kurum vasıtasıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından çalışma izni almaları gerekmektedir. Ahıska Türklerinin Türkiye ile kurdukları duygusal bağ sonucu Türkiye Cumhuriyeti devletinin kendilerine oturma ve çalışma izni alma konusunda kolaylıklar sağlamasını beklerken Ahıska Türklerini diğer yabancılarla aynı kanunlar çerçevesinde işleme tabi tutması Ahıska Türklerinde duygusal bir kırgınlığa sebep olmaktadır.

> Ben gelmişim öz vatanıma ne bana beş yıl, on yıl diyirsin. Özbek'e 5 yıl et, İngiliz'e 5 yıl et, Fransız'a 5 yıl ette bu senin Ahıska Türkün. Bunu araştırmak lazım. Ver bunun kimlüğünü pasaportunu. Ben dilenci halinde gezmeyeyim. (Akif, E, 79, TR)

Türk vatandaşlığı kanununa[25] göre Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancıların kesintisiz olarak beş yıl Türkiye'de ikamet etmesi gerekmektedir. Akif'in anlatısında bahsettiği gibi Ahıska Türkleri de Türkiye'ye yerleşen diğer yabancılar gibi beş yıl Türkiye'de ikamet ettikten sonra Türk vatandaşlığını kazanabilmektedirler. Ahıska Türkleri kendilerini Türkiye Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak hissettiklerinden vatandaşlığın kazanılması için yabancılara uygulanan şartların kendilerine uygulanmasının doğru olmadığını düşünmektedirler. Ahıska Türklerinin Türkiye Cumhuriyetine ortak kökenden gelen bağlılık hissiyle Türkiye Cumhuriyetinin kanunları arasındaki uyumsuzluk Ahıska Türklerinin siyasi topluluğun bir parçası olmasını zorlaştırmaktadır.

Ahıska Türklerinin kendilerini Türkiye toplumunun bir parçası hissetmelerine engel olan durumlardan bir tanesi de çalışma izinleri olmadığı için işverenlerin kendilerine iş vermekten kaçınmaları veya çalışma izni olmadığı için sigortasız ve güvencesiz çalıştırılmalardır.

---

[25] Türk vatandaşlığının kazanılmasına ve kaybına ilişkin esasları düzenleyen 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu 12 Haziran 2009 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi. Bu kanundan önce Türk Vatandaşlığını düzenleyen 403 sayılı kanun, 5901 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile yürürlükten kaldırıldı.

Ben 3 sene kaçak çalıştım. Nasıl kaçak? Antalya'da Rusça bildiğimiz için bizi o şekilde kullandılar orda. Kullandılar yani. Sigorta yok, hiçbir can güvenliği yok. O şekilde parayı kazandık.(Aslan, E, 32, TR)

Ahıska Türkleri 2003 yılında yürürlüğe giren Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanuna kadar oturma izinleriyle beraber çalışma izni alabilmelerine rağmen yeni kanun yabancıların çalışma izinlerini Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağladığı için Ahıska Türkleri oturma izniyle beraber çalışma izni alamamaktadırlar[26]. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına işyeri tarafından başvuru yapılması gerektiğinden Ahıska Türklerinin doğrudan çalışma iznine sahip olmaları mümkün olamamaktadır. Oturma izniyle Türkiye'de yaşamaya başlayan Ahıska Türkleri iş bulabilmek için işyerlerine başvurduklarında küçük ve orta ölçekli işyerleri çalışma izinleriyle uğraşmak istemediklerinden kaçak olarak Ahıska Türklerini işe alıp sigortasız olarak çalıştırmayı tercih ederken, büyük işletmeler başvuru süreciyle uğraşmak istemediklerinden ve kaçak işçi çalıştırma riskini[27] almak istemediklerinden Ahıska Türklerine iş vermemektedirler. İzmir'de yapılan görüşmeler sırasında görüşmecilerden biri İzmir'de Ahıska Türklerine iş vermediklerini ama Bursa'da ve İnegöl'de Ahıska Türklerinin çalışma izinleri olmamasına rağmen daha rahat iş bulabildiklerini söylemiştir. Bunun Bursa'nın Balkanlardan aldığı göçlerle göçmenlere daha açık olan toplumsal yapısından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ahıska Türklerinin nüfusunun yoğun olduğu Bursa'nın İnegöl ilçesi Bulgaristan, Doğu Karadeniz ve Kuzey Doğu Anadolu bölgelerinden yoğun göç alan bir ilçe olarak çok etnili bir yapıya sahiptir. İlçede Bulgar göçmenleri muhacirler, Doğu Karadeniz'den

[26] Türkiye'de çalışmak isteyen yabancılar çalışmaya başlamadan önce çalışma izni almak zorundadır (4817 sayılı Kanun md.4). Çalışma izni Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından bir işyeri veya işletmenin başvurusu üzerinden yapılmaktadır. Yabancılara istedikleri herhangi bir işyerinde çalışabilmesine imkan veren bir izin sistemi mevcut olmadığı için bir yabancının işveren olmaksızın kendi başına çalışma izni başvurusunda bulunması mümkün değildir. Çalışma izin başvuruları genel olarak yabancıların ilgili Türkiye Cumhuriyeti dış temsilciliklerine çalışma vizesi başvurusu yapmaları şeklinde başlar. Ancak Türkiye'de bulunan yabancının geçerliliği devam eden en az 6 ay süreli ikamet izni varsa çalışma izin başvurusu yurtiçi başvuru olarak yapılabilmektedir. Ayrıntılı bilgi için: http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/yabancilar.portal?page=calisma_izin_basvuru

[27] Yabancıların çalışma izinlerini düzenleyen 4817 sayılı kanunun 21. Maddesine göre kaçak işçi çalıştıran işverenlere 2015 yılında 8.381 TL, çalışma izni olmaksızın bağımlı çalışan yabancıya 835 TL, çalışma izni olmaksızın bağımsız çalışan yabancıya 3.350 TL idari para cezası uygulanmaktadır.

gelen Gürcüler, Erzurum'un Posof ilçesinden gelenler Posoflular, Kürtler ve Ahıska Türkleri bulunmaktadır. İnegöl'ün bazı mahallelerinde etnik segregasyon olduğu, Posofluların, muhacirlerin mahalleri gibi tanımlamaların olduğu yapılan görüşmelerde Ahıska Türkleri tarafından dile getirilmiştir. Ahıska Türkleri de bu segregasyonun parçası olarak İnegöl'ün Alanyurt ve Akhisar mahallerinde yaşamaktadırlar. Akhisar mahallesinin yarısını Bulgaristan göçmenlerini diğer yarısının da Ahıska Türklerinin oluşturduğu ve mahallenin ortasından geçen bir caddenin bu iki göçmen grubu birbirinden ayırdığı gözlemlenmiştir. İnegöl'de muhacirler olarak bilinen Bulgaristan göçmenleri İnegöl'e 1989 yılında devlet eliyle yerleştirilmişler ve devlet tarafından ev ve arazi gibi birtakım haklar verilmiştir; ancak Ahıska Türklerinin ilçeye gelişi serbest göçe dayandığı için devletin Ahıska Türklerine özel olarak tahsis ettiği arazi ve evler bulunmamaktadır. İnegöl'de yapılan görüşmeler sırasında Ahıska Türkleri Türkiye'de yaşadıkları sorunları ve Türkiye Cumhuriyeti'nden beklentilerini anlatırken Türk asıllı Bulgaristan göçmenlerine verilen hakların[28] neden Ahıska Türklerine verilmediği konusunu sıklıkla dile getirmişlerdir.

Ahıska Türklerinin Türkiye'de yerel toplumda etkileşimde olduğu Kürtlerle olan ilişkileri görüşmeler sırasında sıklıkla gündeme gelmiştir. Şahsiye Ahıska Kent'te apartmanlarından ev almak isteyen Kürt bir minibüs şoförünün yan apartmandan alması için uğraştığını anlattıktan sonra aslında Kürtler hakkında böyle düşünmelerinin doğru olmadığını ama genel bir yargıları olmalarının nedenlerini şu şekilde açıklıyor: *Kürtler genelde herkesle sorun yaşıyor. Sadece bizimle değil. Herkesle… Kafamızda o kalmış ya. Sorun yaşarız. Uyum sağlayamayız. O yüzden belki istemiyoruz. Yoksa kişisel olarak ya da şahıs olarak bir şey yaşamadım."* Ahıska Türklerinin Kürtlerle ilgili birtakım yargıları olduğundan onlarla olan etkileşimlerini en az seviyeye indirmeye çalıştıklarını görülmektedir.

Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerine gündelik hayatta yaşadıkları ayrımcılıkları sorduğumuzda Aygün(29) Kürtlerden ayrımcılık gördüğü konusunu gündeme getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde toplumsal yaşamda Kürtlerin sıklıkla ayrımcılık yaşadıkları tartışma konusu olurken, Türkiye'de yaşayan ve Türk

[28] Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1950-51 ve 1989 yıllarında gerçekleşen kitlesel göçler devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Bulgaristan'dan gelenlere oturma izni yerine doğrudan vatandaşlık verilmiş, göçmen konutları inşa edilerek konut ihtiyaçları sağlanmıştır(Danış&Parla,2009).

kökenli olduğunu iddia eden göçmenlerin Kürtlerden ayrımcılık görmesi ilginç bir ilişki biçimini ortaya koymaktadır. Aygün'e neden Kürtlerden ayrımcılık gördükleri sorulduğunda şu şekilde cevap vermiştir:

> Yine de isim olarak zikretmek istemiyorum ama PKK'ya destek veren kesimden diyeyim. Çünkü benim birçok Kürt arkadaşlarım da var Türkiye'yi çok sevip çok destek olan arkadaşlarım var. Şöyle söyleyeyim PKK'ya destek veren kişilerden sırf Türk milliyetçiliği yaptığım için ayrımcılık ve saldırıya uğradım. (Aygün, K, 29,TR)

Anlatıda Kürtler ve PKK'ya destek veren Kürtler arasında bir ayrım yapılarak, toplumsal hayatta Kürtlerle sorun yaşamamalarına rağmen Kürt milliyetçisi olan gruplarla sorun yaşayabildiklerinin altı çizilmektedir. Ayrıca Aygün on bir yıldır Türkiye'de yaşamasına rağmen Türkiye siyasetini yakından takip ettiği anlaşılmaktadır. Aygün Fergana Vadisi olayları olduğunda 4 yaşında ailesiyle beraber Azerbaycan'a göç ettikten sonra, Türkiye'ye gelene kadar Azerbaycan'da yaşamıştır. Babası Azeri Türklerinden olduğu için o dönemde Azerbaycan'da yaşanan siyasi gerginlikler ve Hocalı katliamı[29] gibi olayların Aygün'ün aktif olarak siyasi hayatın içinde yer almasına; milliyetçilik düşüncesini benimsemesine ve Türk dünyasının haklarının savunulmasında STK'larda aktif olarak görev alması sonucunu doğurmuştur. Aygün'e Kürtlerle yaşadıkları sorunları şu şekilde anlatmaktadır:

> Dünya'nın her yerinde Türklüğünü koruyor ve Türk bayrağını dalgalandırıyorken Türkiye'ye geldiğimizde bize yabancı muamelesi biraz ağır geliyor. Hele o yetmedi bir de Kürtler geliyor PKK'lılar böyle söyleyeyim ya diyor siz Türk milliyetçiliği yapamazsınız diyor. Biz de dedik ki yav arkadaşım biz koskocaman Ruslarla, Sovyetlerle, her yerde Türklüğümüz için savaştık

[29] Azerbaycan ve Ermenistan arasında devam eden Karabağ sorunu nedeniyle Ermenistan'ın Karabağ toprakları içerisinde yer alan Hocalı'da Şubat 1992 tarihinde 63'ü çocuk, 106'sı kadın, 70'i yaşlı, toplam 613 kişiyi katletmesi Hocalı Katliamı olarak anılmaktadır. Sivillere yönelik olarak yapılan bu saldırı dünya basınında yankı bulmuş ve bölgede yaşayanların toplumsal hafızasında önemli yer edinmiştir. Ayrıntılı bilgi için: Özarslan, Bahadır B. , Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Açısından Hocalı Katliamı, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(1) 2014, 187–214, http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/C4S1makale9.pdf

> mücadele ettik. Burada gelip senin gibi birileri bize saldıramaz. Arkadaşlarımızı hastanelik edip şey yapanlar oldu. (Aygün, K, 29, TR)

Ahıska Türkleri ve Kürtler arasındaki etnik sınırların milliyetçi söylemler üzerinden belirgin hale geldiği görülmektedir. Türkiye'de uzun zamandır yaşamasalar da göç etmeden önce yaşadıkları ülkelerde Türkiye ile ilişkilerini devam ettirdikleri, haberleri ve güncel olayları takip ettikleri için Türkiye'de Kürtlerle yaşanan sorunları, Kürt kimliğinin Türkiye'de ötekileştirilmesi ve damgalanması gibi sorunlara vakıf oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca Ahıska Türkleri arasında yaygın olarak görülen etnik milliyetçi söylemlerin Kürtler söz konusu olduğunda belirginleştiği görülmektedir. Ahıska Türklerinin aynı kökten geldikleri üzerinden Türkiye ile kurdukları duygusal bağ, Kürtlerle olan ilişkilerinde belirleyici rol oynamaktadır. Türkiye'de yaşayan Türklerle kültür ve kan bağı üzerinden kurulan ilişki, etnik milliyetçi söylemlere rehberlik eden Kürtlerin "vatana ihanet" eden grup olarak tanımlamalarına, bunun sonucunda da Ahıska Türklerinin günlük hayatta Kürtlerle aralarına mesafe koymalarına ve kimi zaman da çatışma içerisine girmelerine neden olmaktadır.

> Ahıskalılar buraya ilk geldiklerinde çok sorun yaşandı Kürtlerle. Hala yaşanıyor. Tutucu olduğumuzdan oluyor bunlar. Kürtleri biliyorsunuz… Bütün Kürtlere mal etmiyorum bunu. Yavuz Selim'deki Kürtleri biliyorsunuz. Kusura bakmayın ama sokak köpekleri gibi bişey onlar. Bunlar yoldan geçen kızlara laf atarlar. Bizim Ahıskalı kızlardan birine laf atmak demek laf atan erkeğin ya güzel bir dayak yemesi yada ölmesi demek. O ikisinden birini göze alacak yani. Bu bizim kültürümüzde var. Hani dedim ya gençlerimiz bazı şeyleri kaybediyorlar. Bunu hiçbir zaman kaybetmezler. Sorunumuz bundan kaynaklanıyor. Yoksa siz teröristsiniz yok siz bölücüsünüz gibi böyle bir ayrımımız yok bizim. (Mirza, E, 20, TR)

Bursa'nın merkez ilçelerinden Yıldırım, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç alan bölgelerden bir tanesi olduğu için Ahıska Türkleri de aynı bölgeye göç edince Kürtlerle aynı bölgelerde yaşamaya başladıklarından günlük hayatta karşılaşmaları artmıştır. Mirza'nın kendi tanımladığı "namus" kavramı üzerinden Kürtleri "sokak köpeği" olarak tanımlaması Ahıska Türkleri ve Kürtler arasındaki gerginliğin göstergelerinden biridir. Aynı zamanda bu anlatı "biz" ve "ötekinin" göç edilen toplumda yeniden inşa edildiğini göstermektedir. Ahıska bölgesinde Kürtlerin yaşadığı, sürgünde

Ahıska Türkleriyle beraber Kürtlerin de sürgün edildiği ve Kürtlerin asimile olarak bugün Ahıska Türkleri olarak biline grubun içine dahil olduğu kaynaklarda geçmektedir. Ahıska Türkleri Orta Asya'daki deneyimlerinden dolayı oradaki ve Türkiye'deki Kürtleri birbirinden ayırt etmektedirler. Türkiye'de Kürtlerin ötekileştirilmesinden dolayı Ahıska Türklerinin de aynı yönelim içerisinde oldukları, Orta Asya'daki ve Türkiye'deki Kürtleri birbirinden ayırt etikleri gözlemlenmiştir.

> Bizlen beraber sürgün olan Kürtler var idi. Ordan Kürt köylerinden bizimle sürgün olindiler. Ama onları bu Kürtlerle hiç alakası yok. Onların yüzde 90'ı kendi dilini bilmiyir. Bizim köyde var idi onlar konuşamiyirdiler. Buranın Kürtleriyle oranın Kürtleri farklıydı. Bizim Ahıskalılar da Kürt diye onları ayırıyordu her zaman. Kız almazdı kız vermezdi. Annemin babası dedi mesela o Kürt olmaz diye.(Rüstem, E, 84, TR)

Rüstem'in anlatısı sürgün olan Kürtlerle Orta Asya'da uyum içinde yaşadıklarını ama aralarında her zaman etnik sınırın olduğunu bize göstermektedir. Ahıska Türkleri aynı bölgeden sürgün olmalarına rağmen Kürtlerle evliliğe olumlu bakmaması sonucu gruplar arası etkileşimler ve geçişler belirli bir seviyede tutulmuştur. Aynı zamanda Ahıska'da Kürt köyü olarak bir tanımlanan köylerin olmasına rağmen bölgede Türkçe konuşan grupların çoğunluğu oluşturması nedeniyle Kürtlerin Türkçe bildiği anlaşılmaktadır. Rüstem anlatısında Kürtlerin çoğunluğunun kendi dillerini bilmediğini söylemesine rağmen literatürde bu konuda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Ahıska Türklerinin, Kürtlerin Kürtçe bilmediğini düşünmelerinde, Türklerin çoğunluklu olarak yaşadığı bölgelerde Kürtlerin kamusal hayatta Türkçe konuşmayı tercih etmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

> Bize de çok gün vermiyordular da şimdi bir şey yapamıyorlar. İnegöl, Gürsu taraflarında artık bunlara arsa satmıyorlar. Onlarla yaşadık biz Orta Asya'da. Ahıska'da 40 köy Kürt köyü vardı. 9 köy Terekemelilerin. 7 köy Ermeni köyü vardı. 3 köyde bizim şu an çingene dediğimiz var ya onlar.(Celil, E, 52, TR)

Celil'in anlatısında Ahıska Türklerinin Kürtlerle yaşadıkları sorunlar nedeniyle aynı çevrelerde yaşamamayı tercih ettikleri; hatta Ahıska Türklerinin yaşadıkları ilçelerde Kürtlere ev satılmadığına dair bir iddia vardır. Devlet ve işverenler tarafından "yabancı" konumunda kabul edilerek ötekileştirilen Ahıska Türklerinin, Türkiye Cumhuriyeti ve

PKK arasında yaşanan çatışmalar sonucunda toplumda damgalanan Kürtleri ötekileştirdikleri görülmektedir.

Ahıska Türkleri Türkiye Cumhuriyeti tarafından vatandaşlık yoluyla ayrımcılığa maruz kalmakta, çalışma izinleri olmadığı için işverenler tarafından “kaçak” olarak kabul edilmektedir. Günlük hayatta Türkiyelilerle bireysel ilişkilerinde Kürtler haricinde sorun yaşamamaları etnik sınırlarını sönükleştiren bir etkide bulunurken, siyasi topluluğun parçası olmalarını sağlayan vatandaşlık hakkını doğrudan elde edememeleri, oturma ve çalışma izinlerini alma konusunda yaşadıkları problemler nedeniyle Türkiye’de “yabancı” olarak kabul edildiklerinden etnik sınırlarının belirginleştiği; hatta Türklerle ortak kökenden geldikleri inancının sosyal hayatta bir karşılığı olmamasından dolayı Ahıska Türkü kimliğinin Türk kimliğinden daha belirgin hale geldiği görülmektedir. Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan ama vatandaş olabilmek için diğer yabancılarla aynı prosedürlere tabi olan Ahıska Türkleri hak taleplerinde bulunabilmek için Ahıska Türk kimliği etrafında bir araya gelmektedirler. Ahıska Türkleri devlet – vatandaş ilişkisi ve işveren- çalışan ilişkisi bağlamında Türkiye’de kendilerini yabancı hissetmekte ve ötekileştirildiklerini düşünmektedirler.

4.7 Ahıska Türkleriyle İlişkiler

Etnik grupların yerel toplumla ve diğer etnik gruplarla olan ilişkileri kadar kendi etnik grupları içindeki etkileşimleri ve ilişkileri de etnik sınırlarının yapımında ve kimliğinin inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Etnik grup içi ilişkiler dilin, kültürel varlığın ve toplumsal hafızanın devamlılığının sağlanmasında önemli rol oynarken, göç sonrası ev sahibi ülkede etnik sınırların yeniden kurulmasını sağlamaktadır. Wimmer'in Weber'den ödünç aldığı sosyal kapanma kavramının Ahıska Türklerinin grup içi ilişkileri ve bunun sonucunda etnik sınırlarının oluşumunda önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Ahıska Türkleri arasında sosyal kapanma düzeyi yüksek olduğundan kendilerini yaşadıkları toplumlara kapadıkları görülmektedir. Ahıska Türkleri sürgün sonrası yaşadıkları toplumlarda azınlık olmalarından dolayı öteki ile aralarındaki mesafenin korunması konusunda hassas davranmışlardır. Grup olarak varlıklarını sürdürebilmek için sosyal kapanmayı tercih eden Ahıska Türklerinin Türkiye'de ve ABD'de grup içi ilişkilerinde sosyal kapanma düzeylerinin etkisi ve değişimi etnik sınırları ve kimliklenme süreçleri bağlamında incelenmiştir. Göç kararında ve göç sonrası yerleşme sürecinde etnik grup ağlarının devrede olması da Ahıska Türkleri arasındaki ilişkilerin bir boyutunu yansıtmaktadır. Literatürde göç kararında akraba ve etnik grup arkadaşlarının başka bir ülkede yaşaması sonucu göç eğiliminin arttığı, ev sahibi ülkeyle ilgili bilgilerin akrabalar ve etnik grup arkadaşları vasıtasıyla paylaşılması göç kararını etkilediği, ev sahibi ülkede etnik grup ağlarının varlığının iş bulma, maddi destek sağlama konusunda kolaylaştırıcı etkide bulunduğu iddia edilmektedir (Haug, 2008: 585)

Ahıska Türklerinin grup içi ilişkilerini anlamak için yaşadıkları çevre, göç sürecinde etnik grup üyelerinden aldıkları yardım ve etnik grup arkadaşlıkları gözlemlenmiş ve derinlemesine mülakatlarla bu konulardaki davranışları keşfedilmeye çalışılmıştır. Türkiye'ye göç eden Ahıska Türkleri, serbest göç kapsamında bireysel olarak Türkiye'ye göç ettikleri için devletten yardım almamışlardır ancak göç öncesinde ve sonrasında etnik grup ağlarının devreye girdiği görülmektedir. Ahıska Türklerinin göç etme kararı vermeden önce etnik grup ağlarından aldıkları bilgiler doğrultusunda göç yolculuğuna hazırlandıkları, Türkiye'ye yerleşme sürecinde gerekli olan bilgileri topladıkları ve göç yolculuğuna başladıkları görülmektedir. Türkiye'de Ahıska Türklerine sunulan imkanları, Türkiye'ye daha önce göç eden Ahıska Türklerinden

öğrenerek göç sonrası nelerle karşılaşacağını öğrenen Ahıska Türkleri göç yolculuğuna hazırlanmaktadırlar. Ahıska Türklerinin oturma izni ve çalışma izinlerinin nereden, nasıl ve hangi koşullarda alınabileceğine dair devlet kurumları tarafından yapılan değişikliklerle ilgili bilgilerin etnik grup ağında hızlı bir şekilde yayıldığı görülmektedir. Orta Asya ve Rusya'dan gelen Ahıska Türkleri, Türkiye'de resmi işlerin nasıl yürütüldüğünü bilmedikleri için etnik grup ağı içerisinde yayılan bilgilere göre hareket etmeyi tercih etmektedirler. Grup içerisinde yayılan bilgiler bazen işlerini kolaylaştırırken bazen de bilgilerin kulaktan kulağa dolaşması yanlış bilgi aktarımına neden olarak Ahıska Türklerinin resmi işlerinin aksamasına neden olmaktadır. Etnik grup ağında yayılan bilgilerin sürekliliği akrabalık bağları ve dernekler üzerinden sürdürülmektedir. Dolayısıyla Ahıska Türkleri daha Türkiye'ye göç etmeden önce akrabaları üzerinden Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleriyle etkileşime başlamaktadırlar.

Ahıska Türkleri Türkiye'de hangi ile yerleşeceklerine, nerede yaşayacaklarına çoğunlukla gelmeden önce akrabalarından ve etnik grup üyelerinden aldıkları bilgilerle karar vermektedirler. Ahıska Türklerinin etnik grup üyelerinin olmadığı bir yere giderek bireysel olarak yerleştiği saha araştırması sırasında rastladığımız bir durum değildir. Ahıska Türkleri genellikle yakın akrabalarının veya etnik grup üyelerinin olduğu şehirlere yerleşmeye karar verip, yine tanıdıklarının olduğu mahallelerden ev kiralayarak Türkiye'deki hayatlarına başlamaktadırlar. Etnik grup üyeleriyle aynı şehir ve mahallelerde yaşamayı tercih eden Ahıska Türklerinin Türkiye'de nüfusunun yoğun olduğu belirli yerlerin oluşmasına neden olmaktadır. Bursa'da İnegöl ve Gürsu ilçeleri, Yıldırım ilçesinin Eğitim, Zümrütevler, Yeşilyayla mahalleleri, İzmir'de Menemen ilçesi Koyundere semti Ahıska Kent'de ve Bornova Ahıska Türklerinin yaşadığı belirli bölgeler arasında yer almaktadır. Göç sonrasında ev ve iş bulma sürecinde etnik grup üyelerinin yardımcı olduğu, ev bulana kadar uzak veya yakın akrabaların evlerini yeni gelenlere açtıkları ve oturma izni almak için başvuru yapmalarına yardımcı oldukları gözlemlenmiştir. Özellikle daha önce Türkiye'ye göç eden akrabaları olmayanlar için etnik grup ağlarının daha aktif olarak kullanıldığı görülmektedir. Rusya'dan İnegöl'e 2008 yılında ailesinden önce tek başına göç eden İhsan geldiğinde yaşadıklarını şöyle anlatmıştır:

> İlk zaten 2000'de yengemin amcası buraya geldiler. İnegöl'e geldiler. 2007'ye kadar bekledik. Sonra babam dedi ilk sen git diye. İlk ben buraya yalnız geldim işte. Yengemin annesigilde kaldım. 1,5 sene Alanyurttaydım. Zaten geleceğimiz yer buraydı. İlk beni gönderdiler sonra kendileri geldiler. (İhsan, E, 28, TR)

İhsan ailesinden 1,5 sene önce gelerek ailesinin göç sonrası ihtiyaçlarına hazırlık yapmıştır. Bu süreçte uzaktan akrabaları ve aynı etnik grubun üyesi oldukları bir ailenin yanında kalmıştır. İhsan'ın örneğinde olduğu gibi aileden bir kişinin gerçekleştirdiği öncü göçle Ahıska Türklerinin göç hazırlığı yapması sıklıkla rastlanan bir durumdur. Özellikle üniversite öğrenimi için Türkiye'ye gelen Ahıska Türkleri öğrenimlerini tamamlayıp Türkiye'de iş sahibi olup yaşam şartlarına alıştıktan sonra aile bireylerinin Türkiye'ye göç etmesini teşvik etmektedirler. Öncü göçle Türkiye'ye gelen Ahıska Türklerine, aile bireyleri göç edene kadar etnik grup üyeleri tarafından destek olunmaktadır.

Serbest göç kapsamında gelen Ahıska Türkleri oturma izni alırken Ahıska Türkü olduklarını ve sürgün edildiklerini ispatlayan belgelere ihtiyaç duymaktadırlar. Türkiye'ye gelmeden önce bu belgelerin toplanmasında, geldikten sonra belgelerin Türkçeye çevrilmesi sürecinde etnik grup ağlarının kullanıldığı gözlemlenmiştir. Saha araştırmasında yapılan ev ziyaretleri sırasında Ahıska Türklerinin derneğinde çalışan görüşmecilerden birinin evine yeni göç eden Ahıska Türklerinin ellerinde belgeleriyle geldiklerine şahit olunmuştur. Bursa'da faaliyet gösteren Tüm Ahıskalılar Sosyal İktisadi İşbirliği ve Yardımlaşma Derneği(TASİYAD) oturma izni için gerekli olan belgeleri ücretsiz olarak Türkçeye çevirdiği için Bursa'da yaşayan Ahıska Türkleri oturma izni alırken dernekten ve dernekte çalışanlardan yardım almaktadır. TASİYAD'ın çeviri yaptığını arkadaşlarından duyan Ahıska Türkleri etnik grup ağları sayesinde derneklerin sunduğu kaynakları kullanabilmektedirler.

Ahıska Türkleri arasında kaynaklara ulaşım konusundaki bilgilerin etnik grup ağları kullanılarak kulaktan kulağa aktarıldığı; göç sonrası ev ve iş bulma konularında da etnik grup ağlarının aktif olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Eğitim denkliği olmayan Ahıska Türkleri Türkiye'ye göç ettiklerinde vasıfsız işçi konumuna düştüklerinden, köylerden göç edenlerin sanayi ve fabrikalara çalışma tecrübesi olmadığından etnik grup üyelerinin referansıyla iş bulabildiklerini söylemişlerdir.

> Benim dayımın oğlu bir fabrikada şey yapıyordu. Ben orda 6 aylık makina kursu görmüştüm. O bana dedi makinada çalışır mısın? Ben de giderim dedi. Orda 7 ay çalıştım. Sonra büyük bir fabrikaya girdim. (Şahsiye, K, 34, TR)

İnegöl'de saha araştırması sırasında Ahıska Türklerinin çalıştığı mobilya fabrikasının işvereniyle yaptığımız görüşmede, Ahıska Türklerinin sık sık akrabalarını iş yerine getirip işi öğretmek için izin istediklerini ve Ahıska Türkü tanıdıklarını işçi olarak önerdiklerini söylemiştir. İnegöl'de mobilya sektöründe aktif olarak çalışan Ahıska Türkleri göç etmelerinin ardından döşemecilik, dikişçilik ve kaynakçılık gibi işleri etnik grup üyeleri sayesinde öğrendikten sonra piyasada iş bulmaya çalışmaktadırlar.

Ahıska Türklerinin ABD'ye mülteci statüsünde özel bir programla göç ettikleri için Krasnador'dan başlayıp ABD'de son bulan göç yolculukları sırasında ABD'nin kendilerine sağladığı imkanlardan yaralandıkları; göç öncesinde etnik grup ağlarında sınırlı olarak yararlandıkları gözlemlenmiştir. Krasnador bölgesinden farklı zamanlarda gruplar halinde gerçekleşen göç yolculuğu sonrasında kendilerinden önce ABD'ye gidip yerleşen etnik grup üyelerinden ABD'deki yaşam şartlarıyla ilgili bilgi aldıkları; sürecin nasıl işlediği, orada nelere ihtiyaçları olduğu bilgileri edindiklerini görüşmeler sırasında dile getirmişlerdir. Türkiye'ye göç öncesinde etnik grup ağları göç yolculuğuna karar verme ve hazırlık sürecinde kaynak olarak kullanılırken, ABD'ye göç eden Ahıska Türklerinde göçe karar verme sürecinde etnik grup ağlarının kaynak olarak kullanılmadığı, ancak kendilerinden önce göç edenlerden sağlanan bilgilerle göçe hazırlık yaptıkları gözlemlenmiştir.

Göç sonrası yerleşme süreci tamamlandıktan sonra Ahıska Türkleri Türkiye ve ABD'de yakın çevrelerde yaşadıkları etnik grup üyeleriyle bağlarını devam ettirmektedirler. Türkiye toplumunda yer edinmeye başlayıp, farklı etnik gruplarla etkileşimde bulunmalarına rağmen özel alanlarında etnik grup üyeleriyle beraber olmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. ABD'de 30 farklı eyalete akrabalık bağları gözetilerek yerleştirilen Ahıska Türkleri yerleşme süreci sonrasında iklimi daha uygun olan ve iş olanakları daha fazla olan başka şehir ve eyaletlerde kümelenmeye başlamışlardır. İlk yerleştirildikleri şehir ve eyaletlerden başka şehirlere göç kararında da etnik grup üyelerinin ve akrabalığın önemli rol üstlendiği; yeniden yerleşmeleri ve iş bulmaları konusunda etnik grup ağlarından yararlanıldığı gözlemlenmiştir.

> 2006'da August(Ağustos) ayında Florida'ya geldik. Onda 2 sene yaşadık. Sonra benim annem de geldi babam ilen. Babama hoş gelmedi buralar babam kalktı 6 aydan sonra geri getti. Sonra annem de getti babamın peşinden. 2 seneden sonra 2008'de buraya gelduk. Şimdi bunda benim hanımın annesi, bacısı buradadır, kardeşi buradaydı. Orda yalnız kalmayalım dedik. (Tahir, 37, ABD)

Haug (2008:590) göç kararının verilmesinde köken ülke ve ev sahibi ülkenin yapısal koşulları ve mikro seviyede göçmenlerin bireysel ihtiyaçları kadar mezo seviye olarak tanımlanan köken ülke ve ev sahibi ülkedeki toplumsal ağların göç kararında etkili olduğunu iddia etmektedir. Ahıska Türkleri örneğinde etnik grup ağlarının göç öncesi ve sonrasında önemli bir kaynak oluşturması Haug'un yaklaşımını doğrulamaktadır.

Türkiye'de ve ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin belirli şehirler, mahalleler ve hatta sokak ve sitelerde kümelenmeleri, sürgün sonrası kendilerini korumak için oluşturdukları kapalı toplum yapısının devam ettirilmesi ve sosyal kapanma düzeyinin korunmasını sağlamaktadır. Bursa'da yaşadıkları mahallelerdeki ortam hem kültürün korunması konusunda etnik grup baskısı sağlarken, Ahıska Kent[30] gibi Ahıska Türklerine tahsis edilmiş, şehirden uzak ve segrege edilmiş yerlerde yaşamaları kimliklerini oluşturan semboller ve değerlerin korunmasında önemli rol üstlenmektedir. Ahıska Kent projesinin 2006 yılında inşaatına başlandığında İzmir'de yaklaşık 150 aile yaşıyor olmasına rağmen TOKİ'den 500 civarında konut talep edilerek, başka şehirlerde dağınık olarak yaşayan Ahıska Türklerinin Ahıska Kent'e taşınarak burada etnik grup ağının güçlendirilmesi planlanmıştır. Bu konutlardan ev almak isteyen Ahıska Türkleri T.C vatandaşı olmak koşuluyla, kendisine, eşine ve on sekiz yaş altı çocuklarına ait evi olmadığı takdirde ev satın almak için başvuru yapabilmişlerdir. 2.000 TL peşinat ödeyenler konutlar teslim edildikten sonra 180 ay boyunca 190-300TL arasında değişen ödemelerle 15 yıl sonra ev sahibi olabileceklerdir. Oturma izniyle Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin sayısı vatandaş olanlardan fazla olduğu için vatandaş olma koşulunun

---

[30] Ahıska Kent, Ahıska Türklerinin sürgün sonrası yaşadıkları toplumlarda kurdukları Ahıska köyleri gibi bir hayalle ortaya çıkan; yalnızca Ahıska Türklerinin yaşaması için İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneğinin Türkiye Cumhuriyeti hükümetiyle yaptığı görüşmeler sonucu Menemen Koyundere mevkiinde yapılmasına karar verilen 568 konut ve sosyal alanların(okul, ticaret merkezi, düğün salonu, cami) olduğu TOKİ konut projesidir. Ahıska Kent'in yapımına 2006 yılında başlanmış, 2008 yılında konutların teslim edilmesi planlanmış olmasına rağmen, yaşanan aksaklıklar nedeniyle konutlar hak sahiplerine 2013 yılı başında teslim edilmiştir.

getirilmesi başvurularda düşüşe sebep olmuştur. İzmir'de yaşayan ve koşulları sağlayan ailelerin tamamı(yaklaşık 200), Bursa'dan iki yüz başvuru, İstanbul, Aydın, Denizli ve Antalya'dan da başvurular olmuştur. İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği'nin verdiği bilgiye göre yaklaşık 460 Ahıska Türkü Ahıska Kent TOKİ konutlarından ev almak için başvuru yapmıştır. 568 konutluk projenin tamamı Ahıska Türkleri tarafından doldurulamadığı için TOKİ tarafından iki blok şehit polis ailelerine devredilmiştir. 2008 yılında bitmesi planlanan konutların inşaat sürecinde yaşanan aksaklıklar nedeniyle 2013 yılında tamamlanmıştır. Bu süreç içerisinde başka şehirlere göç eden, evlenen ve başka ev alan Ahıska Türklerinden bazıları buraya taşınmaktan vazgeçmişlerdir. 2015 yılı itibariyle Ahıska Kent TOKİ konutlarında 250 Ahıska Türkü aile yaşadığı tahmin edilmektedir. Ahıska Kent açıldığından beri yol ve ulaşım konusunda sıkıntılar yaşanması ve okulun açılmaması nedeniyle ev alıp halen taşınmayan, alt yapı çalışmalarının tamamlanmasını bekleyen Ahıska Türkleri bulunmaktadır. Aynı zamanda Ahıska Türklerinden ev alıp taşınmayı düşünmeyenler evlerini kiraya vermektedirler. Yeterli başvuru olmaması nedeniyle iki bloğun şehit polis ailelerine devredilmesi ve taşınmayan Ahıska Türklerinin evlerini kiraya vermeleriyle Ahıska Kent'in sosyal yapısı heterojenlemiş olmasına rağmen Türkiye'ye farklı zamanlarda göç eden 250 Ahıska Türk ailenin çok dar bir çevrede hep beraber yaşamaları, sosyal alanlar sayesinde düğünlerini, anma programlarını burada düzenlemeleri etnik grup ilişkilerinin sürdürülmesinde etkili olmaktadır.

ABD'nin Seattle şehrine göç eden Ahıska Türklerinin de İzmir'de yaşayan Ahıska Türkleri gibi Ahıska köyü kurma hayalleri Seattle Belediyesinin verdiği olumsuz yanıt nedeniyle gerçekleşememiştir. Ancak Ahıska Türkleri Seattle'da aynı sokakta yan yana müstakil evler satın alarak küçük mahalleler oluşturmuşlardır. ABD'de yerleştirildikleri apartmanlardan sonra müstakil evler satın alırken yakın çevrede etnik grup üyelerinin yaşadığı mahalle ve sokakları tercih etmektedirler. Seattle'da Ahıska Türklerinin kendi aralarında İstanbul Mahallesi olarak adlandırdığı, birbirine bağlanan iki sokakta on üç Ahıska Türküne ait evlerin olduğu mahalle, kapalı toplum yapısını yansıtan en önemli örneklerden birini oluşturmaktadır. Saha araştırmasında ziyaret edilen ve gözlem yapılan İstanbul mahallesine girdiğimizde modern bir Türk köyüne girdiğimiz izlenimini veren sokakta oynayan çocuklar, kapıların önünde oturan yaşlılar ve evlerin

önünde muhabbet eden kadınlar ve erkeklerle karşılaştık. Ahıska Türkleri ABD'de yaşadıkları bölgelerde kapalı alanlar oluşturarak grup dayanışmasını, etno-kültürel devamlılığı, gelecek nesillerin korunmasını sağlamaya çalışmaktadırlar.

ABD ve Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin özel alanlarında ve kamusal alanda etnik grup üyeleri etkileşimleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göç kararında, göç sonrası yerleşme sürecinde etnik grup ağlarının kullanıldığı görülürken, ABD'ye göç eden Ahıska Türkleri mülteci statüsünde göç ettikleri için göç öncesi ve göç sonrası yerleşme sürecinde etnik grup ağlarının devreye girmediği, devlet kurumlarının vasıtasıyla göçün gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Ancak ABD'de yaşayanlar daha sonra yerleştikleri yerlerden iklim, iş imkanları ve Ahıska Türklerinin az olması nedeniyle etnik grup ağlarından yararlanarak yeni şehirlere göç etmişlerdir. Ahıska Türkleri Türkiye'de ve ABD'de genellikle etnik grup üyeleriyle yakın çevrede yaşamayı tercih etmektedirler. Türkiye'de Ahıska Kent ve ABD'de İstanbul Mahallesi sosyal kapanma düzeyini yansıtan en önemli örneklerdir.

Sonuç olarak, sürgün toplulukların göç öncesi ve sonrasında etnik grup ağlarından yararlandıkları, bu bağlamda da etnik grup ilişkilerinin yaşadıkları toplumlarda sosyal kapanma düzeyini arttırarak etnik uym baskısını ortaya çıkardığı saptanmıştır.

4.8 Ulusaşırı İlişkiler

Ulus devlet sınırlarını aşan ilişkilerin yaygınlaşmasına ve çoğalmasına zemin hazırlayan küreselleşmeyle beraber, göçmenler ev sahibi ülkeye yerleştikten sonra köken ülkeleriyle olan etkileşimlerini ve ilişkilerini devam ettirmektedirler. Faist'in "uluslararası göçmenler tek yönlü caddelerde değil, çift yönlü anayollarda seyahat ederler" (2003:22) diyerek işaret ettiği olgu, uluslararası göçmenler için ulus devlet sınırlarını aşan ulusaşırı alanların oluşması, göçmenlerin aynı anda birden fazla ülkede varlıklarını devam ettirerek, göçün tek yönlü bir hareketlilik olmaktan çıkarak ev sahibi ülke ve köken ülke arasında hareketliliğin devam etmesini anlatmaktadır. 19. yüzyıldaki göçmenler, klasik asimilasyoncu yaklaşımın ön gördüğü gibi, göç ettikleri ülkeyle bağlarını kuvvetlendirirken, köken ülkeleriyle olan bağlarını zayıflatmaktadırlar. Bunun aksine 20. ve 21. yüzyılda uluslararası göçmenler köken ülkelerinde siyasete katılmak, akrabalarına para göndermek, izinlerinde "memleketlerini" ziyaret etmek ve köken ülkeden ev almak gibi eylemlerle köken ülkeyle etkileşimlerini devam ettirmektedirler. Uluslararası göçlerde, sivil aktörlerin ulus-devlet sınırlarını aşan hareketliliğini ve ulusaşırı alanlarda gerçekleşen etkileşimleri ele alındığında ulusaşırı ilişkiler ve ulusaşırı göçmenler kavramını kullanmak yeni nesil göçmenlere daha uygundur (Faist, Fauser, & Reisenauer, 2013; Schiller, Basch, & Blanc, 1995: 48). Bu yüzden de bu çalışmada Ahıska Türklerinin başka ülkelerde yaşayan etnik grup üyeleriyle ve daha önce yaşadıkları ülkelerdeki yerel toplumla olan ilişkileri, ulusaşırı ilişkiler olarak kavramsallaştırılarak incelenmiştir. Ahıska Türkleri on farklı ülkeye dağılmış halde yaşadıklarından ve ülkeler arası göç hareketliliğinin devam etmesinden dolayı etnik grup üyeleri arasındaki ulusaşırı alanların nasıl kurulduğu, nasıl iletişim kurulduğu ve bunların etnik sınırlar ve kimlikleri üzerindeki etkileri çalışma kapsamında incelenmiştir.

Ulusaşırı göç ve göçmenler literatürü genellikle göçmenlerin anavatanlarıyla kurmuş oldukları ulusaşırı ilişkiler üzerine yoğunlaşmaktadır (Faist, 2003; Faist et al., 2013; Schiller et al., 1995: 48); bu yüzden de birden fazla ülkede yaşamış, farklı göç tecrübelerine sahip ve vatansız konumda olan sürgün edilmiş toplulukların daha önceki göç yerleriyle kurdukları ulusaşırı ilişkilerin açıklanması konusunda literatürde bir eksiklik bulunmaktadır. Bu yüzden Ahıska Türklerinin anavatan olarak kabul etmedikleri ülkelerle olan ulusaşırı ilişkileri literatür açısından özgün veriler sunmaktadır.

Ahıska Türklerinde göç hareketliliğinin yoğunluğu ve dağınıklığıyla paralel olarak bilgilerin, fikirlerin, parasal kaynakların, sembollerin ve kültürel değerlerin akışı ulusaşırı alanlarda gerçekleşmektedir. Sürgün sonrası yerleştirildikleri ülkelerden farklı yerlere göç eden bireyler, geride bıraktıkları akraba ve etnik grup arkadaşlıklarıyla iletişimlerini ziyaretler ve telefon görüşmeleriyle sürdürmektedirler. Türkiye ve ABD'de yapılan görüşmelerde Ahıska Türklerinin ulusaşırı ilişkilerinin göç hareketliliğindeki yoğunluğa ve dağınıklığa göre farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. 1955 yılında Kazakistan'da doğan, küçükken ailesiyle Özbekistan'a göç edip 1989 yılına kadar orada yaşadıktan sonra Rusya'ya göç eden ve 2000 yılından beri Türkiye'de yaşayan Nergize akrabalarının dağınıklığını şu şekilde anlatmıştır:

> Akrabalar hep kaldılar oralarda. Almatı'da var. Dayımın oğulları, teyzemin oğulları çocukları. Mezarlarımız da hep kalmıştır. Özbekistan'da annem kaldı. Rusya'da babam kaldı. Hepsi bir yerde. Şimdi hep diyirim Allah'ım diyirim bir defa fırsat olsa da diyirim gene fırsat olsa da Rusya'ya, Özbekistan'a gitsem de annemin babamın mezarını ziyaret etsem. Düğünlere falan Rusya'ya gidiyoruz. Oradan hem emekli oldum.(Nergize, K, 60, TR)

Nergize'nin anlatısında görüldüğü gibi göç hareketliliğindeki durakların artması beraberinde birden fazla ülkeyle olan ilişkinin sürdürülmesine neden olmaktadır. Kazakistan, Özbekistan ve Rusya ile bağları devam eden Nergize'nin, bu ülkelerdeki akrabalarıyla telefonla ve internet üzerinden görüştükleri, düğünler olduğunda da ziyarete gittikleri görülmektedir. Ahıska Türklerinde akrabalık bağlarının güçlü olması ve geleneksel yapıda düğünlerin önem taşıması nedeniyle ülkeler arasında düğün davetleri nedeniyle ziyaretlerin gerçekleştiği gözlemlenmiştir. ABD'de yaşayanların coğrafi uzaklık nedeniyle Rusya ve Orta Asya'da yaşayan akrabalarını ziyaretleri için daha fazla zaman ve para harcamaları gerektiğinden nadiren ulusaşırı ziyaretler gerçekleştirdiği gözlemlenmiştir. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri coğrafi yakınlığın sağladığı avantajla daha ucuz uçak veya otobüs bileti bularak Orta Asya ve Rusya'daki akraba ve tanıdıklarını ziyaret edebilme şansına sahiptirler. Ancak Türkiye'de çalışma izni olmadan düşük ücretlerle çalışan Ahıska Türkleri coğrafi yakınlığın sağladığı imkanlara rağmen maddi engeller nedeniyle çok sık ulusaşırı ziyaretler gerçekleştirememektedirler. Türkiye'de yaşayanların ziyaretler için ayırdığı kaynak aile

içerisinde uygun kişinin gerekli olan ziyareti yapması şeklinde düzenlenirken, ABD'de yaşayanlar ziyaretlerini genellikle tüm aile bireyleriyle gerçekleştirmektedir. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri ulusaşırı ziyaretlere, çocuklarının ailelerinin doğduğu yerleri görmesi, yaşanılan zorlukların farkındalığında olması ve genç nesillerin ulusaşırı akrabalık bağlarına verdikleri önemi kaybetmemesi gibi misyonlar yüklemektedirler. ABD'den gerçekleşen ulusaşırı ziyaretler Rusya ve Orta Asya'da yaşayan akrabaların ziyaretinin ardından Türkiye'deki akrabaların ziyareti, tarihi ve turistik yerlerin gezilmesi şeklinde organize edilmektedir. Tahir ABD'ye göç ettiklerinden beri yıllardır ailecek hem Rusya'daki akrabalarını ziyaret etmek hem de Türkiye'yi gidip görmek için para biriktirdiğini, 2015 yazında ailecek ziyaretlerini gerçekleştirecekleri için çok heyecanlı olduğunu anlatmıştır. Saha araştırması sonrasında görüşmecilerle süren temaslarımız sayesinde Tahir ve ailesinin hayal ettiği ziyareti gerçekleştirdiğini, Rusya, Bursa ve Antalya'daki akrabalarını ziyaret ettikten sonra İstanbul'da eşi ve çocuklarıyla turistik yerleri gezdiklerini ve çok memnun kaldıklarını öğrendik. Tahir aynı zamanda sekiz yıldır çalışarak biriktirdiği paralarla Antalya'da aldığı evi gördüğünü, Türkiye vatandaşlık verir vermez Türkiye'ye yerleşmeyi istediklerini anlatmıştır. ABD'de yaşayanlar yaz tatillerinde ailecek akraba ziyaretleri ve turistik ziyaretlerle ulusaşırı eylemlerde bulunurken, Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri genellikle düğün, ölüm ve hastalık gibi nedenlerle ulusaşırı ziyaretler gerçekleştirmektedir.

ABD'de saha araştırması sırasında yapılan ev ziyaretlerinde hemen hemen bütün evlerde televizyonların üzerinde internet üzerinden görüntülü konuşma yapmak için kameraların bağlı olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle evde yaşayan aile büyükleri olduğunda bilgisayarlar televizyona bağlanarak internet üzerinden görüntülü görüşme imkanı sağlayan programlarla Orta Asya ve Rusya'daki akrabalarıyla görüşmeler yapmaktadırlar. ABD'de yaşayan Aybek'in (83) iki kızı ve bir ablası Kırgızistan'da, bir oğlu ve iki kızı Rusya'da halaları Azerbaycan'da ve yakın akrabalarından bazıları Türkiye'de yaşadığı için internet üzerinden görüşebildiklerini anlatmıştır.

> Hepisi gelmek istiyor. Getirmeye nasıl edelim. Onların yeri olmadi. Biz oturan yeri aldiler, Krasnodaru. Başka yeri almiyirdiler. Şimdi herkes bir tarafta. Getsen görirsin. Kameradan göriyoruz. Telefonla söyliyoruz.(Aybek, E, 83, ABD)

Aybek'in çocukları ve akrabalarının yaşadığı dört farklı ülkeyle ulusaşırı akrabalık bağları kurduğu görülmektedir. Bunların arasında Aybek'in doğduğu Ahıska olmamasına rağmen daha önce göç edilen yerler ve akrabalarının yaşadıkları yerlerle ulusaşırı bağların kurulması, göçmenlerin ulusaşırı ilişkilerini yalnızca anavatanlarıyla kurdukları ilişki üzerinden anlamaya çalışmanın, birden fazla ülkede yaşayan sürgün topluluklarda geçerli olmadığını göstermektedir. Sürgün toplulukların kurmuş olduğu ulusaşırı akrabalık bağları ve ulusaşırı toplumsal alanların, diğer göçmenlerden ulusaşırı ilişkiler bağlamında farklılaştığı görülmektedir. Ulusaşırı göç literatürü özellikle göçmen işçiler üzerine yoğunlaştığından göçmen işçilerin anavatanlarında kalan aileleriyle olan ilişkileri, anavatanda yaşayan ailelerine sağladıkları maddi yardımlar ve anavatanlarındaki siyasete katılımlarını incelenmektedir. Ahıska Türkleri "vatansız" konumunda oldukları için, ulusaşırı ilişkilerinde anavatanlarındaki akrabalarıyla ve arkadaşlarıyla kurdukları bir etkileşimin olması mümkün değilken; sıçramalı göç sırasında daha önce göç ettikleri ve yaşadıkları ülkelerle çoklu bir ilişki içerisinde oldukları görülmektedir.

Ulusaşırı alanlarda göçmenlerin köken ülkeleri veya sıçramalı göç sırasında yaşadıkları ülkelerdeki etnik grup üyeleriyle kültürel, sosyal, ailevi ve finansal transferlerin olması etnik grup ağlarının güçlenmesini sağlamaktadır (Faist, 2003; Faist et al., 2013). Klasik asimilasyon teorileri göçmenlerin anavatanla ve anavatandaki akraba ve etnik grup üyeleriyle olan bağlarının zamanla zayıflayacağını beklerken, küreselleşmenin ulus-devlet sınırlarını aşındırmasıyla, coğrafi ve sosyal mesafeler arasında köprüler kurularak göçmenlerin aynı anda birden fazla toplumla etkileşim halinde olabilmelerine olanağı ortaya çıkmıştır (Faist et al., 2013). Ahıska Türkleri çoğunlukla doğdukları ülkeleri "anavatan" olarak kabul etmedikleri halde doğum yerleri, birinci ve ikinci göç yerleriyle ulusaşırı akrabalık bağları nedeniyle ilişki kurarak para transferiyle farklı ülkelerde yaşayan akrabalarına destek olmaktadırlar. Türkiye'ye göç eden Ahıska Türklerinin maddi imkanları ABD'de yaşayanlara göre daha kısıtlı olduğundan görüşmeler sırasında ABD'de yaşayanların başka ülkelerde ve bazen Türkiye'de yaşayan akrabalarına maddi destek sağladıkları gözlemlenmiştir.

> Allah'a şükür onlar bizden muhtaç değiller. Bir bize muhtaçtır Orta Asya, Rusya'dakiler. Bizim akrabalar vardır orda. Yoldaşımın(eşimin) bacısı oradadır ihtiyacı var para yolluyoruz. (Kamil, E, 80, ABD)

Almanya'da yaşayan Türk göçmen işçileri örneğinde görüldüğü gibi ekonomik iyileşmeyle beraber ulusaşırı akrabalara destek olmak amacıyla para havalesi yapılması, ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinde de görülmektedir. Türk-Alman göçmenler geri dönüşleri için yatırım yapmak veya geride kalan eşlerine ve çocuklarına para göndermeyi tercih ederken, Ahıska Türkleri Orta Asya ve Rusya'da yaşayan ekonomik durumu iyi olmayan akrabalarına para göndererek ulusaşırı akrabalık ilişkilerini korumaktadırlar.

> İnşallah elimizden gelence yapıyoruk. Kurbanlık kesiyoruk, kurbanlık dağıtıyoruk. Elimizden gelence burada dağıtamazsak da ben böyle çetin yaşayan zor yaşayan yerlere gönderiyorum. Özbekistan'da var benim hanımın halasının çocukları vardır. Halası telef olmuştur rahmetluk. Özbekistan'da para yoktur. Biz oraya gönderiyoruk. Onlar alıp kesiyorlar. Kurbanlık dağıtıyorlar. Oray gönderiyoruk. Elimizden gelence yardım yapıyorduk. (Tahir, E, 37, ABD)

Tahir'in anlatısında görüldüğü gibi maddi yardımların yalnızca para transferiyle gerçekleşmediği, dini bir vecibenin ulusaşırı akrabalık ilişkileri üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Türkiye'de yaşayan görüşmecilerden bazıları da kurban yardımlarını Orta Asya'da yaşayan akrabalarına göndererek onlara yardım ettiklerini dile getirmişlerdir; ancak Türkiye'ye yeni göç eden, çalışma izni ve düzenli bir geliri olmayan görüşmecilerin herhangi bir para transferi veya manevi boyutlu yardım yaptıklarına rastlanmamıştır. Türkiye'ye yeni göç edenlerin maddi kaynakları sınırlığı olduğundan, isteseler bile ulusaşırı ilişkiler içerisinde bulunmaları, geride kalan akrabalarını ziyaret etmeleri veya para göndermeleri mümkün olamadığından Faist ve diğerleri bu durumu "kaynak bağımlı ulusaşırılaşma" olarak tanımlamaktadırlar(Faist et al., 2013). Dolayısıyla Türkiye'ye göç eden Ahıska Türklerinin başka ülkelerde yaşayan akrabalarını ziyaret edebilecek, onlara maddi destek sağlayacak kaynakları bulunmadığında ulusaşırı eylemlerde bulunabilmeleri mümkün olamamaktadır.

Göçmenlerin ulusaşırı eylemlerinin yoğunluğunu arttıran önemli etkenlerden biri de göçmenlerin anavatanlarına geri dönme planlarının olmasıdır. Görüşme yapılan Ahıska Türkleri, doğdukları veya daha öne yaşadıkları Rusya ve Orta Asya ülkelerine

geri dönmekle ilgili bir planları olmadığından bu ülkelere maddi yatırım yapma, ev satın alma veya iş kurmak gibi ulusaşırı eylemlerde bulunmadıkları görülmektedir. Diğer yandan Türkiye'de hiç yaşamamış olmalarına rağmen ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinden Türkiye'yi vatan olarak kabul edenlerin, Türkiye'de ev satın almak için akrabalarına para göndererek yatırım yaptıkları gözlemlenmiştir.

> Ben toprak aldım Türkiye'den. Bursa'dan çıkanda gidende taze yer varmış. 3 tane ev yeri toprağını aldım. Şimdi yerini aldık. Şimdi evlerini yaptururuk burada yaşarken. Sonra gideruk oraya.(Mahmut, E, 76, ABD)

Mahmut ABD'de geçici süreyle yaşadıklarını, çocukları ABD'de kalsa bile kendisi Türkiye'ye yerleşmek istediğinden Türkiye'deki akrabalarının yanına giderek yaşamak istediğini dile getirmiştir. ABD'nin yaşlılara sunduğu imkanlardan yararlanmaktan memnun olsalar da ABD'de gelecekleri olmadığı düşünen göçmenlerde Türkiye'ye yerleşme isteği olduğu gözlemlenmiştir. Telefon ve internet üzerinden sık sık Türkiye'deki akrabaları ve arkadaşlarıyla görüşenler hem ulusaşırı akrabalık bağlarının devamını sağlarken hem de Türkiye'deki yaşam koşulları, iş imkanları, etnik grup dayanışması gibi bilgileri alarak ulusaşırı akrabalık ilişkilerini bilgi kaynağı olarak kullanmaktadırlar.

Sonuç olarak, sürgün edilmiş bir topluluk olarak Ahıska Türklerinin ulusaşırı ilişkileri, ulusaşırı göç ve göçmen literatürüne yeni bir katkı sağlamaktadır. Sürgün edilen toplulukların birden fazla ülkeyle kurdukları çok katmanlı ilişki etnik grup ağlarının güçlenmesini sağlamaktadır. ABD'de "kültürel tehdit altında" yaşadıklarını düşünen Ahıska Türkleri, ulusaşırı ziyaretler ve internet ortamında yaptıkları görüşmelerle sosyal kapanma düzeylerini koruma altına almaya çalışmaktadırlar. Türkiye'de yaşayanlar coğrafi yakınlığın sağlamış olduğu imkanlara rağmen, Faist'in "kaynak bağımlı ulusaşırılaşma" olarak tarif ettiği, ulusaşırı ilişkileri sürdürebilecek kaynaklara sahip olmadıklarından ulusaşırı ilişkileri sınırlı düzeyde kalmaktadır.

4.9 Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü

Ahıska Türklerinin uzun bir geçmişe sahip sivil toplum örgütlenmesi, sürgün sonrası yerleştirildikleri Orta Asya ülkelerinde vatana geri dönüş mücadelesi yapmak ve sürgün nedeniyle kaybettikleri hakların iadesini talep etmek amacıyla başlamıştır. Sivil toplum örgütlenmesi toplumsal hafızanın korunması, nesiller arasında aktarılması, kültürel pratiklerin sürdürülmesi ve etnik grup dayanışmasının sağlanması amaçlarını taşımaktadır. Aynı zamanda Ahıska Türklerinin göç ettikleri yeni yerlerde sosyalleşme için zemin hazırlamak ve yaşanılan ülkedeki ihtiyaç ve taleplerini resmi makamlara iletilmek gibi konularda da faaliyet göstermektedirler. “Ahıska Türkleri Milli Hareketi” olarak bilinen sivil toplum örgütlenmesi, 1956 yılında Ahıska Türklerinin “serbest dolaşım” hakkı kazanmasıyla başlamıştır. Farklı ülkelerde yaşayan Ahıska Türklerini Vatan Cemiyeti altında örgütleyerek, dilekçeler, kongreler ve gösterilerle Gürcistan ve SSCB’den Ahıska bölgesine geri dönmeleri ve kaybettikleri mal ve toprakların iadesi için çalışmaları yapılmıştır (Aydingün & Aydingün, 2014: 53). 1980 yılına kadar Vatan Cemiyeti Ahıska Türklerinin tek sivil toplum örgütlenmesi olarak faaliyet gösterirken, Aydıngün’e göre vatana geri dönüşle ilgili iki farklı görüşün ortaya çıkması sivil toplum örgütlenmesini iki fraksiyona ayırmıştır. Gruplar arasındaki ayrışmanın nedeni Ahıska Türklerinin vatan olarak nereye kabul etmeleriyle ilgilidir; Enver Odabaşev’in liderliğindeki grup Türkiye’ye göçü desteklerken, Yusuf Seferov’un liderliğini yaptığı grup Gürcistan’a geri dönülmesi gerektiğini savunmaktadır(Aydingün & Aydingün, 2014: 53-54). Bu bölünme Ahıska Türkleri arasındaki görüş ayrılıklarını ortaya çıkarttığından, bu süreçten sonra Ahıska Türklerinin sivil toplum örgütlenmesinde dağınık bir yapı olduğu görülmektedir.

Ahıska Türklerinin uzun bir geçmişe ve tecrübeye dayalı sivil toplum örgütlenmeleri göç edilen yeni yerlere de taşınarak; bir grup Ahıska Türkünün yaşadığı bir bölgede öncü göçmenler veya sivil toplum örgütlerinde daha önce çalışmış bireyler sivil toplum örgütlenmesine önderlik yaparak derneklerin kurulmasını sağlamışlardır. Bu yüzden de Ahıska Türklerinin yaşadığı her ülke, şehir, kasaba ve hatta köylerde bir veya birden fazla sivil toplum örgütlenmesi bulunmaktadır. Ahıska Türklerinin Türkiye ve ABD’deki sivil toplum örgütlenmesi birbirinden kuruluş, işlev ve amaçlar bağlamında

farklılaşmaktadır. Bu farklılıklar açısından Türkiye ve ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin sivil toplum oluşumları, sivil toplumla kurdukları ilişki ve bunların etnik sınırlar ve kimlik üzerindeki etkileri keşfedilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de Ahıska Türklerinin sivil toplum örgütlenmesi genellikle öncü göçmenlerin yaşadıkları çevrelerde dernek kurmasıyla başlamıştır. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye serbest göçüne imkan tanıyan yasanın 1992 yılında yürürlüğe girmesiyle Türkiye'ye artan göç, beraberinde yeni gelen göçmenlerin sosyalleşebildikleri, yerleşme süreciyle ilgili bilgi ve ihtiyaçlarını paylaşabildikleri mekanlara olan ihtiyacı ortaya çıkartmıştır. Aynı zamanda Ahıska Türklerinin talep ve isteklerini Türkiye Cumhuriyeti'ne sivil toplum örgütleri üzerinden iletmenin, daha önceki sivil toplum örgütlenmesi tecrübelerine dayanarak daha etkili olacağını düşünen Ahıska Türkleri, dernekleşme yoluna gitmiştir. Tek bir elden yönetilen bir sivil toplum örgütlenmesi olmadığı için ihtiyaçlar doğrultusunda farklı şehirlerde yaşayan, farklı ülkelerden gelen Ahıska Türkleri bir araya gelerek dernekler kurmuşlar; bunun sonucunda da Türkiye'de 20 yılda Ahıska Türklerine ait 28 tane dernek kurulmuştur. Bu süreçte kurulan derneklerden bazıları fesh edilmiş, bazıları başka derneklerle birleşerek devam etmiştir. Bursa'da 2011 yılından beri faaliyet gösteren Tüm Ahıskalılar Sosyal İktisadi İşbirliği ve Yardımlaşma Derneği(TASİYAD) başkanı Habibullah Mürsel Türkiye'ye göç ettikten sonra neden dernek kurmaya karar verdiklerini şu şekilde anlatmıştır:

> Bursa'ya geldiğimizde bir işimiz oldu bir derneğe gittik ama gördüğümüz manzara hiç hoş değildi. İnsanlar çok şikâyet ediyorlardı derneklerden. Biz de dedik ki bizde dernek kuralım daha güzelini kuralım. Bizim hanım taraf akraba geniştir benim. Bursa merkezdeler. Onlar enişte dediler boşuna uğraşma dernekleri kimse sevmiyor. Dedik bizimki farklı olacak.

Habibullah Mürsel'in anlatısında görüldüğü gibi var olan derneklerin yerine yenisinin kurulması sürecinde en önemli motivasyon derneklerin faaliyet ve çalışmalarını beğenmeyen Ahıska Türklerinin "daha iyi" ve "daha farklı" dernekler kurmak istemeleridir. DATÜB Başkan Yardımcısı Burhan Özkoşar Ahıska Türklerinin sivil toplum örgütlenmesiyle ilgili şöyle bir tespitte bulunmaktadır: *"Sovyetler Birliğinin baskıcı ortamından sonra Türkiye'ye gelen Ahıskalılara Türkiye'deki demokratik hayat*

gelir kapısı olmuş. Demokrasinin nimetlerinden faydalanarak kahvehane gibi dernekler açılmış."

Ahıska Türklerinin sivil toplum örgütlenmesi dağınık ve parçalı bir yapıda olmasına rağmen derneklerin dört temel faaliyet alanı olduğu gözlemlenmiştir: (1) vatana geri dönüş mücadelesi; (2) yaşadıkları ülkelerdeki sorunların çözümü ve hakların kazanılması; (3) Ahıska kültürünün yaşatılması ve tanıtılması; (4) Ahıska Türkü genç nesillerin eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve din eğitiminin verilmesi. Derneklerin bazıları bu faaliyet alanlarının hepsine yönelik programlar düzenlerken, bazı dernekler yalnızca belirli faaliyetlere yoğunlaşmaktadır. Aynı şehir ve ilçelerde benzer amaçlarla faaliyetler yapan dernekler Ahıska Türklerinin gruplaşmasına, belirli derneklerin programlarına katılırken diğerlerine katılmamak şeklinde kategorik bir karşıtlığa dönüşmektedir. Mesela Ahıska Türklerinin nüfusunun yoğun olduğu Bursa'nın Yıldırım ilçesinde hemen hemen aynı misyona sahip yedi tane Ahıska Türk Derneği bulunmaktadır. Bu durum Ahıska Türkleri arasında etnik grup dayanışmasını negatif olarak etkilemekte, etnik grup arasında bölünmelere sebep olmakta ve resmi makamların muhatap alacak temsilcilerin çokluğundan dolayı Ahıska Türklerine karşı olumsuz düşüncelere sahip olmalarına neden olmaktadır. Bursa'da yaptığımız saha araştırmasında bir sohbet sırasında Ahıska Türklerinin derneklerinin Bursa Büyükşehir Belediyesinden talepleri karşısında Belediye yetkilisinin sekreterine *"Ahıska Türklerinin derneklerinden gelen her kim olursa randevu vermemesi talimatı verdiğini*" anlatmışlardır. Ahıska Türklerinin sivil toplum örgütleri yoluyla dışarıya yansıttıkları parçalı ve dağınık görüntü resmi makamlar tarafından olumsuz görülmektedir.

Ahıska Türklerinin Türkiye'ye serbest göçüne imkan tanıyan yasanın 1992 yılında çıkartılmasıyla başlayan göç dalgasından bir süre sonra Ahıska Türkleri bulundukları şehirlerde öncelikle Ahıska Türklerinin Türkiye'ye yerleşme sürecinde resmi makamlarla görüşerek sorunlarına çözüm bulma konusunda faaliyet göstermişlerdir. Orta Asya ve Rusya'dan çok farklı devlet işleyişi ve sistemine sahip olan Türkiye'de dernekler ihtiyaç ve sorunlarını dile getirecekleri ve yardım isteyebilecekleri kaynaklar olarak görülmüştür. Özellikle Ahıska Türklerinin oturma ve çalışma izni almak için Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesine başvurmadan önce Ahıska Türklerine ait

derneklerden Ahıska Türkü olduklarına dair bir belge alarak[31] yaptıkları başvurular sayesinde Türkiye'ye göç eden Ahıska Türklerinin derneklerle bağlantı içerisinde olması zorunluluk haline gelmiştir.

> Sene 2004 bizim burada derneklerimiz var. O zaman Türkiye Cumhuriyeti ne diyor biliyor musunuz? Dernekten şu kadar bir kağıt, dernek diyecek ki bu Ahıskalıdır. Mührü basacak. Koşulsuz şartsız vatandaşlık veriliyor. Ücret bile alınmıyor Ahıskalılardan. Karşılığında bizimkiler ne yaptı biliyor musunuz? Dernek başkanları vatandaşlığı sattılar. (Mirza, E, 20, TR)

Görüşmeler sırasında Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri derneklerin para karşılığında Ahıska Türkü olmayanlara sahte belge vererek oturma izni almalarını sağlamalarının Ahıska Türklerinin devlet nezdinde itibarını kaybettirdiğini; bu yüzden de devletin Ahıska Türklerinin taleplerini karşılama konusunda olumsuz yaklaştığını düşünmektedirler. Aynı zamanda bu durum Ahıska Türklerinin derneklere olan güvenlerini kaybetmelerine sebep olmuştur.

Dernekler bir yandan Ahıska Türklerinin sosyalleşmesi ve dayanışması için zemin hazırlarken; sivil toplum örgütlerinin dağınık yapısı ve yaşanılan sorunlar Ahıska Türkleri arasında çatışmalara ve gerilimlere neden olmaktadır. Ahıska Türkleri arasında sivil toplum örgütlenmesiyle ilgili süregiden çatışmaların birkaç sebebi olduğu düşünülmektedir: (1) Ahıska Türklerinin öncelikli konularının neler olduğuyla ilgili ortak bir karara varılamaması; (2) bazı derneklerin Ahıska Türklerini kandırarak para topladığına dair tecrübeler; (3) derneklerin Ahıska Türkü olmayan yabancılara oturum izni vermesi; (4) dernek yöneticilerinin işlerini doğru yapmadıkları ve çıkarlarını düşündüklerine dair inanç. Sivil toplum örgütlerinin Ahıska Türklerinin hak ve taleplerini ilgili makamlara ileten bir hareket olması beklenirken, bahsettiğimiz sebeplerle ortaya çıkan çatışmalar grup içi dayanışmayı zayıflatmaktadır. Saha araştırması sırasında katıldığımız sosyal faaliyetlerden bazılarında Ahıska Türklerinin tartıştığına şahit olunmuş, birbirleriyle küs olanların bazı derneklerin yaptığı programlara katılırken

---

[31] Ahıska Türkleri 1992-2003 tarihleri arasında oturma izni ve çalışma izni almak için derneklerden Ahıska Türkü olduklarına dair belge alarak Yabancılar Şube Müdürlüğüne başvurması gerekiyordu. 2003 yılından sonra yalnızca oturma izinleri için birkaç yıl daha devam eden uygulama 2008 yılında tespit edilen usulsüzlükler nedeniyle İçişleri Bakanlığı tarafından kaldırılmış, Ahıska Türklerinin Ahıska Türkü olduklarını ispat eden belgelerle başvurmaları istenmiştir.

bazılarınınkine katılmadığı gözlemlenmiştir. Ahıska Türklerine ait sosyal medya hesaplarında takip ettiğimiz sayfalarda paylaşılan konularla ilgili görüş ayrılıklarının olduğu açıkça görülmektedir. Ahıska Türklerinin güncel konularla ilgili paylaşımda bulunduğu DATÜB kapalı grubundan alınan aşağıdaki alıntı Ahıska Türklerinin sivil toplum örgütleri konusundaki düşüncelerini yansıtmaktadır:

> Bizleri içinde bulunduran kısır döngünün mimarları bu STK'lar değil midir? Yıllar önce eline kalemi alıp bayrak çizmeye çalışan o mellim değil midir? Kimliği parayla satan o tüccar değil midir? Hayat kadınını senin, benim adımla bu ülkeye sokan değil midir? 1500 dolara Ahıskalı olmayana Ahıskalı diye oturma izni veren değil midir? Seni temsil eden bir kurumun kongresinde Ahıska'yı içki masasında meze eden değil midir? Kendinden sonrası için oğlunu hazırlayan değil midir? İslamiyet'i yanlış tanımlayan bir düşünce yapısına kurban toplayan isimsiz göbek değil midir? (E, 27, TR)

Ahıska Türkleri arasındaki dayanışma ve birliğin yeniden sağlanması, vatana geri dönüş mücadelesini yeniden canlandırmak ve lobi faaliyetleri yürütebilmek için tek çatı altına toplanabilecekleri bir yapı kurma girişiminde bulunmuşlardır. Bu amaç doğrultusunda farklı ülkelerde faaliyet gösteren Ahıska Türklerinin temsilcileri bir araya gelerek Dünya Ahıska Türkleri Birliğini(DATÜB) 2010 yılında kurmuşlardır. DATÜB'e bağlanan çok sayıda Ahıska Türk Derneği olduğu gibi katılmayı kabul etmeyen ve kendi başına hareket eden dernekler de halen mevcuttur. Ancak Ahıska Türklerinin sivil toplum örgütlenmesinin yapısı DATÜB'den sonra değişmiştir. DATÜB Avrupa Temsilcisi Burhan Özkoşar *"DATÜB Bakanlar Kurulu kararı ile uluslararası misyonu olan ve devlet kademelerinde kabul gören bir sivil toplum örgütüne dönüşünce diğer Ahıskalı Türk dernekleri bu durumdan mağdur olmaya başladılar*" diyerek devlet tarafından muhatap alınan tek kurumun DATÜB olduğunu belirtmektedir. DATÜB'ün 2011 yılında dokuz farklı ülkede bulunan delegelerinin katılımıyla gerçekleştirdiği birinci kurultay deklarasyonunda vatana geri dönüş mücadelesinin temel misyonları olduğunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

"DATÜB'ün en önemli ve vazgeçilmez hedefi, 1944'te Gürcistan'ın güneyinden sürgün edilmiş Ahıskalı Türklerin haklarının iade edilmesi, isteyen her Ahıskalı Türkün Ahıskaya dönebilmesidir. DATÜB, Ahıskalıların eski daimi ikamet yerlerine dönmesi

konusunda Gürcistan hükümeti ile yapıcı diyalog ve iyi ilişkiler kurmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda Gürcistan yetkilileriyle uzlaşma ve karşılıklı anlayış sağlamak için DATÜB azami gayret sarf edecektir"

DATÜB Ahıska Türklerinin vatana geri dönüş hakkının verilmesi amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Gürcistan hükümeti ve Avrupa Konseyiyle görüşerek lobi faaliyetlerinde bulunmaktadır. Gürcistan'ın 1999 yılında Avrupa Konseyine üyelik şartı olarak 12 yıl içerisinde Ahıska Türklerinin geri dönüşünü tamamlaması taahhüdünü temel alan DATÜB yetkilileri vatan geri dönüşle ilgili süreçte ortaya çıkan sorunları Avrupa Konseyi yetkililerine iletmektedirler. DATÜB'ün vatana geri dönüş mücadelesinin sivil toplum faaliyetlerinde ön plana çıkmış olduğu görülmektedir. Türkiye'de oturma izni, çalışma izni, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve eğitim denkliği konularında sorunlar yaşayan Ahıska Türkleri DATÜB'ün vatana geri dönüş konusuna odaklandığından Ahıska Türklerinin Türkiye'deki güncel sorunlarıyla yeterince ilgilenmediğini düşünmektedir.

DATÜB çatı organizasyonun altında faaliyet gösteren dernekler vatana geri dönüş mücadelesinin haricinde, Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklere oturma izni, çalışma izni, vatandaşlık ve emeklilik hakkı verilmesi gibi konularda faaliyetler yürütmektedirler. DATÜB'e bağlı olan Bursa-İnegöl Ahıska Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği tüzüğünde geçen şu ifadeler bu misyonu açıkça dile getirmektedir: *"Türkiye'ye yerleşen Ahıska Türklerinin ikamet tezkeresi alma, vatandaşlığa alınma, eğitim görme, ev ve arsa sahibi olma, iş bulma, meslek ve sanatlarını icra etme, sosyal yaşama aktif katılımlarını sağlama ve diğer sorunlarının çözümünde yardımcı olmaya çalışma amacı ile kurulmuştur."* İnegöl Ahıska Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Dernek Başkanı Mehmet Taş'la yaptığımız görüşmede, her yıl düzenledikleri yürüyüşlerle Ahıska Türklerinin sesini kamuoyuna ve yetkililere duyurduklarını, sürgünü anma programlarıyla sürgün bilincini canlı tutarak yeni nesillere aktardıklarını, her yıl düzenlenen Hinkal şenliğiyle Ahıska Türklerini bir araya getirerek kültür şöleni düzenlediklerini söylemiştir. Ahıska Türklerinin oturma izni, çalışma izni, sağlık sigortası, emeklilik ve denklik gibi problemlerinin çözümünde seslerinin duyurulması için İnegöl Ahıska Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği üç yıldır ilçede bir

yürüyüş düzenleyerek Ahıska Türklerinin hak taleplerinin dile getirilmesine olanak sağlamaktadır. "Sürgün yürüyüşü" olarak adlandırılan etkinlik 1944 yılında Ahıska Türklerinin Ahıska'dan sürüldüğü Kasım ayında yapılmaktadır. 2014 yılında yaklaşık bin kişinin katıldığı yürüyüşte Ahıska Türklerinin ellerinde Türk bayrakları ile 'Güçlü, büyük Türkiye, Ahıska Türkü'ne sahip çık', 'Bir milyon Ahıska Türk'ü halen sürgünde', 'Kimlik ve çalışma izni istiyoruz', 'Ben Ahıskalı Türküm. Vatanımdan vatandaşlık istiyorum' yazılı pankartlar taşıdıkları görülmüştür. 2014 yılında yapılan yürüyüşte konuşma yapan Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Taş Ahıska Türklerinin taleplerini şu şekilde dile getirmektedir:

> Yardıma muhtaç Ahıska Türklerinin meselelerine Türkiye'nin en kısa zamanda somut ve kalıcı çareler üretmesi gerekiyor. Bizler devletimizden çok şey istemiyoruz. Vatandaşlık, emeklilik gibi isteklerimizin yanında en büyük sıkıntımız çalışma iznidir. Bir Ahıskalı, normal bir vatandaş gibi çalışabilmeli, sosyal güvencesi olmalı. Çalışma izninin verilmesi bile bizim meselelerimizin büyük bölümünün çözülmesi demektir.

Ahıska Türklerinin hak ve taleplerini demokratik yollarla dile getirmelerinin, birlik mesajı vermelerinin en iyi yollarından biri olan sürgün yürüyüşüne siyasi parti temsilcileri ve milletvekilleri de davet edilmektedir. 2014 yılında sürgün yürüyüşüne katılan AKP Bursa Milletvekili Hüseyin Şahin Ahıska Türklerinin taleplerine şu şekilde cevap vermiştir:

> Ahıskalıların vatandaşlık hakkıdır ve verilmelidir. Ancak uluslararası ilişkilerde vatandaşlık mevzuu birçok hüküm altındadır. Kolay halledebilir bir mesele değil. Dönem dönem vatandaşlık verildiğini ben biliyorum. En son 2010 veya 2011 yılında verildiğini de biliyorum. Bu konuda biz sesimizi çok yüksek çıkarmasak da kendi hükümetimize de baskı yapıyoruz. Bunun da böyle bilinmesini istiyorum. Ahıskalıların vatandaşlık hakkı, analarının ak sütü gibi helaldir, mübarektir, verilmelidir. Ben de buna inanıyorum ve buradan sesleniyorum. Ama uluslararası anlaşmalar ve uluslararası mevzuatın bize çıkarttığı engelleri bir bir aşıyoruz.

Ahıska Türklerinin taleplerini haklı bulan hükümet yetkilileri ve milletvekilleri uygulama sürecinde Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına[32] dair 1992 yılında çıkartılmış bir kanun olmasına rağmen yürürlüğe koymakta çekinceli davranmaktadırlar[33]. Ahıska Türklerinin Türkiye'deki ihtiyaç ve taleplerinin hükümet tarafından dikkate alınmaması ve bazen devlet eliyle ayrımcılığa maruz kalmaları Türkiye'de Türk olarak ötekileştirildikleri hissine kapılmalarına neden olmaktadır.

Ahıska Türklerinin Türkiye'deki sivil toplum örgütlenmesi Türkiye'ye yoğun göçün başladığı tarihten 20 yıl sonra dağınık ve parçalı bir yapı oluşmasına rağmen, Ahıska Türkleri ABD'ye göç edeli 10 yıl olmasına rağmen birebir aynı olmasa da benzer bir dağınık yapı olduğu gözlemlenmiştir. ABD'de Gülen Hareketine[34] bağlı dernekler ve Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Yurtdışı Teşkilatının desteğiyle kurulan Ahıska Türklerinin dernekleri arasında bir ayrışma olduğu açıkça görülmektedir. Saha araştırması yaptığımız Seattle'da yalnızca Gülen Hareketine ait kültür merkezi bulunduğundan bu çatışmanın Ahıska Türkleri üzerindeki etkileri gözlemlenememiştir. Ancak sosyal medya üzerinden takip ettiğimiz gruplarda konuyla ilgili tartışmalardan ve gündeme yansıyan haberlerden konuyla ilgili bilgi toplanmıştır. Gülen Hareketinin kültür merkezileri ve Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığının desteğiyle kurulan kültür merkezlerinin varlığı Ahıska Türkleri arasında gruplaşmalara neden olmaktadır.

Gülen Hareketi Türkiye'de Fethullah Gülen'in liderliğinde dini bir cemaat olarak ortaya çıktıktan sonra, Türkiye'de ve dünyanın birçok ülkesinde yürüttüğü eğitim faaliyetleri, kültürler arası ve dinler arası diyalog faaliyetleriyle dünya çapında bir harekete dönüşmüştür(Gözaydın, 2009: 1214). Fethullah Gülen'in 1999 yılında ABD'ye

---

[32] Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair 3835 nolu kanun için bkz. EK-1

[33] Ahıska Türklerine 1992 yılından bu yana üç defa istisnai yolla vatandaşlık hakkı tanınmıştır ancak bunlar genellikle siyasi çıkarlar ve oy kaygısıyla yapılmış çalışmalardır. Özellikle 2010 yılında genel seçimlerden önce Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerine tanınan istisnai yolla vatandaş olma hakkının oy kazanmak için yapıldığı Ahıska Türkleri tarafından görüşmelerde dile getirilmiştir. 7 Haziran 2015 seçimlerinden önce de Başbakan Ahmet Davutoğlu Ahıska Türklerine vatandaşlık verileceğiyle ilgili bilgiyi mitingde dile getirilmiştir. Ekim 2015 tarihinde halen bu konuda yapılmış bir çalışma yoktur.

[34] Türkiye'de Gülen Cemaati veya Cemaat olarak bilinen Fethullah Gülen'in liderliğini yaptığı, dünya çapında okullar açarak insanlığa hizmet misyonu etrafında bir araya gelen insanların oluşturduğu bir sivil toplum hareketi olduğu için İngilizce literatürde "Gülen Movement" olarak kullanıldığından bu çalışmada Gülen Hareketi olarak kullanılmaktadır(Gözaydın, 2009: 1218).

yerleşmesiyle Gülen Hareketinin ABD'deki faaliyet alanları ve gönüllülerinin sayısı artmıştır. Ahıska Türklerinin yerleştikleri eyaletler ve şehirlerde, kültürler arası ve dinler arası diyalog faaliyetleri yürütmek, ABD'de yaşayan Türkiyelilere yönelik faaliyetler düzenlemek için kurulmuş olan kültür merkezleri Ahıska Türklerine yönelik programlar yapmaya başlamıştır. Bazı eyaletlerde yalnızca Ahıska Türklerine hizmet etmek amacıyla kültür merkezleri kurularak yönetimine Ahıska Türklerinin dahil edilmiştir. Dolayısıyla Ahıska Türklerinin ABD'deki sivil toplum örgütlenmesine Gülen Hareketinin ABD'deki deneyimleri ve insan potansiyeliyle öncülük ettiği görülmektedir. Gülen hareketinin desteklediği sivil tolum örgütlenmesinde dernek veya kültür merkezlerinin temel amacı Ahıska Türklerinin dini, milli ve kültürel değerlerini korumaları amacıyla programlar düzenlemektir. Türkiye'de faaliyet gösteren Ahıska Türklerine ait derneklerin vatana geri dönüş, Ahıska Türklerinin sorunlarının çözümü, Ahıska kültürünün korunması amaçlarından hiçbirinin Gülen Hareketi öncülüğünde kurulan dernek veya kültür merkezlerinin misyonu içinde yer almadığı görülmektedir.

Ahıska Türkleri ABD'ye göç ettikten sonra dil öğrenme, iş bulma ve resmi işlerin nasıl yürütüldüğünü öğrenme ve topluma alışma sürecinde olmalarından dolayı kendi inisiyatifleriyle bir sivil toplum örgütlenmesi kurmaları mümkün olmamıştır. Ahıska Türklerinin Türk soylu olmaları, Orta Asya'da yaşarken SSCB yönetimi altında dini değerlerini kaybetmiş olması kaygısıyla önce Gülen Hareketi ardında Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığının[35] Ahıska Türklerinin sivil toplum örgütlenmesine destek olarak ABD'de yaşayan Ahıska Türklerine dini ve kültürel faaliyetlerle destek olmuşlardır. Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığının desteğiyle 2010 yılında Ohio eyaleti Dayton şehrinde Ahıska Türk Amerikan Toplum Merkezi adında bir dernek kurulmuştur. Derneğin misyonları şu şekilde sıralanmıştır: (1)Ahıska kültürünü korumak ve yaymak; (2)Ahıska kökenliler ve Amerikalılar arasında yakın ve istikrarlı bir ilişki inşa etmek; (3) Ahıska kültürü, dili ve geleneklerinin yeni

---

[35] TC Diyanet İşleri Başkanlığı Yurt Dışı Teşkilatlarıyla "vatandaş ve soydaşlarımızın, İslâm Dininin inanç, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işlerini yürütmek, din konusunda her türlü vasıtadan yararlanarak onları aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" misyonuyla birçok ülkede Türkiye vatandaşlarına ve Türk kökenli soydaşlara hizmet sunmaktadır. Bu kapsamda ABD'de faaliyet gösteren Türkiye Diyanet Merkezi ABD'ye yerleşen Ahıska Türklerinin dernek kurarak dini eğitim almalarını desteklemiştir.

nesillere aktarılması için çalışmalar yapmak; (4)Ahıska Amerikan toplumunu fanatiklik, ırkçılık ve bağnazlık gibi zararlı düşüncelerde korumak; (5)Ahıska kökenli bireylerin iyi birer Amerikan vatandaşı olabilmeleri için çalışmalar yapmak[36]. Ahıska Türk Amerikan Toplum Merkezi bu misyonlar bağlamında vatandaşlık kursları[37], Türkçe ve İngilizce dil kursları, Kuran kursu ve din dersleri vermektedir. Ahıska Türk Amerikan Toplum Merkezi yaptığı programlarda Türkiye Şikago Başkonsolosluğunun da desteği alarak ABD'de yaşayan Türk diasporasıyla ortak programlar düzenlemektedirler. Örneğin Türk-Amerikan sivil toplum kuruluşlarınca oluşturulan Yönlendirme Komitesi tarafından düzenlenen "Ermeni Soykırımı Yalanı"[38] yürüyüşüne katılan Ahıska Türk Amerikan Toplum Merkezi, bölgede yaşayan Ahıska Türklerini organize ederek Washington'da düzenleyen yürüyüşe götürmüştür.

Saha araştırmasının yapıldığı Seattle'da yalnızca Gülen Hareketinin kültür merkezi bulunduğundan Ahıska Türklerinin diğer derneklerle olan ilişkilerine çalışmada yer verilememiştir. Seattle'da yaşayan Gülen Hareketi gönüllüleri 2005 yılında Ahıska Türklerinin Seattle'a yerleştirildiğini öğrendikten hemen sonra harekete geçerek Ahıska Türkleriyle tanıştıklarını söylemişlerdir. Gülen Hareketi gönüllüleri görüşmelerinden sonra *"Orta Asya'da yaşarken kaybettikleri dini değerlerini kaybetmiş"*[39] Ahıska Türklerine yönelik programlar düzenlemek için organize olmuşlardır. Ahıska Türkleri Seattle'da aynı cadde üzerinde iki farklı apartman kompleksine yerleştirildiklerinden, Ahıska Türklerinin hepsine rahatlıkla ulaşabilmek için Gülen Hareketinin gönüllüleri tarafından ilk programlar sitelerin sosyal alanlarında yapılmaya başlanmıştır. Seattle'daki Gülen Hareketi gönüllüleri Ahıska Türkleri ilk geldiklerinde her şeye korkuyla yaklaştıklarından aralarında güven tesis etmenin epey zaman aldığını; ancak Türkiye'den gelmiş olmalarının ve Türkçe konuşuyor olmalarının ortaklık kurulmasında etkili

[36] Ayrıntılı bilgi için bkz. http://ataccdayton.org/our-organization/ Erişim tarihi: 5 Ağustos,2015
[37] Ahıska Türkleri ABD'ye P-2 programıyla mülteci statüsünde göç ettikleri için, beş yıl ABD'de ikamet ettikten sonra vatandaşlık almak için "yurttaşlık sınavı" adı verilen ABD'nin tarihi ve yönetim biçimiyle ilgili soruların olduğu bir teste girmeleri gerekmektedir. Özellikle ABD'de eğitim almayan 20 yaş üstü Ahıska Türklerinin bu testte başarılı olmaları için dernek tarafından vatandaşlık kursu düzenlenmektedir.
[38] ABD'de faaliyet gösteren 124 tane Türk-Amerikan derneklerinin oluşturduğu Yönlendirme Komitesi tarafından Ermeni tehcirinin 100. Yılı olması nedeniyle Ermeni diasporasının yapacağı faaliyetlere karşılık olarak Washington'da düzenlenen bir programdır. http://www.24nisan.org/about/ Erişim tarihi: 10 Ağustos, 2015
[39] Seattle Kültür Merkezi Yetkilisiyle yapılan görüşme

olduğunu söylemişlerdir. Seattle'da Gülen Hareketi tarafından organize edilen programlar öncelikle çocuklar ve gençlerin dini ve kültürel değerleri öğrenmesi için yaz okulu olarak düzenlenmeye başlamıştır. Daha sonra orta yaş erkek ve kadınlara düzenlenen sohbetlerle dini bilgilerin öğretilmesi amaçlanmıştır. Gülen Hareketi gönüllüleri 2007 yılında Ahıska Türklerinin yaşadıkları bölgeye yakın bir yerde açtıkları Kültür Merkeziyle Ahıska Türklerine düzenli programlar düzenlemeye başlamışlardır. Kültür Merkezinde 6-12 yaş gençlere hafta sonu okulu, erkek ve kadınlara sohbetler ve Kuran dersleri, Cuma namazı, bayram namazları, teravihler ve Ramazan iftarları düzenlemektedirler. Aynı zamanda Ahıska Türkleri Kültür Merkezi'nin salonunu sünnet, Mevlüt, düğün ve iftar vermek için kullanabilmektedirler. Saha araştırması sırasında Gülen Hareketi gönüllerine ulaşarak Kültür Merkezinin düzenlediği tüm faaliyetlere katılarak gözlem yapılmıştır.

Seattle Kültür Merkezi yetkilisiyle yaptığımız görüşmede *"Ahıska Türkleriyle çok iyi ilişkilerimiz var. Gündelik yaşamda ve özel günlerde hep bizden destek alırlar. Bize çok güveniyorlar sağ olsunlar. Biz de elimizden geldiğince onlara yardımcı olmaya dini ve milli değerlerini öğrenmelerine yardımcı olamaya çalışıyoruz"* açıklamasıyla Ahıska Türkleri ve Gülen Hareketi gönülleri arasındaki ilişkilerin çok iyi olduğu anlaşılmaktadır. Görüşmeler sırasında Ahıska Türklerine Gülen Hareketi gönüllüleriyle olan ilişkileri sorularak onlar tarafından durumun nasıl yorumlandığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

> Burada torunlarım gidiyir o merkeze. Biz buraya geldik dedik ki dedik bizim dinimiz imanımız getti yoktur. Türkler geldiğinden sahupluk etti. Mektepler açtı. Çocukları okitiyir. Torunlar gidiyor kültür merkezine. Biz de cumaya gidiyoruk. Az buçuk Allah'ın ibadetini ediyoruk. Bu bizim halkımıza çok eyi bir iş oldu. Eğer Türkiye'den adamlar gelip burda okullar açmayaydı çocukları okutmayaydı bizim dinimiz azalacaktı, yok olacaktı. Sahupluk ettiler. Şimdi her bir evden çocuklar gidiyir okuyor. Para almuyor pul almıyır bizden misal. Çok memnunuk Türk halkından. (Aybek, E, 83, ABD)

Aybek'in anlatısında "Türkler ve Türkiye'den gelenler" olarak bahsettiği grup Gülen Hareketi gönüllüleridir; çünkü Ahıska Türkleri Gülen Hareketi'nin ne olduğu, Fethullah Gülen'in kim olduğu gibi bilgilere genellikle vakıf değillerdir. Gülen Hareketi gönüllülerinin öncelikli amacı Orta Asya ve Rusya'da Müslümanlıkla bağları zayıflamış

olan Ahıska Türklerine dini değerlerini yeniden kazandırmak olduğu için Gülen Hareketini ve Fethullah Gülen'i Ahıska Türklerine anlatma ihtiyacı hissetmediklerini söylemişlerdir. ABD'nin başka eyaletlerinde Diyanet İşleri Başkanlığının ve dolaylı olarak AKP'nin desteğiyle kurulan kültür merkezleri ve derneklerin ortaya çıkması; ardından 2013 yılında Türkiye'de AKP ve Gülen Hareketi arasında gerilimlerin artmasıyla beraber Ahıska Türkleri Türkiyeliler arasında ayrım yapabilmeye başlamışlardır. Ancak Seattle'da AKP'nin yardım ve destekleriyle kurulan dernek olmadığı için Seattle'da farklı grupların varlığı ve çatışması günlük hayata yansımamaktadır. Seattle'da yaşayan Ahıska Türkleri Aybek'in anlatısına benzer olarak Ahıska Türklerinin yaşadıkları yerlere "Türkiyelilerin" gelerek kültür merkezi açması, çocuklarıyla ilgilenmeleri, dini, milli ve kültürel değerlerini öğretmelerinden memnun oldukları sık sık dile getirilmiştir.

Seattle'da yaşayan Ahıska Türkleri SSCB'de ve Orta Asya ülkelerinde yaşarken din eğitimi alabilme imkanına sahip olamadıklarından ABD'ye geldikten sonra Türkiyelilerin açtığı kurumlar sayesinde kendilerinin ve çocuklarının din eğitimi alabilmelerini büyük bir fırsat olarak görmektedirler. Seattle'da Gülen Hareketinin Kültür Merkezi dışında bir alternatif olmadığı için görüşme yaptığımız Ahıska Türklerinin hepsinin bir şekilde Kültür Merkeziyle irtibatlı olduğu görülmektedir.

Türkiye'deki sivil toplum örgütlenmesi Ahıska Türklerinin vatan geri dönüş mücadelesi, haklarının iade edilmesi ve yaşadıkları toplumlardaki sorunlarının çözüme kavuşturulması misyonlarına sahipken, ABD'deki sivil toplum örgütlenmesinin Ahıska Türklerinin dini, milli ve kültürel değerlerini korunması, yaşanan topluma uyum sağlama süreçlerini kolaylaştıracak programların düzenlemesi gibi amaçları olduğu görülmektedir. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin vatan geri dönüş mücadelesi için Avrupa Konseyi, Gürcistan ve Türkiye Cumhuriyeti hükümetiyle yaptığı görüşmeler, sorunlarının çözümü için milletvekilleri ve hükümet yetkililerine yaptıkları ziyaretler Ahıska Türklerinin Türkiye'deki sivil toplum örgütlenmesi siyasallaşan bir çizgiye çekmektedir. ABD'de ise bireylerin ve etnik grubun gündelik yaşamında karşılaştığı sorunların çözümü, yeni nesillerin dini eğitim almaları, kültür merkezlerinin ibadet yapılacak merkezler olması ABD'deki örgütlenmenin sivil bir zeminde gelişerek Ahıska Türklerine sosyal bir kaynak oluşturduğu görülmektedir.

4.10 Diaspora ve Anavatan

Diaspora kavramı genellikle tarihsel anavatanlarından kovulan ve dünyanın farklı bölgelerine dağılan Yahudileri tanımlamak için kullanılmaktadır(Cohen, 1997; Safran, 1991: 83). Diasporanın bu dar ve özel anlamının dışında diasporayı “anavatanından uzakta yaşayan” grupların hepsini tanımlamak için kullanan çalışmalar da bulunmaktadır(Safran, 1991: 83). Dolayısıyla diaspora çalışmalarında göçmenlerin veya sürgün toplulukların anavatanla kurmuş oldukları ilişki en önemli noktalardan birini oluşturmaktadır. Diaspora çalışmalarında hangi grupların diaspora olarak kabul edileceği konusunda bir tartışma mevcut olduğundan, literatürde grupların diaspora kabul edilebilmesi için belirli kriterler sıralanmaktadır. Safran’a (1991) göre anavatanlarından uzakta yaşamak zorunda kalan diasporaların özellikleri şunlardır:

1) Kendilerinin ya da atalarının vatan olarak kabul ettikleri topraklardan iki veya daha fazla bölgeye dağılmış olması
2) Anavatanlarıyla ilgili kolektif hafıza, vizyon ve mitlere sahip olmaları
3) Misafir edildikleri toplum tarafından tam olarak kabul edilmeyecekleri ve bunun sonucunda kendilerini yabancılaşmış hissedecekleri
4) Atalarının anavatanlarını ideal vatanları olduğu ve uygun şartlar oluştuğunda oraya dönme inancını taşımaları
5) Kolektif olarak orijinal anavatanlarının korunması, restore edilmesi, korunmasından sorumlu olmaları
6) Etnik halk bilincini ve dayanışmasının kendilerini anavatanlarıyla ilişkilendirmeleri üzerinden tanımlanması (Safran, 1991: 92)

Safran(1991) Yahudi ve Ermeni diasporasını saydığı özelliklere uyan diasporalar olarak kabul ettiği için dünya üzerinde bulunan diğer diasporaları bunlarla karşılaştırmaktadır. Safran’ın(1991) çalışmasında ele aldığı Fransa’da yaşayan Magripli ve Portekizli göçmenler, Almanya’da yaşayan Türk göçmenler anavatanlarından zorla çıkarılmamalarına rağmen; diaspora bilincinin yüksek olması, anavatanlarıyla sıklıkla ilişki içinde olmaları, anavatanlarına geri dönme isteklerinin olması gibi nedenlerinden dolayı Safran(1991) bu toplulukları diaspora olarak kabul etmektedir.

Robin Cohen(1997) “Küresel Diasporalar” kitabında Safran’ın(1991) sıraladığı diaspora toplumlarının özelliklerinde anavatanla olan bağlantıya fazlasıyla ve abartılı bir

şekilde vurgu yapması eleştirdiğinden diaspora toplumlarının özelliklerini yeniden tanımlayarak dokuz madde halinde sıralamıştır.

1) Anavatanlarından genellikle travmatik olaylarla iki veya daha fazla yabancı bölgeye dağılmış olmak
2) Alternatif olarak iş, ticaret ve kolonyal amaçlar nedeniyle anavatandan ayrılmış olmak
3) Anavatanla ilgili toplumsal hafıza ve mitlerinin olması
4) Atalarının vatanın idealleştirilmesi ve vatanın korunması, restorasyonu, güvenliği ve refahı için toplumsal bir sadakatin olması
5) Anavatana geri dönüşün toplumsal takdir kazanarak gelişmesi
6) Ortak tarih, grubun kendi özgü özellikleri ve ortak kader inancına bağlı güçlü bir etnik grup bilincinin korunması
7) Ev sahibi ülkeyle sorunlu bir ilişkinin olması, toplumda kabul görmeme veya ev sahibi ülkede başlarına gelen sorunların olması
8) Başka ülkelerde yaşayan etnik grup üyeleriyle dayanışma ve empatinin olması
9) Çoğulculuğu destekleyen hoşgörülü ev sahibi devletlerde, daha iyi bir yaşam kurma ihtimali (Cohen, 1997)

Cohen'in iş, ticaret ve kolonyal amaçlar nedeniyle anavatanından ayrılan göçmenleri diaspora toplumlarına dahil etmesiyle diaspora kavramın anlamı genişleyerek göç çalışmalarında yeni bir alanın doğmasına ve diaspora çalışmalarının popülerleşmesine neden olmuştur. Tölölyan(1996) ve Brubaker'in(2005) diaspora kavramını yaygınlaşmasıyla beraber anlamına yitirdiğine vurgu yapmaktadırlar. Tölölyan'a(1996:3) göre geçtiğimiz otuz yılda ulus devletlerin üstünlüğü ve egemenliğini kaybetmeye başlamasıyla diasporaların örnek ulus-ötesi topluluklar olarak bilimsel ve entelektüel alanda yer bulmaya başlamışlardır. Brubaker(2005:1) diaspora kelimesinin anlamının semantik, kavramsal ve disiplinler açısından dağılmasını "diasporanın" diasporası olarak tanımlamaktadır. Cohen'in (1997) Filistin, Çin, Hint, Lübnan, Baltik Alman ve Nijerya diasporasını literatüre dahil etmesiyle diaspora literatürde daha yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Brubaker'a göre diaspora artık göçmen, mülteci, göçmen işçi, sürgün topluluklar, etnik gruplar gibi aynı semantik grupta yer almaktadır. Diaspora kavramın bu kadar çok gruba aynı anda kullanılması anlamını

yitirmesine ve kavramın ayırt edici gücünün azalmasına neden olduğundan Brubaker “eğer herkes diasporaysa hiç kimse diaspora değildir” demektedir. Bu yüzden akademik çalışmalarda diasporaları sınırlandırılmış bir gruplar veya ethno kültürel olgular olarak kabul etmek yerine, diasporik duruş, söylem, pratik, eylemlere bakmanın daha yararlı olacağı düşünülmektedir(Brubaker, 2005: 1). Bu nedenle çalışma kapsamında Ahıska Türklerini diaspora grubu olarak tanımlamak yerine diasporik özelliklerinden anavatanla kurdukları ilişki keşfedilmeye çalışılmıştır.

Ahıska Türklerinin anavatan olarak kabul ettikleri yer konusunda kendi aralarında bir anlaşmazlık olduğu, görüşmecilerin Türkiye, Ahıska ve doğdukları ülkeler arasında tercih yaptıkları veya kararsız kaldıkları gözlemlenmiştir. Türkiye’yi vatan olarak görenler genellikle Türkiye’nin Osmanlı toprağı olması, Türklerin yurdu olması veya atalarının Ahıska’ya Anadolu’dan göç ettiklerine dair olan inançlarından dolayı Türkiye’yi vatan olarak görmektedirler.

> Bana göre benim vatanım Türkiye’dir. Benim aileme göre de öyle. Benim dedelerim Türkiye'den gitmiş ben neden Türkiye’yi bırakıp da Gürcistan'a gideyim. Benim sadece orda annemin babası doğmuştur. Benim asıl kökenim Türkiye'dir. Ben orayı (Ahıska) vatan olarak saymıyorum. Çünkü sen bir Türksen… Bakın İngilizsen İngiltere. Türksen Türkiye. Doğru mu? Ahıska bence Gürcülerindir. (Züleyha,31, ABD)

> Bizim kökümüz buradan getmiştir Ahıska’ya. Dedelerimiz İstanbul’dan getmiştir. Dedemizin dedesi molla olmuştur hoca. Onları Ahıska’ya gönderip yerleştirmişler. Orda da mollalık yapsın cemaate diye. Ondan getmiştir. Ora bize vatan değildir. Orda kaç kere sürgün olmuşuz. Vatan değil ora. Bizim vatanımız toprağımız buradır.(Süleyman, E, 68, TR)

Züleyha ve Süleyman anavatanlarının Türkiye olduğunu çünkü atalarının Osmanlı dönemindeki iskan politikaları ve yeni fethedilen bölgelerin Müslümanlaştırılması misyonuyla bölgeye din alimleri gönderilmesi kapsamında Ahıska’ya göç ettiklerini; kökenleri Anadolu topraklarından olduğundan Türkiye’yi vatan olarak kabul ettiklerini anlatmaktadırlar. Nesiller arasında atalarının Anadolu’dan Ahıska’ya göç ettikleri bilgisinin aktarılması, günümüzde vatanın neresi olduğunun meşrulaştırılmasında kullanıldığı görülmektedir. Sürgün edilen topluluklarda kökenlere ait anlatıların nesiller arasında aktarımının önemli bir yer teşkil ettiği ve toplumsal

hafızanın oluşumunda önemli rol oynadığı çalışmanın sürgün anlatıları bölümünde anlatılmıştır. Atalarının Anadolu'dan Ahıska'ya göç ettiklerine dair inanç görüşmecilerin hepsinde rastladığımız bir durum değildir. Bunun nedeni Ahıska Türklerinin sadece bir kısmının Anadolu'dan Ahıska'ya göç etmiş olması veya nesiller arasında bu bilginin aktarılmamış olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ahıska Türklerinin tarihi arka planını anlattığımız 2. Bölümde Ahıska topraklarında Türklerin varlığının Osmanlı döneminden öncesine dayandığı konusundaki iddialar anlatılmıştır. Bu bilgiden hareketle bölgede yaşayan Türklerin olduğu bilinmesine rağmen Ahıska Türklerinin bazılarının atalarının Anadolu'dan Ahıska'ya göç ettiğine dair paylaştıkları anlatılar yalnızca bir kısım Ahıska Türklerinin Anadolu'dan göç etmiş olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bu durumda atalarının Osmanlı'nın Ahıska topraklarını fethetmesiyle Anadolu'dan Ahıska'ya yerleştirilen Türkler olduğunu düşünenlerin anavatanlarını Türkiye olarak kabul etmeleri arasında bir bağlantı olduğu görülmektedir. Ahıska Türklerinde nesiller arasında aktarılan anlatılara dayalı mistik-tarih anlayışı grubun kolektif kimliğini belirleyen, grubu ötekilerden ayıran ve hatta kahramanlıklar ve zorluklarla dolu tarih anlayışının grubu diğerlerinden üstün görmesine neden olmaktadır(Trier & Khanzhin, 2007a). Yapılan görüşmelerde Ahıska Türklerinin tamamı Anadolu'dan gelen Türklerden oldukları iddiasında olmadığından, bu iddiayı taşıyanların vatan olarak Türkiye'yi kabul ettikleri ve Türkiye'ye gelmelerini geri dönüş olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Ancak Türkiye'yi vatan olarak kabul eden Ahıska Türklerinin hepsinde Anadolu'dan Ahıska'ya göç ettiklerine dair mistik-tarih anlatısı olmadığı görülmektedir. Bu grubun dışında kalan ve Türkiye'yi vatan olarak kabul eden Ahıska Türkleri Türk oldukları, Türkiye'nin Türklerin vatanı olduğu veya Türkiye'yi Osmanlı'nın devamı olarak kabul etmelerinden hareketle Türkiye'yi anavatan olarak kabul ettikleri görülmektedir.

> Anavatanımız Türkiye. Sadece bizim dedelerimiz ordaydı. Ya evet Ahıska derken oradan köklerimiz çıkıyor ama yine de Türkiye tabii. Çünkü biz Türk'üz. Elhamdülillah Müslümanız. O yüzden Türkiye. (Ayvaz, E, 31,TR)

Görüşmeler sırasında Ahıska Türklerinin sıklıkla Osmanlı vurgusu yaptıkları gözlemlenmiştir. Ahıska Türkleri Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Türkiye Cumhuriyetinin Anadolu topraklarında kurulmasıyla Türkiye'yi Osmanlının mirasını

devralan, Türklerin devleti olarak görmektedirler. Atalarının 250 yıl Osmanlı yönetiminde yaşamış olmasını gururla anlatan Ahıska Türkleri, Osmanlı'nın Ahıska topraklarını kaybettiği 1828 yılından sonra sürgünlerinin başladığını ama fiziksel olarak Ahıska topraklarından sürgün edildikleri tarihe kadar bir şekilde sınırın diğer tarafında kalan akrabaları ve etnik grup üyeleriyle ilişkilerinin devam ettiğini anlatmışlardır. Görüşmecilerden bazıları Osmanlı'nın Ahıska topraklarını savaş tazminatı olarak verdiğini, böyle bir fedakârlığa maruz kalmış bir topluluk olarak Türkiye Cumhuriyetinin Ahıska Türklerine sahip çıkmaları gerektiğini söylemektedirler.

> Osmanlı savaş tazminatı olarak o zaman 20 milyon Macar altını ödeyecek. Bakıyor ki hazinede para yok Türkiye'nin. Ondan sonra bir ay sonra Moskova'dan mektup geliyor. Tamam Ahıska bölgesine 10 milyon Macar altınından vazgeçiyoruk diye. Yani oraya Rusya'ya bırakılacak. Şimdi buna kurban olmuşuk biz. Osmanlının kötü durumunda bizi adeta satiyirler. Osmanlının vatandaşı olan bu şartları görmüş insanlara bu şartlar konuluyor şimdi. İnsani oturma izni. Sonrada basıyor ki bu oturma izni çalışma hakkını vermiyir. Böyle parmak kalunluğunda yazi. Bu çok ayıp. Bu insanların ayağa kalkmasi için çalisması lazim. (Süleyman, E, 68, TR)

Görüşmeler sırasında Ahıska Topraklarının 1828 Osmanlı-Rus savaşı sonrasında savaş tazminatı olarak Rus İmparatorluğuna bırakıldığı sıklıkla dile getirilmiştir. Bu durum Ahıska Türkleri için toplumsal hafızalarında travmatik olaylardan biri olarak yer etmektedir. Osmanlı idaresinde yaşarken kendilerini çoğunluğun parçası olan Ahıska Türkleri, Rus İmparatorluğunun idaresine geçtiklerinde azınlık konumunda kalmışlardır. 1944 sürgününe götüren sürecin 1828 Osmanlı-Rus savaşıyla başladığını düşünen Ahıska Türkleri, Osmanlı'nın savaş tazminatı olarak Rus İmparatorluğunun idaresinde yaşamak zorunda bırakılmaları karşısında Türkiye Cumhuriyetinin bundan kendilerini hiç sorumlu hissetmemesi, Ahıska Türklerine oturma izni, çalışma izni ve vatandaşlık verme konusunda sorumluluk hissiyle yaklaşmadıklarından sıklıkla şikayet etmişlerdir.

Ahıska Türklerinin Ahıska'ya dair bilgileri aile büyüklerinden dinledikleri anlatılara, hikayelere ve tasvirlere dayanmaktadır. Bugün hayatta olan sürgünün tanıklarının hafızasında Ahıska'ya dair sınırlı bilgiler bulunmasına rağmen Ahıska Türklerinin Ahıska hakkında bilgilerinin azımsanmayacak derecede olduğu söylenebilir. Ahıska Türklerinin sürgüne anlatılarına benzer bir şekilde Ahıska'ya dair anlatıların da

nesiler arasında aktarıldığı; bunun sonucunda da ata topraklarına ait bilginin ve sadakatin devamlılığını sağlandığı görülmektedir. Ahıska Türkleri için sembolik anlamı olan Ahıska bölgesinin dedelerinin/babalarının doğduğu topraklara duyulan saygı ve sadakat çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Sürgünü yaşamış görüşmecilerden bazılarının ve Türkiye'de yaşayan ve sivil toplum örgütlerinde aktif olarak çalışan gençlerden bir kısmının Ahıska'yı tarihi anavatanları olarak kabul ettikleri gözlemlenmiştir. Ahıska Türklerinin Türkiye'deki sivil toplum örgütleri vatana geri dönüş ve sürgün sırasında kaybedilen hakların iade edilmesi konularında çalışmalar yürüttüğü için sivil toplum örgütlerinde çalışan genç Ahıska Türklerinin atalarının sürgün edildiği Ahıska ile sembolik ve tarihsel bir ilişki kurmaları Ahıska'yı tarihi vatan olarak görmelerinde önemli rol oynamaktadır. ABD'de yaşayan genç görüşmeciler arasında Ahıska'yı vatan olarak gören hiç kimseye rastlanmamıştır. Aydıngün(2014:144) "Ahıska Türklerinin asıl anavatan olarak tanımladıkları yerin ata-dede köyleri olduğunu" bu yüzde de Gürcistan veya Ahıska'nın tamamının Ahıska Türkleri için vatan olarak kabul edilmediğini; yalnızca atalarının köyleriyle kurdukları sembolik bir ilişki olduğunu iddia etmektedir. Ahıska Türkleri Ahıska'yı atalarının yaşadığı, köklerinin dayandığı topraklar olarak saygıyla ve sadakat hisleriyle anarken, atalarının toprağı olmasının dışında bir yakınlık kuramamaktadırlar.

> Oraları hiç görmedim. Yaşam da bilmiyorum nasıl. Burada(Türkiye'de) büyüdüm burada şey oldum. Burayı daha çok şey yapıyorum. Zaten orda dedelerimize yaşam vermemişler. Hayat vermemişler. Şimdikilere yaşam vermezler ki. Yaşatmazlar ki. Gidip de ne yapacan? Sonuçta burası da memleketin. (Halise, K, 27, TR)
>
> Ben zorlanıyorum oraya gitmeye. Sanmam ki giderim. Elbette giderim gezerim. Böyüklerimizin yerlerini görürüm ama gidip yaşamayı hiç sanmam.(Gülbahar, K, 34, ABD)

Ahıska'nın siyasi, ekonomik ve toplumsal şartlarının iyi olmaması da Ahıska ile kurulan ilişkilerde belirleyici bir rol onamaktadır; çünkü görüşmelerde Ahıska'ya geri dönüş konusu gündeme geldiğinde görüşmeciler Ahıska'nın ekonomik şartlarının kötü olmasından ve bölgede yaşanabilecek etnik sorunlardan bahsetmişlerdir. Ahıska'dan

sürgün edildiğinde 10 yaşında olan Kamil, 1976 yılında Ahıska'yı ziyarete gittiğinde gördüklerini ve Ahıska'ya dönerlerse nelerle karşılaşacaklarını şöyle anlatıyor:

> Oraya getsek iş yok. Ev yok. Bizim millet aç kalur. Çıplak kalur. Aha bu bilir Özbekistan'da zorla gün görüyor idi. Yine ev yapti. her birşeyden vazgeçerukta ev yapmadan vazgeçemezuk. Ora gitsek taş yok. Dere tepe kuru yerler. Ben 76ıncı senesinde gettim gördüm. Bizim Ahıskalılar duran evlerden heç bişey yok. Evleri bozmuşlar başka şeyler yapmuşlar.(Kamil, E, 80, ABD)

Anavatana geri dönüş düşüncesinin varlığı veya bunun gerçekleşmesi mümkün olmadığı, dönebilecekleri bir anavatanları olmaması veya anavatanlarının sahiplerinin geri dönüşlerini kabul etmediği durumlarda ortaya çıkan anavatana geri dönüş mitinin etnik bilinci ve dayanışmayı kuvvetlendirdiği iddia edilmektedir(Safran, 1991: 83). Ahıska Türkleri için anavatanın neresi olduğu karmaşık olduğu için geri dönüşün nereye olacağı konusunda da bir netlik olduğu söylenemez. Görüşmeler sırasında Türkiye ve ABD'de yaşayan görüşmecilere Ahıska'ya dönmeyi düşünüp düşünmedikleri, ABD'de yaşayan ve Türkiye'yi anavatan olarak gören katılımcılara da Türkiye'ye dönmeyi düşünüp düşünmedikleri ve nedenleri sorulmuştur. Türkiye'de ve ABD'de yapılan görüşmelerde görüşmecilerden yalnızca üç tanesinin Ahıska'ya dönme isteğinin olduğu görülmüştür. Ahıska Türkleri sembolik olarak Ahıska'nın atalarının toprakları olduğunu kabul etseler bile Ahıska'ya dönmeyi planlamamaktadırlar. Ahıska'ya dönmelerinin önündeki en büyük engelin Gürcistan hükümetinin Ahıska Türklerinin geri dönüşü için uyguladığı politikalardaki sorunlar, Gürcistan'ın Türklerin yurdu olmadığı, ekonomik ve siyasi kaygılar olduğu gözlemlenmiştir.

Ahıska Türkleri 1944 yılında SSCB tarafından bölgeden sürgün edilmelerine rağmen bugün bölge Gürcistan sınırları içerisinde yer aldığından geri dönüş konusunun muhatabı Gürcistan hükümetidir. SSCB'nin zamanında uygulamış olduğu politikaların sonuçlarına katlanma konusunda pek gönüllü olmayan Gürcistan hükümeti Ahıska Türklerinin sivil toplum örgütlerinden gelen talepler ve baskılar karşısında konuyla ilgilenmeye başlamıştır; ancak Gürcistan'ın Avrupa Konseyine üyelik müzakerelerinde Ahıska Türklerinin geri dönüşü konusu gündeme gelene kadar konuyla resmi olarak ilgilendiği söylenemez. Gürcistan'ın 1999 yılında Avrupa Konseyi'ne üyelik şartları arasında Ahıska Türklerinin geri dönüş süreciyle ilgili hukuki alt yapının iki yıl içerisinde

hazırlanması, on iki yılın sonunda da Ahıska Türklerinin geri dönüş işlemlerinin tamamlanması şartı getirilmiştir(Aydingün, 2008; Modebadze, 2009). Bu süreçte Gürcistan hükümeti Ahıska Türkleri sivil toplum örgütleri ve Avrupa Azınlık Hakları Merkezi Kafkasya Ofisi yetkilileri ve Gürcistan'daki diğer etnik grupların sivil toplum örgütlerinin yetkilileriyle görüşerek yasanın içeriği ve yapısını tartışmaya açmıştır. Yasa çıkmadan önce sivil toplum örgütleriyle yapılan görüşmelerde Ahıska Türklerinin etnik kökeni ve geri dönüşün nereye yapılacağı tartışmalı konular arasında yer almıştır(Aydingün, 2008). Gürcistan yetkilileri Ahıska Türklerinin Müslümanlaştırılan Gürcüler olduğu tezini savunarak, geri dönüşün gerçekleştirilmesinin ardından Gürcistan'da yaşayan Ermeniler ve diğer azınlıklarla etnik çatışmalar yaşanmasının önüne geçmeyi hedeflemektedir. Ahıska Türklerinin Gürcistan'a geri dönüşü ülkedeki etnik ve dini yapıyı değiştireceği için siyasiler konuya endişeyle yaklaşmaktadır[40]. Gürcistan'ın iç siyaseti[41] nedeniyle hukuki süreç askıya alındığından geri dönüş yasa taslağı 2007 yılında kabul edilmiş ve 2008 yılında yürürlüğe girmiştir. Ahıska Türklerinin Gürcistan'a geri dönüşünü düzenleyen yasada bulunan bazı maddeler Ahıska Türklerinin geri dönüş sürecini ve isteklerini zora sokacağı için Gürcistan hükümetinin çıkarmış olduğu geri dönüş yasasının iyi niyetli olmadığı düşünülmektedir. Geri dönüş yasasına göre Ahıska Türkleri Gürcistan hükümetinin uygun gördüğü yerlere yerleştirileceklerdir. Ahıska Türklerinin Ahıska'da anavatan olarak kabul ettikleri yer atalarının yaşadıkları köyleridir. Ahıska Türkleri Gürcistan'ı anavatan olarak kabul etmedikleri için geri dönüş sonrasında yerleştirilecekleri yere resmi makamlar tarafından karar verilecek olması ve Ahıska bölgesine yerleştirilmeleri konusunda güvence verilmemesi Ahıska Türklerinin geri dönüş isteklerinin önündeki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır. Ayrıca geri dönüş yasası geri dönüş yapan kişilerin altı ay içinde

[40] 2014 yılı nüfus sayımına göre Gürcistan'ın 3,729,635 olan nüfusunun %84'ünü Gürcüler, %6'sını Ermeniler oluşturmaktadır. Nüfusun dini dağılımına bakıldığında Hristiyanlar nüfusun %88'ini Müslümanlar %10'unu oluşturmaktadır. Dünya üzerinde yaşayan Ahıska Türklerinin hepsinin Gürcistan'a geri dönüş yapma ihtimalinde Gürcistan'daki Türk nüfusu %8'e, Müslüman oranı da %20'ye çıkacağı için Gürcistan'ın demografik yapısı Ahıska Türklerinin geri dönüşüyle köklü bir değişime uğrayacağından Gürcistan hükümetinin siyasi kaygıları bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için: http://www.geostat.ge/

[41] Gürcistan hükümetinde devlet başkanı olarak 1995 yılından beri görev yapan Eduard Şevardnadze'nin adının yolsuzluklara karışması, ülkede ekonominin kötüye gitmesi ve Abhazya ve Güney Osetya bölgesiyle ilgili yaşanan siyasi sorunlar nedeniyle 2003 yılında Gürcistan'da başlayan halk protestoları sonucunda Eduard Şevardnadze devlet başkanlığı görevini bırakmıştır.

vatandaşı olduğu ülkenin vatandaşlığından çıkma zorunluluğunu getirirken, geri dönüş sonrasında Gürcistan vatandaşlığının nasıl ve ne zaman verileceği konusundaki belirsizlik Ahıska Türklerinin geri dönüşünü zora sokan maddelerden bir tanesidir(Aydingün & Aydingün, 2014). Gürcistan'a geri dönüş yasasındaki sorunlu konulardan diğeri geri dönüş statüsünün iptaliyle ilgilidir; buna göre geri dönüş sonrasında suç işleyen ve geldikleri ülkenin vatandaşlığından çıkmayan kişilerin geri dönüş statüleri iptal edilebilecektir. Aydıngün'e (2008: 9) göre Ahıska Türklerine keyfi suçlamaların mümkün olabileceği, geldikleri ülkenin vatandaşlığını bırakmasıyla vatansız konumuna düşecek Ahıska Türklerinin vatandaşlıklarını bırakmak istemeyeceklerinden dolayı geri dönüş statüsünün iptallerinin olması ihtimal dâhilindedir.

Ahıska Türklerinin Ahıska'ya geri dönüşünü düzenleyen yasadaki sorunlu maddeler Ahıska Türklerinin sürgün dolayısıyla Rusya ve Gürcistan'a duydukları güvensizlik hissini tazelemiştir. Görüşmecilerden Akif(79) Ahıska'da doğmuş ve dokuz yaşına kadar orada yaşamış olmasına rağmen, geri dönüş konusunda çekinceleri olduğunu söylemektedir. 1956 yılında serbest dolaşım hakkının gelmesinden sonra Ahıska bölgesini ziyaret eden Akif, Ahıska Türklerinin sürgünün ardından bölgenin yapısının değiştiğini; bu nedenle Gürcistan'ın iyi niyetli olmadığını düşünmektedir.

> Oranın(Gürcistan'ın) garantisi yoktur. Bunlar yarın giderler garantisi olsa. Benim vatanımı almış Gürcüsüne vermiş. Bana diyor gelince get başka yerde yaşa. Benim vatanım ora değil ki. Ben gedip o haçın altından geçmem. Benim dilim var. Dinim var. Gürcistan'da ne var. Heç bişey yok. İş yok. Bir çayı var. Türkiye'nin garantisi yokki bana. Yaşatsa Türkiye garanti verse gederim. Yeter o bayraklarda çok yaşadık. (Akif, E, 79, TR)

Akif'in anlatısında da görüldüğü gibi Ahıska Türkleri Gürcistan'ı değil Ahıska'yı ve özellikle dedelerinin köylerini vatan olarak görmektedir. Gürcistan hükümetinin geri dönüş yasasında, Ahıska Türklerini geri dönüş sonrasında nereye yerleştireceği konusunda belirsizlik olması Ahıska Türklerinin geri dönmeyi istememelerindeki en önemli nedenlerden birini oluşturmaktadır. Ahıska Türklerinin vatan ve etnisite arasında kurdukları tözcü anlayış Gürcistan'da Gürcülerin topraklarında, Gürcü bayrağı altında yaşamayı kabullenmelerini zorlaştırmaktadır. Ahıska Türklerinin etnik kimliklerinin

yaşadıkları sürgün, zorluklar ve acılara neden olduğu anlayışı milliyetçilik akımlarına yakın durmalarına neden olmuştur. Orta Asya'da yaşarken "Türk Dünyası" akımlarıyla yakın temas içinde oldukları, Türkiye'de de Milliyetçi Hareket Partisine daha yakın durdukları gözlemlenmiştir. Türk milliyetçiliği ve özelde Ahıska Türk milliyetçiliği anlayışı içerisindeki bireylerin Gürcistan'a geri dönüş konusunda temkinli yaklaştıkları görülmektedir.

> Oranın toprağı tabi benim. Oraya Türk bayrağı konulursa gideriz. Türk pasaportumla. Gürcü gel diyor ama ben Gürcü olmam. Ben 65 sene oralarda sürünmüşüm. Ne zorluklar çekmişim. Dinimi imanımı kaybetmemişim şimdi Gürcü mü olacam? Sonra biz soyumuza ne diyeceğiz? Çocuklarımıza torunlarımıza ne diyeceğiz? Dedelerimiz sattı bizi bir pasaport için gittiler orda yerleştiler derler arkamızdan.(Celil, E, 52, TR)

Celil atalarının yaşadığı Ahıska topraklarına Gürcistan'ın hakimiyeti altında dönemeyeceğini, yalnızca Türk bayrağı altında Türk olarak kabul edilirse orada yaşayabileceğini anlatmaktadır. Gürcistan'ın Ahıska Türklerinin Müslümanlaştırılan Gürcüler olduğu iddiası, Ahıska Türkleri yerine "Meshetler" kavramını kullanarak etnik bir grubu değil coğrafi bir bölgeyi referans vermesi konuyla ilgili yaklaşımını ortaya koymaktadır. Bu yüzden de Ahıska Türkleri Ahıska'ya geri dönüş yapsalar bile, kendilerini Türk olarak kabul etmeyecek bir yönetim altında yaşamayı kabullenemeyeceklerini anlatmaktadırlar.

> Vatanımı Gürcistan olarak görmüyorum ki ben. Dediğim gibi Türkiye olarak görüyorum. Ahıska sadece Osmanlı toprakları yerlerinden biriydi. Ben aslında Osmanlı olarak görüyorum desem dada doğru olur. Osmanlı'dan geriye sadece Türkiye kaldığı için. Onun için Türkiye dedim. (Selver, E, 18, ABD)

Selver'in anlatısında görüldüğü gibi Ahıska Türkleri için atalarının yaşadığı Ahıska toprakları sembolik bir anlama dönüşmüştür. Ahıska Türklerinin tarihsel olarak atalarıyla kurmuş oldukları bağlılık atalarının topraklarına sadakat duymalarına neden olmaktadır. Ahıska'ya geri dönüş isteği ve çabası etnik grubu bir arada tutan, dağılmasını veya asimile olmasının önüne geçen bir etkide bulunmuş olmasına rağmen; geri dönüş kararı bireylerin şartlar doğrultusunda verdiği pragmatik kararlardır(Trier & Khanzhin, 2007a). Bu yüzden de Ahıska Türkleri kendileri gitmeyi düşünmeseler bile farklı coğrafyalarda

yaşayan zor durumda olan Ahıska Türklerinin gitmeyi isteyebileceği düşüncesiyle halen anavatana dönüş çalışmalarını desteklemektedirler.

> Gidip eğer yaşayıp faydalı olacağını düşünsem gidip yaşarım. Belki ben yaşamasam da çünkü burada kalıp belli bir yerlere gelip hem maddi hem manevi olarak oraya gidenler gidecek olanları desteklemek adına elimden geleni yaparım yani. Ama gidip orda ev alıp toprak alıp yazdan yaza işte bir ay tatilden tatile gider misin derseniz evet. Ben oradan gidip ev alıp toprak edinmek isterim. Özellikle dedemin köyünden dedemin evini almak isterim.(Aygün, K, 29, TR)
>
> Yok ben gitmem. Yani giderim diyenler de gitmez oralara. Şimdi açık söylemek lazım Amerika'da yaşayan vatandaş Gürcistan'a zor… Oralarda haklarımızı almak lazım. Ev de alınabilir her şey alınır ama gitmek zor yani. (Bayram, E, 31, ABD)

Yukarıdaki anlatılar aynı yaş grubunda bulunan, aynı zamanlarda iki farklı ülkeye yerleşen ve yaşadıkları ülkenin vatandaşlığına sahip olan Aygün ve Bayram'la yapılan görüşmelerden alınmıştır. Her ikisi de Ahıska'ya yerleşmek ve yaşamak için dönmeyeceklerini ama Ahıska Türklerine vatana geri dönüş hakkının verilmesi ve sürgün sırasında kaybettikleri hakların iade edilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Aygün ve Bayram böyle bir hak tanınırsa atalarının topraklarına olan sadakatlerini ifade biçimi olarak ev alıp tatillerde gidebileceklerini söylemektedirler. Aygün ve Bayram örneğinde görüldüğü gibi, genç nesiller doğdukları veya yerleşik hayata geçerek eğitim aldıkları ve iş kurdukları ülkelerde kalmayı tercih etmektedirler. Görüşmeler sırasında geriye dönüş konusunda nesiller arasında bir farklılık olmadığı, Ahıska Türklerinin hemen hemen hepsinin geri dönüşü düşünmedikleri görülmekle birlikte, geri dönüşü istemem sebepleri birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Mesela 40 yaş üstü görüşmeciler, çocukları ve torunları Ahıska'ya dönmeyeceği için ailenin parçalanmasını istemediklerinden kendilerinin de dönmeyi düşünmedikleri gözlemlenmiştir.

> Valla şimdi şöyle bişey diyeyim ben Ahıska'ya dönerim ama çocukları biraz zor götürürüz oraya. Şimdi burada torunum var. En büyüğü 11 yaşındadır. Şimdi ben zaten Türkiyeli olan damatları götüremem. Ben giderim ora bizim toprağımızdır ama orayı temsilen giderim. Yoksa benim burada yaşayışım çok iyidir.(Ahmet, E, 51, TR)

Biz heç düşünmezik. Biz düşünsek de çocuklar düşünmez orayı hiç. Oranın dili başka, dini başka… Eskilerimiz büyüklerimiz vatan vatan diyir ama… Zor o iş biraz… Gelmezler bizim cahiller. (Laçin, E, 65, ABD)

ABD'ye aileleriyle göç ettiklerinde ilkokul veya ortaokul çağında oldukları için burada eğitim almaya başlayan Selver(18) ve Alim(24), ABD'nin kendilerini sunmuş olduğu fırsatları değerlendirerek iyi bir üniversitede eğitimlerini sürdürmektedirler. Pragmatik bir yaklaşımla Amerika'daki yaşam şartlarına bırakıp Ahıska'ya köy hayatına dönmenin onlar için çok zor olacağını ve bunu yapmayacaklarını düşünmektedirler.

Birinciden alıştığım hayattan bambaşka bir hayat var orda. Şu anki alıştığım hayatı bırakıp yani köye gitmek bana zor gelir. (Selver, E, 18, ABD)

Bizim diye verseler bile orda bazı problemler yaşanacak. Oranın ekonomik bir şeysi yok. Biz gitsek kendi içimizde zannediyorum daha büyük problemlere katlanmak zorunda kalacağız. (Alim, E; 24, ABD)

Almanya'ya göç eden Türkiyeli göçmenlerin Almanya'da doğan ve büyüyen çocuklarının geri dönüş konusunda gönülsüz olması; ailenin parçalanmasını istemeyen aile büyüklerinin de anavatana dönmekten vazgeçmesine neden olmaktadır(King & Kilinc, 2013: 13). Bu durumun benzerine Ahıska Türklerinde de rastlanmaktadır; ancak Almanya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerden farklı olarak Ahıska Türkleri için anavatana dönüş imkanı ve şartları Türkiyeli göçmenler kadar rahat ve kolay bir biçimde gerçekleşememektedir; çünkü atalarının anavatanlarına yerleşebilmelerini olanak sağlayacak vatandaşlıkları veya oturma izinleri bulunmamaktadır.

Türkiye'de yaşayan görüşmecilerden bazıları Ahıska'da ekonomik şartların iyileşmesi, Gürcistan'ın Ahıska bölgesine yerleşmeye izin vermesi, çifte vatandaşlık hakkı verilmesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Ahıska Türklerine güvence vermesi durumunda Ahıska'ya geri dönüşü düşünebileceklerini söylemişlerdir.

Şimdi bizim millet hep korku içinde. Özbekistan'a gitmişler. Oradan Kırgızistan'a. Oradan buraya gelmişler. Biz önce kendimizi garantiye almak istiyoruz. Arkamızda Türkiye olsun. Versin bize kimliği Antartikaya gideriz. Hiç problem değil. Gürcistan'a da gideriz. Arkamızda olmadığı için tereddüt ediyoruz. Ne yapacam diyor adam. Gitsem ben diyor Gürcü bayrağının altına diyor Gürcü aynı şeyi tekrar yapsa bana diyor ne yapacam. Şimdi biz bir güven istiyoruz. Avrupa Parlamentosu mu Türkiye Cumhuriyeti mi bir güven

verecekler bize veya Türkiye Cumhuriyeti diyecek ki tamam kardeşim tamam size çifte vatandaşlık. (İsa, E,30, TR)

Ahıska Türkleri 1944 yılında Ahıska topraklarından ayrıldıktan sonra yaşadıkları toplumlarda aidiyet duygusunu yaşayamadıklarını; gittikleri her yerde misafir oldukları bilinciyle yaşadıklarını sık sık dile getirmişlerdir. Bu durum bir yandan Ahıska Türkleri arasında dayanışmanın korunmasına hizmet ederken, bir yandan da kendilerini ait hissedebilecekleri, ayrımcılık yaşamayacakları ve vatan olarak kabul edecekleri bir toprak parçasında yaşama mücadelesinin verilmesine sebep olmuştur. Ahıska Türkleri Milli Mücadelesi olarak bilinen hareket, Ahıska topraklarına geri dönüş için sivil toplum örgütleri aracılığıyla çalışmalar yürütmüştür. SSCB'nin yıkılmasına kadar Ahıska Türkleri için tek yaşanabilir ve geri dönülebilir alternatif Ahıska olmasına rağmen, yaklaşık otuz yıl süren geri dönüş mücadelesinden sonuç alınamamış olması, Ahıska Türklerinin rotasını Türkiye'ye çevirmelerine neden olmuştur. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına dair kanunun 1992 yılında çıkartılmasıyla beraber Ahıska Türk toplumu için vatan olarak kabul edebilecekleri yeni bir alternatif doğmuştur. Dolayısıyla Ahıska Türklerinin süreç içerisinde vatan tanımlamalarını değiştiği, şartlara ve ihtiyaçlara göre yeniden inşa edildiği görülmektedir.

Görüşmelerde nesiller arasında farklılık olmaksızın katılımcıların çoğunun Türkiye'de kalmayı tercih ettiği, ABD'de yaşayanların da ABD'den başka bir yere gitmeyi düşünürlerse Gürcistan'a değil Türkiye'ye gitmeyi tercih edecekleri gözlemlenmiştir. Yaptığımız çalışmada Ahıska Türklerinin Ahıska'ya dönüşü tercih etmedikleri, Türkiye ve ABD'de yaşamaktan memnun oldukları sonucuna ulaşmamıza rağmen Ahıska Türklerinin sivil toplum örgütlerinde Ahıska'ya dönüş konusunda mücadelenin kararlılıkla devam ettiği gözlemlenmiştir. Ahıska Türklerinin tercihleri ve sivil toplum örgütlerinin mücadeleleri arasındaki uçurumun sebebini DATÜB Avrupa Temsilcisi Burhan Özkoşar'a sorduğumuzda Ahıska Türklerinin Ahıska bölgesine geri dönme isteklerinin yaşadıkları ülkelere göre farklılık gösterdiğini söylemiştir. Burhan Bey *"sanayi toplumuna entegre olmuş ve modern toplumda yaşayan Ahıska Türklerinin Ahıska topraklarına dönerek çiftçilik ve hayvancılık yapmasını*" beklemediklerini ancak halen kırsal kesimde yaşayan Ahıska Türklerinin bu topraklara Ahıska'ya yerleşme isteğinin olduğunu söylemiştir.

Gürcistan’ın 2009 yılında Ahıska Türklerinin Gürcistan’a geri dönmelerine imkan tanıyan yasayı yürürlüğe koymasının ardından, 2011 yılına kadar 5841 aile Gürcistan’a geri dönmek için başvuru yapmıştır. Başvuru yapanların ülkesel dağılımına bakıldığında (Tablo 3) başvuruların %92’sinin Azerbaycan’da yaşayan Ahıska Türkleri tarafından yapılmış olması DATÜB yetkilisi Burhan Özkoşar’ın *“kırsal kesimde yaşayan Ahıska Türkleri Gürcistan’a geri dönmeyi istemektedir”* argümanını doğrulamaktadır.

Gürcistan’a geri dönüş başvurusunun düşük olması Gürcistan’ın çıkarmış olduğu geri dönüş yasasındaki sorunlar, bölgedeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ve Gürcistan hükümetine duyulan güvensizlikten kaynaklanmaktadır. Türkiye’de yaşayan Ahıska Türklerinin Ahıska’ya geri dönüş konusundaki düşüncelerine paralel olarak Türkiye’den başvuranların çok az olduğu görülmektedir.

Başvuru yapılan ülke	Aile sayısı
Rusya	64
Kırgızistan	173
Kazakistan	16
Özbekistan	25
Ukrayna	9
Türkiye	144
Azerbaycan	5389
Vatansız	21
TOPLAM	5841

Tablo 3 Gürcistan’a geri dönüş başvurusunda bulunan Ahıska Türkleri

Kaynak: (Trier & Khanzhin, 2007b: 29)

Türkiye'de avukatlık yapan Zaim iş dolayısıyla gittiği Ardahan'dan sonra Ahıska'yı ziyareti sırasındaki izlenimlerini anlatırken, Ahıska'ya geri dönüş konusundaki yaklaşımını da paylaştığı aşağıdaki anlatı Ahıska Türklerinin geri dönüşle ilgili düşüncelerini özetlemektedir.

> Şu an için tabi gönlümüz her zaman dedelerimizin yaşadığı topraklara dönmek. O bir gerçek. Ondan bir kaçış yok. Ancak şu anki durumda zor gibi. Oranın yerel halkıyla görüştüm. Orda yaşayan Ahıskalılarla da görüştüm. Ahıska'nın nüfusu şu 30 bin. 60 bin Ahıskalı yerleşirse sorun çıkmaz. Ama üç beş aileyle bu iş çözülmez. Çünkü biraz şey… Biraz değil baya bi ırkçı millet. Ermeniler de var. Orda bir fitne fesat olacak mutlaka birbirine girebilir. Böyle bir şey oldu mu müdahale edilen kadar bayağı bir can yanar. O yüzden bunun çözülmesi lazım. Gürcistan hükümeti mesela tamam kabul edelim ama Ahıska dışında bizim kabul göstereceğimiz herhangi bir yere gelin yerleşin diyor. Peki ben Gürcistan'ın herhangi bir yerine gidip yaşayacağıma kadar burada yaşamayı tercih ederim. Hani yurtdışında Türki cumhuriyetlerde yaşayanlar orda yaşasın daha iyi. Çünkü bir düzeni var. Amaç dedelerimin topraklarına dönmek. Biliyorum ki ora dedemin eviymiş. Oraya ben bir ev dikerim. O ayrı mesele. Ama Gürcistan'ın herhangi bir yeri olduğu zaman herhangi bir ülkede yaşamakla aynı şeye geliyor. O açıdan bilmiyorum. Çözüm gerekiyor da. (Zaim, E, 35, TR)

Diaspora topluluklarının en temel diasporik özelliklerinden biri olarak kabul edilen "anavatanla ilgili toplumsal hafıza ve mitlerin varlığı" ve "gerekli şartlar oluştuğunda anavatana geri dönme isteğinin" yapılan görüşmelerde Türkiye'de ve ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinde görülen bir eğilim olduğu anlaşılmaktadır. Ahıska Türklerinin atalarının sürgün edildiği Ahıska köyleriyle kurmuş oldukları sembolik ve tarihsel bağın varlığı Ahıska Türklerinin çok katmanlı anavatan anlayışının bir boyutunu oluşturmaktadır. Ahıska Türklerinin Osmanlı İmparatorluğunun Ahıska'yı fethetmesiyle beraber Ahıska bölgesine yerleştirilen Anadolu Türklerinden oldukları ve "Türkiye Türklerin vatanıdır" inancına bağlı olarak Türkiye'yi anavatan olarak kabul etmeleri de anavatan anlayışlarının bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Ahıska Türklerinin çok katmanlı anavatan anlayışı ve her biriyle kurdukları ilişkiler dolayısıyla diasporik özellikler taşımaktadırlar. Ahıska Türklerinin çok katmanlı anavatan anlayışı Chong Jin Oh(2006) tarafından Kazakistan ve Özbekistan'da yaşayan Ahıska Türkleri ve

Korelilerin diaspora kimliği ve kültürlerini araştırdığı çalışmasında da görülmektedir. Bu çalışmaya göre Kazakistan ve Özbekistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin %90'ı anavatanlarını Türkiye, %80'inide Ahıska bölgesi olarak tanımlarken[42], Korelilerin yalnızca %43'ü Kore'yi anavatanları olarak gördükleri sonucuna ulaşmıştır(Oh, 2006: 218). Ahıska Türklerinin anavatan anlayışının çok boyutlu yapısı ve birden fazla anavatanla kurdukları ilişkilerin varlığı bu çalışmadan da anlaşılmaktadır.

Ahıska Türkleri atalarının sürgün edildikleri köyleri anavatan olarak kabul etseler bile, Ahıska'ya geri dönüş için gerekli şartların sağlanmamış olması, ekonomik ve siyasi belirsizlikler Ahıska Türklerinin geri dönme isteklerinin önündeki en önemli engellerdir. Gürcistan hükümetinin Ahıska Türklerinin geri dönüşü konusunda hazırladığı yasal düzenlemelerdeki eksiklikler de Ahıska Türklerinin Ahıska bölgesine geri dönmelerini zorlaştırmaktadır. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri Türkiye'de yaşadıkları oturma izni, çalışma izni ve emeklilik sorunlarına rağmen Ahıska'ya dönmek yerine ekonomik koşulları daha iyi olan, aynı dili ve kültürü paylaştıklarına inandıkları Türk toplumunda yaşamayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Azerbaycan'da çok iyi şartlarda yaşayan Ahmet(52) Türkiye'ye gelişine neden olan hikayeyi anlatırken vatan konusundaki genel yaklaşımlarını şöyle ortaya koymaktadır:

> Oraya bir tane abide koydular. Türk abidesi. Onun hemen altına yüksekçe bir yazı yazmışlar. Bilmem size ne anlam ifade eder ama benim göçüp gelmemin sebebi o yazı. "Vatansızdan vatandaş olmaz". Bu yazının anlamı çok büyüktür. Eğer biri anlarsa. Doğru yazmışlar. Vatansızdan vatandaş olmaz. Biz vatansızdık orda. Onlar bunu normalde Ermeni'ye göre yazmışlar ama ben etkilendim ondan. Azerbaycan benim doğduğum vatanımdır. Bizim Türkiye atavatandır. Türkiye atadandır. Ben yani öyle yorumluyorum. Normalde dede baba vatanimiz burasıdır.(Ahmet, E, 52, TR)

Ahmet'in(52) anlattığı vatansızlık hikayesi birçok Ahıska Türkü için geçerli olan bir hikayedir. Ahıska Türkleri sürgün edildikleri Orta Asya ülkelerini ve daha sonra zorunlu olarak göç ettikleri Rusya'yı hiçbir zaman vatan olarak kabul edememişlerdir. Ahıska Türkleri 1980'li yıllara kadar Ahıska'yı anavatan olarak kabul ederek oraya dönmek için

---

[42] Chong Jin Oh'un(2006) yaptığı çalışmada "anavatanınız neresidir?" sorusuna şu cevaplardan bir veya birkaçını işaretlemeleri istenmiştir: a) doğum yeri b)SSCB c)Kazakistan/Özbekistan d)Ata toprakları (Ahıska) e)Tarihi anavatan(Türkiye)

sivil toplum örgütleri vasıtasıyla sürdürdükleri çalışmalardan sonuç alamayınca "vatansızlık" durumlarından kurtulabilmek için Türkiye'nin anavatan olarak kabul edilebilecek en iyi alternatif olabileceğini düşünmeye başlamışlardır.

Ahıska Türklerinin tarihsel süreç içerisinde Osmanlı, Ahıska ve Türkiye ile kurmuş oldukları ilişkiler nedeniyle anavatan tahayyüllerinin çok katmanlı bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, sürgün topluluklarının sürgün edildikleri topraklar, etnik kökenleri veya tarihsel bağları nedeniyle ortaklık kurdukları ulus-devletler ve yaşadıkları ülkeler arasında çoklu anavatan tahayyülleri olduğu saptanmıştır.

4.11 Kimlik Tanımlamaları

İnşacı yaklaşım etnisitenin dinamik bir yapıda olduğunu; duruma ve şartlara göre değişebileceği yaklaşımını temel almaktadır. Bu bağlamda etnik kimliğin yapı ve aktör, aktör ve aktör arasında ve etnik grup içinde müzakere edildiği, tanımlandığı ve yeniden üretildiği düşünülmektedir(Nagel, 1994: 152; Wimmer, 2007: 14). Etnik kimliğin esnek ve değişken yapıda olduğu düşüncesinden yola çıkarak grup içi, gruplar arası, yapılar ve aktörler arası etkileşimlerin etnik kimliği değiştiren ve dönüştüren etkide bulunduğu düşünülmektedir. Etnik kimliğin değişken yapısına yapılan bu vurgu tüm etnik kimliklerin değişime açık olduğunu ortaya koyarken etnik kimliklerin değişmek zorunda olduğu tezini benimsemez(Wimmer, 2007: 14). Ancak günümüzde uluslararası ve ulusaşırı alanlarda hareketlilik halinde olan etnik grupların, yaşadıkları göç süreçleri, ev sahibi ülke ve yerel kültürlerle girdiği etkileşimlerin etnik kimliklerinde dönüştürücü bir etki yapması muhtemeldir.

Barth(1969:18) bireyin kendi kimliğini tanımlarken kullandığı unsurların neler olduğunun etnik grup oluşumunda önemli bir etkisi olduğunu düşünmektedir. Çünkü aktörlerin sosyal etkileşimleri sonucunda oluşan etnik kimlik sosyal isnadın(ascription) bir ürünüdür; bireyin diğerleriyle arasında gerçekleşen bir çeşit etiketlemedir. Etnik sınırlar kimlerin etnik kimliğe ait olduğunu veya olmadığı ve hangi etnik kategorilerin bireylerin kendilerini tanımlamasında geçerli olduğunu belirler(Nagel, 1994: 154-155). Ancak bazen bireylerin kendilerini tanımladıkları etnik kategoriyle, diğerleri tarafından yapılan kategorikleştirmeler örtüşmeyebilir(Wimmer, 2007: 11). Nagel(1994) iç ve dış aktörler ve kurumların farklı etnik tanımlamalarının ve kategorikleştirmelerin "katmanlaşmaya" neden olduğunu iddia etmektedir. ABD'de yaşayan Küba kökenli göçmenlerin İspanyolca konuşmayan topluluklar tarafından Latino, İspanyolca konuşan diğer etnik gruplar tarafından Küban-Amerikan, Kübalılar tarafından Marielito[43], Afrikan-Amerikanlar tarafından beyaz olarak tanımlanması Küba kökenli göçmenlerin etnik kimliğin farklı katmanlarıyla bu gruplarla etkileşim içinde olduğu görülmektedir(Nagel, 1994: 155). Dolaysıyla gündelik yaşam içerisinde etnik kimlik

[43] Marielito 1980'lerde Küba'nın Mariel limanından kaçarak Amerika'ya sığınan suçlulardan ve akıl hastalarından oluşan bir gruptur.

bağlama, karşılaşılan aktör ve yapılara göre farklılık gösterebilmektedir. Etnik kimliğin tanımlanmasında muhatap olunan kişilerin o etnik kimlik hakkındaki algıları da etkili olmaktadır. Bireyin diğerleri karşısında kendi kimliğini tanımlamak için girdiği bu süreçte etnik kimliğin belirginleşmesi veya görünürlüğünü yitirmesiyle karşı karşıya kalınabilir(Barth, 1969: 19; Nagel, 1994: 152). Dolayısıyla "ben" ve "öteki" , "biz" ve "diğerleri" arasındaki sınırların ortaya çıkmasında etnik kimliğin görünümleri ve etkileşimleri önemli rol oynamaktadır. Bu yüzden de bireylerin kendilerini tanımlama biçimleri ve başkaları tarafından nasıl tanımlandıkları ve algılandıkları etnik sınırların oluşumunda etkili olmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada Ahıska Türklerinin kendilerini tanımlama biçimleri incelenerek etnik sınırların oluşumu keşfedilmeye çalışılmaktadır.

Ahıska Türkleri Ahıska bölgesinden SSCB yönetimi altında yer alan üç farklı topluma, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a sürgün edilmiş ve uzun yıllar yaşamış; sonrasında siyasi, ekonomik ve etnik grup baskısı nedeniyle Rusya ve Orta Asya'nın farklı bölgelerine yeniden göç etmiş; son olarak da saha araştırmamızın örneklemini oluşturan Türkiye ve ABD'ye yerleşmişlerdir. Dolayısıyla Ahıska Türklerinin göç yolculukları sırasında birden fazla toplumla, yapıyla ve aktörle etkileşim içerisinde bulunmuşlardır. Etkileşim alanının genişlemesi ve farklılaşmasının Ahıska Türkleri arasında farklı göç deneyimleri yaşayan bireylerin etnik sınırlarında ve kimliklerini tanımlama biçimlerinde değişimlere, dönüşümlere ve kendi içinde başkalaşımlara yol açmış olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle Ahıska Türklerinin geçmiş tecrübeleri ve yaşadıkları toplumlar göz önünde bulundurularak etnik kimliklerini nasıl tanımladıkları, bu tanımlamada grup içi ve dışındaki aktör ve yapıların etkisi, etnik kimliğin hangi durum ve şartlar içinde yeniden inşa edildiği, dönüştüğü veya başkalaştığı keşfedilmeye çalışılmıştır. Bireylerin kimlik tanımlamalarının geçmişe dönük izini sürmek zor olduğundan Ahıska Türklerinin şimdiki kimlik tanımlamalarına başvurulmuş, farklı aktör ve yapılarla etkileşimlerde etnik kimliğin nasıl bir dönüşüm yaşadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin göç yolculukları benzer bir yönelim içerisinde olduğundan kategorikleştirmek kolaylaşmakla beraber, Türkiye'de yaşayan bireylerin her birinin göç yolculukları farklılaştığı için etnik sınırları ve kimlik tanımlamalarıyla ilgili benzer eğilimler bulmak zorlaşmaktadır. ABD'de yaşayan Ahıska

Türkleri 1944 yılında Ahıska'dan Özbekistan'a sürgün edilen, kırk beş yıl Özbekistan'da yaşadıktan sonra 1989 yılında Fergana Vadisi olayları sonrasında Rusya'nın Krasnador bölgesine göç edip burada yaşadıkları sorunlar nedeniyle 2005 yılından sonra ABD'ye mülteci statüsünde göç eden ve yaklaşık on yıldır ABD'de yaşayan ve çoğunluğu ABD vatandaşı olan bireylerden oluşmaktadır. ABD'de yaşayanların etnik grup oluşumunda tarihsel geçmişlerinin benzerliği etkileşimde bulundukları aktörler ve yapıların benzer olması sonucunu doğurmaktadır. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri ise sürgün sonrası yerleştirildikleri Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dan doğrudan Türkiye'ye göç edenler, sürgün yerlerinden başka bir ülkeye göç ettikten sonra Türkiye'ye göç edenler olmak üzere iki farklı grupta toplanabilir.

Saha araştırmasında yaptığımız görüşmelerde ve gözlemlerimizde Ahıska Türklerinin kimlik tanımlamalarında genel olarak üç eğilim olduğu ortaya çıkmıştır: (1)kararsızlık; (2)etkileşimde bulunulan gruplara göre değişim; (3) toplumsal hafıza etrafında örgülenen tözcü kimlik tanımlaması. Ahıska Türkleri Türkiye ve ABD'ye yerleşmeden önce birden fazla ülkede yaşamak zorunda kaldıklarından, doğdukları, büyüdükleri ve şu an yaşadıkları ülke birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Aynı aile içerisinde birden fazla ülkede doğan bireylerin bulunması da bireylerin kimlik tanımlamalarında kararsızlıklarına neden olmaktadır. Özellikle ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri Amerikan toplumunda *"nerede doğduysan oralısındır"* yaklaşımı olduğu için ABD'de kimliklerini açıklarken çok zorlandıklarını, bu yüzden net bir şey söylemediklerini ifade etmişlerdir.

> Where are you from(nerelisin?) diyorlar burada. Valla o soru beni öyle bir acı veriyor yüreğime ki nereliyim bilemiyorum yani diyemiyorum. Düşünemiyorum. Valla Özbekistan doğumlu, Rusya'nın şeysini almışsın. Rusya'da büyümüşsün. E şimdi Amerika'da da bir şeyler öğrendik. Citizeni(vatandaşı) olduk. Tamam ben nereye aitim? Valla bana bu soruyu sormasalar diyorum. (Gülbahar, K, 34, ABD)

Gülbahar 1980 yılında Özbekistan'da doğmuş, 9 yaşına kadar burada yaşadıktan sonra ailesiyle Rusya-Krasnador'a göç etmiş; 26 yaşına kadar Rusya'da yaşadıktan sonra ABD'ye göç etmiş ve ABD vatandaşı olmuştur. Gülbahar'ın Özbekistan, Rusya ve ABD rotasında sürdürdüğü hayatında göç ettiği yaş daha önce yaşadığı ülkede elde ettiği

tecrübelerin göç ettiği ülkeye taşınmasına; bununla beraber kimliğin yeniden inşa edilmesine sebep olmuştur. Göç yolculuğunun gerçekleştiği yaşın göçmenlerin deneyimlerini etkilediğini iddia eden yaklaşıma göre göçün 12 yaşından önce gerçekleştiği durumlarda(1.5 nesil)[44] bireyler genellikle ana dillerinde okuma ve çoğunlukla yazmayı bilerek ev sahibi ülkeye göç etmekte, ilkokul eğitimlerine ev sahibi ülkede başlayarak eğitimlerini burada tamamlamaktadırlar(Rumbaut, 2004: 1166). Gülbahar Rusya'ya göç ettiğinde 1.5 nesil göçmen grubunda, ABD'ye göç ettiğinde 1. nesil göçmen grubunda yer almaktadır. Dolayısıyla Gülbahar ABD'ye doğduğu ülke Özbekistan'a ve eğitimini tamamladığı Rusya'ya ait hatıralar ve değerlerle göç etmiştir. Aynı zamanda bu ülkelerin hiç biri anne ve babasının konuştuğu ana dile sahip olmayan üçüncü ülkelerdir. Gülbahar ve onun deneyimine sahip Ahıska Türklerinden bazıları göç deneyimlerinin çok yönlülüğünden dolayı kimliklerini tanımlamakta kararsızlığa düşmektedirler.

Annesi Özbekistan'da doğan Ahıska Türklerinden, babası Azeri olan Aygün(29) Özbekistan'da doğmuş, dört yaşında Azerbaycan'a göç etmiş ve 20 yaşında da Türkiye'ye yerleşmiştir. Aygün'e kimliğini tanımlamasını istediğimizde şu şekilde cevap vermiştir:

> Bir şairin dediği gibi "sorma men haralıyam, harda Türk var men oralıyam". Yani ben o kadar Türk dünyası sevdalısı olarak ailem babam bize öyle şey yaptı. Hepimiz kardeşiz dedi. O yüzden de Kazak bir arkadaşım benimle Kazakça konuşur ben onla Türkiye Türkçesinde konuşurum. Anlıyorum yani. Ve Kazak, Kırgız, Özbek programları olduğunda ben onlara da katılıyorum. Onları da biliyorum. Onların milli danslarını da billiyorum. Ben milli şeyleri çok önemsiyorum. Türkiye'ye ilk yaptığım milli danslardan zeybektir, harmandalıdır bilindik dansları şey yaptım. O yüzden yeri geldiğinde Uygur arkadaşlarımız var. Yeri geldiğinde Uygurum diyorum. Ama sorsalar kim Türküm diyorum. Ayırt

---

[44] Rumbaut göçmenlerin yaşadıkları deneyimlerin ev sahibi ülkeye yerleştiklerinde bulundukları yaş grubuna göre farklılık gösterdiğini iddia etmiş; bu nedenle göçmenleri nesillerine göre şu şekilde ayırmıştır:

- 1. Nesil: ev sahibi ülkeye 18 yaş üstünde göç eden yetişkinler
- 1.25 Nesil: ev sahibi ülkeye 13-17 yaşları arasında göç edenler
- 1.5 Nesil: ev sahibi ülkeye 6-12 yaşları arasında göç edenler
- 1.75 Nesil: ev sahibi ülkeye 0-5 yaş arasında göç edenler
- 2. Nesil: ev sahibi ülkede doğan ve anne veya babasından en az biri başka bir ülkede doğanlar (Rumbaut, 2004: 1167)

> ettiklerinde annem Ahıska Türkü babam Azerbaycan Türkü kendim Özbekistan'da doğdum şimdi sen söyle nereliyim diye böyle de cevap verdiğim oluyor. Öyle kesin bir şey yapamıyorum.

Türkiye'de yaşayan ve "Türk milliyetçisi" olduğunu söyleyen Aygün, Türk olduğunu vurgulamakla beraber, ayrıntılı olarak sorulduğunda annesi ve babasının kökenlerinin farklı olmasından dolayı kimliğini net olarak tanımlamakta güçlük yaşamaktadır.

ABD'ye göç eden Ahıska Türkleri yaşadıkları zulümler ve acılardan sonra ABD'nin kendilerini mülteci statüsünde ülkeye kabul ederek beş yıl sonra vatandaşlık hakkı vermesinden dolayı ABD'ye minnettar olmakla beraber kendilerini ABD kimliğiyle tanımlamadıkları gözlemlenmiştir. Buna rağmen, ABD'ye duydukları minnettarlık ve Türkiye'yle kurdukları sembolik ilişki bağlamında bazı Ahıska Türklerinin evlerinde ABD ve Türkiye bayrağının yan yana asıldığı gözlemlenmiştir. Ahıska Türklerine bunun nedenini sorduğumuzda, Türkiye bayrağının varlığının nedeni açıklama gereği duymadan *"Amerika'da artık bizim vatanımız. Kimsenin yapmadığını onlar bize yaptı"* diyerek ABD'nin kendilerine sunduğu fırsatlara minnettar olduklarından ABD'ye ve değerlerine saygı gösterdikleri anlaşılmaktadır.

> Çok zor bir soru. Sizin o soruya ben cevap veremem inanının beni. Kanım Türk kanı ama yolunu açan, elini açan, beni bu duruma getiren de Amerika devleti. (…). Turkish-Amerikan denir belki. Ahıska'da demem… (Bayram, E, 31, ABD)

Bahtiyar'ın anlatısında görüldüğü gibi birden fazla ülkede yaşamak zorunda kalan Ahıska Türkleri kimliğini tanımlamakta zorlanmaktadır. Doğduğu, büyüdüğü ve yaşadığı ülkeler ve atalarının toprakları arasında çok katmanlı bir kimlik durumuyla karşı karşıya kalmak Wimmer'in (2013: 61-62) etnik sınırların belirsizleşmesine olarak tanımladığı durum ortaya çıkartmaktadır. Bireyler kendilerini yerel kimliklerle tanımlamak yerine küresel kimliklere eklemlenmeyi tercih etmeleri durumunda veya etnik kimliklerin farklılıkları yerine "medeniyetlerin ortaklıklarına" vurgu yapıldığında etnik sınırlar belirsizleşebilmektedir(Wimmer, 2013: 62). Atalarının kimliği veya yaşadıkları ülkelerin kimliğiyle herhangi bir aidiyet kuramayan Ahıska Türkleri, bunun yerine hak ve özgürlüklere önem veren toplumların bir parçası olmaktan duydukları

memnuniyeti dile getirerek aslında kendilerini küresel bir kimlikle tanımlamaktadırlar; bu durum da etnik sınırlarının belirsizleşmesine neden olmaktadır.

Günlük hayatta etkileşim içinde bulunulan kişinin kim olduğunu, nereden geldiğini, etnik kökenin ne olduğunu anlamak için sorulan "nerelisin?" sorusu soruyu soran ve soruyu cevaplayanlar açısından farklı etkilere sahiptir. "Nerelisin?" sorusunu soran kişi etkileşimde bulunduğu bireylerde kendisinden veya bulundukları şartlarda hakim etnik gruptan farklı fiziksel, kültürel ve dil özellikleri bulunduğunu düşündüğü bireylere nereli olduğunu sorma ihtiyacını hissedebilir. Özellikle göçmenlerin yaşadığı çok etnili ve çok kültürlü toplumlarda ayırt edilebilir fiziksel özellikler nedeniyle, hakim etnik grup veya diğer etnik gruplardan bireylerin etkileşiminde "nerelisin?" sorusunu sorulmaktadır (Hatoss, 2012: 56). Avusturalya'da yaşayan Sudanlı göçmenlerle ilgili yapılan araştırmada, Sudanlı göçmenler kendilerini Avusturalyalı olarak tanıtmalarına rağmen, toplumdaki diğer bireyler tarafından "nerelisin?" sorusuna maruz kalmanın kendilerini yabancı hissetmelerine ve ötekileştirilmelerine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Hatoss, 2012: 59). Ayrıca bireylerin "nerelisin?" sorusuna verdikleri cevaplar da kimin sorduğuna ve hangi bağlamda sorulduğuna göre değişmektedir. Ahıska Türklerinin etkileşimde bulundukları aktörler veya yapılara göre kimliklerini tanımlama biçimlerinin değiştiği görülmektedir. Ahıska Türklerinin katmanlaşmış kimlikleri bulundukları eylemler, mekanlar, zamanlar ve muhataplara göre yeniden şekillenebilmektedir. ABD'de yaşayan Küba göçmenlerine benzer olarak Ahıska Türkleri de hem aktörler ve yapılar tarafından farklı kategorikleştirmelere muhatap olurken, kendileri de aktörlerin ve yapıların kendilerine sunduğu imkanlardan faydalanabilmek veya yapısal kalıplara uyabilmek için farklı kimlikler sunabilmektedirler.

Ahıska Türklerinde etnik grup içi etkileşimlerde atalarının Ahıska'da yaşadığı köylerin kimliklerinin önemli bir bileşeni olduğu görülmektedir. Ahıska Türkleri etnik grup içinden biriyle etkileşimlerinde "nerelisin?" sorusuyla karşılaştıklarında, aile büyüklerinin Ahıska'da yaşadığı köylerle kendilerini tanımladıkları gözlemlenmiştir. Dil, kültür ve fiziksel benzerliklerin arttığı durumlarda bireylerin kendilerini diğerlerinden ayırt etmek, sınırlarını çizmek veya sınırlarına dahil etmek için kimliğin sembolik öğelerine başvurduğu görülmektedir. Ahıska Türkleri etnik grup içinde kendi

yaşamadıkları, atalarının sürgün edildiği köylere referans vererek kimliklerini tanımlamaktadırlar. Bu durum aynı zamanda grup içerisinde aynı köyden olanlar arasında gruplaşma ve dayanışmayı sağlamaktadır.

> Ahıskalılar köy köy bölünmüş durumda. Mesela ben Simaldanım. Diğeri Adı gönlü, diğeri işte ne bileyim ne. Onlar genellikle aynı köyden olanlar sürgünden sonra bir araya geldiklerinde yani birbirlerine yakın yaşamayı tercih etmişler. Birbirlerinden kız alıp vermişler. (Mirza, E, 20, TR)

Mirza'nın söyledikleri Ahıska Türklerinin sürgün sonrası yaşadıkları toplumlarda kendilerini tamamen dışarıya kapattıklarını ve köy hemşehriliğinin gruplaşmada önemli rol oynadığını göstermektedir. Etnik grup içindeki gruplaşma dışarıdan içeriye doğru çizilen ayrıcalıklı sınırların olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda aşağıdaki anlatı Ahıska'nın farklı köylerinde yaşayanlarla ilgili yargıların varlığını göstererek, etnik sınır içinde hemşehrilik sınırlarının devreye girdiğini açıkça göstermektedir.

> Bir de bizler de köylerle çok ayrılırlar yani. O o köylüdür. Mesela bir kaç tane köy var diyelim. Bir köy çok eğitimli bir köydür. Şehire yakın daha Ahıska'da olanlar falan yani. Mesela Kıldeliler çok eğitimliler. Azgurlular var onlar daha modernler. Mesela Bugaretliler var onlar çok böyle öğünmeyi severler. Persalılar var ay pistir bunlar derler. Ondan kız almayalım. Var böyle yani. Ve hala da bu devam ediyor. (Şahsiye, K, 34, TR)

Türkiye ve ABD'de yaşayan görüşmecilerin hepsi nesiller arası farklılık olmaksızın Ahıska'nın hangi köyünden olduğunu bildiklerini söylemişlerdir. Ahıska iki yüz köyden oluşan bir bölge olduğu için sürgün sonrasında farklı yerlere dağılan ama bugün yerleştikleri ülkelerde Ahıska'nın farklı bölgelerinden bireylerle karşılaşan Ahıska Türkleri için etnik grup içinde "nerelisin?" sorusunun cevabı atalarının doğduğu köylerdir.

Ahıska Türkleri için "Ahıska Türklerini" diğer etnik gruplardan ayıran en önemli özellik sürgünü yaşamış olmaktır. Bu yüzden sürgünden önce Türkiye'ye veya başka bir ülkeye göç eden Ahıskalıları Ahıska Türkü olarak kabul etmemektedirler. Ahıska Türkleri Ahıskalı olduğunu iddia edenlerin sürgün öncesinde göç edip etmediklerini anlamak için hangi köyden olduklarını sorduklarını şöyle anlatmışlardır:

Hemen bir soru soruyorum. Hangi köylüsün diye. Duruyor ne köyü diyor. Diyorum ki sen o zaman Ahıskalı değilsin. Git dededen hangi köy olduğunu öğren. Bizim Ahıskalılar köylerini bilirler. (Ahmet, E, 52, TR)

Ahıska Türklerinin etnik grup içinde kimliğin en önemli öğelerinden birinin atalarının Ahıska'daki köyleri olduğu Ahmet'in anlatısında açıkça görülmektedir.

Ahıska Türkleri arasında yerel kimlikler belirleyici rol oynarken, Türkiye'de veya ABD'de yaşayan Türkiyelilerle etkileşimde olduklarında *"Ahıska Türkü"* kimliğinin ön plana çıktığı görülmektedir. Ahıska Türk kimliğine vurgu yapılması, hem etnik sınırların yapımında rol oynayarak onları Türkiyelilerden ayırt ederken, hem de içinde barındırdığı etnik Türk vurgusuyla ortaklık kurulmasına yardımcı olmaktadır. Türkiyeli birisi Ahıska Türklerinden biriyle karşılaştığında fiziksel özelliklerden olmasa da Ahıska Türklerinin kullandıkları şivenin farklılığından dolayı "nerelisin?" sorusunu sorma ihtiyacı duyabilmektedir. Bu durumda Ahıska Türklerinin coğrafi aidiyetlerini belirten *"Ahıskalıyım"* veya etnik kökenlerine referans veren*"Ahıska Türküyüm"* şeklinde cevap verdikleri gözlemlenmiştir. Türkiyelilerle girilen etkileşimde hiçbir zaman Rusya'dan geldikleri veya Kafkas kökenli olduklarına dair bir yaklaşım içinde olmadıkları görülmektedir. Ahıska Türklerinin Türkiye'de kendilerini Ahıska Türkü olarak tanıttıklarında karşılarına çıkan en büyük problemlerden biri Türkiyelilerin Ahıska Türklerini tanımamalarıdır. Bu durumdan sık sık şikayet eden Ahıska Türkleri Türkiye'de kendilerine *"Alaska Türkleri"* denmesinden rahatsız olduklarını söylemektedirler.

Mesela soruyor nerelisin sen diye? Diyorum Ahıskalıyım. Aa diyor Alaska'da da mı var bizimkiler diye. Onlar bilmez Ahıskalı. Türküm diyorum ama Türk'sün de nerden geldin diyir. Kırgızistan'dan. O zaman Kırgızsın sen diyir. Ben şimdi Almanya'dan gelsem Alman mıyım? Şimdi bunu 75 milyon insana anlatmak o kadar zor ki. (Aslan, E, 32, TR)

Mesela doğum yerim Özsırdanya benim. Kimlik için gidiyorum nüfusa diyor burası nerde diye. Özbekistan'da diyorum. Sen Özbek misin diyor. Hayır değilim. Nerelisin? Ahıska Türküyüm. Alaska Türkü? Hayır Ahıska Türkü diye düzeltiyorsun. Orası neresi işte Ardahan'a yakın bir yer falan. En pratik anlatma yöntemimiz bu yani. Hiç bilmeyen çok oluyor.(Mevlüde, K,29, TR)

Gündelik hayatta aynı dili konuştukları Türkiyelilerle etkileşimlerinde geldikleri yer ve kökenleri arasında bir kimlik kurmaya zorlanan Ahıska Türklerinin kimliklerini anlatmakta çok zorlandıkları görülmektedir. Ahıska Türkleriyle ilgili bilgiye sahip olmayan bireylere kim olduklarını, nereden geldiklerini anlatmak zor olduğu halde görüşmecilerden bazılarının "Ahıska Türk" kimliğini kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir.

ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri ana dillerinden farklı bir dilde iletişim kurdukları ve geçmişleri hakkında hiçbir bilgiye sahip olmayan aktörlerle ve yapılarla etkileşimlerinde "nerelisin?" sorusuna bağlamına göre farklı cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir. Etkileşime girdikleri aktörlere çok katmanlı etnik yapıları ve göç hikâyelerini hızlıca anlatmaları mümkün olmadığı durumlarda çoğunlukla "Türküm" veya "Türkiye'denim" şeklinde cevap verdikleri gözlemlenmiştir.

> Türk diye tanıtıyorum ama adamına göre değişiyor. Eğer birisiyle samimiyet kuracaksam ona anlatırım ayrıntısıyla. Ama çok şey değilse Turkish(Türk) diyorum. Zaten karşımdaki bilmiyor. (Cumali, E, 21, ABD)

Amerikan toplumunda genellikle Türkiye ve Türklerle ilgili bilginin ve tanınırlığın daha fazla olmasında dolayı Ahıska Türkleri kendilerini "Türk" kimliğiyle tanımlayarak "Türk" veya "Türkiyeli" olmanın avantajlarından yararlanmak istedikleri görülmektedir. Görüşmecilerden bazıları *"Türkiyeliyim"* veya *"Türkiye'denim"* tanımlamalarını kullanmaktan çekindiklerini, bunun sebebinin de hiç yaşamadıkları veya görmedikleri bir ülkeyle kendilerini tanıttıklarında, *"Türkiye'yle ilgili gelecek sorulara cevap verememekten"* korkmaları olarak açıklamışlardır.

Ahıska Türkleri ABD'ye yerleştikleri ilk yıllarda İngilizce bilmemelerinden dolayı "nerelisin?" sorusunun nereden göç ettiklerini anlamak için sorulan bir soru olduğunu düşündüklerinden, Rusya'dan geldiklerini söylemişlerdir. Ancak "nerelisin?" sorusuyla etnik kökenlerinin bilgisinin sorulduğunu anladıktan sonra, kendilerini etnik olarak Rus kategorisi içinde dahil etmediklerinde dolayı gerekmedikçe Rusya'dan geldiklerini söylemeyi bırakarak, "nerelisin?" sorusuna "Türkiye" veya "Türküm" şeklinde cevap vermeye başlamışlardır.

> Biz dili bilmiyorduk he. "Where is coming from?" (nereden geldin) deyirdi de Russian diyorduk. Meğer bizden soruyor ki ne milletsin. Hee biz de

anlamuyoruk. Russian diyoruk. Ondan sonra Russiana da benzemiyorlar diye bakıyorlardı öyle. Sonra işte dili anlamaya başladık sonra şimdi ki soruyor where are you from? I am from Turkey. Where is coming? I am coming from İstanbul. İstanbul'u gördün mü dese… Görmemişim. (Müslim, E, 37, ABD)

Ayrıca "nerelisin?" sorusuna "Rusya'danım" şeklinde cevap verdiklerinde Amerikalıların bundan çok hoşlanmadığını fark ettikleri için Rusya'dan geldiklerini söylemekten vazgeçtikleri anlaşılmıştır. Amerikan toplumunda soğuk savaştan bu yana Rusya ve Ruslarla ilgili oluşan algıdan dolayı Rusya'dan gelen göçmenlere olumsuz bir bakış olduğu düşünülmektedir. Müslim (37) "nerelisin?" sorusuyla karşılaştıklarında *"başta geldik Rusya Rusya diyorduk ama çok kötü bakıyorlardı. Niye bilmem…"* diyerek Rus aidiyetini kimliğinin bir parçası olarak taşımanın ABD'de iyi bir şey olmadığını tecrübe ettiğini anlatmıştır. Mahmut da Rusya yerine "Türk" kimliğinin kullandıklarında etkileşimde bulundukları aktörlerden daha olumlu tepki aldıklarını şu şekilde anlatmaktadır: "*Turkish(Türk) diyoruk onlar haz ediyor. Seviniyorlar. Rusları haz etmiyirler bizleri haz ediyirler. Biz Rusya'dan geldik Turkishik diyoruk."*

ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin kendilerini "Türk" olarak tanımlamayı tercih etmeleri Wimmer'in etnik sınırların daha kapsamlı kategorilerle birleşmesi olarak tanımladığı "sınırların genişlemesi" kavramıyla açıklanabilir(Wimmer, 2008a: 1025; Wimmer, 2013: 50). Wimmer sınırların genişlemesinin devlet eliyle ve özellikle ulus inşası yoluyla gerçekleştiğini iddia etmektedir. Devlet elitlerin ulus inşası döneminde ülke içindeki etnik grupları yeniden dizayn ederek, etnik grupların kaynaşarak devlet elitlerinin istediği etnik kimlik altında birleşmesi istenmektedir(Wimmer, 2013: 50-51). Dolayısıyla ülkedeki azınlıklar ulus-devletin uyguladığı politikalar yoluyla hakim kimlik içerisinde erimeye zorlanmaktadır. Ahıska Türkleri için "Türk" kimliğiyle eklemlenme süreci devlet eliyle gerçekleşmemiş; bireyler kendi tercihleriyle "Türk" kimliği içerisine kaynaşmayı istemişlerdir. "Türk" kimliğine eklemlenmek istemelerinde Amerikalıların Ahıska'nın neresi olduğu, nasıl bir tarihi olduğu ve kim olduklarına dair bilgilerinin olmaması önemli rol oynamaktadır. Ayrıca "Ahıska" kelimesinin İngilizce literatürde "Meskhetian" olarak geçmesi, Gürcistan'ın Ahıska Türklerinin Müslümanlaştırılan Gürcüler tezini desteklediğini düşündükleri için "Meskhetian" kavramını kullanmaktan rahatsız olmaktadırlar. Ahıska kavramının İngilizcede karşılığı olmadığından, Türkiye

ve Türklerin tanınırlığının sağladığı faydalardan istifade etmek ve toplumda karşılığı olmayan bir kavramı açıklamanın ortaya çıkaracağı zorluklarla mücadele etmek yerine Amerikan toplumunda kendilerini genellikle "Türk" kimliğiyle tanımladıkları gözlemlenmiştir.

ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin Türkiyelilerle ve etnik grubun haricindeki etkileşimlerinde "Ahıska Türkü" kimliğinin yerini "Türk" kimliğini tercih etmelerine benzer bir durum Türkiye'deki Ahıska Türklerinde de yaşanmaktadır. "Ahıska Türkü" kimliğinin Türkiye'de ötekileştirilmelerine, hakim grup olan Türklerden ayrı bir yere konmalarına veya Orta Asya'dan gelen Türk kökenli topluluklarla aynı muameleye tabi tutulmalarına neden olduğunu düşündükleri için görüşmecilerden bazıları "Ahıska Türkü" yerine "Türk" kimliğini tercih ettiklerini söylemişlerdir.

> Bizi Kırgızlarla, Kazaklarla efendim Tatarlarla hepsiyle berabar aynı seviyede görüyorlar. Biz bunun farkını bunlara anlatamaduk. Türk soyludur da bunlar 200 sene, ne bilem kaç yüz sene önce ayrılmış. Bizim ayrulduğumuz o kadar değülki. Almanya'ya gitmiş bir Türk elli sene orda kalsın sonra tekrar buraya gelsin Türk müdür o. Türktür. Ben de gittim Kırgızistan'da elli sene yaşadım ha geri geldim. Yani aynı bişey. Ama benle Kırgızı aynı seviyeye koyuyor. Ben kendimi Türk sayıyorum ama Kırgız saymıyır kendini Türk. Tarihte evet geçiyor onlar Türk soyludur diye. Evet biz de şey yapuyoruk ama biz öyle değiliz. Onlarla aynı seviyede değiliz.(Aslan, E, 32, TR)

Aslan(32) Türkiye'de Türk soylu olanlarla Türk olanların ayırt edilmesi gerektiğini; Ahıska Türklerinin "Türk soylu" değil "Türk" olarak kabul edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kendilerinin Türkiye'de yaşayan Türklerden farklı olmadığını düşündüklerinden Ahıska Türklerine uygulanan oturma izni, çalışma izni ve diploma denkliği konularındaki politikaların yanlış olduğunu düşünmektedir. Rusya'da tıp eğitimi alan ve cerrah olarak çalışan Aslan, Türkiye'de diploma denkliği için yeniden sınava girmesi gerektiğinden diploma denkliğini halen alamamıştır. Aslan "vatanım" dediği Türkiye'de doktor olmasına rağmen fabrikada işçi olarak çalışmak zorunda kalması Türkiye Cumhuriyeti'nin kendileri uyguladıkları politikaları sorgulamasına; bunun sonucunda da kimliklerini yeniden inşa etmelerine neden olmaktadır. Görüşme sırasında Ahıska Türkü olmaktan gurur duyduğunu anlatan Aslan'ın, konu Türkiye'deki sorunlara geldiğinde "Türk" kimliğine vurgu yaptığı görülmektedir. Türkiye'nin

kendilerine uyguladığı politikaların doğru olmadığı tezini meşrulaştırmak için Türkiye ulus-devletiyle "Türk" oldukları ve *"köklerinin Anadolu topraklarında olduğu"* üzerinden ortaklık kurulduğu görülmektedir.

Osmanlı döneminde Kafkasya'da ya da Ahıska'da yaşayan Müslüman grup olarak bilinen, kendilerini "Osmanlı" olarak tanımlayan Ahıska Türkleri, "Ahıska Türkü" kimliğinin sürgün sonrasında yerleştikleri toplumlarda kendilerini diğerlerinden ayırt etmek için kullanmaya başladıklarını söylemişlerdir. Aynı zamanda SSCB tarafından resmi kayıtlarda Türk yerine Azeri yazılmalarına duydukları tepkiden dolayı kimliklerini yeniden tanımlamak ve sınırlarını yeniden inşa etme ihtiyacı hissettiklerinden etnik kökenlerine ve coğrafi kökenlerine referans veren "Ahıska Türk" kimliği ortaya çıkmıştır. Orta Asya'daki Türk kökenli diğer toplumlardan kendilerini farklılaştırmak ve sürgün sonrası dağılan toplulukta toplumsa hafızanın devamlılığının sağlanması için ortaya çıkan ve grup içinde kabul gören Ahıska Türk kavramın Türkiye'de kullanmaya devam etmenin gereksiz olduğu düşünenler de bulunmaktadır. Bu şekilde düşünen görüşmeciler kimliklerini tanımlarken kullandıkları "Ahıska" ve "Ahıskalıyım" kavramının coğrafi bir farklılığa işaret ettiğini, bunun Türkiye'de yaşayan aktörlerin "nerelisin?" sorusuna doğdukları veya kendilerini ait hissettikleri şehirler veya köylerle tanımlamasından farklı olmadığını iddia etmektedirler.

> Ahıskalıyım diyorum kendimi ifade etmek için diyorum onu. Ama dediğim gibi ben de Anadolu, Ege Türkü gibi ben de bir Türküm. Osmanlı Türküyüm. Kendimi ifade etmek için yerimi bildirmek için mecburen Ahıskalıyım diyorum. Yoksa bana kalırsa bene demem. Bana kalırsa yanlıştır Ahıskalı. Hayır Türktür. Öz ve öz Türktür. Osmanlı Türküdür. (Ahmet, E, 52, TR)

Ahmet "Ahıskalı" kavramını doğru bulmadığı halde yalnızca coğrafi olarak kökenlerinin nerden geldiğini anlatmak için kullandığını; kendilerini Ahıska Türkü diye Türk toplumundan ayırt etmenin veya Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi makamları ve aktörler tarafından Türklerden ayırt edilerek farklı bir muameleye tabi tutulmalarının doğru olmadığını düşünmektedir. "Ahıska Türkü" kimliğinin içinde ötekileştirme barındığını düşünenlerin kimliklerini "Türk" olarak tanımlamaya tercih ettikleri aşağıdaki anlatıda görülmektedir.

> Burada biri geldi soruyor bana abi sen de Ahıskalı mısın? Yok dedim ben Türküm. Ya diyor abi Ahıska Türkü müsün? Yok ben Türküm dedim. Ya ben Türküm ya. Bene başka bir yarlığı asmanın şeyi var mı? Konyalı Türk, Bursalı Türk, Urfalı Türk ne far keder bana ki? Benim dedelerim de bir zamanlar Osmanlı devletinden gelmişler oralara. (Rüstem, E, 84, TR)

Rüstem'in anlatısı atalarının Osmanlı döneminde Anadolu topraklarından Ahıska'ya göç eden Türkler olması ve "Türk" kimliğini tercih etme arasındaki bağlantıyı göstermektedir. Görüşmecilerden bazılarının ataları, Anadolu'dan Ahıska'ya göç eden Türklerden olduğundan Türkiye'ye göçlerini vatana geri dönüş olarak tanımlamaktadırlar. Tarihsel köken ve vatan arasında kurulan ilişkinin benzerinin, tarihsel köken ve kimlik tanımlamalarında da geçerli olduğu görülmektedir. Atalarının Osmanlı zamanında Anadolu'dan Ahıska'ya göç ettiğini kabul eden bireylerin "Türk" kimliklendirmesini tercih ettikleri gözlemlenmiştir.

Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri "Türk" etnik grubu içerisine kaynaşarak Türklerden ayırt edilmedikleri etnik sınırlar içerisinde yer almayı tercih etme eğilimi içerisinde oldukları görülmektedir. Ahıskalı olmanın Türkiye'deki coğrafi bölgeler arasındaki kültürel farklılıkların ötesinde bir anlamı olmadığını düşünenler "Türk" kimliğini tercih etmektedirler.

> Burada derneklerdekilerle tartıştım bu konuda. Soruyorlar bana Ahıska Türkü demeyi neden kabul etmiyorsun diye. Ben dedim size Posoflu Türk mü diyorlar? İzmirli Türk, İstanbullu Türk mü diyorlar. Türk Türk'tür. Her tarafta Türk'sen Türk'sündür. O zaman benim doğum belgemde Türk yazıyor. Pasaportumda Türk yazıyor. Niye ben Ahıskalı olayım. Biraz mantıklı düşünelim. (Zaim, E, 35, TR)

Zaim Ahıskalı olmanın belirli bir coğrafi bölgeden gelen bir grup insanı ayırt etmek için kullanılan bir kavram olduğunu, coğrafi farklılıkların etnik kökeni değiştirmediği yaklaşımı üzerinden kendini Türk olarak tanımlamaktadır.

Ahıska Türklerinin kendi kimlik tanımlamalarının yaşadıkları toplumlardaki bireyler, gruplar ve yapıların onları tanımlama biçimleriyle örtüşmediği görülmektedir. İngilizce kaynaklarda Rusçadan gelen "Meskhetler" veya "Meskhet Türkleri" etiketlemeleri karşısında, ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin Amerikan toplumunda kendilerini çoğunlukla Türk olarak tanımladıkları, "Meskhet" kimliğinin

Müslümanlaştırılan Gürcüleri referans verdiği için bunu kabul etmedikleri görülmektedir. Türkiye'de yaşadıkları sorunlarla ilgili konuşurken "Türkiye'de Türk olarak bunları yaşamaya hakları olmadığını" düşünenler Türk olma referansını kullanırken, toplumsal hafıza, sürgün ve grup dayanışması bağlamında "Ahıska Türk" kimliğinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Sürgün toplulukların göç yolculuklarının çok katmanlı ve çok yönlü yapısına bağlı olarak etkileşimde bulundukları yapı ve aktörler birbirinden farklılık göstermektedir. Bu çalışma kapsamında Wimmer'in teorik yaklaşımına benzer olarak, etkileşimde bulunan aktörlere göre etnik kimliklerini tanımlama biçimlerinin değiştiği saptanmıştır. Ayrıca sürgün toplulukların anavatan tahayyüllerindeki çok katmanlı yapıya paralel olarak, yaşadıkları toplumların kendilerine sunmuş olduğu imkan ve fırsatlardan yararlanmaları sonucunda kimlik tanımlamalarında belirsizliklerin ortaya çıktığı, küresel aidiyetlerin önem kazandığı görülmektedir.

SONUÇ

Sürgün edilmiş topluluklarda etnik sınırların oluşumu ve kimliğin inşasını ABD'de ve Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri örneği üzerinden açıklamayı amaçlayan bu çalışma Barth ve Wimmer'in etnik sınırlar kuramını temel almaktadır. Çalışmada etnik sınırların ve kimliğin değişmez ve kalın çizgileri olduğu varsayımı reddedilerek, etnik sınırlar ve kimliğin değişken ve esnek yapısına odaklanılmıştır. Etnik sınırların durumlar, şartlar ve etkileşimde bulunulan aktörler ve yapılarla ilişkili olduğu varsayımına dayanarak Ahıska Türklerinin kim ve ne olduğundan ziyade, Ahıska Türk etnik sınırını oluşturan, kimliğini inşa eden ve sürdüren etkenler ve ilişkiler keşfedilmeye çalışılmıştır.

Ahıska Türkleri 1944 yılında Ahıska bölgesinden sürgün edildikten sonra Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da yaşamaya başlamışlar, daha sonra siyasi, ekonomik veya ailevi sebeplerle başka ülkelere göç etmişler veya göç etmek zorunda kalmışlardır. Bugün dünyanın on farklı ülkesinde yaşayan Ahıska Türkleri düşsel bir düzlemde bir tür "hayali cemaat" kurmuşlardır. Bu çalışma farklı göç tecrübeleri ve deneyimleri olan, farklı aktörler ve yapılarla etkileşimde bulunan Ahıska Türklerinin etnik sınırlarını ve kimliğini sorgulamadan kabul etmek yerine, Ahıska'dan sürgün edilen bir grup insanın oluşturduğu "hayali cemaatin" etnik sınır oluşumunun toplumsal süreçlerini keşfetmeye çalışmıştır. Barth'ın(1969:16) "farklı coğrafyalarda yaşayan ve aynı etnik gruba mensup olan sosyal aktörlerin oluşturdukları davranış kalıpları önemli farklılıklar gösterebilir" yaklaşımı temel alınarak ABD'de ve Türkiye'de yaşayan Ahıska Türklerinin özdeşlikleri ve benzerliklerini ortaya koymak yerine, farklı coğrafyalarda etkileşimde bulundukları aktörler ve yapılar sonucu ortaya çıkan farklılıkları keşfedilmeye çalışılmıştır.

Ahıska Türklerinin 1944 yılında bugünkü Gürcistan sınırları içerisinde yer alan Ahıska bölgesinden sürgün edilmeleri etnik grup oluşumunda rol oynayan önemli faktörlerden birisidir. Sürgün, aynı bölgede yaşayan kendilerini daha önce Kafkas Müslümanları veya Osmanlı olarak tanımlayan bir grup insanın SSCB tarafından tehdit oluşturdukları gerekçesiyle zorunlu yer değiştirmelerine neden olan bir eylem olmanın ötesinde grubun toplumsal hafızasının oluşmasına hizmet etmektedir. Toplumsal hafıza grupların kimliğini inşa ederken aynı zamanda sürekliliğini ve canlı kalmasını sağlamaktadır(Connerton, 1999: 82; Halbwachs, 1992: 56). Ahıska Türklerinde sürgün,

grubun temel dinamiğini oluştururken; sürgünü bizzat yaşamış olmak veya sürgün yaşayan atalarının olması, Ahıska Türkü olarak grup içerisinde kabul edilmenin ön şartlarından biri olmaktadır. Wimmer'in "sınırların kategorik boyutu" (2013: 9) olarak tanımladığı "toplumsal dünyayı "biz" ve "onlar" olmak üzere ikiye ayıran boyutunu, Ahıska Türklerinde sürgün ve sürgüne ait hafızalar oluşturmaktadır. Ahıska Türklerinde sürgünün nesiller arasında aktarılarak, etnik sınırların üretilmesi ve korunmasında temel bir dinamik olduğu görülmektedir. Türkiye'de sivil toplum örgütleri tarafından düzenlenen "sürgünü anma programları", Ahıska Türklerinin sürgününü ele alan konferanslar, İzmir ve Bursa'daki "sürgün abideleri" sürgün hafızasının devamlılığını sağlarken, aynı zamanda etnik sınırların belirlenmesine ve korunmasına hizmet etmektedir. Aynı zamanda sürgün anlatılarındaki travmatik hikayeler grubun kolektif duygusu haline gelmesini sağlayarak Ahıska Türklerini bir arada tutan bir etken oluşturmaktadır. Ahıska Türklerinin sürgün hafızası ortak acıları ve duyguları çoğaltırken, aynı zamanda bu durum atalarının Ahıska topraklarında kaybettiği hakların iadesi konusunda bir davaya dönüştüğü görülmektedir. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri için sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri sürgün anlatılarının devamlılığını sağlarken ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri için sürgün bilincinin devamlılığının sağlanmasında temel kaynak yaşlı aile büyükleridir.

Ahıska Türkleri sürgün sonrasında Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a dağıtılarak yerleştirilmişlerdir. Aynı coğrafi bölge içerisinde yaşayan bir grup insanın sürgün sonrasında yerleştirildikleri yeni coğrafi mekanlarda sürgüne ait travmatik hafızaları ortaklık kurmalarını sağlamıştır. Ancak üç farklı ülkede eş zamanlı olarak benzer hafızalar etrafında ortaklıkların kurulduğu düşünüldüğünde, üç farklı toplumsal yapı içerisinde ortaya çıkmış farklı gruplaşmalar olması beklenmektedir. Ancak Ahıska Türkleri örneğinde ortaklıkların "köy hemşehriliği" üzerinden kurulduğu, Ahıska'dayken aynı köyde yaşayan bireylerin tekrar bir araya gelmek için yeni göç yolculukları yaparak gruplaştıkları ve belirli merkezlerde toplandıkları gözlemlenmektedir. Dolayısıyla Ahıska Türkleri için aynı bölgeden göç ettikleri bireylerle kurdukları ortaklıklarla eş zamanlı olarak aynı köyden olma referansına dayanan kimlikler ortaya çıkmaktadır. Sürgünden sonra zorunlu iskan politikasına tabi olan Ahıska Türkleri, 1956 yılında serbest dolaşım hakkının elde edilmesiyle

akrabalarının veya köylülerinin yaşadığı yerlere göç etmişlerdir. Türkiye'de ve ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri de göç sonrası yerleştikleri veya yerleştirildikleri şehirlerden, köylüleri veya akrabalarıyla beraber yaşamak için göç ederek sosyal kapanma düzeylerini korumaya çalışmaktadırlar. Ahıska Türklerinin göç hareketliliği birden fazla aktör ve yapıyla etkileşim halinde olmaları sonucunu doğurmakla beraber, Ahıska Türkleri arasında sosyal kapanma düzeyinin korunduğu gözlemlenmektedir.

Etnik sınırlar yaklaşımı ortak kültürün etnisitenin belirleyici unsuru olduğu yaklaşımına karşı çıkmakla birlikte "aktörlerin etnik sınırları uygun gördükleri kültürel ayraçlarla(diacritics) imleyebileceklerini" iddia etmektedir (Wimmer, 2007: 13). Bu nedenle Ahıska Türklerinin kendilerini "ötekilerden" veya "diğerlerinden" ayırt etmelerini sağlayan din, dil ve gelenekler gibi ayraçlar çalışmada incelenmiştir. Ahıska Türklerinin kullandıkları Ahıska ağzı yaşadıkları toplumlarda kendilerini ötekilerden ayırt etmelerini sağlayan bir araç olarak kullanılmıştır. Ahıska Türkleri Orta Asya'da ve Rusya'da yaşarken ev sahibi ülkelerin yerel dilini öğrenseler bile, etnik grup içinde ve aile içerisinde genellikle Ahıska ağzında konuşmayı tercih etmektedirler. Ahıska ağzının kullanımında etnik uyum baskısının (Kerckem et al., 2014: 277) devreye girdiği, etnik grup içerisinde Ahıska ağzında konuşmayanların dedikodu ve dışlanma gibi mekanizmalarla ötekileştirildiği görülmektedir. Ahıska Türkleri Türkiye'ye göç ettiklerinde ya da ABD'de Türkiyeli Türklerle karşılaştıklarında ortak kökenden geldikleri bireylerin kendilerinden farklı bir dil veya ağız konuşmasına tepki vermektedirler. Bu tepkinin altında yatan nedenin Türkiyeli Türklerle etnik sınırların farklılaşmasından olduğu düşünülmektedir. Ahıska ağzının Türkiye Türkçesinden farklılıklarının keşfedildiği etkileşimler Ahıska Türkleri ve Türkiyeli Türkler arasındaki etnik sınırların belirginleşmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla Ahıska Türklerinin dil farklılıkları konusunda Türkiyeli Türklerle etkileşimlerinde Wimmer'in "alt kimliklerin önem kazanması stratejisi" devreye girdiği ve Ahıska Türklerinin kendilerini Türkiyeli Türklerden ayırt ederek Ahıska Türk kimliğine vurgu yaptıkları görülmektedir. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri ABD'ye 12 yaşından önce göç eden 1.5 nesil ve ABD'de doğan 2. Neslin ana dillerini kaybetme tehlikelerinden dolayı aile içerisinde başka dil konuşulmasını yasaklayarak, genç nesilleri kültür merkezine göndererek Ahıska ağzının korunma altına almaktadırlar.

Din ve etnisitenin birbirini destekleyen, birbirini ötekileyen veya birbirlerinin devamlılığını sağlayan etkileri bulunmaktadır (Mitchell, 2006: 1135). Aynı zamanda din, etnik sınırları belirginleştiren veya kuvvetlendiren bir etkide bulunabildiği gibi, etnik sınırların sönükleşmesine de neden olabilmektedir (Wimmer, 2008b: 970). Phalet ve diğerleri(2013) İslamiyet'in azınlık dini olduğu, dini kurumsal desteğin sağlanamadığı toplumlarda yaşayan Müslümanlar için dini kimliklerin belirginleştiğini iddia etmektedirler (Phalet et al., 2013: 123). Ahıska Türklerinin azınlık olarak yaşadıkları ABD'de dini kimliklerinin belirginleştiği, ancak Müslüman çoğunluğun bir parçası oldukları Türkiye'de dini kimliklerinin görünürlüğünü yitirdiği ve sönükleştiği gözlemlenmiştir.

Literatürde Ahıska Türklerinin "kültürlerini, âdetlerini, dinlerini, geleneklerini çok büyük ölçüde muhafaza ettikleri" iddia edilmektedir(Aydingün & Aydingün, 2014: 89). Bu çalışmanın etnografik saha araştırmasında da Ahıska Türklerinin yaşadıkları sürgün, zulüm ve ayrımcılıklara rağmen örf, adet ve geleneklerini korumaktan gurur duydukları gözlemlenmiştir. Barth ve Wimmer'in etnik sınırlar yaklaşımı göçmenler ve onların soyundan gelen nesillerin rasyonel toplumsal aktörler olduklarını ve bu aktörlerin sınırların korunması veya değişmesi sürecinde aktif rol aldıklarını iddia etmektedir (Barth, 1969; Wimmer, 2013). Etnik uyum baskısı gibi mekanizmalar da etnik sınırların korunmasında rol alan önemli mekanizmalardan birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla din, dil, örf, adet ve geleneklerin sürdürülmesinde sosyal kapanmayla beraber etnik uyum baskısının devreye girmesiyle beraber etnik grup içerisinde bireyler yakından izlenerek ve gözlemlenerek dedikodu mekanizmaları işletilmektedir. Bireylerin, dedikodulara maruz kalmamak, etnik grup normlarına ve değerlerine ters düşmemek için uyum sağlamayı tercih ettikleri görülmektedir (Kerckem et al., 2014: 277)

Ahıska Türk etnik sınırlarının, "sınırların her iki tarafındaki bireylerin eylemleriyle ve farklı sınırlar içinde yer alan bireylerin sınırlar arasındaki etkileşimleri sonucu" nasıl oluştuğunu ve değiştiğini anlamak için Ahıska Türklerinin yerel toplumla ilişkileri, etnik grup içi ilişkileri ve başka ülkelerde yaşayan etnik grup üyeleriyle olan ilişkileri incelenmiştir. Ahıska Türklerinin Türkiye'de günlük hayatta ortak köken, dil ve din üzerinden Türkiyelilerle kurdukları ilişkiler etnik sınırlar arası geçişkenliğe zemin hazırlamaktadır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti resmi makamlarıyla kurdukları ilişkiler,

oturma izni, çalışma izni, sağlık hizmetlerinden faydalanma gibi konularda yaşadıkları sorunlar ötekileştirilmelerine neden olmaktadır. Ahıska Türkleri Türkiye'ye göç ettiklerinde "anavatanlarına" geri döndükleri inancını taşıdıklarından, Türk toplumunun bir parçası olma istekleri karşısında Türkiye Cumhuriyetinin kendilerine uyguladığı politikalar, Ahıska Türklerinin Türk etnik kategorisi içerisinde kendilerini konumlandırmalarına engel olmaktadır. Başka bir deyişle Ahıska Türklerinin kendilerini tanımlamak istedikleri etnik kategoriyle, Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan kategorikleştirmenin örtüşmediği görülmektedir.

ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri çok kültürlü bir çevrede yaşadıkları için yerel toplumda etkileşimde bulundukları çok farklı etnik, dini ve kültürel gruplar bulunurken, Türkiye'deki Ahıska Türkleri genellikle Türkiyeli Türkler ve Kürtlerle ilişki kurmaktadırlar. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri Bulgaristan göçmenleri, Posoflular, Artvinliler, Gürcüler ve Erzurumlularla olan ilişkilerini görüşmeler sırasında gündeme getirmişlerdir. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri için "diğerleri" köken ülkelerine göre (Somalili, Nepalli, Afrikalı, Asyalı) ayrılarak bahsedilmekle beraber hepsi "yabancı" kategorisi içerisine dahil edilmektedir.

Ahıska Türklerinin sürgün sonrasında kendilerini "ötekinin" tehdidinden kurtarmak ve koruma altına almak için sosyal kapanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Weber'in sosyal kapanma kavramı "grup üyelerinin toplumsal ve ekonomik çıkarları ve fırsatları grubun dışında kalan üyelere kapatmaları" olarak tanımlanırken, Ahıska Türkleri örneğinde sosyal kapanma grup üyelerine geçmişle olan aidiyet ve bağlarının devam ettirilmesi fırsatı sunmaktadır (Wimmer, 2013: 84). Ahıska Türklerinin Türkiye ve ABD'de sosyal kapanma düzeyleri yüksek olmakla birlikte, bu ülkelerde doğan, eğitim alan, çalışan ve sosyal çevreleri olan Ahıska Türkleri "Ahıska Türkü" damgasını ve ötekileştirilmeyi taşımak istemedikleri için Türkiye'de Wimmer'in "konumsal taşınma stratejilerinden" bireysel sınır geçişiyle kendilerini Türk olarak tanımlamayı tercih ettikleri; ABD'de aynı durumda olan Ahıska Türklerinde etnik sınırların belirsizleşerek daha üst kimliklerin "medeniyetçilik" veya " evrensellik" stratejisiyle önem kazandığı görülmektedir.

Bu çalışmada Ahıska Türklerini diaspora grubu olarak tanımlamak yerine diasporik özelliklerinden anavatanla kurdukları ilişki keşfedilmeye çalışılmıştır. Ahıska

Türklerinin anavatan olarak kabul ettikleri birden fazla yer olduğu; görüşmecilerin Türkiye, Ahıska ve doğdukları ülkeler arasında tercih yaptıkları veya kararsız kaldıkları gözlemlenmiştir. Atalarının, Osmanlı'nın Ahıska topraklarını fethetmesiyle Anadolu'dan Ahıska'ya yerleştirilen Türkler olduğunu düşünen Ahıska Türklerinin anavatanlarını Türkiye olarak kabul etmeleri arasında bir bağlantı olduğu görülmüştür. Bu ilişki çerçevesinde, Ahıska Türkleri Türkiye'ye göçlerini "anavatana geri dönüş" olarak tanımlarken, ABD'de yaşayan ve Türkiye'yi anavatan olarak kabul edenlerin Türkiye'den ev veya arsa alarak, tatillerde akrabalarını ziyarete giderek anavatanlarıyla ilişkilerini devam ettirdikleri gözlemlenmiştir. Ahıska Türkleri için Ahıska'nın sembolik bir anlamı olduğu, dedelerinin/babalarının doğduğu topraklara duyulan saygı ve sadakat çerçevesinde Ahıska'nın ata toprakları olarak tanımlandığı gözlemlenmiştir. Ahıska Türklerinin vatan ve etnisite arasında kurdukları tözcü anlayış Gürcistan'da Gürcülerin topraklarında, Gürcü bayrağı altında yaşamayı kabullenmelerini zorlaştırmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin "Ahıska'ya geri dönüş ve hakların iade edilmesi" konusunda yürüttüğü çalışmalara rağmen, Türkiye ve ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinden Ahıska'ya dönmeyi düşünenlerin sayısı çok sınırlıdır.

Çalışmada Ahıska Türklerinin kendi kimlik tanımlamalarına başvurularak, farklı aktörler ve yapılar karşısında kendilerini nasıl tanımladıkları keşfedilmeye çalışılmıştır. Ahıska Türklerinde etnik grup içi etkileşimlerde atalarının Ahıska'da yaşadığı köylerin kimliklerinin önemli bir bileşeni olduğu görülürken, Türkiyelilerle etkileşimlerinde kendilerini "Ahıska Türkü" olarak tanımladıkları gözlemlenmiştir. ABD'de yaşayan Ahıska Türkleri için de etkileşimde bulundukları aktörlere göre kimlik tanımlamaları değişmektedir. Etnik grup içinde köylerin, Türkiyelilerle etkileşimde Ahıska Türk kimliğinin, Rus göçmenlerle etkileşimde Rusya'dan olmanın, diğer gruplarla etkileşimde çoğunlukla Türk kimliğinin devreye girdiği görülmektedir. ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinin kendilerini "Türk" olarak tanımlamayı tercih etmeleri Wimmer'in etnik sınırların daha kapsamlı kategorilerle birleşmesi olarak tanımladığı "sınırların genişlemesi" kavramıyla açıklanabilir(Wimmer, 2008a: 1025; Wimmer, 2013: 50). Ahıska Türkleri için "Türk" kimliğiyle eklemlenme süreci devlet eliyle gerçekleşmemiş; bireyler kendi tercihleriyle "Türk" kimliği içerisine kaynaşmayı istemişlerdir. "Türk" kimliğine eklemlenmek istemelerinde Amerikalıların Ahıska'nın neresi olduğu, nasıl bir

tarihi olduğu ve kim olduklarına dair bilgilerinin olmaması önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinde doğduğu, büyüdüğü ve yaşadığı ülkeler ve atalarının toprakları arasında çok katmanlı bir kimlik durumuyla karşı karşıya kalmak Wimmer'in (2013: 61-62) etnik sınırların belirsizleşmesine olarak tanımladığı durum ortaya çıkartmaktadır. Bireyler kendilerini yerel kimliklerle tanımlamak yerine küresel kimliklere eklemlenmeyi tercih etmeleri durumunda veya etnik kimliklerin farklılıkları yerine "medeniyetlerin ortaklıklarına" vurgu yapıldığında etnik sınırlar belirsizleşebilmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de ve ABD'de yaşayan Ahıska Türklerinde sosyal kapanma düzeyinin ve etnik uyum baskısının devrede olduğu, grup üyelerinin kültürlerinin özgünlüğünü korumak için yüksek bedeller ödemelerine rağmen etnik sınırları istikrarlı bir şekilde devam ettirdikleri görülmektedir. Sürgün toplumsal hafızanın devamlılığını sağlarken, kendilerine özgü dillerini, örf, adet ve geleneklerini koruma altına aldıkları gözlenmiştir. Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri Müslüman çoğunluğun bir parçası olduklarından dini kimlikleri belirgin değilken, ABD'de yaşayanlar ABD'de toplumunda azınlık oldukları için dini kimliklerinin daha belirgin olduğu görülmektedir. Ahıska Türkleri etnik sınırlarını koruma altına almalarına rağmen, yaşadıkları toplumda ötekileştirilmek istemediklerinde veya kaynakların paylaşımında ayrımcılığa maruz kalmamak için, Türkiye'yi anavatan olarak kabul etmelerinden dolayı çoğunlukla bireysel sınır geçişiyle Türk etnik sınırları içerisinde yer almayı tercih ettikleri, ABD'de yaşayanlar için küresel aidiyetlerin önem kazanarak sınırların belirsizleştiği görülmektedir.

Bu çalışmanın bulguları doğrultusunda sürgün toplulukların yaşadıkları toplumlarda etnik ve dini azınlık konumunda olup olmalarının etnik sınırlarını belirgileşmesine veya sönükleşmesine neden olduğu görüldüğünden, etnik sınırların oluşmasında çevresel faktörlerin önemli rol oynadığı saptanmıştır.

Barth ve Wimmer'in etnik sınırlar yaklaşımını temel alan bu çalışma Ahıska Türklerinin yaşadıkları sürgün deneyimleri bağlamında yaşadıkları iki farklı toplumda etnik sınırlarının oluşumunu ve kimliklerini nasıl inşa ettiklerini karşılaştırmalı olarak ele aldığı için etnik sınırlar yaklaşımına yeni bir boyut kazandırmaktadır. Wimmer'in etnik sınırlar kuramı makro yapılar üzerine yoğunlaştığı için eleştirilere maruz kalmıştır.

Bu çalışma Wimmer'in makro ve mikro yaklaşımlarını birlikte ele alarak etnik sınırlar yaklaşımında mikro düzeylerin etkisinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışma sürgün toplulukların etnik sınırlarının oluşmasında etnik uyum baskısı ve sosyal kapanmanın önemli rol oynadığını göstermektedir. Wimmer'in teorik yaklaşımında yer verilmeyen etnik uyum baskısının rolü bu çalışmayla ortaya konularak literatüre katkı sağlanmıştır. Sürgüne ait toplumsal hafızanın etnik kategorilere duygusal bağlılığın sürdürülmesinde etkili olduğu görülürken, sürgün sonrası birden fazla ülkede yaşayan sürgün toplulukları için anavatan tahayyülünün çok katmanlı ve çok yönlü bir yapıda olduğu görülmektedir. Çalışmanın bulguları sürgün toplulukların zorunlu göçmenlerden ayrı ele alınması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, göç ve etnisite çalışmalarında sürgün topluluklarla ilgili karşılaştırmalı incelemeler yapılmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışmanın kapsamı içerisinde ele alınamayan etnik sınırların oluşumu ve kimliğin inşa edilmesinde toplumsal cinsiyet farklılıkları, sürgün toplulukların ulusaşırı etkileşim alanları ve sürgün topluluklarda sürgün söyleminin dönüşümü bundan sonraki çalışmalar için yeni rotalar sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Alba, R. (2005). *Bright vs. Blurred Boundaries: Second-Generation Assimilation and Exclusion in France, Germany, and the United States.* Ethnic and Racial Studies, *28*(1), 20-49. doi:10.1080/0141987042000280003

Aliev, B. (2002). *Meskhetia and the Meskhi (Meskhetian Turks): Their Ethnic and Political Past.* Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies, *13*, 155-161.

Avşar, B. Z., & Tunçalp, Z. S. (1994). *Sürgünde 50. Yıl Ahıska Türkleri*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları.

Aydingün, A. (2002). *Creating, Recreating and Redefining Ethnic Identity: Ahiska/Meskhetian Turks in Soviet and Post-Soviet Contexts.* Central Asian Survey, *21*(2), 185-197. doi:10.1080/0263493022000010071

Aydingün, A. (2008). *Ahıska Türklerinin Gürcistan'a Dönüşü.* (No. 6). Ankara: ASAM.

Aydingün, A., & Aydingün, I. (2014). In Yılmaz M. (Ed.), *Ahıska Türkleri Ulusötesi Bir Topluluk, Ulusötesi Aileler*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi.

Aydingun, A. (2002). *AhIska (Meskhetian) Turks: Source of Conflict in the Caucasus?* International Journal of Human Rights, *6*(2), 49-64.

Aydıngün, A. (2007). *Resettlement and Belonging among Cultural and Ethniv Kin: The Meskhetian Turks in Turkey.* In T. Trier, & A. Khanzhin (Eds.), *The Meskhetian Turks at a Crossroads : Integration, Repatriation Or Resettlement?* (pp. 340). Münster : London: Münster : Lit ; London : distributed in the UK by Global Book Marketing.

Aydıngün, A., Balım-Harding, Ç, Hoover, M., Kuznetsov, I., & Swerdlow, S. (2006). *Meskhetian Turks-an Introduction to their History, Culture and Resettlement Experiences* . Washington: Center for Applied Linguistics.

Barth, F. (1969). In Barth F., Universitetet i Bergen (Eds.), *Ethnic Groups and Boundaries. the Social Organization of Culture Difference. (Results of a Symposium Held at the University of Bergen, 23rd to 26th February 1967.).* Bergen, London: Bergen, Universitetsforlaget; London, Allen & Unwin.

Bayar, M. (2009). *Reconsidering Primordialism: An Alternative Approach to the Study of Ethnicity.* Ethnic and Racial Studies, *32*(9), 1639-1657. doi:10.1080/01419870902763878

Berg, B. L., & Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (H. Aydın Trans.). Konya: Eğitim Yayınevi.

Beydilli, K. (1988). *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Doğu Anadolu'Dan Rusya'Ya Göçürülen Ermeniler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Bilgin, N. (2013). *Tarih Ve Kollektif Bellek*. İstanbul: Bağlam.

Bleich, E., & Pekkanen, R. (2013). *Interview Research in Political Science.* In M. Layna (Ed.), (pp. 84-106) Cornell University Press.

Brubaker, R. (2002). *Ethnicity without Groups.* European Journal of Sociology / Archives Européennes De Sociologie, *43*(02), 163-189. doi:10.1017/S0003975602001066

Brubaker, R. (2005). *The 'Diaspora' Diaspora.* Ethnic and Racial Studies, *28*(1), 1-19. doi:10.1080/0141987042000289997

Brubaker, R. (2009). *Ethnicity, Race, and Nationalism.* Annual Review of Sociology, 2009, 35, 21-42

Bryman, A., Becker, S., & Sempik, J. (2008). *Quality Criteria for Quantitative, Qualitative and Mixed Methods Research: A View from Social Policy.* International Journal of Social Research Methodology, *11*(4), 261-276. doi:10.1080/13645570701401644

Buntürk, S. (2007). *Rus Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Cohen, R. (1997). *Global Diasporas an Introduction*. Hoboken: Hoboken : Taylor and Francis.

Connerton, P. (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?* [How Societies Remember] (A. Şenel Trans.). İstanbul: Ayrıntı.

Connor, P. (2008). *Increase Or Decrease? the Impact of the International Migratory Event on Immigrant Religious Participation.* Journal for the Scientific Study of Religion, *47*(2), 243-257. doi:http://dx.doi.org.offcampus.lib.washington.edu/10.1111/j.1468-5906.2008.00405.x

Connor, P. (2009). *International Migration and Religious Participation: The Mediating Impact of Individual and Contextual Effects1.* Sociological Forum, *24*(4), 779-803. doi:http://dx.doi.org.offcampus.lib.washington.edu/10.1111/j.1573-7861.2009.01136.x

Connor, P. (2010). *Contexts of Immigrant Receptivity and Immigrant Religious Outcomes: The Case of Muslims in Western Europe.* Ethnic and Racial Studies, *33*(3), 376-403. doi:10.1080/01419870902935963

Demerath, N. J. (2000). *The Rise of "Cultural Religion" in European Christianity: Learning from Poland, Northern Ireland, and Sweden.* Social Compass, *47*(1), 127-139. doi:10.1177/003776800047001013

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2000). *Handbook of Qualitative Research* (2nd ed. ed.). Thousand Oaks, Calif.: Thousand Oaks, Calif. : Sage Publications.

Eller, J. D., & Coughlan, R. (1993). *The Poverty of Primordialism: The Demystification of Ethnic Attachments.* Ethnic and Racial Studies, *16*(2), 183-202. doi:10.1080/01419870.1993.9993779

Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç Ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar* [The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Spaces/Oxford University Press 2000] (A. Z. Gündoğan, C. Nacar Trans.). Bağlam.

Faist, T., Fauser, M., & Reisenauer, E. (2013). In Fauser M., Reisenauer E. (Eds.), *Transnational Migration* Cambridge, UK ; Malden, MA : Polity Press.

Fetterman, D. M. (2010). *Ethnography : Step-by-Step* (3rd ed. ed.). Los Angeles: Los Angeles : SAGE.

Gans, H. J. (1994). *Symbolic Ethnicity and Symbolic Religiosity: Towards a Comparison of Ethnic and Religious Acculturation.* Ethnic and Racial Studies, *17*(4), 577-592. doi:10.1080/01419870.1994.9993841

Geertz, C. (1963). *Old Societies and New States; the Quest for Modernity in Asia and Africa*. New York] London: New York Free Press of Glencoe, London, Collier-Macmillan.

Gil-White, F. J. (1999). *How Thick is Blood? the Plot Thickens...: If Ethnic Actors are Primordialists, what Remains of the Circumstantialist/Primordialist Controversy?* Ethnic and Racial Studies, *22*(5), 789-820.

Glazer, N., Moynihan, D. P., & Schelling, C. S. (1975). *Ethnicity : Theory and Experience*. Cambridge, Mass.: Cambridge, Mass. : Harvard University Press.

Gözaydın, I. B. (2009). *The Fethullah Gülen Movement and Politics in Turkey: A Chance for Democratization Or a Trojan Horse?* Democratization, *16*(6), 1214-1236. doi:10.1080/13510340903271837

Grosby, S. (1994). *Debate: The Verdict of History: The Inexpungeable Tie of Primordiality - A Response to Eller and Coughlan.* Ethnic and Racial Studies, *17*(1), 164-171. doi:10.1080/01419870.1994.9993817

Günay, N. (2012). *Osmanlı'nın Son Döneminde Ahıska Türklerinin Anadolu'ya Göç Ve İskânı.* Bilig, (61), 121.

Gupta, P. (2006). *De Facto Stateless: The Meskhetian Turks.* Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies, *41*, 126-138.

Hagan, J., & Helen Rose Ebaugh. (2003). *Calling upon the Sacred: Migrants' use of Religion in the Migration Process.* The International Migration Review, *37*(4), 1145-1162.

Halbwachs, M. (1992). In Coser L. A. (Ed.), *On Collective Memory* (L. A. Coser Trans.). Chicago: Chicago : University of Chicago Press.

Hammer-Purgstall, J. (1998). In Çevik, Mümin.,Kılıç, Erol. (Ed.), *Büyük Osmanlı Tarihi* (M. Ata Trans.). İstanbul: Üçdal Neşriyat.

Handlin, O. (1973). *The Uprooted / Oscar Handlin* (2d ed. enl.. ed.). Boston: Boston : Little, Brown.

Hatoss, A. (2012). *Where are You from? Identity Construction and Experiences of ' Othering' in the Narratives of Sudanese Refugee- Background Australians.* Discourse & Society, *23*(1), 47-68. doi:10.1177/0957926511419925

Haug, S. (2008). *Migration Networks and Migration Decision-Making.* Journal of Ethnic and Migration Studies, *34*(4), 585-605. doi:10.1080/13691830801961605

Hempel, L. (2004). *What's it Worth to You? the Questionable Value of Instrumentalist Approaches to Ethnic Identification.* International Journal of Comparative Sociology, *45*(3-4), 253-275. doi:http://dx.doi.org.offcampus.lib.washington.edu/10.1177/0020715204049596

Hirschman, C. (2004). *The Role of Religion in the Origins and Adaptation of Immigrant Groups in the United States 1.* International Migration Review, *38*(3), 1206-1233. doi:10.1111/j.1747-7379.2004.tb00233.x

Hutchinson, J., & Smith, A. D. (1996). *Ethnicity*. Oxford ; New York: Oxford University Press.

İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö F. (2014). *Türkiye'Nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere.* (No. MiReKoç Proje Raporları 1/2014). İstanbul: MiReKoç.

Karpat, K. H. (2010). *Osmanlı'Dan Günümüze Etnik Yapılanma Ve Göçler / Kemal H. Karpat ; Çeviren, Bahar Tırnakçı.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaya, A. (2011). *Türkiye'De Çerkesler Diasporada Geleneğin Yeniden İcadı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kerckem, K., Putte, B., & Stevens, P. (2014). *Pushing the Boundaries: Responses to Ethnic Conformity Pressure in Two Turkish Communities in Belgium.* Qualitative Sociology, *37*(3), 277-300. doi:10.1007/s11133-014-9283-y

King, R., & Kilinc, N. (2013). *'Euro-Turk' Return: The Counterdiasporic Migration of German-Born Turks to Turkey.* (No. 2/13). Malmö: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare.

Koriouchkina, E., & Swerdlow, S. (2007). *The Third Migration: Meskhetian Turks' Resettlement and Integration in the United States.* In T. Trier, & A. Khanzhin (Eds.), *The Meskhetian Turks at a Crossroads : Integration, Repatriation Or Resettlement?* (pp. 378). Münster : London: Münster : Lit ; London : distributed in the UK by Global Book Marketing.

Lamont, M., & Molnár, V. (2002). *The Study of Boundaries in the Social Sciences.* Annual Review of Sociology, *28*, 167-195.

Lichtman, M. (2013). *Qualitative Research in Education : A User's Guide* (3rd ed. ed.). Los Angeles ; London: Los Angeles ; London : SAGE Publications.

Mason, M. (2010). *Sample Size and Saturation in PhD Studies using Qualitative Interviews.* Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research, *11*(3)

Mirkhanova, M. (2006). *People in Exile: The Oral History of Meskhetian Turks (Akhyskha Turkleri).* Journal of Muslim Minority Affairs, *26*(1), 33-44. doi:http://dx.doi.org.offcampus.lib.washington.edu/10.1080/13602000600738640

Mitchell, C. (2006). *The Religious Content of Ethnic Identities.* Sociology, *40*(6), 1135-1152. doi:10.1177/0038038506069854

Modebadze, V. (2009). *Historical Background of Meskhetian Problem and Major Obstacles to the Repatriation Process.* IBSU Scientific Journal, *3*(1)

Nagel, J. (1994). *Constructing Ethnicity: Creating and Recreating Ethnic Identity and Culture.* Social Problems, *41*(1, Special Issue on Immigration, Race, and Ethnicity in America), 152-176.

Oh, C. J. (2006). *Ahıska Turks and Koreans in Post-Soviet Kazakstan and Uzbekistan: The Making of Diaspora Identity and Culture.* (Unpublished Doktora). Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Ossipovi, A., & Cherepova, O. (1996). *The Violation of the Rights of Forced Migrants and Ethnic Discrimination in Krasnodar Territory: The Situation of the Turks-Meskhetians.* (). Moscow: Memorial Human Rights Center.

Phalet, K., Maliepaard, M., Fleischmann, F., & Güngör, D. (2013). The making and unmaking of religious boundaries - comparing turkish and moroccan muslim

minorities in european cities. *Comparative Migration Studies, 1*(1), 123-145. doi:10.5117/CMS2013.1.PHAL

Pohl, J. O. (1999). *Ethnic Cleansing in the USSR, 1937-1949*. Westport, Conn.: Westport, Conn. : Greenwood Press.

Pohl, J. O. (2000). *Stalin's Genocide Against the "Repressed Peoples".* Journal of Genocide Research, *2*(2), 267-293. doi:10.1080/713677598

Pohl, J. O. (2004). *The Exile Experiences of Russian-Germans, Crimean Tatars and Meskhetian Turks in Comparative Perspective.* (Unpublished PhD).

Ray, K. (2004). *Displaced Populations: A Challenge to International Planning* (Ph.D.). Available from ProQuest Dissertations & Theses Full Text. (305208988).

Roger, F., & Stark, R. (1992). *The Churching of America, 1776-1990 : Winners and Losers in our Religious Economy*. New Brunswick, N.J.: New Brunswick, N.J. : Rutgers University Press.

Rose, P. I. (1985). *Toward a Sociology of Exile: A Report on an Academic Symposium.* International Migration Review, *19*(4), 768-773. doi:10.2307/2546109

Rumbaut, R. G. (2004). *Ages, Life Stages, and Generational Cohorts: Decomposing the Immigrant First and Second Generations in the United States.* International Migration Review, *38*(3), 1160-1205.

Safran, W. (1991). *Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return.* Diaspora: A Journal of Transnational Studies, *1*(1), 83-99.

Sagir, A. (2012). *Zorunlu Göçler, Sürgünler Ve Yol Hikayeleri: Ulapamir Kırgızları Örneği*. Ankara: Nobel.

Saldaña, J. (2009). *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. Los Angeles: Los Angeles : Sage.

Schiller, N. G., Basch, L., & Blanc, C. S. (1995). *From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration.* Anthropological Quarterly, *68*(1), 48-63. Retrieved from http://www.jstor.org/stable/3317464

Scott, G. (1990). *A Resynthesis of the Primordial and Circumstantial Approaches to Ethnic Group Solidarity: Towards an Explanatory Model.* Ethnic and Racial Studies, *13*(2), 147-171. doi:10.1080/01419870.1990.9993667

Shils, E. (1957). *Primordial, Personal, Sacred and Civil Ties: Some Particular Observations on the Relationships of Sociological Research and Theory.* The British Journal of Sociology, *8*(2), 130-145.

Smith, T. L. (1978). *Religion and Ethnicity in America.* American Historical Review, *83*, 1155.

Song, M. (2003). *Choosing Ethnic Identity*. Cambridge, UK : Malden, MA: Cambridge, UK : Polity Press ; Malden, MA : Blackwell.

Stone, J. (1995). *Race, Ethnicity, and the Weberian Legacy. (Sociologist Max Weber) (Theories of Ethnicity).* American Behavioral Scientist, *38*(3), 391.

Swerdlow, S. (2006). *Understanding Post-Soviet Ethnic Discrimination and the Effective use of U.S. Refugee Resettlement: The Case of the Meskhetian Turks of Krasnodar Krai.* California Law Review, *94*(6), 1827-1878.

Taştan, Y. K. (2010). *Etnisite Kuramları.* Düşünce Dünyasında Türkiz, (6), 199-228.

Trier, T., & Khanzhin, A. (2007a). *Introduction.* In T. Trier, & A. Khanzhin (Eds.), *The Meskhetian Turks at a Crossroads : Integration, Repatriation Or Resettlement?* (). Münster : London: Münster : Lit ; London : distributed in the UK by Global Book Marketing.

Trier, T., & Khanzhin, A. (2007b). *The Meskhetian Turks at a Crossroads : Integration, Repatriation Or Resettlement?*. Münster : London: Münster : Lit ; London : distributed in the UK by Global Book Marketing.

Trier, T., Tarkhan-Mouravi, G., & Kilimnik, F. (2011). *Meskhetians : Homeward Bound...*

Van den Berghe, P.,L. (1987). *The Ethnic Phenomenon*. New York: New York : Praeger.

Wimmer, A. (2007). *How (Not) to Think about Ethnicity in Immigrant Societies: A Boundary Making Perspective.* (Working Paper No. Working Paper No. 44). University of Oxford: ESRC Centre on Migration, Policy and Society.

Wimmer, A. (2008a). *Elementary Strategies of Ethnic Boundary Making.* Ethnic and Racial Studies, *31*(6), 1025-1055. doi:10.1080/01419870801905612

Wimmer, A. (2008b). *The Making and Unmaking of Ethnic Boundaries: A Multilevel Process Theory.* American Journal of Sociology, *113*(4), 970-1022. doi:10.1086/522803

Wimmer, A. (2013). *Ethnic Boundary Making : Institutions, Power, Networks*. New York: New York : Oxford University Press.

Yang, F., & Ebaugh, H. R. (2001). *Religion and Ethnicity among New Immigrants: The Impact of Majority/Minority Status in Home and Host Countries.* Journal for the Scientific Study of Religion, *40*(3), 367-378. doi:10.1111/0021-8294.00063

Yang, P. Q. (2000). *Ethnic Studies : Issues and Approaches*. Albany: Albany : State University of New York Press.

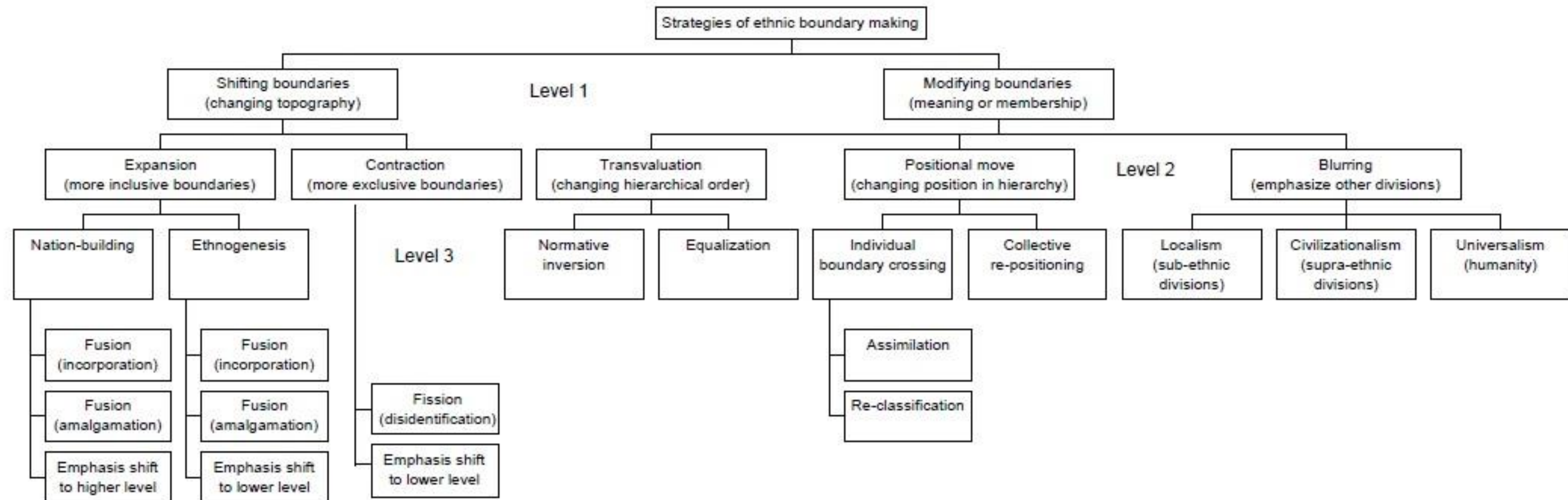
Yinger, J. M. (1994). *Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?* State U of New York Press.

Zeyrek, Y. (2001). *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.

Zeyrek, Y. (2006). *Ahıska Araştırmaları*. Ankara: Kozan Ofset.

EKLER

EK 1: WİMMER ETNİK SINIR STRATEJİLERİ SINIFLANDIRMASI

EK 2: DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME LİSTESİ - TÜRKİYE

Takma İsim	Şehir	Doğduğu Ülke	Geldiği Ülke	TR Geliş	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Eğitim	Vatandaş
İsa	Bursa	Kırgızistan	Kırgızistan	2008	Erkek	30	Akademisyen	Üniversite	Yok
Akif	Bursa	Gürcistan/Ahıska	Azerbaycan	2010	Erkek	79	Öğretmen	Üniversite	Yok
Süleyman	Bursa	Özbekistan	Rusya	2008	Erkek	68	Mühendis	Üniversite	Vatandaş
Kibar	Bursa	Özbekistan	Kırgızistan	1997	Erkek	46	İş adamı	Lise	Vatandaş
Ramil	İzmir	Gürcistan/Ahıska	Özbekistan	1994	Erkek	78	Mühendis	Üniversite	Vatandaş
Mirza	Bursa	Azerbaycan	Azerbaycan	2011	Erkek	20	Öğrenci	Üniversite	Yok
Aygün	İzmir	Azerbaycan	Azerbaycan	2004	Kadın	29	Öğrenci	Üniversite	Vatandaş
Şahsiye	İzmir	Özbekistan	Rusya	1998	Kadın	34	Diş hek asisstanı	Lise	Vatandaş
Rüstem	İzmir	Gürcistan/Ahıska	Kırgızistan	1996	Erkek	84	Öğretmen	Üniversite	Vatandaş
Ahmet	İzmir	Azerbaycan	Azerbaycan	2000	Erkek	51	İş adamı	Üniversite	Vatandaş
Aslan	Bursa	Özbekistan	Kırgızistan	2012	Erkek	32	Doktor	Üniversite	Yok
Nergize	İzmir	Kazakistan	Özbekistan	2000	Kadın	60	Tarla	Lise	Vatandaş
Ayvaz	Bursa	Özbekistan	Rusya	2008	Erkek	31	Döşemeci	Lise	Vatandaş
Halise	Bursa	Özbekistan	Rusya	2000	Kadın	27	Dikişçi	İlkokul	Vatandaş
Nargül	Bursa	Kazakistan	Kazakistan	2011	Kadın	24	Dikişçi	Lise	Yok
Hacer	Bursa	Kazakistan	Kazakistan	2014	Kadın	40	İşçi	Ortaokul	Yok
İhsan	Bursa	Özbekistan	Rusya	2007	Erkek	28	Kaynakçı	Lise	Vatandaş
Zaim	İzmir	Özbekistan	Kırgızistan	1996	Erkek	35	Avukat	Üniversite	Vatandaş
Mevlüde	İzmir	Azerbaycan	Azerbaycan	1994	Kadın	29	Ev hanımı	Lise	Vatandaş
Camal	Bursa	Özbekistan	Rusya	2013	Erkek	62	Pazarlamacı	Üniversite	Yok
İbrahim	İzmir	Özbekistan	Özbekistan	1993	Erkek	55	Doktor	Üniversite	Vatandaş
Celil	Bursa	Özbekistan	Özbekistan	2012	Erkek	52	İşçi	Lise	Yok

EK 3: DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME LİSTESİ - ABD

Takma İsim	Doğduğu ülke	Geldiği ülke	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Eğitim	Vatandaş
Aybek	Gürcistan/Ahıska	Rusya/Krasnador	Erkek	83	Emekli-Şöför	İlkokul	Vatandaş
Laçin	Özbekistan	Rusya/Krasnador	Erkek	65	Emekli-Jeolog	Üniversite	Vatandaş
Selver	Rusya/Krasnador	Rusya/Krasnador	Erkek	18	Öğrenci	Üniversite	Vatandaş
Alim	Özbekistan	Rusya/Krasnador	Erkek	24	Öğrenci	Yüksekokul	Vatandaş
Mahmut	Gürcistan/Ahıska	Rusya/Krasnador	Erkek	76	Emekli-Çiftçi	Lise	Vatandaş
Tahir	Özbekistan	Rusya/Krasnador	Erkek	37	İşçi	Yüksekokul	Yok
Kamil	Gürcistan/Ahıska	Rusya/Krasnador	Erkek	80	Emekli-Memur	Lİse	Vatandaş
Cumali	Rusya/Krasnador	Rusya/Krasnador	Erkek	21	Öğrenci	Üniversite	Vatandaş
Gülbahar	Özbekistan	Rusya/Krasnador	Kadın	34	Hemşire	Yüksekokul	Vatandaş
Naile	Özbekistan	Rusya/Krasnador	Kadın	34	Ev hanımı	Yüksekokul	Vatandaş
Sevinç	Özbekistan	Rusya/Krasnador	Kadın	38	Aşçı	Yüksekokul	Vatandaş
Gülnaz	Özbekistan	Rusya/Krasnador	Kadın	52	Ev hanımı	İlkokul	Yok
Elimira	Rusya/Krasnador	Rusya/Krasnador	Kadın	20	Öğrenci	Üniversite	Vatandaş
Nazmiye	Özbekistan	Rusya/Krasnador	Kadın	35	Ev hanımı	Lise	Vatandaş
Cemile	Özbekistan	Rusya/Krasnador	Kadın	32	Ev hanımı	Ortaokul	Yok
Müslim	Özbekistan	Rusya/Krasnador	Erkek	37	İşçi	Ortaokul	Yok
Züleyha	Kazakistan	Türkiye	Kadın	31	Ev hanımı	Üniversite	Değil
Bayram	Özbekistan	Rusya/Krasnador	Erkek	31	Tır Sevkiyat	Lise	Vatandaş
Rahman	Özbekistan	Rusya/Krasnador	Erkek	29	Öğrenci	Üniversite	Vatandaş
Medina	Rusya/Krasnador	Rusya/Krasnador	Kadın	24	Ev hanımı	Lise	Vatandaş

EK 4: DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME LİSTESİ- DERNEK VE VAKIF YETKİLİLERİ

	Adı	Görevi	Şehir	Doğum Yeri	Cinsiyet	Meslek	Eğitim
1	Burhan Özkoşar	DATÜB Avrupa Temsilcisi	Fransa	Türkiye	Erkek	Gazeteci	Üniversite
2	Habibullah Mürsel	TASİYAD Başkanı	Bursa	Özbekistan	Erkek	Öğretmen	Üniversite
3	Gizli İsim	Seattle Akasya Derneği Sorumlusu	Seattle	Türkiye	Erkek	Öğretmen	Üniversite
4	Mehmet Taş	İnegöl Ahıska Türkleri Derneği Başkanı	Bursa	Türkiye	Erkek	Mobilya	Lise
5	İbrahim Agara	İzmir Ahıska Türkleri Derneği Başkanı	İzmir	Azerbeycan	Erkek	Doktor	Üniversite
6	Muhammet	AKYAD İzmir Başkanı	İzmir	Azerbeycan	Erkek	Avukat	Üniversite

EK 5: AHISKA TÜRKLERİNİN TÜRKİYE'YE KABULÜ VE İSKANINA DAİR KANUN

Kanun Numarası : 3835

Kabul Tarihi : 2/7/1992

Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 11/7/1992 Sayı : 21281

Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 31

Madde 1 – Eski Sovyetler Birliğini oluşturan cumhuriyetlerde dağınık halde yaşayan ve "Ahıska" Türkleri olarak adlandırılan soydaşlarımızdan Türkiye'ye gelmek isteyenler, en zor durumda bulunanlardan başlamak üzere, Bakanlar Kurulunca belirlenecek yıllık sayıyı aşmamak kaydıyla, serbest veya iskanlı göçmen olarak kabul olunabilirler. Bunların kabulleri ve iskanları, bu Kanun ile 2510 sayılı İskan Kanunu hükümlerine göre yapılır.

Gayrimenkul verilerek yapılacak iskanda vali ve kaymakamlar temlikle yetkilidir. Temlik cetvelinde, ailenin bütün fertleri eşit hisselerde belirtilir ve tapuya da temlikteki gibi tescil edilir.

Madde 2 – 3 üncü maddede belirtilen görevleri yapmak üzere, Başbakanın görevlendireceği bir Bakanın koordinatörlüğünde; İçişleri, Dışişleri, Maliye ve Gümrük, Milli Egitim, Bayındırlık ve İskan, Sağlık, Ulaştırma, Tarım ve Köyişleri, Orman Bakanlıkları Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine ve Dışticaret Müsteşarlığı, Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanlığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu yetkililerinden oluşan bir üst komisyon kurulur.

Üst komisyona bağlı olarak, Başbakanın görevlendireceği Bakanlıkca belirlenen illerde valinin veya görevlendireceği kişinin başkanlığında ve konunun özelliği dikkate alınarak birinci fıkrada yazılı bakanlıkların ve kuruluşların o ildeki şube ve kurum başkanlarının iştirak edeceği alt komisyonlar kurulur. İllerde kurulacak alt komisyonlar, üst komisyonun vereceği görevleri yapar.

Madde 3 – Üst komisyonun görevleri şunlardır :

a) Türkiye'ye göçmen olarak gelecek Ahıska Türklerinin kabul şartlarını, geçici ve kati iskan yerlerini belirlemek,

b) Yerleştirme ve İskan programlarını hazırlamak,

c) Göçmenleri üretici duruma getirmek için gerekli tedbirleri almak,

d) Ahıska Türklerinden Türkiye'ye gelmek isteyenleri tespit ve bulundukları yerler ile Türkiye'ye hareket edecekleri bölgelerden toplanmalarını temin etmek, hareket sırasında iaşe, ibate ve sağlık konularında yapılacak işlemleri planlamak, bulundukları yer ülke yetkilileri ile koordinasyonu sağlayacak ön heyet oluşturmak,

e) Ön heyetin yapacağı giderler ile göçmenlerin bulundukları yerlerden nakil, barındırma ve iskan masrafları için sağlanan ödeneğin miktarını belirlemek,

f) Başbakanlık ve Bakanlar Kurulunca verilecek diğer görevleri yapmak. Üst komisyonun kararları görevli Bakanın onayı ile kesinleşir.

Madde 4 – Göçmenlerin kendilerine ait zati ve ev eşyalarının tamamı ile mülkiyetinin kendilerine ait olduğu belgelenen her türlü eşya ve damızlık hayvan, bir defada Türkiye'ye getirilmek koşuluyla Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi dahil her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.

Madde 5 – Göçmenlerin nakil ve iskan masrafları ile diğer giderleri için gerekli ödenekler öncelikle sağlanır. Bu ihtiyaçları karşılamak için, ilgili bakanlık ve kuruluş bütçelerinde mevcut veya yeniden açılacak tertiplere Maliye ve Gümrük Bakanlığı bütçesinin ilgili tertiplerinden aktarma veya Kızılay'a ödeme yapmaya ve bunlarla ilgili diğer işlemleri yürütmeye, üst komisyonun alacağı kararlar doğrultusunda Maliye ve Gümrük Bakanlığı yetkilidir.

Madde 6 – Gerek Türkiye'de iskan edilecek ve gerekse Türkiye dışında, eski Sovyetler hudutları dahilinde halen bulundukları yeni devletlerde kalacak" "Ahıska" Türklerinden Bakanlar Kurulunca tespit edileceklere çifte vatandaşlık statüsü sağlanır.

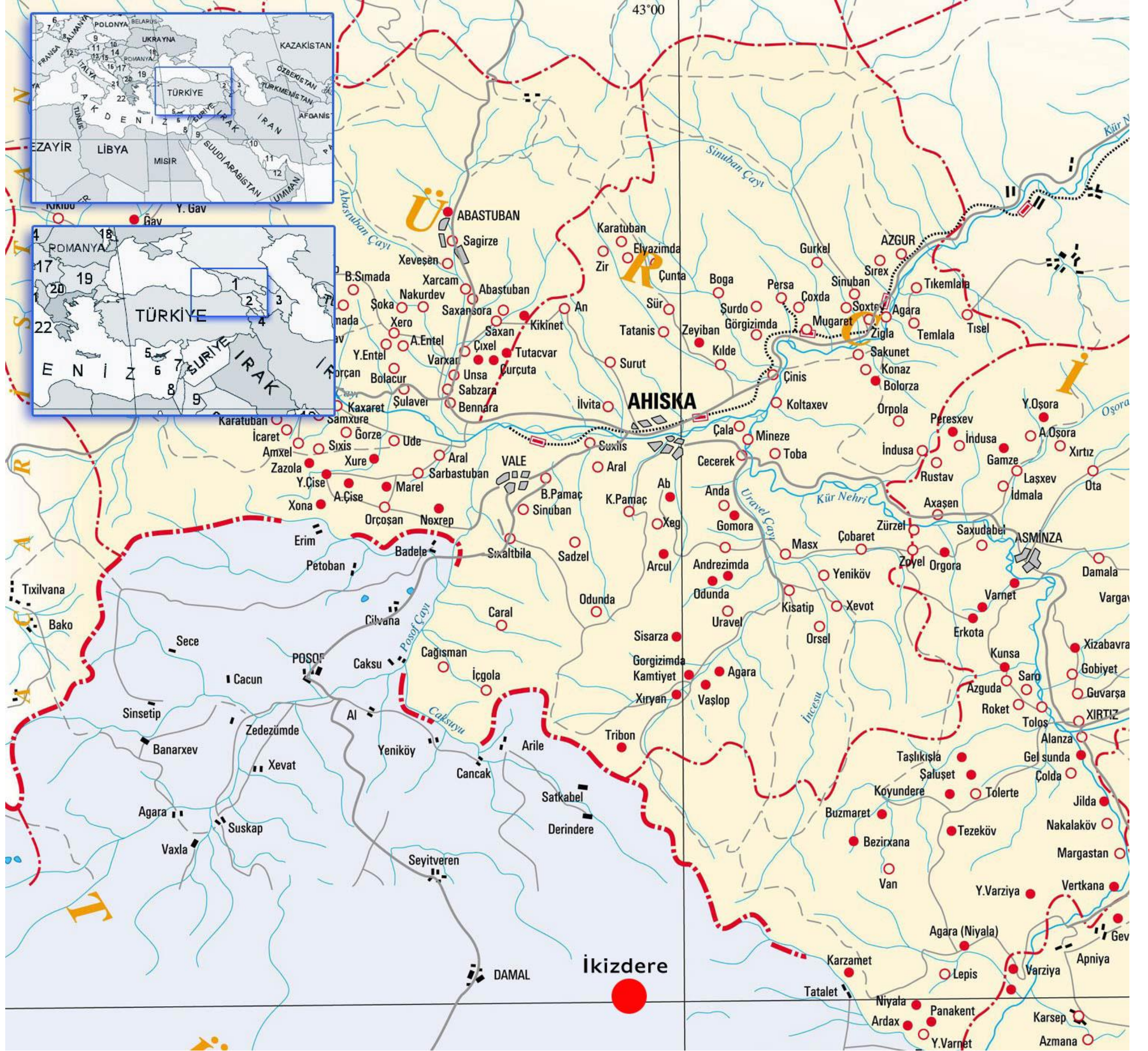
Geçici Madde 1 – (Ek: 18/2/2009-5838/19 md.)

1/1/2009 tarihinden önce ikamet tezkeresi almak suretiyle Türkiye'de ikamet eden Ahıska Türklerine bu maddenin yürürlüğünden itibaren 3 ay içinde müracaat etmeleri halinde; milli güvenlik açısından sakıncası olmamak şartıyla, 11/2/1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ve diğer ilgili mevzuatta öngörülen şartlar aranmaksızın, başvuru tarihinden itibaren 6 ay içinde Türk vatandaşlığına alınarak çifte vatandaşlık statüsü sağlanır. Çifte vatandaşlık statüsü sağlananlar, Bakanlar Kurulunca belirlenen yerlerde iskân edilirler.

Madde 7 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 8 – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK 6: HARİTA

Harita 1 Ahıska Bölgesi ve Köyleri

EK 7: HARİTA

Harita 2 Ahıska Türklerinin Seattle'da Yerleşim Yerleri

EK 9: DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME KOD BULUTU

ABD Derinlemesine Görüşme Kod Bulutu

Türkiye Derinlemesine Görüşme Kod Bulutu

EK 9: FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1 İzmir-Ahıska Kent

Fotoğraf 2 İzmir'de Sürgün Abidesi

Fotoğraf 3 Ahıska Türklerinin Seattle'da İlk Yerleştirildikleri Siteler

Fotoğraf 4 Ahıska Türklerinin Seattle'da Yaşadıkları Mahallerden Biri

Fotoğraf 5 Bursa'da Araştırmacıya Mülakattan Önce İkram Edilen Yemek

Fotoğraf 6 Seattle'da Araştırmacıya Mülakattan Sonra İkram Edilen Çay

Fotoğraf 7 Düğünde Gelin Temenna Alırken (Seattle)

Fotoğraf 8 Düğünde Gelin Temenna Alırken (İzmir)

Fotoğraf 91 Gelin Hinkalinde Gelin Hamur Açarken

Fotoğraf 10 ABD’de Sünnet Düğününden Bir Görüntü

Fotoğraf 11 Türkiye'de Nevruz Yemeği Hazırlığı

Fotoğraf 12 İnegöl'de Düzenlenen Sürgün Yürüyüşü(2014)

Fotoğraf 13 Bursa'da Düzenlenen Sürgün Yürüyüşü

Fotoğraf 14 Ahıska Kent'te Market

Fotoğraf 15 Bursa'da Ahıska Türklerine ait Tur Şirketi

Fotoğraf 16 Kültür Merkezinde İstiklal Marşı Okuyan Çocuklar

Fotoğraf 17 Kültür Merkezinde Türkçe Dersinde 6-7 Yaş Grubu

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Bursa'da doğdum. Lise eğitimimi Bursa Erkek Lisesi'nde tamamladım. 2001-2006 yılları arasında Fatih Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünde lisans eğitimi, 2007-2009 yılları arasında Kaliforniya Devlet Üniversitesi, Los Angeles'da Sosyoloji alanında yüksek lisans eğitimi aldım. Yüksek lisansımı 'Turkish Immigrant Youth in the Netherlands: Gender Differences in Acculturation and Socio-cultural Adaptation' başlıklı tezle tamamladım. 2010 yılından beri Gediz Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmaktayım. Ege Üniversitesi Sosyoloji bölümünde 2010 yılında başladığım doktora çalışmasını "Sürgün Edilmiş Topluluklarda Etnik Sınırlar ve Kimlik: Türkiye'de ve ABD'de Yaşayan Ahıska Türklerinin Karşılaştırmalı Analizi" konulu tezle tamamlamak üzereyim.

ÖZET

Sürgün, göçün bir çeşidi olmakla beraber, uygulanış şekli ve sürgüne uğrayan göçmenlerin deneyimleri, sürgün toplulukları işçi göçmenlerden, mültecilerden ve sığınmacılardan farklılaştırmaktadır. Bu çalışmada sürgün edilen toplulukların göç deneyimleri, toplumsal hafızalarının oluşumu, etnik kimliklerini nasıl tanımladıkları ve etnik sınırlarını nasıl tasarladıkları keşfedilmeye çalışılmaktadır. Sürgün edilmiş topluluklarda etnik sınırların oluşumu ve kimliğin inşasını ABD'de ve Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri örneği üzerinden açıklamayı amaçlayan bu çalışma Barth ve Wimmer'in etnik sınırlar kuramını temel almaktadır. Bu çalışma etnik sınırların şartlarla ve etkileşimde bulunulan aktörler ve yapılarla ilişkili olduğu varsayımına dayanarak Ahıska Türklerinin etnik sınırlarını oluşturan, kimliğini inşa eden ve sürdüren etkenler ve ilişkilerinin neler olduğunu keşfetmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmada Ahıska Türklerinin yaşadıkları sürgünün toplumsal hafızanın oluşması ve yeniden üretilmesindeki rolü incelenmiştir. Etnik sınırlar yaklaşımı "aktörlerin etnik sınırları uygun gördükleri kültürel ayraçlarla (diacritics) imleyebileceklerini" iddia ettiğinden Ahıska Türklerinin kendilerini "ötekilerden" veya "diğerlerinden" ayırt etmelerini sağlayan din, dil ve gelenekler gibi ayraçlar çalışmada incelenmiştir. Ahıska Türklerinin yerel toplumla ve kendi etnik gruplarıyla olan ilişkileri ve ulusaşırı etkileşimlerinin etnik sınırların oluşmasındaki rolü keşfedilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca Ahıska Türklerinin anavatan tahayyülleri diasporik davranışları bağlamında incelenmiştir. Ahıska Türklerinin kimlik tanımlamaları Wimmer'in etnik sınır oluşturma stratejileri bağlamında açıklanmıştır.

Bu çalışma için Ahıska Türklerinin doğal ortamlarına girilerek etnografik bir çalışma yapılmıştır. Etnografik saha araştırması üç farklı aşamada, toplam 20 ayda, Türkiye'de Bursa ve İzmir'de, ABD'de Washington eyaleti Seattle şehrinde gerçekleştirilmiştir. Saha araştırmasında 48 derinlemesine görüşme yapılmış; Ahıska Türklerinin evleri ve sosyalleşme ortamları ziyaret edilerek enformel görüşmeler gerçekleştirilmiş; Ahıska Türklerinin evlerinde ve dışarda düzenledikleri sosyal ve kültürel aktivitelere, derneklerin ve kültür merkezinin düzenlediği programlara, düğün ve sünnetlere, dini programlara ve bayram kutlamalarına ve ziyaretlere katılınarak gözlem yapılmıştır.

ABSTRACT

While exile is accepted as a type of forced migration, implementation of exile and the experiences of exiled groups differentiate those groups from other forced migrants such as labor migrants, refugees and asylum seekers. This study aims to explore exiled groups' migration experiences, formation of collective memory, construction of ethnic identity and ethnic boundary making strategies. This study, in which Ahıska Turks living in Turkey and in the US were studied comparatively, is based on Barth and Wimmer's ethnic boundary theory. Based on the ethnic boundary theory's assumption that the ethnic boundaries are dependent on the contextual factors, the conditions and the interactions with actors and structures, this study aims to explore the factors that play important roles for Ahıska Turks' ethnic boundary making and ethnic identity construction.

In this study, the role of Ahıska Turks' exile in 1944 in the formation and reproduction of collective memory is investigated. Since ethnic boundary theory argue that "actors mark ethnic boundaries with cultural diacratics", the roles of Ahıska Turks' religion, language and traditions, which are the diacritics that make Ahıska Turks differentiate themselves from the "others", are examined in this study. Furthermore, the role of interaction with local community and co-ethnics, and the transnational interconnections in the formation of ethnic boundary are explored. Also, Ahıska Turks' imagination and construction of homeland are examined based on their diasporic experiences. Ahıska Turks' ethnic self-identification is explained using Wimmer's ethnic boundary making strategies.

For this study, an ethnographic field work was conducted by the researcher in different cities where Ahıska Turks reside. This three-stage and 20-month-long ethnographic field work was conducted in Seattle in the US, Bursa and Izmir in Turkey. The data for this study were derived from 48 in-depth interviews collected during the field work; informal conversations in daily life and cultural center and association visits; and participant observations in social, cultural and religious events of Ahıska Turks.